

UZUN YÜRÜYÜŞ

AYLIK

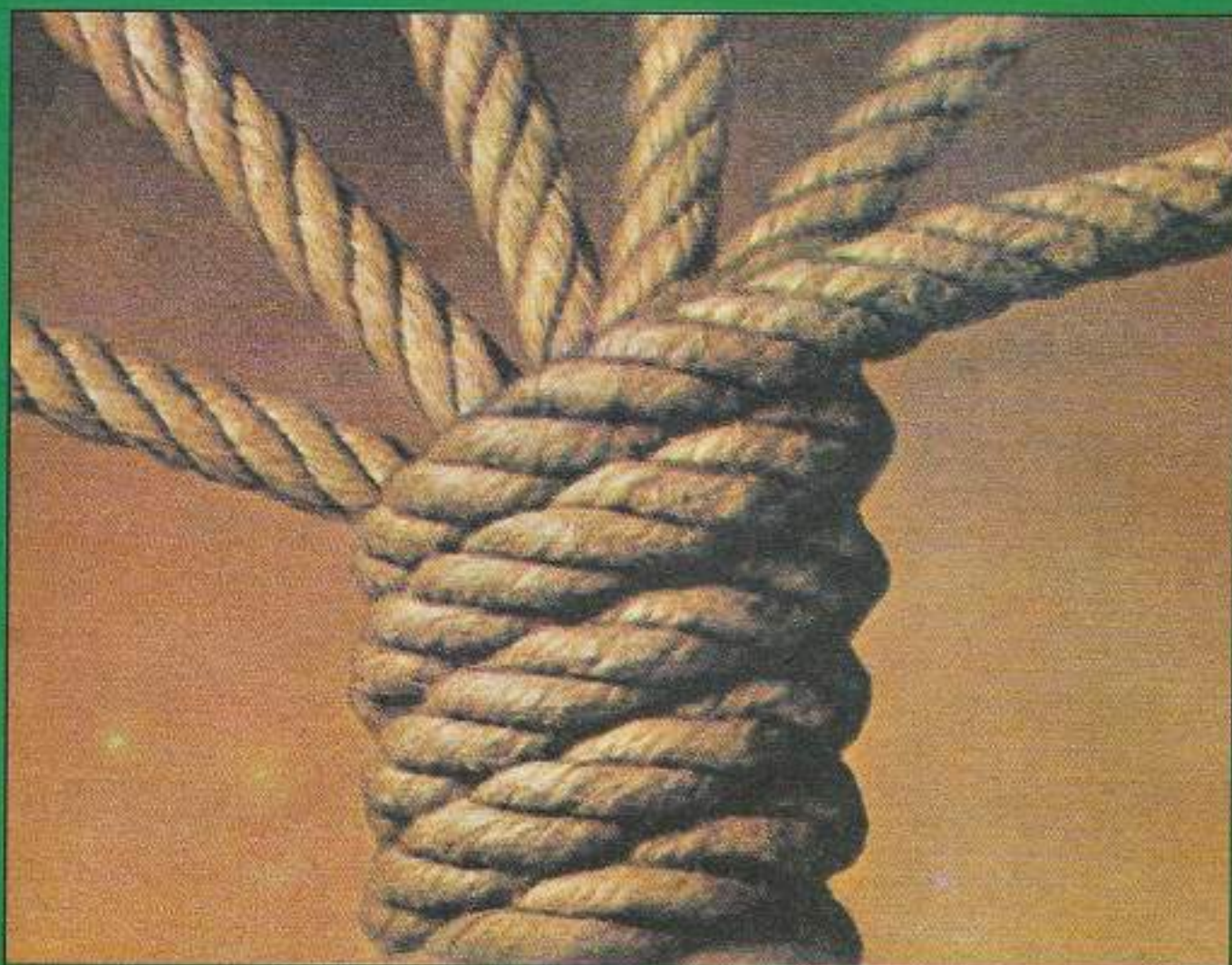
SİYASİ

DERGİ

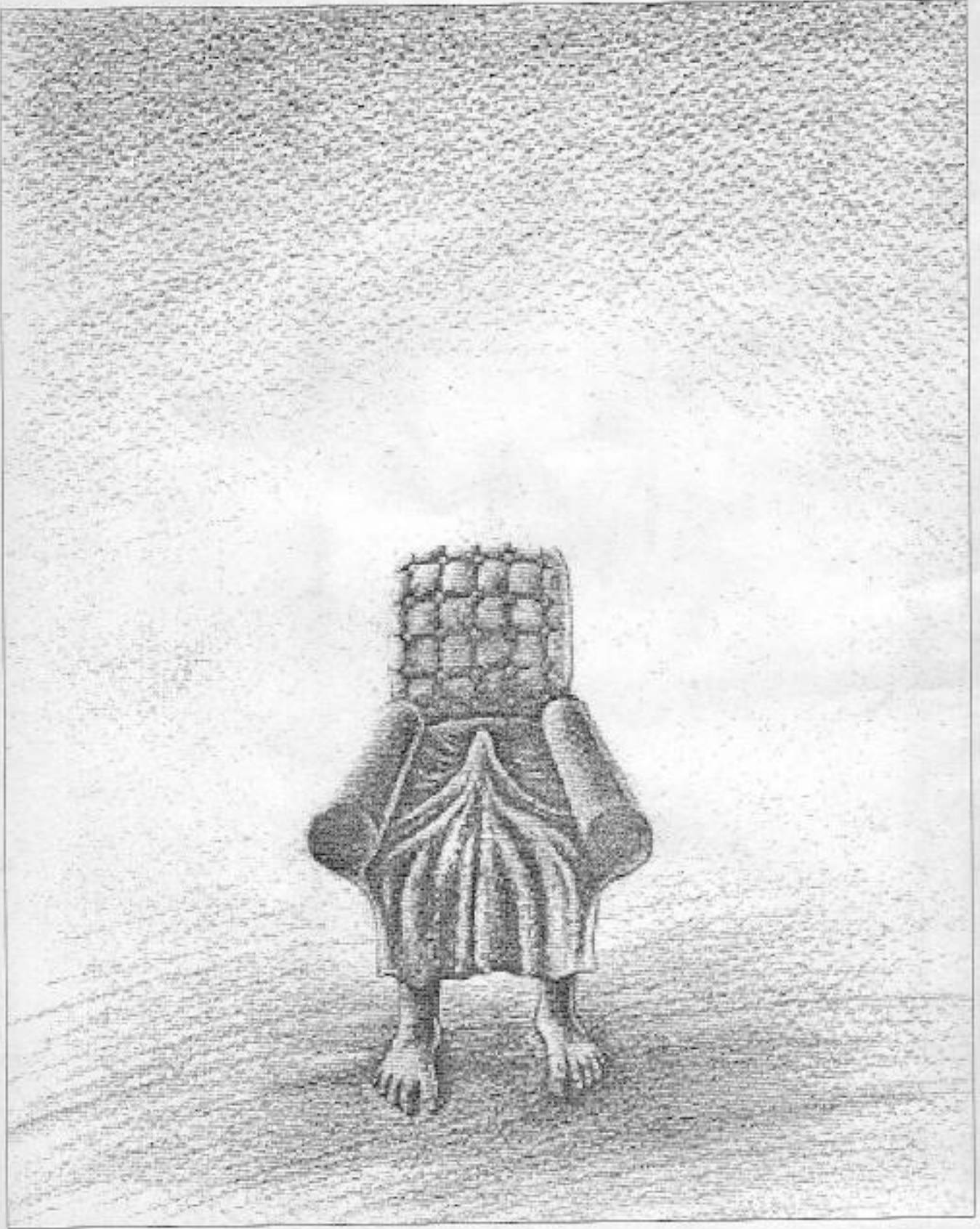
SAYI: 26

250.000 TL

MAYIS '98

POLİTİKAYI
KÜLTÜRLE ÖRMEK

Merhaba,

Bu sayımızda, öteden beri derginin özgün tabiatını oluşturan politika ve kültürün iç içeliğini derleyip, kimlik bağlamında oluşturmaya çalıştığımız tarzın bir başka köşe taşıma işaret ettik.

Devrimci özgürleşme hattının yaşamsal kılınmasında bu işaret noktalarına hassasiyetle eğilimimizin önemi büyüktür. Ve bu yönlü çalışmalarımızı yeniden ve ısrarla üretmek hepimizin bilincinde taşıdığı bir temel halka olmalıdır.

Mayıs ayı, gerek uluslararası işçi sınıfı gerekse ülkemiz devrimci hareketi gerekse de geleneğimiz açısından dönemeçler ifadesi eden bir ay. Coşkusıyla, acısıyla, öğretilerle ve düşündürdükleriyle bu dönemeçleri ve özgüllükleri sayfalarımızda sizlere taşımaya çalıştık.

Dergiye yönelik üretim ve okurlarıyla bütünleşmiş bir dergi olma noktasında azımsanmayacak bir mesafe katettik. Bir çok okurumuz çeşitli ürünleriyle dergiye katkı sunma noktasında hareketli ve duyarlı.

Fakat bu durumun geldiği noktada ileriye taşınmadığı ölçüde istenileni verebilmek mümkün değildir. İstenilen canlılığı ve zenginliği oluşturmada bazı alışkanlıklarımızın belirleyici derecede engel olduğunu görüyoruz. Bu noktalar, sorumluluk yüklenme ve yaratıcılığı geliştirme olarak ifade-

lendirilebilir. Biraz açarsak ya da bu noktalara kısaca vurgu yapmak gerekirse, bilgi dahilinde olan tüm gelişmeleri dergiye olabildiğince hızlı ve düzenli aktarma yönlü bir davranış ve demokratik etkinliklerde, bulduğumuz tüm alanlarda dergimizi yayına aktivitesi yönüyle cılız kaldığımız olgusudur.

Her zaman olduğu gibi derginin üretimine çağrı yapmak, dergimizi şekillendirmede daha yüksek bir kolektivite oluşturmak için katılımı güçlendirme çağrıları yapmak yerine bu yönlü katkılarının zayıf olduğu yerde bazı noktalara dikkat çekmek ve herkesin kendisine sorması, genel olarak katılımcılık, hayata katılma noktasında durumunu sorgulamasının daha anlamlı olacağını düşünüyoruz.

Yaratıcılığımızı keşfetmek; kendimizi tanımak ve anlamak, katılımcılığımızı, katılabilirliğimizi görmemizi sağlama açısından üstünde durmaya değerdir.

Tüm okurlarımızın uluslararası işçi sınıfının birlik-mücadele ve dayanışma günü olan 1 Mayıs'ı kutluyor, daha etkin ve coşkulu devrimci mücadelelere bu 1 Mayıs vesile olsun diyoruz.

27. sayımızda buluşmak dileğiyle....

Arka kapak resmi: Yeni

Dünya İçin Çağrı arşivinden

5. Sayfa resmi: Recep Maraşlı,

Komal Yayıncılık

UZUN YÜRÜYÜŞ

MAYIS 1998 SAYI: 26 (Ayda bir çıkar)

Fiyat: 200.000 TL (KDV Dahil)

İÇİNDEKİLER

POLİTİKAYI KÜLTÜRLE ÖRMEK.....	2
Toplumsal muhalefeti aynı... / CAN CEMAL.....	4
Mayıs'ta yolunmaz bahar... / OZAN VELİ.....	7
Mayıs notları / HÜSEYİN KARABULUT.....	10
Cezaevlerinde filli direniş / AHMET KILAVUZ.....	13
Göç, Kürt kimliği ve talepleri / SİBEL ÖZBUDUN.....	15
Ezilenler haklıdır! / MEHMET YEŞİLTEPE.....	20
"Kürt sorunu"... / T. DEMİREK-Ö. ORHANGAZİ.....	23
Osmanlı edebiyatında kadın / M. ORUÇOĞLU.....	32
Devlet bilinci (2) / BAYRAM KAYA.....	34
İnsan... Bir zincirden... / CENGİZ GÜNDOĞDU.....	37
"Düşünce Tarihi" / YILMAZ ELMAS.....	43
Alışır! Timuçin'e söyleyiş / VELİ AYDIN.....	45
Ölümsüzlerin anısına / OTURAN ADAM.....	47
İbrahim'i okumak / TALİP ÇAKMAK.....	50
Yaşadığımız bunalm ve... / HASAN CEM.....	54
Tartışma süreci mi, tartışma!... / HALİL GÜREL.....	57
Adam gibi adamlar / MUSTAFA ÖZ.....	60
Anlamayanlara / UMUT ŞENGÜL.....	62
Nisan ayından kısa haberler / CELAL TOKAÇ.....	64

TOHUM BASIM YAYIN, GÖSTERİ VE ORGANİZASYON LTD. ŞTİ. ADINA

Sahibi ve Yazışmaları Müdürü CELAL TOKAÇ

Adres: İstiklal cad.

Turnacıbaşı sok. Çeşme han

No:21 / 3 Beyoğlu / İSTANBUL

TEL: 245 54 24 FAX: 245 43 70

Dizgi : Tohum Basım Yayın

Baskı: Yön Matbaacılık

Almanya İrtibat Adresi

Nuri Aslan, Florstadt Str. 16
60385 Frankfurt am Main-ALMANYA
TEL: 0049 69 46999206

Avusturya İrtibat Adresi

Hüseyin Karabulut, Postfach 16
1061 Wien-AVUSTURYA
TEL: 0043 6764020104

ABONE KOŞULLARI:

Bir yıllık

Yurtiçi: 3.000.000 TL

Yurtdışı: 100 DM

Altı aylık

Yurtiçi: 1.500.000 TL

Yurtdışı: 50 DM

Banka Hesabı: Hayati GÜNGÖREN T. İş Bankası
TL Hesabı/ Galatasaray Subesi: 736293
Pound (İngiltere) Hesabı/Beyoğlu Sub. : 3179665
Mark (Almanya) Hesabı/ Beyoğlu Sub. : 3179670
VAKIFBANK/Şişli Hesabı/Beyoğlu Sub.(026)4025512

DEVRİMCİ ÖZGÜRLEŞME ÇABASININ BİR BAŞKA TEMEL TAŞI;

Politikayı kültürle örmek

Kültür kavramı, çoğunlukla bir toplumun algılayış ve düşünsel dünyasını yansıtan değerlerinin tümü olarak tanımlanır. Günlük konuşma dilinde kullanılan anlamı da budur. Bu anlam gelenek, görenek, düşünsel eserler ve sanat değerleri gibi, bir toplumun bütün değerlerini kapsar. Felsefe dili ve biraz da felsefe diline giren politika ise tüm bu bilgileri oluşturan tarihsel arka planı, kökeni arar ve orada insanın kendi üretimiyle değiştirerek yeniden ve yeniden kendisine göre yaptığı yep yeni doğayı bulur.

"İnsan alet yapan bir hayvandır, hayvan aletsiz yaşayabildiği halde insan aletsiz yaşayamaz. Öyleyse, 'insan, doğayla değil kültürle bağlantı içindedir.' Kültür, insanın belli bir ereğe göre meydana getirdiği üretimin tümüdür" (*Felsefe Sözlüğü*, Orhan Hançerlioğlu, Kültür, Sf. 231-232) İnsanın doğayı kullanması ve kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirmesi, kendine has bir dünya yaratması, her ne kadar farklı bir kulvardan soruna eğilen bir alan olma özelliğinde olsa da politikanın ereğinde yer almıyor mu? Burjuvazinin dalavere, kandırmaca olarak işlettiği ve artık böyle algılanagelen politika, hayatı düzenlemenin ve toplumun ihtiyaçlarını belirleyip, ona göre eyleme geçmenin günlük aracı değil mi? "İnsan eylemsel gücüyle doğayı değiştirebilen tek varlıktır. İnsan, doğayı üretirken kültürünü meydana getirmiştir. Yaşamak için zorunlu görevlerini doğadan ürettiği sayısız aletlere yükleyerek,

içinde rahatça yaşayarak düşünce-sini geliştireceği yepyeni bir doğa kurmuştur. Organlarının eksikliğini gidermiş, kanatları olmadığından uçak yapmıştır. Organlarının görevini aşmış, göremediği uzaklıkları dürbünle görmüştür. Organlarının yükünü azaltmış, merdivenle çıkacağı yere asansörle çıkmıştır. Böylelikle insan eylemsel çabasıyla, ilkel doğadan sıyrılarak insansal bir doğa üretmiştir. Kültür, tarihsel bir olgudur ve insan faaliyetinin tüm özdeksel ve tinsel kazançlarını dile getirir. Tinsel kazançlar, temelde, özdeksel kazançlarla belirlenir. Ne var ki tinsel kazançlar da özdeksel kazançları etkiler ve geliştirir. Metafizik ve idealisi öğretiler kültürün seçkin insanların ürünü olduğunu ileri sürerler. Eyniimsel özdeksi (diyalektik materyalist-UY) öğretisi olagüstü yetenekli insanlara saygı duyarakla birlikte kültürün tarihsel süreçte halk kütüphanelerince yaratılmış olduğunu vurgular. Örneğin sanat uzun bir süre halk sanatı olarak gelişmiş ve halk sanatı daima özgün bir değer taşımıştır. Pek çok bilimsel buluşlar insanların üretim faaliyetleri sürecinde beliren ihtiyaçlarına uygun olarak halk kütüphaneleri tarafından ortaya konmuştur. Ne var ki, sınıflı toplumun varlığıyla kafa ve kol emekleri birbirinden ayrılmış ve kültür varlıklı sınıfların bir ayrıcalığı haline gelmiştir. Bu ayrıcalık, geniş halk yığınlarının kültürel faaliyete katılmalarını sınırlandırmıştır. Kimi ideologların, kültürü, halk yığınlarını küçümseme amacıyla, seç-

kinlere maletmelerinin gerçek nedeni budur. Anlak ve yetenek (zeka ve kabiliyet) hiç de bir sınıf ayrıcalığı değildir, ne var ki gereği gibi gelişebilme için elbette uygun özdeksel koşullara muhtaçtır. Bu özdeksel koşullar egemen sınıflarca ele geçirilmiştir. Buna rağmen, geniş halk yığınları arasında da üstün anlamlı ve yetenekli insanlar yetişmiştir. Örneğin Newton'un, Lincoln'ün birer köylü çocukları olduğunu hatırlamak yeter. Kafa ve kol emekleri ayırma son verilince yetenekli kişilerin sayısı günümüzdekilerle ölçülemeyecek oranda çoğalacak ve yeteneklerin niteliği serbestçe ve hızlı gelişme olanakları içinde bugünküyle kıyaslanamayacak ölçüde yükselecektir." (Age)

Kültür, nasıl egemen sınıflar elinde bir ayrıcalık olarak tutulmuş ve hegemonya aracı olarak kullanılmışsa politika olgusu da aynı şekilde toplumdan yalıtılmıştır.

Sınıflı toplum tarihi boyunca egemen sınıflar tarafından ve ezilenlerin-sömürülenlerin denetimi ve katılımı dışında yönlendirilen politika, esas olarak geçmişten devralınan gelenek ve alışkanlıkların ağırlığı altında biçimlenen kültüre yabancılaşmış, egemen sınıfların hegemonyasında halkların üzerinde belirleyicilik aracı olarak kurumsallaştırılmıştır.

İşçi sınıfı ve emekçilerin kendi sınıf bilincini kuşanması ve dünyayı ve toplumu dönüştürmeye aday olabilmesi, kültürün, ezilenlerin-sömürülenlerin kendisi için politikleştiril-

mesindeki rolünü kavramaktan geçmektedir.

Kültür ile siyaset arasında ege-men sınıflar eliyle bilinçli bir şe-kilde yaratılan tarihsel yabancılaş-ma, günümüz Türkiye'sinde hem toplumsal düzeyde hem de toplu-mun öncü örgütleri devrimci grup ve partilerde karşılığını bulmuştur.

Kültürden, etikten ve ilkelilik-ten uzaklaşan ve gerileyen kimlik-ler, siyaseti de sığ, dar ve kalıplar içinde algılamış, zamanla hem si-yaseti hem de kültürü küçümseyen yada birini diğerine tercih eden, bir-birinin karşısına koyan bir eklektikli-ke marjinalleşmenin mecrasında seyretmiştir. Bundan da önemlisi ya-ratıcılık ölmüş, yöntemde ve araçlar-da zenginleşme sağlanamamıştır. De-rin bir üretimsizlik ve monotonlukla karşı karşıya kalmıştır.

Öteden bu yana, toplumsal müca-delelerde mesafe kateden devrimci çabaların pratiğine baktığımızda; ta-rihsel köklerine inebilmiş, halkın ve halkların kültürel birikimleriyle donanmış, çağının kültür sanat ürün-leriyle yoğun bir biçimde içli-dışlı olmuş; hatta günün gerçekliğini eleş-tiri ve özeleştirisini roman, öykü, ti-yatro gibi çalışmalarla ifadelemiştir, bu ifadeleri diğerlerinden güçlü de-recede beslenmiş bir alt yapı, arka plan görüyoruz.

Bilinçli bir devrimcilik, bir seçim olarak kavranmış devrimci yaşam, yaşamın ilerije dönük akışını kavra-mış diyalektik materyalist bakış açısı bu yönlü etkin bir donanımına sahip olmuştur. Sovyet ve Çin deneyimleri, bu deneyimlerin mimarı öncü dev-rimcilerin siyasal-ideolojik-kültürel güçlüğünü incelediğimizde, kendi çağının (hatta öngörülükleriyle ge-leceğin sorunlarına uzandıklarını) üretim ve yaratımlarını iyi bir takip ve süzebilme yetileri hemen dikkati çekmektedir. Lenin'in Rus edebiyatı ve edebiyatçılarına dair ilgi ve eleş-tirisi, Mao'nun Çin tarihi, felsefesi ve kültürel birikimini yoğunlaşa, diya-lektik bir yeniden üretimiyle çağının devrimci politika ve devrimci kültü-

rine nasıl basamak yaptığını gördü-ğümüzde, Türkiye ve Kürdistan top-raklarının toplumsal-siyasal dönüşü-müne kendini adanmış devrimci, sos-yalistlerin bu halkların ve uluslarara-sı kültürel birikimlerden ve üretim-lerden ne ölçüde uzak olduğu daha iyi anlaşılabilir.

Özellikle 12 Eylül cuntasının ar-dından son yıllarda içinde bulunulan duruma bakıldığında aydınlardan ve kültür-sanattan kopuşun aşımaya ça-şıldığı, bir şeylerin görülmeye baş-landığı bir atmosfer oluşmuştur. Fa-kat hâlâ yaşama ve mücadeleye ba-kıstaki darlık, bir ölçüde hayatın taşı-dığı bu yere uyumlanamama, derin-leşememe ve buradan bir kanal oluş-turamama sözkonusudur. Mevcut kültür merkezleri çoğunlukla grupla-rın dar bir alanını ifade eden kitle ör-gütü, dernek olmaktan öteye gideme-yen kurumlar olarak kalmaktadır. Demeklerin kültürel çabalarla zen-ginleşip, etkin bir alternatif kimlik formasyonunun üretildiği yerler ol-ması bir yana tam tersine kültür ku-rumlarının klasik bir kitle örgütüne, derneğe dönüştüğü bir çarpıklık sözkonusudur.

İnsanlığın bilgi ve deneyim bir-i-kimini ifade eden yazın ürünleri ile, değişen/akan hayatın öğrettikleri ara-sında sağaltıcı bir köprü kurabilmek, canlı bir bağ yaratabilmek, bu yönde ustalaşmak... Hayatı yani deneyim-leri kitaplara aktarmak, kitaplardaki deneyimleri yaşamsal kılarak derin-leşmek, aşmak... Yaşam tarzımızı, kültürün yoğunlaşmasından çıkan ilke-lerle şekillendirmek, zenginleştirmek

günlük yaşama uygulamada poli-tika üretebilmek... Politikayı, es-nek, çok yönlü ve farklı ihtiyaçla-ra göre ayarlayabilmek...

Bilimsel, bilinçli bir devrimci-liğin oluşturulmasında, kültürel gelişimin, kültürel beslenmenin önemine vurgu yapılması, yaratıl-mak istenen devrimci, sosyalist kimliğin vazgeçilmez bir ögesi olarak kültürel gelişimin ifadele-nirilmesi, üzerinde hassasiyetle durulması gereken, devrimcilik misyonunun oynanabilmesinde

temel yönlerden birini teşkil eden yönüyle bilince çıkarılması gereken başat halkaların biri durumundadır. Dönüşümü bütünlüklü olarak kavra-yan, toplumsal devrim ile ve siyasal iktidarın ele geçirilmesinin birbirinin önünü açan karakterini kavrama in-celğine sahip bilinçleri yaratmanın yolu buradan geçiyor. Yetmezlikleri-mizin gelip dayandığı, sorunun dü-ğümlendiği nokta burasıdır. Uzun sü-reli öğrenme çabası ve mücadele de-neyimleriyle aşacağımız yetmezlik-lerimiz aşılacaksa bu nokta kavran-a-rak, yaşamsal kıldığında gerçekle-secektir.

Politika hayatın kendisi; yaşamı üretmek, daha kaliteli ve renkli yaşa-mak için siyasal olmak kaçınılmaz. Farketmeden hepimiz politika ile içli dışlıyız. Hayatın politika olduğunu bi-linece çıkarmak, bilinçli devrimci bi-reyler olmak için şart. İnsanlığın beş bin yıllık çabalarının birikimini ifade-leyen kültür de yaşamın kendisinden, toplamdan başka bir şey değil.

Uzun Yürüyüş, devrimci özgür-leşme mücadelesinin stilini örerken bu ilmiikleri topluyor. Seçerek, titiz-likle ayırarak örmeye çalışıyoruz bugünü ve yarını. Birleşen bu ilmiik-ler yıkılmaz bir temelin köşe taşları oluyorlar. Politikayı kültürle buluş-turmak/yoğurmak devrimci özgür-leşmecilerin karakterinde, yarının topyekün özgürleşebilme koşulları-na erişmiş bireyin ve toplumun kim-liğinde asal bir yere sahiptir. Siyasal ve toplumsal iktidarın yolu güçlü bir kültürel donanım ile şekillendirilmiş politikleşme çabasından geçiyor...

Toplumsal muhalefeti aynı doğrultulara yöneltebilmek

Can CEMAL

Hangi tarihsel koşulda olursa olsun, -sınıflar şeklinde toplumsal mevzilenişler oluşalı beri- gündem iki karşıt belirleyici unsurdan oluştu. Biri egemen ana belirleyici, diğeri bağımlı -ezilen- (ya da egemen olmayan) çelişmenin diğer yönünü kapsamaktaydı. Böyle olması, toplumsal güçlerin doğası gereği idi ve başka türlü de olamazdı.

Bütün egemen sistemler, kendi varlık koşullarından yarattılar gündemlerini. Elindeki bütün olanakları oldukça iyi kullandılar. Bu uygulamaların her birini, her özgün alanın kendisinde, stratejik politik hedefler ve onun onlarca, yüzlerce taktiğiyle yaşama uyarladılar. Bunlar küçümsemecek ve de yok sayılacak ebatlarda değildi. Bilimi ve onun teknolojik olanaklarını esir almayı beceribildiler. Milyonlarca ezilen insanı, bir tas kepekle avutmaya asırlara yayabildiler. Bütün bunlar egemenlerin cephesindeki başarılarıydı.

Muhalefet ne kadar dağınık, ne kadar cılız olursa, egemenlerin gündemleri o kadar yakıcı olacaktı. Denetlemek ve yönlendirmek vazgeçilmezdi. Dünya ölçüündeki gelişmeler, güç dengeleri, çelişkilerin boyutları, denetim sahaları Sovyetle-

r'in yeni inşa edildiği dönemlerde komünizm heyulası esas belirleyici etken olurken, geldiğimiz noktada sermayenin "zaferi" alabildiğine cıfcaflı gündemleri koşullamaktadır.

Dünya halklarının baş belaları, dünya halklarının "koruyucuları" oluverdiler. Ard arda "barış" operasyonları düzenlemekten tutunda, dünyayı "savunma" çemberine almaya kadar onlarca çeşit politik saptamalarla oturdular gündeme. Bütün bunlar, sermaye yoğunluğunun oluşması, ezilenlerin sefaletinin büyümesi ve bu kapsamlı çelişmenin alalanmasından ibaretti.

İktisadi ve teknolojik üstünlük, politik ve ideolojik bir bombardımanı güçlendirmekle kalmıyor, sülük misali kanı emecek dercede işliyordaki ezilen insanın bilincine.

Sermayenin topyekün bir saldırı mevzisi oluşturduğu durumda, muhalefetin cılız ve dağınık kimi çabaları fazlaca bir etki sağlamaya yetmeyecektir. Güç dengelerini, uluslararası boyutlardaki yoğunlaşmaları ve mevzilenişleri dikkate alarak hareket etmek kaçınılmaz olmaktadır.

Günü yakalamak ve gündemi oluşturmak ne kadar mümkün olursa ve bu oluşum ne kadar yaygın ve isabetli olursa, karşı gündem o kadar zorlanacaktır. Bunun içinde de-

mokratik-devrimci muhalefet odaklarının birlikteliği can alıcı öneme sahiptir. Özellikle de bu, günümüzün koşullarında kaçınılmaz bir dayatma durumudur.

Sermaye ve emek cephesinin karşılığı, doğal olarak kendi siyasal karşıtlarını ve buna bağlı olarak kuşanacağı silahları da ayrıştıracaktır. Bugün Türkiye ve Karduk'ta politik gündemin belirlenmesi, iki karşıtlığın uzlaşmazlığı kapsamında ve o'nun karşılığı etkisizleştirme mücadelesi dahilinde gerçekleşecektir.

Sistem tüm çürümüş, yoz ilişkileri ve denetimindeki olanaklarıyla, halkın kendi gerçek gündemini çarpıtarak şekilsizleştirmekte, yapay ve tali gelişmelerle yönlendirmeyi kendi tasarrufları ekseninde ele almaktadır.

Karduk'ta katliam ve soykırım azağı alındığında, ekranlarda medyada bolca Yunan düşmanlığı, Ermeni tehlikesi, Bulgar zulmü işlenmeye başlanıyor.

Çete kıyımları, kontra cinayetleri kudururken; ekranda zilli papatya sortileri, Müslüm Gündüzler, Fadime Şahinler baş yapıtlar oluverir. Zindanlarda kıyımlar, işkenceler başlandığında, ortalıkta futbol, fuhuş ve felaket cirrit atar.

Son dönemlerde de elde kalan kimi KİT'lerin özelleştirilebilmesin-

de tepkileri yumuşatmak için, ağır-
lıklı bir SSK bunalımı çıkartıldı.
-Sistemin bunalımlı olmayan bir tek
yanı var mı ki zaten- Bu örnekte ol-
duğu gibi, tüm karşı gündemlerin
yanında halkın, devrimci demokra-
tik güçlerinin kendi gündemlerini
oluşturması oldukça dağınık bir fa-
aliyetle icra edilmeye çalışılmakta-
dır.

Biri göç sorunu derken, biri
özelleştirme der. Biri barış sorunu
derken öteki cezaevleri gündemin-
dedir. Biri sokakları süpürüp, sifon
çekerken, biri çete "yarılatma" der-
dindedir. vs. vs.

Bütün bunlar vazgeçilmemesi
gerekten gerekler olabilirler; ama te-
mel sorun, muhalefetin gündemini
derli toplu hale getirmek ve dö-
nemsel kampanyalar şeklinde,
öne çıkan, çıkarılması gere-
ken sorunlara daha ısrarlı bi-
çimde yüklenmektir. Bunu
başaramadığımız oranlara
koşut olarak gündemi ege-
men burjuvaziye kaptır-
mamız kaçınılmaz ola-
caktır. Devrimci cami-
amızın çok daha fazla,
muhalefet odaklarını bir
araya getirmeye ihtiyacı
var. **Metin Göktepe**'nin
katledilmesine karşı oluşan
muhalefet gerekli ve de ol-
dukça ıyıydı. Ama bakın,
Adana'da **Kurtuluş** gazetesi-
nin çalışanları katledildi ve bir
çok çevreden çıt dahi çıkmadı.
Neden mi? Birincisi: devrimcileri
sahiplenmek daha zordur ve reform-
cu kesimlerin buna yanaşması çe-
kingendir. İkincisi: muhalefet cep-
helerini kazanma ve bütünsellik olu-
turan bir karşı duruş oluşturmada
yeterince basiretli değiliz. Üçüncü-
sü: kendi gündemlerimizi yoğunla-
ştırmada, en başta kendi yakın çevre-
mizde birliktelikler oluşturamıyo-
ruz. Dördüncüsü: çalışma yöntemle-
rimiz günün ihtiyaçlarına cevap ve-
rememekte.

Özellikle de sistemi ve onun ikti-
sadi, siyasi dayanaklarını teşhirci yö-

nelen, hatta kimi kere bazı görüngü-
ler çevresinde başlayan gelişmeleri,
giderek daha doğru biçimde siste-
min kendisini deşifre eden yönelime
vardırılması, başta devrimci muha-
lefetin ve bileşenlerinin kendi gücünü
hissettirmesine bağlı olacaktır.
"Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika
Karanlık" eylemi, önemli bir tecrü-
be ve tarihi bir öğreti oluşturmaktadır.
Sermaye grupları ve onların uy-
gulamalarının teşhir olmuş kimi
yanlarına karşı gelişen bir tepki ve
bunun ortaya çıkışı, başta takınlan

sonra-
sındaki süreç önemli tecrübeler sun-
muştur. Bunun yanında, "çete" kav-
ramından hareketle, bu oluşumun en
tepe noktası ve yönlendiricisi olan
MGK'nın uygulamalarına varılama-
mış, sistemin yamacıları, dikkatleri
bir iki çete şefine doğru yönelmeyi
ve gelinen noktada da gündemi sün-
gerlemeyi başaramışlardır.

Bunun gibi her olgu nezdinde,
iki karşıtlık kıyasıya çatışma duru-

mundadır. Çatışmada başarı ve istik-
rar, toplumsal muhalefeti aynı doğ-
rutulara yönlerebilmekten geçmek-
tedir. Kendi gündemimizi güne taşı-
yabilmede bir ikinci yan olarak, öne
çıkartılması gereken sorunları doğru
saptayabilmek ve bunları planlı uy-
gulamalarla yığınların bilincine taşı-
yabilmek için, daha fazla müzakere-
ler ve sistemli kampanyalar oluştu-
rabilmek önem arz edecektir. Sade-
ce dergi sayfalarında ve çeşitli ya-
yınlarla yazmakla yetinmeyip, ay-
dınlara, sanatçılara ve tüm duyarlı
kesimlere mal olabilecek ortak orga-
nizasyonlar oluşturmak, çeşitli çev-
re, kuruluş ve kişilerin ifadesi olabi-

lecek bildiri, bülten, afiş, vb. tür-
ründen görsel, işitsel çalışma-
larla gündem sorunlarına

yüklenmek gerekmektedir.
Muhalefet cephelerini ge-
niş tutmak ve aynı mev-
zilerden aynı hedeflere
yönelebilen tüm farklı
ton ve renklerdeki tep-
kileri bir araya getire-
bilmek ve bunu usta-
lıkla -aynı zamanda
genelin tasarrufunu
gözeterek- sistemin
gündemine dayatmak
zorunluluktur.

Gündemdeki sorun
ne kadar yakıcı, ne kadar
kayda değer olursa olsun,
eğer sadece cızırtılı küçük
seslerle ifade ediliyorsa, bur-
juvazinin gündemi karşısında
öne geçme şansı yoktur. Bu ne-
dende, güçler dengesini, kitle psiko-
lojisini, ruh halini, sinme ve atak
durumlarını, duyarlı ve duyarsızlık-
larını, yoğunluk alanlarını oldukça
ince biçimde hesaplamalı ve adımla-
rımızı buna uygun hale getirmeli-
yiz.

Gündemden düşürülmemesi ge-
reken ve sıcaklığının hissettirilmesi-
ni zorunlu olduğu meselelerin en
başında sürmekte olan savaş ve bu-
nun ezilen Kürt halkına reva gördü-
ğü kaçınılmazlardır ki, bu sorunlar,
geniş bir demokratik bileşene mal

edilemezse çok kolay biçimde tuzla-
buz edilmesi mümkündür. Yaşadığı-
mız yakın yıllar bu örnekleri sun-
muştur da. Bu konuda faşizm oldukça
insafsız çalışmakta, kitle tabanına
dayanarak ırkçı barbarlığı her geçen
gün amansızca tırmandırmaktadır.
En son Antalya'daki operasyon ve
PKK'lı gerillaların cesetlerine yapı-
lan saldırılar bunun geldiği aşamayı
göstermektedir. Bu konularda ay-
dınların, sanatçıların, demokrat ve
devrimcilerin yeterli duyarlılıklar
gösterdiği söylenemez. Savaşın da
belli bir insanı, etik kuralları taşıdığı
ve en azından tarafların buna uyma-
sı yönünde baskılama yaratmanın
dahi büyük bir önem taşıdığı yadsı-
namaz. Kitlelerin demokrat, aydın ve
duyarlı olan ileri kesimlerinden
kopmayı getiren "sol" politiklardan
kaçınmak ve mücadele zeminini ge-
nişletmek önemlidir. Örneğin yığın-
ları gerillaların cesetlerine sahip
çıkma zorlayamazsın; ama, taraf
olarak savaş kurallarını ihlal edenle-
rin üzerinde, -yani gerillanın cese-
dine tecavüz edenlerin üzerinde-
baskılama oluşturabilirsin. Ve ikin-
ciye ulaşmadan birinciye ulaşamaz-
sın.

Yine çeşitli sosyalist dergiler
adeta kıyımdan geçirilmektedir. Ve
biz, işgal ve baskın kapımıza dayan-
madan neredeyse çok az bir tepkiyle
yetinmekteyiz. Oysa bunları; örneğin
çok geniş bir kesimle birlikte
-demokrat, devrimci, sanatçı, aydın,
duyarlı tüm kesimlerle birlikte- ge-
miş kampanyalar şeklinde, -mesela
burjuva basınını almayı aylarca
boykot ederek; mesela kitlesel bi-
çimde baskı altındaki yayınları sata-
rak, dağıtarak; mesela Tv, radyo vb.
sermaye kurumlarının yayınlarını
izlemeye protestolarıyla vb. vb.-
bir karşı saldırı atağı başlatmadığı-
mız durumda, tek tek koparıp gö-
türüleceğimiz anlaşılmıştır artık.

Bunun gibi sürecin kimi evrele-
rinde öne geçen sorunların, -memur
ve öğrenci sorunları, özelleştirmeler,
çevre sorunları, savaş, göç, düştün-
ceye yapılan saldırılar, kayıp ve in-

fazlar, cezaevleri- kampanyalar şek-
linde ve çok yönlü eylem biçimle-
riyle gündeme taşımak, bunun için
daha fazla birliktelikler kurmak ge-
rekmemektedir.

Gündemlerimizi canlı tutma
noktasında, 1 Mayıs önemli bir de-
nek taşı oluşturmaktadır. Hemen her
kesimden emek cephesinin ortak bir
tavırda sahneye çıkabildiği önemli
bir evredir 1 Mayıs. Bunu oldukça

*Gündemdeki sorun ne
kadar yakıcı, ne kadar
kayda değer olursa
olsun, eğer sadece
cızırtılı küçük seslerle
ifade ediliyorsa,
burjuvazinin gündemi
karşısında öne geçme
şansı yoktur.
Bu nedenle, güçler
dengesini, kitle
psikolojisini, ruh halini,
sınme ve atak
durumlarını, duyarlı ve
duyarsızlıklarını,
yoğunluk alanlarını
oldukça ince biçimde
hesaplamalı ve
adımlarımızı buna
uygun hale
getirmeliyiz.*

ıyı değerlendirmek bir zorunluluk
durumu iken, biz hâlâ bir dizi tali
ayrıntıyla cebelleşmekteyiz. Dev-
rimci-demokratik bir cephe, ortak
tavır, ortak çağrı, ortak bildiri, afiş
vb. yayınlar ve daha bir dizi birlik-
telikle, Türkiye ve Karduk'un her
kentini şölenlere kesmek acil bir ih-
tiyâç durumunda. Bu, her ayrı yapı-
nın, kurum, kuruluş ve partinin ken-
di faaliyetini askıya alması olmaya-
caktır. Aksine, bu birlik ruhu ve pra-
tik duruşlar sayesinde kendini daha

geniş kitlelere ifade etme avantajı
da kazanması da olacak. Bugün
"Güç Birliği" olarak ifade edilen
yaklaşım olumlu bir girişim olması
yanında; daha geniş kesimleri, -yani
reformcu diye tanımlanan ÖDP, SİP,
EMEP gibi kesimleri- kapsama
perspektifinde olmayışı yanı sıra da
dardır. Bu konuda, esnek olabilmek,
politik avantajları doğru kanallara
edebilmek; dışındaki güçleri etki
alanına çekebilmek gerekmektedir.
İlkelerinin devrimciliğinden kork-
mayanların birliktelikleri geniş tut-
maktan çekincesi olamaz.

Yığınları motive edebilmede bir-
likteliklerin gücüne vakıf olamayan
bir yaklaşım ağır aksak yürüyecek-
tir. Devrim, kendi ordularının var-
lıkları üzerinden yükselir. Ordular
ise, çeşitli alt deneyimlerden, basit
manevralardan, küçük hedeflerden
geçerek olgunlaşır.

1 Mayıs'ın tarzında, kültüründe
ve kavgasında enternasyonal bir
dayanışmanın kendisi var. Buna
uygun davranmak, emek cephesi-
nin sorunlarını ve çözüm yollarını
-bu şölen vesilesiyle- daha bir gür
haykırmak ve daha geniş kesimlere
ulaşmak hedeflerimiz içinde olmalı
ve gündemlerimizi buna uygun ha-
le getirmeliyiz.

1 Mayıs'ta amaç, daha fazla yı-
ğınları alanlara çekebilmekle sınırlı
kalmamalı, emek cephesinin devri-
me olan ihtiyacı çok daha geniş bi-
çimde, her ücre koşeye ulaştırılma-
lıdır. Bunun da kampanyalar şeklin-
de ele alınması ve doruğunda 1 Ma-
yıs'ın şahlanması anlamlı olacaktır.
Tabi ki bunları söylemek tek başına
hiçbir şey ifade etmeyecektir. Eğer
pratik kimi adımlar atılmaz, söyle-
nenlere uygun duruşlar kuşanıla-
mazsa söylenen doğruların kendisi
de anlamsızlaşacaktır. Bunun biraz
da güç sorunuyla ve kurumlaşma-
larla ilgili olduğu hatırla bulund-
urulmalıdır. Fakat üç kişiyle de ol-
sa, bu çabaların aktif halkaları ol-
maktan geri durmayalım. Bir küçük
adım atmak, on şatafatlı sözden da-
ha anlamlı olacaktır.

Mayıs'ta yolunmaz bahar

Ozan VELİ

I

Aşkın, bereketin, yaşamın canlanıp "kudurduğu" bir yenilenme evresidir bahar. Güneşin yeşil ve suyla coşkunca sevimlere durduğu, çocukların kuzu kulağında güldüğü, ergenlerin kanla-

rının kaynamaya başladığı, tomurcukların sıcak gülümsemeler kuşandığı, yetmişliklerin "ahireti" clinin tersi ile attığı, dağların mantara, ışıkna, kengere kestiği hareketin dönemidir bahar.

Mayıs'ta bahar toprağın ılıklerine işlemiştir artık. Onu oradan söküp çıkaracak hiç bir iradi güç yoktur. Yaşam alabildiğine baskındır artık. Doğanın güneduran çehresi karşısında crimeyen hiç bir mizaç kalmaz geriye. Baharı, bir hücrede, bir de gurbette karşılamak zordur. Baharı en çok sokak çocukları ve dağlarda silah kuşanmışlar bekler sabırsızca.

"Bahar tadında yazıyorum sana
Yaşam darı haykırıyla
geldi bu yıl
kayıtsız değildi elbet
tutkuflu bir afet

önce kuşburnu açtı
yaprakların
ilk dostu gerillanın
meşe zorlandıkça
zorlandı

biliyorum umarında
değildir
bütün bunlar
nereden bilebilirdin ki
savaşında bir tutam ya-
şamdır çocukların
üç meşenin palamutu
(...)"

Nisan Mektupları şiirinde böyle anlatıyorum anacığın baharı. Baharın gelmesi, yaprakların açmasının ne anlama geldiğini bir dağdakiler, bir de onların peşine düşenler bilir. Her köşeden algılanması başkadır baharı.

Doğanın hareketindeki bereket, insanın sosyal yaşamına da etkiler gönderiyor elbet. Silah kuşanmanın en iyi zamanıdır. Tüm ezeli eşkiyalar, baharın rengini gözlerine içirdikten sonra başlarındaki vurgunlara, Sor'e Sém, Hem-e Cibé Kej, dağlardaki karın yağmurlarla berfend'e kestiği günü beklerlerdi, Erzincan ve Elazığ köylerine kol göndermek için.

Yaşam ne kadar delişmen bir canlılık içine giriyorsa, orada zamansız, arsız ölümler dayanır kapıya. Baharın ortasına çakılan ölüm haberleri korkunç yakıcıdır. Belki de insanın, kışın zayıflayan fizyolojisinin henüz kıvamında doğrulamayı şındandır bu.

İnsan yaşamında mevsimlerin ve ayların, doğasal boyutlarını yitirmele- ni çok oldu. Artık aylar, insanlık tarihinin yamyamlarla didişmelerinin izleriyle anılıyor. Her günümüze kap-samlı kanlı katliamlar, sürgünler, ta-lanlar, idamlar, kayıplar kazanmış. Dün geride bıraktığımız Mart ayı, bu-gün Nisan'ı ve şimdiki Mayıs, hangi zamanı eşelersek, tarihin hafızasını kaplayan katlimizin fermanlarıyla karşılaşırız. Her birinin bir çığlık gi-bi karanlığa düştüğünü görüyoruz.

Devrim çocuklarının tırnaklarıyla kazıdığı hücre duvarı, gözleriyle ateşe kestiği karanlık, kaniyle suladığı gün kalmamıştır. Bu günümüz, düşenlerin yazdığı tarihlerin hafızalara kazınan hükmüdür. Bahar, kavganın sıcaklığı ile insanın ve doğanın diyalogunun canlılığını bir arada tutar. Bu yüzden düşünde; isyanın, kavganın, birlik ruhunun devrimci coşkusu olan Kızıldere'yi, tarihin en katmerli köleliğine kadının kendi realitesine onurlu başkaldırısını, ezilen halkların ateşte pişen Kawaca direnci ve katlini, nisan direnişçilerini, Mayıs adamlarını ve işkencecilerin 18 Mayıs'ta karanlığa gömülmelelerini taşır.

Bahar, ruhumun çalınmış hüznelerini toplar her bir yerden. İdam sabahlarına giderim usulca, bir küçük serçenin duvarda kanat çırpın ırkıklığıyla. Çocukların cesetlerini hücrelerden toplayan anaların ağlayışlarına karışırım. Ve bir koca çınar gibi yıkılıp kalan babaların çaresizliğinde patlarım. Ve yolu yok, çıkarım dağlara, bu bahar vurdukça pencereme amansızca.

Ve devam ediyor, baharın bereketine düşen ölüm haberlerinin, kurşun sıcaklığında yüregimize akışı. "Deniz Gezmüş asıldı" haberleri, pilli kutularla bulunduğu müceza dağlara ulaştığında, o çocukluk ve bilmezliğimizin yağmalanmaya başladığı gün; çokça, denizlerde dolaşmış bir asi gezgin olarak kazınmıştı hafızalarımıza asılanlar. Sonra ağlaştık. Hüseyin'in bıraktığı son mektupta, "potülerini bağlayın, ayağından düşmesin asılırken, sonra babam oğlunun bir ayakkabısı bile yokmuş diyip üzülmesin" diyen sözlerini okumaya başladığımızda. Ve ipi göğüslerken titremeyen, üzülmeyen o vakur duruşları öptüğümüzde ayak uçlarından, söz verdik; bu zulüm var oldukça bu mekanda, biz de susmayacağız.

'92'nin kara kışını yanı aç düşlerle tımandığımız günün birindeyiz.

Nisan, bulunduğumuz mekânın dışına taşmış çoktan baharı. Küçük bir sığınığın üçe üç volta yerinde radyo dinliyoruz. Çiftelavuzlar'da bir kuşatma tarihçesi ve vuruluyoruz yine bir kerecik bile tereddüt etmeden. Tükürüyoruz sıkılı dişlerimizi beyaz zulmün çehresine. Taşkınlara yaşıyor hafızamız, zorlanıyor hesabını tutarken kayan yıldızlarımızın. '93'ünde bir bahardı yine. Nisan, o akşam devrilmişti Mayıs'a, Bir hafta sonra

ancak
geçebil-

mişti
elimize

gazeteler. Komutan arkadaşlardan biri kapı önce gazeteyi. Bütün gözler ilişmiş, sağından solundan çalar haberleri. Düşü aniden elindeki gazete komutan arkadaşın. "Ne oldu?" dercesine bütün gözler o'na yöneldiğinde, "Şengül'ümü vurmuşlar" diye bildirdi ancak. Yeğenlerini çocukluk tadında bırakıp gelen bir o'da değildi elbet. Ama ölüm hücreye ve dağlara, öyle haberlerle durduğu gibi inmiyordu. Bıçak ağzı bir ağırdır, inadına hücre kazıtan, inadına dağ ku-

şatan.

Bahar, çiçeklerimizle tutundu hafızalarımıza. Yolundukça göz ucumuzu ısıtan sevinçlerimiz, öylesine afete kesti tutkusu baharın. Mahirlerle, Yusuf'la, Ocaklar'la, Oral'la, Sabolar'la, İbolar'la yeşerdi yeniden. Artık bir güne geldik ki, yolunmayacak kadar kökleşti bahar.

Yarı 6 Mayıs, öbür gün 18'i. Bir yanda direnişin, cesaretin ve kavganın yürekli senfonileri, bir yanda bilimsel öğretilerimizle buluşmamalıyız baharı.

Kavgasız kazanılmayacak bir dünyanın kavgacı çocukları, bangır bangır bağırırken baharın tüm çekiciliğine inat, Mayıs direncin imgesi gibi düştü.

II

Alın açık, vakur bir çehrenin pürüzsüz haykırışını seyrediyorum. Bir militan duruşunda haklılığın resimlemelidir, diye düşünüyorum. On yedisinde tereddütsüz idamı kucaklayan Erdal'ın duruşu, hafızamdan çıkmadı hiç.

Neydi onları böyle çekici kılan. Ateş ve buzun içerisinde pişerken diri diri, kolunda kelepçeyi perçinleyen askere gülücük sunabilen -yani son anda dahi kazanmak için emek sarf eden- yığılları doğuran anaların huzurunda minnetle eğilmek boşuna olmayacak.

Şimdi ak bir eda, Munzur'un zemherisinde buzullar içerisinde. Kavgada töresi susmaktır bundan sonra. Ve zindan karanlığında haykıraktır, tüm sükunetlerin funyesini ateşlercesine.

Alın açık, vakur bir çehrenin pürüzsüz haykırışını seyrediyorum.

Baş düğ, meydan okuyan apaçık bir savaş nağarasıdır bu. Ve bir direniş, ne kadar çok büyürse, o kadar küçülür elleri celladın. Uçurum diplerinde patlayan bir çığlık yayılırken karanlığa, tarih bir kere daha yitilirdi en kaba sultaların yazımından kaçarak.

İbrahim'i seyre diyorum. Bilge-
liğin sırtına ermiyorsa da ussal şa-
matalarım, görüyorum. Bir gerilla,
bilincimin tabularına kurşun sıkan.
Yürüyen. Yürüdükçe sendeleyeyen,
sendeleyişinde yürüyüşünü büyüyen,
aç bir öğrenci ve inatçı.

'68 kuşağının militan kadroları,
çökülmesi zor bir tarihçe bıraktılar
benliğine baharın. Ne onlar vazgeçti
bahardan, ne de bahar doydu onların
tadına. Bilincin madde üzerindeki
etkisi, teorinin pratiği yönlendirisi
ve her ikisinin diyalektik özdeşliği
en iyi kadroların yaşamında bulur
yansılarını.

İbrahim sadece, öncelleri ve he-
men yanıbaşındaki militan akranları
gibi, ateşin kendisiyle oynamaktan
korkmayan cesaretini, bilincinin ha-
malı yapmayı becerebilirdi. Oku-
yan, yazan, çalışan. Yani bir insan
olabilmekte en başta. Sonra, düşün-
mekten ve meydan okumaktan haz
dayan bir yıldız tümcesi.

İbrahim bize, insanın öğrenebi-
leceğini, doğuşebileceğini, en kötü
koşullarda direnebileceğini bir kere
daha tanıttı. Spartaküsler, Zapata-
lar, Mahirler, Denizler gibi.

Ve bütün büyük öğretmenler; kö-
tül, karanlık ve küçük çağların öğren-
cisidir. Tarihe izleriyle düşenlerin
gözlerinde saklı güneşin rengine aşı-
ğın bu yüzden.

'68'lerin dinamizmi, yetmişleri
henüz yeni açmışken; teori ve pratik
bütünlüğü daha sade seyirlerle çıkı-
yordu gün yüzüne. Bu dönemin ha-
reketliliği içinde, **Mahir**'in ve **İbra-
him**'in yeri, özellikle de teori ve
pratik yekünme eyleminde bütünlü-
lük oluşturma noktasında ayırıcı
öneme sahiptir. Bu minvalde siyasi
bir doğrultu ve program oluşturma
ve bunu radikal özüne uygunluk, ay-
rı zamanda bükülmez bir tutarlılık
içinde yaşama koşumlama açısından
daha da anlamlıdır. Bugün önümüz-
deki tarihsel yükümlülük, bu anlamı
canlı kılmak, yaşama uyarlamak ve
daha da büyütmektir.

Her tarihsel zafer, kendi kahra-
manlarının adlarıyla birlikte yaşa-

caktır. Türkiye ve Kürdistan devri-
minin gelişiminde en önemli süreç-
lerden biridir '71'ler '72'ler, '73'ler.
Yüreklere granit gençlerin, adlarıyla
bir çağın karanlığını yırtmaları de-
ğildi sadece olanlar; köhnemiş tüm
dar kafalı söylemlere açık bir dev-
rimci teoriyle yanıt vermektir aynı
zamanda.

En son **Ali Taşyapan** arkadaşın,
sade, sıcak anlatımlarında seyre ko-
yuldum **İbrahim**'i. Bir kere daha,
dönemin yetiştirdiği nitel devrimci
kişiliklerden biri olduğunu görüyo-
rum **İbrahim**'in. Teori ve pratik

*Bugün açısından
devrimci önderleri
anmak, bir iki kalem
çizelgesi, üç-beş
görünüşü şekillemeçiliği
olmamalı diyorum.
Bir insan ve bir
devrimci olarak, teorisi
kadar pratiğiyle,
özgürlüğü kadar
zorunluluklarıyla,
sevapları kadar
günahlarıyla barışık
kişilikleri yetiştirmek,
geçmiş anlamlı
kılmanın da ifadesi
olacaktır.*

uyumluluğu en değerli yanlarının
başında geliyor bence. Sadelik, açık-
lık ve öğrenme açlığı bu yanlarla büt-
ünleşince ortaya vakur bir söylence
çıkmış oluyor.

Bugün açısından devrimci önder-
leri anmak, bir iki kalem çizelgesi,
üç-beş görünüşü şekillemeçiliği ol-
mamalı diyorum. Bir insan ve bir
devrimci olarak, teorisi kadar prati-
ğiyle, özgürlüğü kadar zorunlulukla-
rıyla, sevapları kadar günahlarıyla
barışık kişilikleri yetiştirmek, geç-
miş anlamlı kılmanın da ifadesi ola-
caktır. Dönüp geriye baktığımızda,
kazanımlarımızın kayıplarımızda

boğulmak üzere olduğunu görüyo-
ruz. İnsanın, tarihin akışındaki iradi
rolünü önemsemenin kendisi de bu
gerekleri kapımıza kadar taşıyor.

Süreci, olumlu ve olumsuz olan
yanlarıyla kavrama çıkarmak ve bu-
nun insan psikolojisi-fizyolojisi
üzerindeki etkilerini irdeleyerek, ni-
telikleri geliştirmek ve buradan dev-
rimci-komünist şahsiyetlerin tekli-
ğinden çokluğuna ulaşmak, amala-
rımızın en iyi ifadesi olacaktır.

III

Hangi iklim vardır kı; etimizden,
kanımızdan doymamış olsun. Hangi
gün, hangi ay, hangi saat vardır ki,
ilmiklerimizi kendi elleriyle sıkma-
mış olsun. Bundan dolayıdır ki sana
da, sana da küskün değiliz Mayıs.

Daha dün şuracıkta, Nisan'ın otu-
beşiydi. Koparıp kır çiçeklerimi, el-
leri hüznü kokan işçilerimin yükse-
len ağıtlarına sardılar. Dağların açık
ahınlardan yolup, gömütlediler ka-
ranlıklarda parıldayan ışıklar gibi
onları. Bir yanı Fırat'a, bir yanı
Munzur'a tutundu, hayasız ayazlar-
da taşın öfkelerini hiçe sayarak.

Onlar, en zor geçitlerin çocuksu
sevecenliğiyle gülümserken dostları-
na, bir çetin lokna olurlardı yutul-
mak istenirken düşmanın boğazında.

Şimdi ağlamayı unuttuğu bütün
anaların öyküleride, onlarca **Hemo**,
onlarca **Muzo**, **Meral** ve diğerleri
var. Artık ne Nisan, ne Mayıs ne de
diğerleri bizsiz anılamayacak.

Mayıs şimdi çocuklarından
ödünc aldığı güleç yüzleriyle gülüm-
semekte her bir yerden. Aysız selam-
lar sunar yekünmelerimize. Çağrısı
yakıcı bir arzudur, buyrukları can
yakan. Kavganın adına yaraşır şö-
lenlerle bekler gün bizi. Kuşanın...
Sıcığında patlayacak namlulara sü-
rülü gözleri çocukların. Bu kentler,
bu dağlar dilsiz tutanağıdır andımı-
zın. Söz verdik bir kere, baharda yo-
lunmayacak Mayıs. Kuşanın.

Mayıs notları

Hüseyin KARABULUT

Her Mayıs Türkiye'de devrimci-demokrat kam dökmek vâze-gilmez alışkanlık haline geldi. İşçilerin kendi bayramlarını serbestçe kutlayabilmesi bile mümkün değil. Yılmaz Güney, "Türkiye benim için gökyüzüne açılan yarı-açık bir cazaavidir" demişti. Gerçi, Güney bu sözleri 12 Eylül cuntasının gelişinden sonraki dönemi sarfetmişti. Fakat durum bugün pek farklı değil. Bu tespit günümüzde ve daha uzun bir gelecekte geçerliliğini koruyacaktır.

İnsanlar kaçırılıp işkenceyle katlediliyor. Cenazelerini kaldıran yalın insanların üzerine ateş açılıyor. Toplu katliam provaları yapılıyor. Gidişat öyle gösteriyor ki, gelecekte Maraş benzeri bir çok katliam gerçekleştirilebilir.

Türkiye'de hakim sınıflar cinnet geçiriyor. Kontr-gerilla tam bir cinayet şebekesi... Köy koruyucularının başını çekenlerin çoğu her türlü pishliğe bulaşmış azınlık katiller. Devlet, sözünün çoğu, çok demokratik ve hukuk devleti olmaktan övünüyor. Fakat nasıl oluyorsa ayakta kalma umudunu da böylesine kirlil, hukuk dışı ve demokrasiye düşman kurum ve kişilere bağlamış. Yarın öbür gün bu pishliklerin kendi başlarına bile bela acacağını, devletin pek muhterem büyükleri nedece hesaba katmıyorlar. Oysa köy koruyucuları daha şimdiden kendi başlarına buyruk davranışlarıyla, MİT'in şubesi gibi çalışan burjuva bastının bile eleştirilerine hedef oldular.

Latin Amerika'da birçok ülkede devrimci hareketin karşısına bu köy koruyuculuğu denen oluşumu çıkardılar. Sonuç ne oldu? Kendisini bir maşa, "bir tas çorbaya" satan niteliksiz kişilerden oluşturulan bu kurum, devrimci gerillalardan çok kendisini oluşturan devletin ve yetkililerin başına bela oldu. Türkiye'de de durumun bundan farklı olması beklenemez. Peru ve Kolombiya gibi ülkelerde Para-militer grupların finansmanının uyandırıcı ti-

caretiyle sağlandığı iyi biliniyor. Bu tür oluşumların kendi çıkarları söz konusu olduğunda devleti takmadığı ve vatan-millet nutuklarına pek fazla kulak asmadığı iyi biliniyor. Türkiye'de de bu işin sonunun nereye varacağını hep birlikte göreceğiz.

Köy koruyuculuğunun bir diğer özelliği de bu kurumun oluşturulmasından güdülen amacın "Kürt'ü Kürt'e kırdırma" olmasıdır. Bu durum aşiret ilişkilerini ve kan davalarını gittikçe körikleyecektir. Bir gün "Kürdistan"ın kurulması, kurtulması durumunda bile bunun izleri silinmeyecektir. Yine bir diğer özellik ise, köy koruyuculuğuyla mezhep çelişkisi körüklenmek isteniyor. Bingöl, Dersim, Elazığ, Erzincan, Sivas, Erzurum, Maraş gibi yerlerde genellikle köy koruyuculuğuna teşvik edilenler ya da köy koruyuculuğuna zorlananlar Sunni kesimdenidir. Bu bir yanıyla devletin geleneksel Aleviler'e güven-meme politikasından kaynaklansa da, esas olarak mezhep çelişkisini körükleme ve çatışmalar yaratmaya yöneliktir. Bu çatışmada devletin tuttuğu taraf Sunniliğin gerici kesimidir. Bu, devletin resmi ideolojisi olan Türk-İslam sentezine uygun bir politika. Fakat Aleviler'i tamamen kaybetmemek, devletin karşısına almamak için, devletin içindeki belirdi bir kesimin Aleviliği kontrol altında tutmaya çalıştığı bu amaçla çalışmalar yaptığı biliniyor.

Türkiye'de devrimci hareketin zayıflığı ve dağılıklığı devlete istediği gibi hareket etme olanağı sağlıyor. Köf örgütlenmeler, kadrolardaki çürüme, tutucu eğilimler ve dar grupçuluk illeleri yıllardır sosyalist hareketin bünyesini kemiriyor. Teorik yetmezlikler, pratikteki beceriksizliklerle birleşince ortaya devrimcilik adına çok acı bir tablo çıkıyor.

AKIL VE KILIÇ

İki güce ihtiyacımız var. Bunlardan birincisi akıl gücü; ikincisi ise kılıç gü-

cüdür. Akıl gücü teoridir; kılıç gücü ise pratik. Akıl gücü bilimdir, öğütler; kılıç gücü ise savaştır. Akıl gücü parti; kılıç gücü ise ordudur.

Şiddetin ve silahın seviyecek ve övülecek yanı yok. Zorunlu hallerde başvurulacak araçlar. Mevcut insanlığın seviyesi, üzerinde yaşanılan coğrafyanın durumu bu araçları zorunlu kılıyor. Sa elden ne gelir? İnsanlık hâlâ büyük oranda barbardır. Türkiye ve Kürt diyarı dünyanın en barbar ve zalim sisteminin diktatörlüğü altında inlemektedir. Bütün demokratikleşme palavralarına rağmen, sistemin gizli faşist niteliği değişmiş değildir. Açık bir diktatörlük yok. Fakat uygulanan gizli bir diktatörlük var. Faşizm sistemin iliklerine işlenmiş. Sistemin ırkçı-faşist resmi ideolojisini değiştirmeye hiç niyeti yok. Bu durumda sistemi değiştirmekten başka çare kalmıyor.

Kılıç aklın hizmetinde olmalıdır. Fakat bazen akıl yolunu şaşırıp, karanlığa saplanabilir. Böyle zamanlarda kılıcın parıltısı karanlığı yırtıp, aklın yolunu aydınlatabilir. Her teorinin bir pratikten çıkıp, tekrar pratiğe dönüşmesi ve pratiğin yolunu aydınlatması gereği bunu kanıtlar. Teori, pratiği yönlendirmelidir. Bu doğrudur. Fakat teorisin tıkanığı yende pratiğe yüklenmenin yeni ufuklar açacağı, yeni teorik birikimler sağlayacağı da başka bir doğrudur.

Devrimci hareketin içine düştüğü teorik tıkanıklık, cesur pratik atımlarla aşılabılır. Bu pratik atımlardan edinilen yeni birikimler, devrimci teoriye zengin katkılar sunabilir. Önce en doğru teoriyi keşfedip, sonra en mükemmel pratiği geliştirmek çok iyi olurdu. Fakat bu pek mümkün değil. Oldukça saf ve hayalci bir yaklaşımdır. Toplumsal değişimlerin ve sınıf mücadelesinin çok karmaşık süreçlerden oluştuğunu anlamayanlar böyle düşünür. Siyasi-felsefi ve ideolojik düşünceleri derinlikten yoksun olanların tercih edebilecekleri bir yoldur bu.

Öte yandan teorik netlik olmaksızın

geliştirilen bir pratik karanlıkta el yordamıyla yürümeye benzer. Böyle bir pratik, genellikle yenilgiye yol açar. O halde, en azından, temel konularda teorik netliğe kavuşmanın şart olduğunu söyleyebiliriz. Muğlaklık ya da doğru teoriden yoksunluk hedefe giden yolu kapatan engel gibidir. Bu sorunları görmezden gelmek ve halletmeye yanaşmamak ise yaranın azmasına neden olan mikrop gibidir. Bu tür durumlarda yapılması gereken şey bellidir: "Yolu kapatan engel kaldırılır, sonra yoldan geçilir. Yaranın evvela mikropu temizlenir, sonra merhem sürülür" (Mecelle'den). Yani öncelikle teorik eksiklik ve muğlaklık giderilir; yanlış ve zararlı anlayışlar tespit edilip, bunların tamirine, düzeltilmesine gidilir. Böylece genel anlamıyla doğru bir teori oluşturulur. Bu teori pratikte sınanır. Böylece doğru ve yanlışları, eksik ve fazlalıkları ortaya çıkar.

Teori, doğru olursa pratiğin yolunu aydınlatabilir. Doğru teori güneş gibidir. "Güneşin sahte olduğunu söylemeye kim cesareti edebilir?" Aksı takdirde pratik, yolunu karanlıkta el yordamıyla bulmak zorundadır.

Pratik atılımların yükseldiği ve büyük devrimci dönüşümlerin yaşandığı dönemlerde devrimci teorinin zenginleşip geliştiğini biliyoruz. Devrimci teori-deki bu gelişme ve zenginleşmenin ise dünya çapında yeni ve büyük pratik atılımlara yol açtığını tarihsel deneylerden öğreniyoruz. Büyük birikimler, büyük pafamaları doğurur, diyoruz.

YENİLGİLER ÖĞRETİCİDİR

Yenilmekten korkmamak lazım. Çünkü yenilgiler öğreticidir. Bazen bir yenilgiden edinilen tecrübe, kazanılan bir zaferden daha çok eğitici-dur. Yenilmek, yok olmak demek değildir. Bir ya da birden fazla deneyde başarısız olmak dünyanın ve sosyal mücadelenin sonu değil. Sınıflar ve sınıf çelişkisi ya da diğer sosyal sorunlar bir anda veya bir deneyle ortaya çıkmadı. Uzun bir tarihi süreçte çok çeşitli deney ve aşamalardan geçerek ortaya çıktı. Nihayetle bugünkü halini aldı. Bu çelişkilerin ortadan kaldırılması da çok uzun ve karmaşık bir süreci alacak; sayısız deneylerden sonra gerçekleşecektir. Her yenilgiden dersler çıkararak, her deneyden tecrübeler edinecek, çok çeşitli

araç ve yöntemlerden en uygun olanlarını seçerek, büyük bir sabırla hedefe ulaşmaya çalışacağız.

Sosyalizmin tarihi bir yenilgi aldığı doğrudur. Fakat bu sosyalizmin yok olduğu, yanlış olduğu ve kazanma şansının olmadığı anlamına gelmez. Kapitalist-emperyalist sistem yüzlerce başarısız deneyden, yüzlerce yıllık tecrübeden sonra bugünkü seviyeye yakatadı. Oysa sosyalizm henüz ilk tecrübelerini yaşadı. Eğer Paris Komünü gibi çok kısa süre ilk deneyi saymazsak; sosyalist deneylerin toplam ömrü henüz bir asır bile olmadı. Sosyalizm tarihinin sonunda değil, henüz başındayız. Sosyalizm bitmedi yeni başlıyor.

Lenin şöyle diyor: "Eğer bir Japon bilgini, insanlığın frengiyi yemesinde yardımcı olmak için beklenen reaksiyonu veren 606. preparatı buluncaya kadar, 605 preparatı denemek sabrını kendisinde bulabilmişse, kapitalizmi yenmek gibi daha çetin bir sorunu çözmek isteyenler, yeni mücadele yöntemlerini, biçimlerini, araçlarını, aralarından en iyisini bulmak amacıyla yüzlerce, binlerce kez deneyecek kadar sebat sahibi olmalıdırlar". (Lenin, *Proletarya Kültürü*, St: 47.)

Tek tip sosyalizm ve tek tip devrim anlayışı oldukça sakattır. Hele bir tek mücadele biçiminin baştan sona kadar geçerli olacağını iddia etmek saçmalıklardan başka bir şey değildir. Bu konuda nasıl bir fetişizmin yaratıldığını çok iyi biliyoruz. Sosyalizmin yok oluşu, insanlığın yok oluşuyla mümkündür. İnsanlık varolduğu müddetçe sosyalizmde varlığını koruyacaktır. Hem insana "sosyal yaratık" deyip, hem de sosyalizmin yok olacağını ileri sürmek büyük bir yenilgidir.

Önce "geriye dönüşlerin", sonra da "çözümlerin" yaşandığı sözde sosyalist sistemlerin akabetinden öğrenilecek çok şey var. Kaba diktatörlüğe dayalı sistemlerin çöküşü, putların devrilmesi uzuntu değil, sevinç vericidir.

Milyonlarca emekçi büyük acılar çekerek, canlarını vererek devrimler yapıp, sosyalizmi kurdular. Sosyalist devletlerin kurulması ve korunması uğrına milyonlarca insan kendilerini feda etti. Bütün bunlar, insanlığa hiz-

GÜN DOĞUYOR

İbrahim'e

Gün doğuyor

Hatce kadın süt sağıyordu şimdi karakızdan

Zozan keçileri çoktan sürmüştür dağlara

Söyle toprak ana

Mayıs bekler mi onları hâlâ

Yoksa sermiş midir o dağa çiçeklerini

Vartınık mezarına

Munzur hangi türküyü söyler şimdi

Yorgun düşmüş dal uçlarına

Ve kömün önu

Özlemiş midir iki-dört nöbetçisini

Kömün önu toprak ana

Doymuş mudur kana

Kimbilir kaçınıcı agıdı yakın Besce Ana

Ve kaçınıcı Besce Ana yandı ağıtlarda

Şimdi Diyarbekir zindanında

Kuşunlar süzülüyor naraluya

Namlular ucunda İbrahim Kaypakçaya

Namlular ucunda toprak kokan bir partizan

Ve toprağa hasret bir komünist

Başı dik

Kasketi eğik

Çekildi tetik

Konaşır lağıst

"İhtihar ettirdik"

ve yıllar sonra bir yığı

Başı dik

Kasketi eğik

Yürüğünü

Parmakları kesik

Avuçlara bırakan

Bir komünist

İbo'nun dümenine kardey atayan

Bir partizan

Toprak kokan bir adamı haykırır

"DIRENCE KARDEŞTİR ARTIK İNTİKAMI"

Liseli/ Samsun

met için, daha iyi bir dünya için yapıldı. Fakat bu devletler zamanla bürokratik-kapitalist hale geldiler. Bu kaçınılmaz olana götürdü ve böylelikle çözümler süreçleri başladı. Bu devletlere "sosyal emperyalist" diyen bizler haklıydık. Bunların yıkılışından en çok sevinç duyması gerekenler de bizleriz. 1991 yılının son günlerinde yenilen ve tarihe karışan sosyalizm değil; sosyal emperyalizmdir.

Hiçbir diktatörlük sistemi zulüm estirerek varlığını sonsuza kadar sürdüremez. Dünyanın her yanında olduğu gibi Türkiye'de de bu böyledir. Bu sistem değişmek zorundadır. Değiştirilecektir. Putlar yıkılacaktır.

KURT DİYARI
ATESİ İÇİNDE

Kurt diyarında süren yangın geldiği aşama itibarıyla söndürülemez bir hal almıştır. Gerek genelkurmayın gerekse de "siyasilerin" meseleye yaklaşımı "psikolojik harp unsurları" ve "gayri nizami harp" uygulamalarıyla özel savaş dayatma gayreti içersindedir hâli. Siyasi geçinen bazı çok akıllı devlet büyükleri ise, "bu işleri yapan üç-beş Ermeni eşkiyadır. Belleri kırılacak, kökleri kazınacak" mavalından sonra şimdi de hiç utanmaksızın "halkı silah zoruyla devlete karşı ayaklandırıyolar. Ayaklanmalara katılanlar gönüllü katılmıyor" vb türden yalanlar uyduruyorlar. Newroz serhildanlarında kitlelerin üzerine nasıl ateş açıldığını, sıradan basın mensuplarının bile nasıl hedef alındığını iyi biliyoruz.

Türkiye'de "kutsal devlet" anlayışı artık aşılmalı zorundadır. "Devlet" ve ülkesiyle milletin bölünmez bütünlüğü tabusu terk edilmelidir. "Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletindir". "Ne mutlu Türk'üm diyene". "Bir Türk dünyaya bedeldir". "Türkiye Türklerindir" gibi ırkçı söylemler bir kenara bırakılmalıdır. Kurt sorunu bugün ve gelecekte Türkiye'nin en önemli sorunu olmaya devam edecektir. Bu sorun Ortadoğu'nun en önemli sorunudur. Kurt sorunu uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Çözüm önerileri bütün bu etkenler hesaba katılarak sunulmalıdır. Öyle "Kürtçe kasetleri serbest" bırakarak, yok "Kürtçe televizyon kanalı" önerisi sunarak bu işi çözeceklerini zannedenler yanlışlar. Böylesine önemli bir ulusal sorunu o kadar ucuz biçimde halledemeyeceklerini öğrenmelidirler. Sadaka vericesine ve bir ulusun bütünüyle alay edicesine "isteyen Kürtçe kaset bastırsın, isteyen Kürtçe yazı yazsın" deyip işin içinden kurtulacaklarını sananların yanıltıldıklarını anlattıkları uzun süremeyecektir. Kurt sorunu bir ulusun özgürlük sorunudur. Resmi ideoloji terk edilmeden, anayasal bir değişikliğe gidilmeden bırakalım çözümü, çözüme doğru bir adım atılmasından bahsetmek imkansız.

"Türkiye sorunun" Kurt sorununa yaklaşımı, -birkaç devrimci grup hariç- utanç vericidir. Amerika-Vietnam savaşı döneminde ABD vatandaşlarının ABD karşıtı gösterilerini biliyoruz. Bu gösterilerin savaşın sona erdirilmesinde ne tür bir etkiye bulunduğu da bili-

yoruz. Bu tür bir tavır bugün ne yazık ki Türkiye'nin devrimci-demokratları sergilemekten uzaklar. Bu, hüznün verici bir durumdur. "Türkiye'nin batısında yaşayanlar doğusunda" yaşananlara adeta seyirci kalmaktadır. Akan buncâ kana rağmen insanların önemli bir kesimi hatta çoğunluğu tepki göstermemekte, tepki gösterenlerin mühim bir kesimi de işi resmi ideolojinin yaptığı gibi, "aman bölünmeyelim" ile halledeceklerini sanmaktadırlar. İşin bölünüp, bölünmemekle bir ilgisi olmadığını, sorunun mevcut sistemin ırkçı bir teori üzerine kurulmasından kaynaklandığını anlatanların sayısı bu hayli az.

Kurt diyarında süren yangının sönmesi, akan kanın durması devletin mevcut yapısının koruması halinde mümkün görünmüyor. Bu konuda esas görev Türkiye'nin devrimcilerine düşüyor. Türkiye'nin devrimci bir dönüşüne ihtiyacı var. Türkiye devrimci hareketinin, Kurt mücadelesine vereceği en iyi destek Türkiye kesiminde devrimci mücadeleyi yükseltmektir. Bu, en büyük dayanışma olur. Zaten çokca sözü edilen "birlikte kurtuluş"ta ancak böyle gerçekleşir. Şu anki durumda, birlikte kurtuluşun bahsetmek zor. Çünkü Türkiye devrimci hareketi çok geri bir konumda. Kurt diyarında devrimci dinamikler çok zayıf. Batı kesiminde ise bu dinamikler zayıf. Dengeyi kurmak, birlikte kurtuluşun yolunu açmak için, Türkiye'de devrimci dinamikleri geliştirmek zorundadır.

TARTIŞMAK İYİDİR

Gündümüzde sosyalistlerin önemli sorunlarından bir tanesi iletişim kopukluğudur. Birbirimizle konuşmayı pek beceremiyoruz. Tutucu eğilimlerimizi terk edemiyoruz. Yeniliklere açık değiliz. Bir fikri siyasi olarak çürütemeyeceğimizi anladığımız an, çirkin oyunlara başvuruyoruz. "Muhatap almıyoruz", "Muhatap almak istemiyoruz" türünden köylü kurnazlıklarının dürüst bir yaklaşım tarzı olmadığı ortadadır. Lenin'in "ne olurlarsa olsunlar yeninin bütün tohumların güçlendirmek gerekir. Hayat içlerinden yaşama zıncısı en yüksek olanları seçecektir" saptaması çok önemlidir. (Lenin, *Proletarya Kültürü*, Sf: 47) Hiç bir yeniye hayat hakkı tanımak istemeyip, neredeyse her yeni olanı "oportünist-revisyonist" ilan edenlerin Lenin'i pek anlamadıkları ortadadır. "Kaypak kayacı" çevrenin saflarında

tutuculuk ciddi bir hastalıktır. Bir yandan Mao'nun "Yüz çiçek açsın, yüz fikir akınsın" sözünü durmadan tekrarlıyoruz. Öbür yandan ise doğruluğu ve yanlışlığına bakmadan kendimizi her türlü yeniliğe kapatıyoruz. Doğru ya da yanlış olup olmamayı güce bağlıyoruz. Genel mantığımız güçlü olanın doğru olduğu yönündedir. Oysa güçlü olan doğru değildir, doğru olan güçlüdür. Bugün zayıf ve cılız olan tohum halindeki doğrular, gelecekte çok güçlü doğrular doğurabilirler. İster içimizde olsun isterse dışımızda, doğruları kabul etmek, omuz vermek gerekir. Küfür ederek, hileli oyunlara başvurarak, doğruları inkar etmek son derece yanlıştır. Bu devrim ve sosyalizm davasına yapabilecek en büyük kötülüktür.

Gerek içimizde, gerekse dışımızda yürütülen tartışmalara karşı son derece anlayışlı olmalıyız. Yeni fikirler çok duyulmalı yaklaşmalıyız. Tartışmak iyidir. Devrimciler tartışmaktan kaçınmamalıdır. Aksı taktirde gerilemekten kurtulamayız. Sözü, Lenin'den bir alıntı ile bağlayalım:

"Yeni doğunca, ondan daha güçlü olan eski bir şeye daha kalır; bu, doğada olduğu gibi, tohumsal hayatta da daima böyledir. Yeni tohumların cılızlığı üzerine yapılan acı alaylar, insanların ucuz şüpheliçlikleri, vs. bütün bunlar, proletaryaya karşı sınıfın savaşı yöntemlerinden ve kapitalizmin sosyalizme karşı savunulmasından başka bir şey değildir. Yenin tohumlarını ezenle incelemeli, üzerilerine en büyük bir dikkatle eğilmeli, gelişmelerini kolaylaştırmak için her yolu denemeli, bu güçsüz filizlere bakmalıyız." (Age, Sf: 46)

Not: Bu yazının hemen bütün bölümü 1992 yılında, Nisan 1 Mayıs'a bağlayan gece kaleme almıştım. Herhangi bir yerde yayımlanmadı. Çünkü bir kesim tartışmalarımıza çok tutucu yaklaşımın içinden çıkamadı. Gerek sistemi, gerek devrimci hareketi, gerekse de geleceğe yönelik değerlendirmeler bugün de geçerliliğini koruyor. Hazret-i Süleyman'ın deyişi ile "güneşin altında yeni bir şey yok". Dönüp geriye baktığımızda ve bugünü incelediğimizde mutlak hüznü duyuyorum. Halk, bu kadar zalim ve kuru bir sisteme nasıl katlanıyor anlayamıyorum. "Devrimciler misil bu kadar sorumsuzlağı?" diye kendi kendime soruyorum. Ve en önemlisi de "bizim gelecek içinde bütün bunlar olamazdı" diye ısrar ediyorum. Uzun Yürüyüş gibi ileri bir mevzimin kazanılması olmasının teselli ve sevinç verici olduğunu düşünüyorum. 1998 1 Mayıs'ına umut ve coşkuyla giriyoruz. Geçmişin hatalarından öğrenerek, iyi bir geleceğe sahip olacağız. Unutmadan kaybettiklerimize başka kaybedecek şeyi yoktur. Uzun Yürüyüş'le ve diğer tüm emekçilerin 1 Mayıs'ı kutla olsun!

Cezaevlerinde fiili direniş

Ahmet KILAVUZ

Bahar mevsimi daha ılık bir rüzgarın peşine takılıp, ayattıcı, dayanılmaz kokularını etrafa saçarak tüm canlılığıyla geldi işte. Bahar ki, insanın damarlarındaki isyan ateşini, yürek ve bilincin opüsmesinden doğan kıvılcıklarla tutuşturur. Ki tutuştuğunda kıs mahmuru bedenlere sözün hükmü yoktur artık. Ve "göge karşı hücumu geçen Paris Komünarları"yla tarih sahnesine çıktığı günden beri böyledir bu...

Bu yılda, Martla gelen bahar, yeni direnişlerle, toplumsal muhalefetin ivme kazanan yüzüyle merhaba dedi. Bu coğrafyanın, sıcak merhabasıyla gelen baharın mahcup etiği görülmemiştir daha. Lakin bizim konumuz baharın gelişi değil elbette. Baharla hareketlenen yaşamın cezaevleri boyutunda yaşananları irdelemeye, son gelişmeler üzerinden düşüncelerimizi ifade etmeye çalışacağız.

Konuyla "bir sınıfın, diğer bir sınıf üzerinde egemenliğini kurup devam ettime aracı olan" devletin kurumları arasında yer alan cezaevlerinin işlevi/rolü nedir, bizim tavrımız ne olmalıdır? sorularıyla başlamak sanıyoruz yerinde olacaktır.

Tarih boyunca egemenlerin ceza ve cezaevleri siyaseti, iktidarlarını korumada kullana geldikleri zor aygıtlarından biridir. Egemenler kendileri açısından zararlı gördüklerini, sınıflarının koşullarını yaratarak, bunları fiziki olarak imha etmeye ya da toplumdan yalıtarak hem toplumun hem de mücadelenin dışında tutmak istemektedirler. Egemenler açısından cezaevleri, toplumsal muhalefeti sınırlandırmada/etkisizleştirmede önemli bir işleve sahiptir. Egemenler tarih boyunca, devrimci hareketlerin etkin aksiyonlerini (ve her türlü düzen-kar-

sız muhalefeti) cezaevleri aracılığıyla, islah etmeye, ehlileştirmeye, düzene adapte etmeye, kişisizleştirmeye ve ısrarlaştırmaya çalışır. Ve bu amacını gerçekleştirmek için zulmün, baskı ve işkencenin her çeşidinden, fiziki imhaya kadar her yönteme başvurmaktan geri durmaz. Aynı zamanda cezaevlerindeki devrimci tutsaklar üzerinde sınırsız bir şekilde terör uygulayan devlet, toplum üzerinde de cezaevlerini bir korkutma aracı olarak kullanmaktadır.

Burada devletin cezaevlerine yönelmesindeki temel hedefleri sıralarsak:

a) Toplumun siyasallaşması ve toplumsal muhalefetin oluşmasında etkin rolü olan devrimcilerin toplumdaki yalıtılması için fiziki imhası ya da cezaevine koyulması. b) Cezaevlerine koyulan devrimcilerin ideolojik-politik kimliğinden soyundurulmaya çalışılması ve onun/onların insanı tüm değer yargılarına varana dek, kişisizleştirilmesi, c) Devrimci tutsakların ortak yaşam alanları (koğuşlar ve komünler) ve ortak yaşam koşullarından (beraberliği, dayanışmayı da sağlayan koşullar arası sosyal faaliyetleri) kopararak, onları güçsüz bırakmayı, dayanışmalarını önlemeyi, böylece olan kimliksiz, kişisiz, insanı özelliklerini kaybetmiş bir yaşama mahkum etmek. d) Tüm bunlardan sonra, tutsak düşen devrimcinin posaya dönüşmesiyle buna/bunları karşı devrimin masaları hatıne dönüştürmektir.

Egemen sınıflar, bu temel hedeflerin yaşama geçirilmesinde, devrimci tutsakların ortak yaşam alanlarını, ortak yaşam koşulları ve dolayısıyla bunun sağladığı birlikte hareket etme koşulunu, ortak direnişler örgütlemeyi kendi önünde engel olarak görmektedir. Bu durumun ortadan kaldırılması için, yeni yöntemler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Politikaların başanlı kılabilme için, tutsakları bölme, yalıtılma, birbirinden yalıtma, ortak yaşam alanları ve koşullarını

ortadan kaldırmayı hedeflemektedirler. Bu hedeflerini yerine getirebilmede, günümüzde oda sistemi olarak telafuz edilen, hücre tipi cezaevleri düşünülmektedir. Bugün egemenlerin sonuç alma bakımından, en etkili ve son çözüm olarak gördüğü model budur.

Türkiye ve Kiri coğrafyasındaki zindan direnişlerinin tarihi oldukça eskilere dayanıyor olsa da; 12 Eylül dönemi ve sonrası, bu cephede nitel bir değişim olarak ele alınabilir. Çünkü bu süreç devrimci tutsaklar üzerindeki baskının, işkencenin sınırsız uygulandığı bir süreç olmuştur. Fakat tüm bunlara, teslim alma politikalarına rağmen, cezaevlerinin bağtıklı sürece gelşi, devrimci tutsakların can bedeli görkemli direnişlerinin sonucu ulaşılan noktadır. Buna rağmen dünden-bugüne bu süreçler kendi içinde: a) deneyim birikim sahibi tutsakların, bu deneyim ve birikimlerini kurumlaştırıp derli-toplu yazılı belge/kitap vb. hale getirememesi, b) Her devrimci yapının kendi deneyimini kendinde tutması ki, bu da süreci/süreçleri yaşayanlarda kalmakta, her yeni tutsak, süreçleri yeniden yaşayarak tecrübe edinmekte, tahliye ya da sevk gibi bir durum meydana geldiğinde kendisi ile birlikte deneyim ve tecrübelerini de "götürdüğü" için tekrar başa dönülüp süreçler yeniden yaşanabilmektedir, c) Ayrıca cezaevleri arasında, koşulların/olanakların da etkisiyle, ilişkilerin yetersiz olması her cezaevinin yaşadığı süreci kendisiyle sınırlı tutmasına neden olabiliyor; diğer yandan yaşanan süreçleri yazılı belgelere dönüştürüp tarihe tanık olmaya çalışıldığında, yazılı belgeleri kanunvuna sunan yapıların her şeyi kendine yontması, gelişmelerdeki iradi müdahaleyi kendi merkezli anlatması olgusu ortaya çıkıyor. Bu durum deneyim ve tecrübe aktarımından, tarihe öğretici tanık bırakmaktan ziyade polemiklere, yapılararası mesafelerin, sınırların oluşmasına ka-

nallar açabiliyor.

Gerek üzerinde yaşadığımız coğrafya özgürlüğünde gerekse de uluslararası alanda baktığımızda görürüz ki, egemenlere karşı yürütülen tüm mücadelelerde, devrimcilerin, muhalif güçlerin karşısına cezaevleri olgusu çıkmaktadır... Bu anlamıyla da cezaevleri, mücadelenin farklı bir boyutta, kendine has araç ve yöntemlerle, özgün şekillerde örgütlenmesini getirmiş, tutsak düşmanın mücadelesinin sonu anlamına gelmediği görülmüştür. Egemenlerin devrimci tutsakları, ideolojik-politik-örgütsel olarak taşıya enne çabalarına karşı savaşın, koşulları değişen devrimci mücadelelerin aksiyonları tarafından, kesintisiz devam ettirilmiştir, devrimci inisiyatif ve yaratıcılıkla bütünleşen yeni yöntem ve araçlarla direnişler örgütlenmiştir.

Tutsaklık koşullarına rağmen, mücadelelerin cezaevleri boyutunda sona ermediğine, hayatın da kavganın da devam ettiğine dair en sıcak örneği, 30 Mart anmaları bahane edilerek Buca Cezaevi'ndeki sürgünler ve buna karşı geliştirilen aktif fiili tavırlar gösterilebilir. Fakat burada alının çizmek istediğimiz ve önemle görülmesi gerektiğini düşündüğümüz husus, Buca'da baskınlarla yapılan sürgünün ilk olmadığı gibi sonuncu da olmayacağıdır.

Egemenlerin, cezaevlerinde devrimci tutsakları teslim almaya dönük politikaları her döneme/zaman gündemdedir. Uygun koşulları yaratıldığında ya da fırsat bulduğunda saldırıya geçmekten çekinilmez. Bu yöndeki politikaların uygulama aşaması tüm cezaevlerinde birden olabileceği gibi, pilot cezaevi olarak kullanıldığı birkaç cezaevi üzerinden tüm cezaevlerini teslim alma, politikalarını hakim kılma isteğini her daim muhafaza eder. Genelde de bu yöntemi kullanır. En bariz örneğini yine sürgün sevkleri olarak gösterebiliriz. Çünkü Buca'dan önce Ermenek Cezaevi'nden "normal" sevk yapılan bir tutsak, sevkim yapıldığı cezaevi yerine başka bir cezaevine götürülmüştü. Daha sonra Nersis Cezaevi'nde devrimci tutsakların bulunduğu bir koğu, gece basılmış on tutsak Erzurum Cezaevi'ne sürgün gönderilmişti. Yine Nazilli Cezaevi'nde devrimci tutsak temsilcisi kaçırılarak başka bir cezaevine sürgün gönderilmişti. Sonra aynı şey Buca Cezaevi'nde de denendi. Ve on bir tutsak, aileleri ile görüş yaptıkları sırada kaçırılarak çeşitli cezaevlerine sürgün edildi.

Bir politikanın adım adım yaşama geçirilmesi idi bu. Ve giderek pervasız-

laşan sürgün politikaları karşısında, geçmekte olsa, Buca sürgünlerinden sonra, hemen hemen tüm cezaevlerindeki devrimci tutsakların, çeşitli biçimlerde ortaya koyduğu direnişler bu politikayı işlevsizleştirmiştir. Bu anlamıyla da oldukça önemlidir. Çünkü, bu politika yaşamı bulabilmiş olsa, devlet istediği zaman, istediği tutsak/tutsakları bir yerden bir yere götürebilecek, direnişleri ve direnişlerin gücünü zayıflatabilecek, hücre tipi cezaevi politikasını çok rahat uygulama koşulları yaratacak, teslim alma politikalarını ciddi hiçbir engelle karşılaşmadan uygulama zeminini güçlendirebilecekti. Diğer taraftan bu durumun bir başka yönü, arka planı daha var. O da, cezaevlerindeki devrimci tutsakların istendiği zaman tekrar işkenceci polis sorguları için şubelere götürülmesi... Bu direniş süreci bu politikaları geriletir. Hem de çok kısa bir zaman diliminde. Bunun bu kadar kısa olmasının belirleyici yön bu dergi sayfalarında daha önce de anlayış olarak ifade edildiği ve bizimde katkığımız fiili direnişlerdir. Fiili direnişlerin bu kadar yaygın olmasının olumluluğu ile birlikte, görülmesi gereken diğer yön de bu tür durumlarda bir cezaevinde başlatılan sürece diğer cezaevlerinde katılımı noktasında refleksel inisiyatiflerin gelişmesidir... Böylece her cezaevi kendi koşulları içinde (nicel ve nitel durumlarını da gözetenek) kendi inisiyatifleri ile reflekslerini direnişin momentumuna uydurmada hız kazanma durumuna gelmeyi, tüm cezaevlerinde yaşanan/yaşanmakta olan olanağı iyi kullanabilmeyi, bulundukları alanın statükolarının dışına çıkmayı düşünebilir/deneyebilir. Çünkü kimi cezaevlerinde koşulların kaldırılmaması nedeniyle, hiç denememiş, düşünülmemiş yöntemlerin denemesi ve bu yönde statükoların dışına çıkma yöntemi/taktisyenliği de önemlidir. Böylesi süreçlerde, bu tür olanaklar ortaya çıkabilmektedir.

Burada bizce görülmesi ve bilince çıkarılması gereken yön, devletin cezaevlerine yönelik politikalarının hedefleri; niteliği bakımından tüm devrimci tutsakları kapsadığıdır. Uygulamalar noktasında kullanılan yöntemler tamamen biçimsel ve geçicidir. Bu farklar özelde, devrimci tutsaklar arasındaki dayanışmayı ve gücü bölüp parçalama anlayışından başka bir şey değildir. Devrimci tutsaklarda karşı devrim tarafından geliştirilen her yönetime karşı, daha hassas, titiz ve uyanık davranmaya özen göstermek durumunda olmalı; ortak fiili duruşlar sergilemeye özen gösterebilme-

lidir. Bu anlamda hangi cezaevinde, yaşanır yaşınsın, hangi gerekçeyle olursa olsun, devletin devrimci tutsaklara yönelik saldırıları karşısında sessiz kalmamaz/kalamayız. Devrimci sorumluluk böyle bir saldırıyı gözmezdene gelemez. Özelde cezaevleri boyutuna işaret ettiğimiz bu durum, mekan farkı gözetmeksizin, "içerisi" ya da dışarı olsun böyledir. Devrimci sorumluluk, yer, zaman, mekan ayrımı yapma "liks"üne sahip değildir. Karşı devrimin saldırıları karşısında biz, yalın ve hesapsız olarak devrimci direnişlerden/eylemlerden yana safımızı belirler, aktif tavrımızı alırız... Bu durum gözü kapalı davranmak olarak düşünülmemeli, saldırılar karşısında safımızı belirlemek olarak kavranmalıdır. Dost ve düşman cephesinin kalın çizgilerle ayrıştırılması, devrimin değerlerini sahiplenebilme anlayışı budur. Bunun için (saldırıları karşısında) tavır belirlemede, hiçbir talimata, yönelimliğe ihtiyaç duyulmadan, ikirciksiz ve net olunmalıdır.

Bugün baktığımızda diyebiliriz ki, cezaevlerinin geldiği aşama, direnişler karşısında gösterilen aktif fiili destekler ve genel anlamda düşüncelerin bu zemine oturtulması kısa zamanda sonuca gitmeyi hızlandırmıştır. Fiili tavır yönemindeki militan tutum tutsaklar cephesinde olduğu kadar, dışarıya da etkileyip militan bir coşkuya gark etmesi bakımından önceliklere göre daha olumlu olmaktadır. Diğer taraftan bu direnişle ortaya çıkan yönler:

a) Cezaevlerindeki devrimci tutsakların 12 Eylül koşullarından bugüne kadar ki direnişler süreciyle bu düzeye gelen cezaevlerinin, geriye dönüşü, bugünkü haliyle yaşayamayacağı, çok güvencilen o hücre politikası yaşama geçirilse bile kısa zamanda işlevsizleşeceğini, oraların bile bugünkü düzeye geleceğini göstermiş, b) Bir cezaevine karşı devletin bir yönelimi olduğunda, yönelimin lokal kalmadığını, bir cezaevinde başlayan direnişin tüm cezaevlerinin fiilinin ateşlendiği direnişlere yol açan reflekslere yol açması olarak ifade edilebilir.

Sonuç olarak, farklı bir alanda, kendine özgü koşulları, farklı nesnel dengeler üzerinde yürüten cezaevlerinde de yaşam kesintisiz devam etmektedir. Ve mücadele, zindan duvarlarını da aşan direniş ateşleriyle, devrimci iradenin beslediği yaratıcılık ve kararlılıkla bütünleşen savaş sanatını, kendi mecrasından yaşama akıtmaya devam ediyor/edecektir.

Göç, Kürt kimliği ve talepler

Sibel ÖZBUDUN

TC Devleti'nin kurumsallaşma süreciyle birlikte yürürlüğe koyduğu, ulusal sınırlar içindeki "öteki", yani "Türk-olmayan" etnik kimliklerin reddine dayalı "asimilasyon" ve "zorla-kültürleşme" politikaları, Kürt kimliğinin 1980'lerde PKK öncülüğünde siyasallaşma/uluslaşma sürecine girmesinin ardından, her iki taraf açısından da ülkücü ölçüde yıpratıcı, can ve mal yitimine, her iki halk için yoksullaşmaya⁽¹⁾ yol açan bir "ethnocide"⁽²⁾ siyasasına dönüştü. T.C. açısından Türkiye'nin toplumsal ve siyasal yaşamını tam bir açmaza sürükleyen bir "kirlili savaş" tarzında yürütülen bu siyasının bir boyutu da, PKK'ye "lojistik destek" sağladıkları savıyla koruculuğu reddeden köylerin boşaltılması ve yakılma/yakılmasıydı.

Bu nedenle günümüzde bir ucu Avrupa ülkelerine dayanan "göç" sorunu, toplumsal (ya da ekonomik-demokratik) bir sorun olmanın ötesinde, "ulusal sorun"un bir unsuru olarak, çözümleri "siyasal düzlemde" aranması gereken, bütünsel ve karmaşık bir sorun haline gelmiştir.

BİR "KIRLI SAVAŞ" TAKTİĞİ: ZORUNLU GÖÇ

"1993 Kensepti" olarak da bilinen Susurluk patentli "Kırlı Savaş" stratejisi çerçevesinde T.C., 1993-1997 yılları arasında Kürt bölgelerinde 3000'in üzerinde köyü boşaltarak,⁽³⁾ geri dönüşü engellemek üzere kullanılmaz hale getirdi.⁽⁴⁾ Kürt kökenli-

rın yaşadığı köylerdeki nüfusun yüzde 85-90'ı kentlere göç etti. Diyarbakır Barosu'nun 12.2.1998 tarihli Bölge Raporu'na göre, yaklaşık 3 milyon insan yerinden yurdundan oldu. (5) Bu politikanın bir sonucu olarak, örneğin 1990 nüfus sayımına göre 133 584 olan, ve sonrasında 440 köyünden 400 tanesi, 1000'e yakın mezarı boşaltılan Dersim (Tunceli)'in nüfusu 1997 yılında, 51 049 kişilik bir azalmayla 82 535'e indi. (6) Buna karşılık, Türkiye'nin en fazla göç alan ili olan İstanbul'un nüfusu da, özellikle Kürt bölgelerinden kaynaklanan göçler nedeniyle, aynı zaman dilimi içinde 7 195 000'den 9 061 000'e yükseldi. (Ülkede Gündem, 24 Mart 1998, s. 11).

"Kürt tehciri"nin bir yandan Diyarbakır ve Batman başta olmak üzere bölgedeki kent merkezlerine⁽⁷⁾, bir yandan da İstanbul, Adana, Mersin, Antalya, İzmir ve Ankara gibi büyük kentlere yöneldiği bilinmektedir.

T.C.'nin bu "tehcir" siyasasının sonuçları, iki açıdan ele alınıp değerlendirilmeli: 1) "Zorunlu göç"le boşaltılan bölge açısından; 2) Göçlerin yöneldiği kent merkezleri açısından.

1) "Zorunlu göç"le boşaltılan bölge açısından; On yıllardır sönme-yen yangın Kürt illerindeki ekonomik durumu, insan haklarını bir kaos ile karşı karşıya bıraktı.⁽⁸⁾ Yıllardır göz-boyamaya yönelik siyasetin ve göstermelik yatırım yaygaraları da savaşla bitme noktasına geldi. Örneğin bölgede yakılıp yıkılan 3 bini aşkın köyün ekonomik ifadesi yaklaşık 4.5 trilyon liralık ekonomik kayıptır... Köy boşaltılmalarının birincil ve giderek daha ağırlıklı bir biçimde duyumsa-

nan sonucu, Kürt kırsalında tarım ve hayvancılığın tükenmesidir. Bölgede nüfusun yüzde 40'ı topraksızdır. GAP İdaresi'nin verilerine göre, Mardin, Diyarbakır, Urfa, Adıyaman ve Gaziantep illerinde "nüfusun yüzde 40.3'ü ve çiftçilerin yüzde 27.7'si de 50 dönemden daha az toprak sahibi"dir. (Cumhuriyet, 8 Nisan 1998, s. 3) Öte yandan, Diyarbakır Ziraat Odası'nın 1998 tarihli raporunda, "Diyarbakır sahasında bulunan tarım arazilerinin yüzde 50'sinin göç ve mayınlama nedeniyle ekilemediğine" dikkat çekilmektedir. (Ülkede Gündem, 30 Mart 1998, s. 12). Bu durum, kırsal ve bölgesel yoksulluk ve açlığın büyümesine neden olmaktadır.

BM Kalkınma Programı'nın (UNDP) hazırladığı "1995 İnsani Kalkınma Raporu"na göre, Türkiye insani kalkınma alanında 1994 yılında 173 ülke arasında 68'inci sıradadır; "Güneydoğu'da nüfus, ülke oranına göre yüzde 1.5 daha fazla artmasına karşın, eğitim ve sağlık hizmeti olanakları, ülke genelinden son derece düşük. (...) Güneydoğu'da büyük oranlarda göç yaşanıyor. Şanlıurfa'nın yıllık nüfus artış oranı yüzde 7.24 olarak gerçekleşiyor. İnsani kalkınmada ise bölgenin yüzde 59'u orta, yüzde 41'i düşük düzeyde yer alırken, düşük düzeyin yüzde 70'ini kadınlar oluşturuyor. (...) Türkiye'deki 73 şehirden 8'i yüksek, 53'ü orta, 12'si de düşük insani kalkınma grubunda bulunurken, Güneydoğu'daki illerin hepsi düşük kalkınma grubunda yer alıyor. (...) Bir yaş altı çocuk ölüm sayısının toplam ölüm oranı, Hakkâri'de yüzde 36.8 iken, bu oran, Ankara'da yüzde 11.5, Muğla'da ise yüzde

6.5 olarak görülüyor." (Cumhuriyet, 7 Ağustos 1995, s.1-17)

Son yıldaki savaşın sonuçlarının yer almadığı DİE ve DPT'nin gelişmişlik verileri bile devletin Kürt illerine nasıl üvey evlat muamelesi yapıldığını açıkça ortaya koyuyor. DİE'nin 1973'teki araştırması ile DPT'nin 1985 araştırma verileri gözönüne alındığında Kürt illeri, gelişmişlik sıralamasında 4 ile 29 arasında değişen miktarda gerilemeye uğradı.

Durum, Maliye Bakanlığı'nın, illere göre gelir-gider tablosunda da açıkça sergilenmektedir. Buna göre, 1997 yılında ülkenin toplam gelirinin dörtte üçü Ankara, İstanbul, İzmir ve Kocaeli'nden elde edilirken, Kürt illerinin gelirleri giderlerinin çok altında kalmaktadır. (Bkz. sağdaki tablo)

Öte yandan, yıllardır hayvancılık yapmakla ünlenen Duder, Mamediya, Sloqi, Beritan, Alikan gibi aşiretlerinin de şehirlere göç etmek zorunda kalması sonucunda, 1994 yılı ekim ayında 877 bin dolar olan hayvan ithalatı, 1995 yılının aynı ayında 69 milyon dolara çıktı. 1994'e göre, canlı hayvan ihracatında azalış yüzde 48. Hayvancılıkla uğraşan aile sayısı 1989 ile 1991 arasında 12 bin azaldı. Ekonomik kayıp ise 1.2 trilyon civarında...

DİE verilerine göre sadece 1996 yılı Ocak-Ekim dönemleri itibarıyla canlı hayvan ithalatı on kat artarak 18.5 milyon dolardan 204.8 milyon dolara ulaştı. Barış olmadığı için de ekonomik faaliyete geçme konusunda hiç kimse girişimde bulunmadı. Yabancı şirketler elini eteğini çekmek zorunda kaldılar.

Diğer taraftan, MGK'nın 1997 yılı sonlarında devreye soktuğu yeni strateji çerçevesinde Kürt illerinde girişileceği anlaşılan "yatırım seterberliği", bölgedeki çarpık kentleşmeyi ve sınırlı kirliliği katmerlendirme riskini de getirmektedir beraberinde. Bölgedeki yoğun işsizlik ve yoksulluk, Türkiye standartlarının da altında bir ücret politikasını ve ülkenin batısı için "çevre açısından tehlikeli/sakıncalı" bulunan sanayi dallarının Kürt illerine ihracatı devreye sokacak, yıllardır yaşam hakları da dahil olmak üzere temel hak ve özgürlükleri hiçe sayılan bölge in-

sanları, bu kez yoğun bir emek sömürüsü ve hayatı tehlikeler taşıyan bir "çevre kirlenmesiyle" yüzyüze bırakılacaktır.

2) Göçlerin yöneldiği kent merkezleri açısından: Tehcirin yöneldiği kent merkezlerinde ise, durum göçmenler açısından daha parlak değildir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Kürt göçü, bölge kentleri ve metropollerine yönelmekte; bu kentlerde nüfus şişkinliğine, varoşlaşmaya yol açmaktadır. Türkiye'nin büyük kentlerinin istihdam olanakları açısından sınırlılığı, bilinen bir durumdur. Kentlere, özellikle de Batı metropollerine göçeden kırsal çıkışlı Kürtler, eğitim düzeylerinin düşüklüğü, dil sorunları, vasıfsızlıkları vb. nedenlerle bu sınırlılığın da ötesinde olumsuz koşullarla karşılaşmaktadır. Çoğu işsiz, iş bulabilenleri marjinal sektörlerde çalışan göçmenler, kentlerde çoğunluğu yeni oluşan varoşlarda yığılarak son derece olumsuz koşullar altında yaşamlarını sürdürmeye çabalamaktadır.¹⁰⁰ Özellikle Çukurova bölgesinde mevsimlik tarım işçiliği, büyük kentlerde inşaat işçiliği, çocukların sakız, simit, mendil, kalem vb. satması, boyacılık, göçmenlerin en yoğun giriştiği geçim faaliyetleridir. Bunlar, bilindiği üzere, düşük gelir/ücretli, süreklilikten ve sosyal güvencelerden yoksun faaliyetlerdir. İHD İstanbul Şubesi'nin 1995 yılında düzenlediği göç anketine göre, göç edenlerin yüzde 81'i 30 yaşından küçük; yüzde 81.8'i erkektir; çocukların yüzde 15.7'si Türkçe bilmemektedir; yüzde 55.3'ü çiftçidir; yüzde 25.7'si toprak-sızdır; yüzde 55'i son bir yılda; yüzde 58'i savaştan dolayı göç etmiştir; yüzde 99.9'u göç öncesinde baskıyı yaşamıştır¹⁰¹; ve yüzde 99.1'i memleketine geri dönmek istemektedir.

Öte yandan, göçmenler, insan

TABLO- GELİR VE GİDERDE İLLERİN DURUMU

İller	Gelir (milyar TL)	Gider (milyar TL)	Gelirin Gidere Oranı (%)
Adana	81 259	79 949	101.6
Ağrı	4 786	14 995	31.9
Ankara	667 662	611 174	109.2
Bingöl	1 676	15 859	10.6
Bursa	151 953	85 255	178.2
Diğer	11 418	86 602	13.2
Erzurum	3 898	13 988	27.9
Eskişehir	39 746	53 727	74.0
Antep	30 272	30 404	99.6
Hakkari	1 771	20 601	8.6
İçel	69 806	48 597	143.6
İstanbul	1 808 631	414 938	435.9
İzmir	376 669	200 784	187.6
Kocaeli	851 664	61 167	1 392.4
Malatya	12 136	39 354	30.8
Mardin	4 403	23 607	18.7
Muş	1 972	14 077	14.0
Siirt	1 757	16 160	10.9
Tunceli	1 413	14 440	9.8
Urfa	11 418	32 336	35.3
Van	7 812	48 661	16.1
Zonguldak	41 616	18 212	228.5
Batman	3 516	13 622	25.8
Şırnak	3 031	26 082	11.6
İğdır	1 481	8 060	18.4
Yalova	7 601	4 876	155.9

(Kaynak: Ülkede Gündem, 31 Mart 1998, s. 6)

Hakları'na ilişkin ağır sorunlarla da karşı karşıyadır. Ülkenin Batı bölgelerinde yıllardır sürdürülmekte olan Kırli Savaşın belki de en kırıltı getirisini olan şövenizm ve etnik ayrımcılığın ise, sinsi bir turmanış içinde olduğu gözlemlenmektedir. Yine İHD İstanbul Şubesi'nin 1993-94 yıllarında değişik illerde göç eden aileler üzerinde yaptığı bir çalışmaya göre, göç edenlerin çocuklarının yüzde 53'ü okula gidememektedir, yüzde 89.1'ine ev verilmemiştir, yüzde 78.9'u Kürt olduğu gerekçesiyle işe alınmadığını, yüzde 88.7'si ise aynı nedenle yerleştiği yerde baskı gördüğünü belirtmektedir, yüzde 71.5'i kimliğinden dolayı gözaltına alınmıştır.

SAĞLIK SORUNLARI

Sağlık sorunları, göçmenlerin karşı karşıya olduğu sorunların en çarpıcısidir. Diyarbakır Tabipler Odası'nın anılan raporunda sağlığı olumsuz yönde etkileyen nedenler şöylece sıralanmaktadır:

Aynı hanede iki-üç ailenin yaşa-

ması; Yaşanan şiddete bağlı olarak gelişen ruhsal bozukluklar; İyi beslenememe; Isınamama; Temizlik koşullarının tam uyulmaması; İçme suyunun yetersiz ve pis olması; Atık suların düzensiz tahliye edilmesi; Katı atıkların rastgele atılması.

Rapor, şöyle devam ediyor: "Bütün bu nedenler var olan sağlıksız koşulları daha da artırarak hastalıklara yol açmaktadır. İnsanlar sağlık kuruluşlarına başvurup muayene olsa bile 12yoksulluk nedeniyle ilaçlarını alamamaktadır. Özellikle bulaşıcı hastalıklarda tedavinin yeterli olmaması bu hastalıkların taşıyıcılığını artırmaktadır."

Bu saptamalar hem bölge-içi göçle nüfusu şişen Kürt kentleri, hem de göçün varoşlara yayıldığı, varoş yoksulluğunun son yıllarda katlandığı Batı metropollerini için geçerlidir.

Ote yandan, ruhsal bozukluklar da göçün neden olduğu sağlık sorunlarının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. İstanbul Tabipler Odası İnsan Hakları Komisyonu üyesi Psikiyatrist Dr. Mazlum Çöpür, kendi iradesi dışında göçe tabi tutulma ile daha iyi koşullara ulaşmak için girişilen gönüllü göçün insanları psikolojisinde farklı sonuçlara yol açtığını vurgulayarak şöyle diyor: "İnsanların alışmış bir yaşam düzenleri var. Ana göçmek zorunda bırakıldığı zaman griviminden, çalışmasından, yiyeceğinden, içeceğinden bütün alanlardaki yaşam dengesi bozuluyor. Bu insanlar gittikleri yerlerde önyargılı karşılanabiliyorlar; iş ve ev verilmiyor. Bütün bunlar insanlarda, kin duyma, nefret etme, insanları sevmeme ve dışlanmazlık duygusuna hissetmesine neden oluyor." Kişinin işkenceye maruz kalması, büyük bir deprem veya sel yaşaması ya da göçünün önünde evinin yakılması gibi durumlarda büyük travmaları oluştuğunu belirten Çöpür, bu durumun kişide içine kapanıklık, tedirginlik, uykusuzluk, insanlardan kaçma, bir olayları hatırlatacak herşeyden uzaklaşma, insanlara güvensizlik, dikkatini toplayamama, sürekli olayı tekrar yaşayacakmış gibi panik halinde olma gibi ruhsal rahatsızlıkların görüldüğünü belirterek, hastalığın kronikleşmesi durumunda

kalıcı kişilik değişikliklerine neden olabileceğini vurguluyor. (Ülkede Gündem, 1 Nisan 1998, s. 2)

KÜRT, KADIN VE GÖÇMEN OLMAK

Göçün birinci elden mağdurunu her zaman kadın ve çocukların oluşturduğu, bilinen bir olgudur. Bu olgu, ülkemizdeki "Kürt tehidi" için de geçerlidir. Büyük kentlere göç eden Kürt aileleri, işsiz nüfusun yarısını, iş bulamayan kadınlar da nüfusun büyük oranını oluşturuyor. Göç etikten sonra çalışmayıp evde çocuklarına bakmak zorunda kalan kadın sayısı önceki oranlara göre birkaç katına çıktı. Kadın ve çocuklar göç ettikleri Mersin, Adana, İzmir, İstanbul, Antalya gibi kentlerde son derece zor koşullar altında yaşamaktalar. Kentlerin kıyılarında tek odalı evlere, yıkık konutlara ve çadırlara yerleşen kadın ve çocuklar yeterli beslenme ve sağlık koşullarına da sahip değiller. Özellikle çadırkentlerde yaşayan kadın ve çocuklar tarlalarda, orman işlerinde ya da ev işlerinde çok düşük bir ücret karşılığı adeta boğaz tokluğuna çalışmakta.

Kürt kadını yabancı olduğu topraklarda çok zor yaşam koşulları ile karşı karşıya bırakılmıştır. Göç ettirme politikasının sonucunda ortaya çıkan durum ise binlerce parçalanmış ve dağılmış ailedir. Siyasal gerekçelerle aile fertlerinden bir veya birkaçı tutuklanmakta, işkence görmekte ve tehdit edilmektedir. Gözaltına alınan insanlar daha sonra ölü bulunmakta veya bir daha izlerine rastlanılmamaktadır. Kürt kadınları bu uygulamanın kimi zaman öznesi, kimi zaman da tanığı olmaktadır.

Kürt anneleri çocuklarını güvenli ve özgür bir ortamda büyütememektedir. Ana dilde eğitim yapamayan Kürt çocukları Türkçe eğitime tabi tutulmakta, devletin eğitim politikasıyla Kürt çocuklarını asimile edilerek, kimliğine-kültürüne yabancılaştırılıyor. Örneğin 1980'li yıllarda, Kürtçe konuşmaları yasaklandığı için tutsak çocuklarını demir parmaklıklar gerisinde seyretmekle yetinmek zorunda kalan çok sayıda Kürt anaya tanıklık etmiştir Diyarbakır zindanı...

Sağlık hizmetlerinin devlet tarafından engellenmesi sonucu pek çok çocuk ve anne tedavisi mümkün olabilecek hastalıklardan dolayı ölmektedir. Salgın hastalıklar ciddi boyutlara ulaşmıştır. Ayrıca pek çok Kürt ilinde valilik kararlarıyla gıda ambarı gosu uygulanmaktadır. Bu da insanların açlığa mahkum edilmesi anlamına gelmektedir. Göç ettirildikleri yerleşim birimleri ise çoğunlukla kentlerin varoşları ve en geri kalmış bölgeleri olmaktadır. Hiç bir altyapısı olmayan bu bölgelerden biri de 37 insanın patlayan çöp yığınının altında kalarak öldüğü Ümraniye Hekimbaşı çöplüğü çevresidir.

Ekonomik nedenlerden dolayı bir kaç ailenin bir araya gelerek aynı evde yaşamalarının çocukların ruhsal ve bedensel gelişimini engelleyeceği aşkardır. Kadınların evde yüklenildikleri sorumluluk ve yükümlülükler böylece daha da ağırlaşmaktadır. Ağırlaşan ekonomik nedenler sonucu çalışmaması gereken yaşlarda pek çok kız ve erkek çocuk en zor iş kollarında çok düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır.

Zorla göç politikasının Kürt kadını karşı karşıya bıraktığı sorunlardan biri de yaşadığı çevre ile uyum sorunudur. Kendini birdenbire farklı bir ortamda bulan Kürt kadını dil sorunu yaşamaktadır. Anadili Kürtçenin dışında ikinci bir dil bilmeyen Kürt kadınları kendilerini eve hapsedmekte ve dış dünyadan kopuk yaşamaktadırlar. Gelenekleri, yaşam tarzları, giyimleri ile bulundukları yere aykırı durmakta, bu farklılıkları nedeniyle kimi zaman da dışlanan Kürt kadınları ruhsal olarak bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

Anadilde eğitim hakkına sahip olmayan Kürt çocukları kendi ulusal kimlik ve kültürlerine uzak yetismektedir. Kürt kadını savaşın bu kadar yoğun tahribatlarını yaşamasına rağmen, gerek savaşta bizzat yer alarak gerekse de siyasal, kültürel vb. faaliyetleriyle her alanda kendisini kanıtlamaktadır. Kürt kadınının siyasallaşması onu devlet şiddeti ile karşı karşıya getirmektedir. Ulusal kimliğine sahip çıkarak politik mücadele yürüten Kürt kadınları gözaltına alınarak işkence görmekte, zorla bekaret kont-

rolüne tabi tutulmaktadır. Tecavüze varan cinsel taciz sıradanlaşmıştır... Güvenlik güçleri ile PKK arasında çıkan çatışmalarda öldürülen kadın gençliler baskınla çıplak teşhir edilmekte, yaralı yakalanan kadınlara tecavüz ve işkence edilmektedir. Operasyon amacıyla köylere baskın düzenleyen asker ve özel timler özellikle erkeklerin karşısında kadınlara cinsel tacizde bulunmaktadır.

SONUÇ VE TALEPLER

Görüldüğü gibi, ülkemizde yıllardır sürmekte olan Kiri Savaş'ın en ağır bedelli sonuçlarından biri, yüzbinlerce insanın ait oldukları topraklardan kopartılarak bölgedeki kentlere ve batı metropollerine yığılması olmuştur. Savaşın mağduru Kürtler ve bir çok demokratik kuruluş, bu durum karşısında bölgede durumun acilen normalleştirilmesi, göçmenlerin geri dönme koşullarının sağlanması ve uğradıkları zararın tazmini talebini yükseltmektedir. Bu, kuşkusuz haklı ve sahip çıkılması gereken bir taleptir.

Ne ki, "Göç, geri dönmeyiz" ilkesi de binlerce yıllık deneyimle kanıtlanmış, gözardı edilmemesi gereken bir gerçekliktir. Günümüzde göçe zorlanan Kürtlerin bir bölümü, uygun koşulların sağlanması durumunda yurduna dönmeye, büyük bir kesimin göçettiği kentlerde kalacağını kestirmek için kahin olmaya gerek yok.

Bu nedenle, bir yandan Kürt insanlarını göçe zorlayan koşulların bir an önce değiştirilmesini talep edilirken, bir yandan da göçettikleri kentlerde kalacak olanların durumlarını düzeltecek bir önlemler programını gündemde tutulmalıdır.

Bu saptamalardan hareketle, ileri sürülmesi gereken bazı talepleri şöyle ifade edebiliriz:

Adil ve kalıcı bir barış siyasasıyla bölgede koşulların normale dönmesi; göçmenlerden dileyenlerin, uğradıkları zararın tazminiyle yurtlarına dönmelerinin sağlanması.

- "Özel Savaş"ı yürüten her düzeyde sorumluların derhal ve koşulsuz cezalandırılması.

- Türkiye'de farklı etnik ve kültürel kimliklerin varlığının tanınması ve

bunlara anayasal bir özgürlük alanının açılması.

- Anadillerin özgürce kullanılması, öğretimi ve basın-yayın alanlarında kullanılmasının önündeki tüm engellerin kaldırılması.

- Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yetki alanlarının genişletilmesi.

- Etnik grupların siyasal temsillerinin engellenmemesi.

- Yeni geldikleri kentlerde kalmayı seçen göçmenlere tüm altyapı olanakları mevcut, sağlıklı barınma koşullarının sağlanması.

- Başta kadın ve çocuklar olmak üzere ücretsiz ve düzenli sağlık taramaları, bakım ve tedavi olanakları.

- Yetişkin kadın ve erkeklerin yanı sıra çocuklar ve gençlere vasıf kazandıracak eğitim programları.

- Göçmenlere insanlık onuruna yaraşır istihdam olanaklarının sağlanması.

- Göçmenlerin, mevcut iktisadi, siyasal, demokratik örgütlerin yanı sıra, her alanda (iktisadi, siyasal, toplumsal, kültürel...) ve her düzeyde (yerel, bölgesel, ulusal...) özerk örgütlenmelerinin teşviki, özgül sorunlarına ilişkin politikaların tesbitinde göçmen örgütlerinin söz ve karar sahibi olması.

- Siyasal partilerin ve diğer kitle örgütlerinin her kademesinde göçmenlere kota hakkı tanınması.

- Seçmen kütüklerinin, göçmen örgütlerinin gözetiminde yeniden düzenlenmesi.

- Kürt kadınlarının kültürel ve cinsel hak ve kimliklerini, toplumsal katılım taleplerini bağımsızca ifade edip geliştirebilecekleri örgütlülüklerin teşviki.

- Her türlü ırkçılık ve etnik ayrımcılık uygulamasının cezalandırılması.

- Göçmenlerin bir yandan göç ettikleri bölgelerdeki iktisadi, siyasal, toplumsal yaşama ayırmaksız uyum sağlamasının koşulları sağlanırken, bir yandan da kültürel kimliklerine özgürce sahip çıkma ve geliştirme haklarının tanınması; bu yolda faaliyet gösteren dernek, vakıf, enstitü vb. kuruluşların desteklenmesi.

- Türk halkının yıllardır maruz bırakıldığı güven düşmanlık propagan-

dasına derhal son verilerek gerek öğrenim kuruluşları, gerekse kitle iletişim araçlarında "halkların kardeşliği" ilkesinin yaygınlaştırılması yolunda çalışmalar yürütülmesi.

Kuşkusuz daha fazla çoğaltılıp ayrıntılandırılacak olan bu talepler dizisi, ülkemizde yıllardır süregiden ve Kürt'ü olduğu kadar Türk'ü de mağdur eden⁽¹⁾, bir avuç savaş rant-yecisinden başka kazanmanın olmadığı "Kiri Savaş" ve "Olağanüstü Hal"ın son bulması ve insanlık onuruna yaraşan, adil bir barışın koşullarının sağlanması yolunda önemli bir adım oluşturacak, ülkemizin kardeş halklarının, dünya insanlığı önüne yüzünün aklıyla çıkabilmesine olanak sağlayacaktır. Şurası asla unutulmamalı: "Farklılıklarımız, zenginliğimizdir." Türk(iye) halkı, bu zenginliğe sahip çıkma kararlılığını, daha fazla gecikmeden gösterebilmelidir.

DİPNOTLAR

1- Türkiye ekonomisinin çöküşünü yansıtan başlıca etken olan Kürt sorununun çözülmesine yönelik şiddet tercihi, enflasyonu 3 rakamlara çıkartırken, çalışanların yaşama olanaklarını iyice düşürdü. Yüzde 130'luk enflasyonlarda emekçilere verilen ücret artışları ancak yüzde 50'lere vardı. Sınıflar arasındaki gelir dağılımı giderek derinleşti. Batılıların yanı sıra Türkiye bu savaşın finans etmek için büyük bir dış ve iç borç içine giren ülke adeta ipotek edildi. Elde edilen gelirlerin büyük bir bölümü yine bu iç ve dış borç faizlerine ödeniyor. Bunun sonucu olarak Türkiye bütçesi 1996 yılında 564 trilyonluk bir açık veriyor.

Kimse tam olarak savaşın genel bir mali tablosunu ortaya çıkaramıyor. Çünkü direkt savaş harcamalarının yanı sıra büyük tahribat ve diğer etkilerin maliyetinin hesaplanması çok zor. Toplam rakamların daha çok üzeride olduğu herkes tarafından kabul ediliyor. Ancak belli başlı örnekler bunun hakkında bir fikir edinmemize yardımcı eder.

* 1992'deki Güney Kurdistan hareketinin bedeli 13 trilyondu. * 1994'da savaşa ayrılan pay, Tansu Çiller'in açıklamasıyla 450 trilyondu. Günlük gider 1 trilyonu aşmıştı. * 1995'de bu rakam 10 milyar dolar civarındaydı. * 1994'da Haftanın ve Halkın kampının bombalanmasıyla sonuçlanan askeri hareketin maliyeti 10 trilyon liraya yakındı. * Şubat 1994'deki Zela hareketinin maliyeti, dönemin Başbakan Yılmaz'ın Murat Karayalçın'ın açıklamasıyla 1 trilyon liraydı. * SHP (CHP)-DYP Koalisyon hükümetinin Başbakanı Tansu Çiller İstanbul Sanayi Odası yetkilileriyle 23 Şubat 1994'de yaptığı görüşmede, Kürt ilerinde süren 10 yıllık savaşın maliyetinin 826 trilyon olduğunu açıklan-

mişti... * MGK'ya sunulan "Kürt Sorunu" başlıklı ve kılıcı savaşı moli tablosunu ortaya koyan raporda, 10 yıllık savaşın sonuçları irdelemiyordu. Rapora göre, 1994 yılı sonu itibarıyla 39 il, ilçe ve köylere düzenlenen hareketin maliyeti 987 trilyon liraydı... * 1984-1994 dönemindeki süreçte yakılan yıkılan köylerin maddi zararı 4.2 katrilyon liraydı... * Sadece 1994'de güvenlik harcamaları 8 milyar dolardı... * 45 bin korucuya, sadece 1994'de ödenen para 6 trilyon liraydı... * 1988-1995 arasında askeri harcamalar 10.5 milyar dolandı. Bunun 7.5 milyar doları SHP (CHP)-DYP koalisyonu döneminde harcanmıştı... * 1995'de Güney Kürdistan'a yönelik düzenlenen hareketin maliyeti 50 trilyon liraydı...

Herşey bu verilerle sınırlı değildi, savaşın bir diğer yüzü de şuydu:

* Savaşın ötürü, Şubat 1995'de iç borç stoku 1 katrilyon 776 milyona yükselmisti. 1994'de bu rakam 418 trilyonda... * 1995'de 576 trilyonluk faiz ödemesi yapılmıştı... * 1996'da ödenecek rakam 940 trilyonda... * 1992'de iç ve dış borç faiz ödemelerinin bütçedeki payı yüzde 17.9 idi. Bu oran 1993'de yüzde 23.7'ye, 1994'de yüzde 33'e, 1995'de ise yüzde 33.5'e çıkmıştı...

2- Etniklide: Bir etnik kimliğin toptan reddi, etnik kıyım.

3- "Olaganüstü Hal Bölge Valiliği'nin 'mesin rakam' tanna göre de; 1994 yılı sonuna değin bölgede 753'i tamamen, 235'i kısmen olmak üzere toplam 988 köy; 1.535'i tamamen, 141'i de kısmen olmak üzere toplam 1.676 mezra boşaltıldı. Boşaltılan köy ve mezaralardan 50 bin aile, 311 bin 291 insan göç etti. Zorunlu göçün bir parçası olarak oluşturulan "kampdaki görüntüler savastaki toplama kamplarını andırıyor." (A. Rezzak Oral, Milliyet, 29 Temmuz 1995, s.18) Diyarbakır Tabipler Odası'nın 1996 tarihli bir raporunda göç nedenleri şöyle sıralanmaktadır:

- Köylerin korunamaması, köylülerin korunulduğu kabul etmemesi ya da iddialara göre PKK'ye yardım etmesi.

- Komşu köylerin korucu olması nedeniyle, iki atış arasında kalma korkusu.

- Faali meçhul cinayetler, kaçırma olayları, yaralı ve infazlar, "meçhul kişilerin tehditle para toplaması, sürekli askeri operasyonların olması", işkence korkusu (Yemişir'taki dışkı yedirme örneği gibi...), gözaltına alınma ve tutuklanma korkusu.

- Yaylaların yasak veya korku nedeniyle kullanılmaz hale gelmesi.

- Tarımla uğraşmanın, çalışma güvenliğinin olmaması veya sağlanamaması.

- Can güvenliği nedeniyle eğitim, sağlık, ulaşım gibi temel hizmetlerin olmaması veya sağlanamaması.

- PKK'ye gideceği iddiasıyla gıda ambargosunun uygulanması.

- Özellikle tarım ve hayvancılıktaki ürünün azalmasıyla giderek yoksullaşan ekonomik sıkıntıların artması. (TTB, Diyarbakır Tabipler Odası, Güneydoğu'da iç Göç Tartışmaları ve Sağlık Boyutu, 1996)

4- Uygulama. (MGK'nın "konsept değ-

şikliği" savlarına karşın) günümüzde de sürmektedir. İHD'nin verilerine göre, 1998 yılı Şubat ayında 2 köy boşaltılmış ve yakılmıştır.

5- Öte yandan, göçedenler yalnız Kürtler değil. Örneğin bölgede 1980'lerin başında 40.000 olan Süryanî nüfusu da 5.000'in altına düşmüştür.

6- Ne denli sağlıklı oldukları bir hayli tartışmalı olan DİE verileri, yine de, ekonomik nedenlerden kaynaklanan, yani "isteğe bağlı göç"ün, bir başka deyişle "Türklerin göçü"nin Kürt illerindeki ölçüde dramatik boyutlarda olmadığını göstermekte. Örneğin 1990 ve 1997 sayımları karşılaştırıldığında nüfus azalmaları, Tokat için yüzde 1, Zonguldak için yüzde 5, Çorum için yüzde 2, Kars için yüzde 3, (ekonomik göç rekortmeni!) Artvin için yüzde 11 iken, Dersim için bu oran yüzde 38'i bulmaktadır!

7- Göç sonucunda, Diyarbakır ve Batman nüfusu üçe katlandı. 1990 nüfus sayımına göre 380 bin dolayında olan Diyarbakır nüfusu, 5 yıl içinde 1 milyonu geçmiştir.

8- Bölgedeki insan hakları ihlalleri, Mazlum Der Şanlıurfa Şubesi'nin 15 Ağustos 1997 tarihli Susa (Diyarbakır/Silvan) Raporu'nda şu ilginç yaklaşımın yer almasına neden olacak boyuttadır: "Bölgedeki bu tür ihlalleri insan hakları ihlali olarak değerlendirebilmek için bölgede 'Hukuk Devleti' kavramının kökleşmiş olması, hukukun egemen olması gerekir. İnsan hakları ihlalleri, genellikle bireylerin bir takım yaptırımlara maruz kalmaları ile ortaya çıkar. Oysa bölgedeki ihlallerde, bütün köy, bütün hane halkı, bütün akrabalar, bütün kasaba, bütün aşiret vs. yaptırımın hedefi olabilmektedir. Yetkililerin olaylara yaklaşımında 'suçlu'ya karşı muamele' değil, 'itmişane karşı muamele' mantığı egemendir. Bu yaklaşım, sömürgelerde bile karşılaşılmayacak kadar korkunçtur. Çünkü sömürgelerde 'sömürge hukuku' egemendir. Bu yaklaşımda ise hukukun söz etmek mümkün değildir."

9- Batman Bölge Barosu Raporu'nda "dilencilik, geçitli, meşru bir yol haline dönmüştür." denilmektedir.

10- İş bulabilen Kürt göçmenlerin yüzde 83'ünün sigortasız olduğu bildirilmektedir. (Diyarbakır Barosu Bölge Raporu, 12.2.1998)

11- İHD İstanbul Şubesi verilerine göre yüzde 15'i köyünün ateşe verildiğini, yüzde 16'sı köy ve ormanlarının bombalandığını, yüzde 16'sı ekinlerinin yakıldığını, hayvanlarının telef edildiğini, yüzde 24'ü işkence gördüğünü, yüzde 20.5'i korucu olmak için baskı gördüğünü, yüzde 58'i gözaltına alındığını, yüzde 27'si gözaltı kayırtı olduğunu açıklamıştır. (Diyarbakır Barosu Bölge Raporu, 12/2/1998)

12- İHD İstanbul Şubesi verilerine göre kentlere göç edenlerin yüzde 53.5'i göçten sonra doktora gitmemiştir.

13- "Örgütçülerimizin geleceği Kürt Sorunu'nun nasıl çözüleceğine bağlı"dır. (Yavuz Sabuncu, Sırah Beyaz, 22/7/95, s.10)

BİLECENLİĞİM

"Hayatla çifileşmeyi
kendini kendine mi öğrendin."
AZ. Özge

Yıllar geçmiş geçmesine de
Söyledikleri (...) hiç
değişmedi gerçeği...

En son söyleyeceklerimizi
İlk sözlerimizle noktaladık
Böylelikle

yalnızlığın en erişilmezliğinin
kurtarıcısı olduk.

Her şeyi ne çok yaralayıp
aralayıp
ölümüne terk ederdik...

Özden/ İstanbul

HOY NARE

dolanır yıl yaban
el kızı çaraları yakam
kondurur serbeti
gehveti dil dokunam
hoş nare
nare dilim yare.

dolanır ay dolanır
sen bazıl ben kaynar su
paharın batsın
kekik kokusunda aşk kavrulur
reyhan savurur acı yeli
hoş nare
nare yığdım yare.

dolanır gün dolanır
kabahtı yamığı yirek
musalla taşında bu bilinç
yıldırımın anlamaz serserim
hoş nare
nare sitem yare.

dolanır da zamane dolanır
kalem tuşmaz
zincir kıskacında dil
titremiş bir tutam
geçmiş ötesi jenosidi yaşar
söylemez lâl olur

hoş nare
nare cismim yare

Deniz Akçalı/ Sivas

Ezilenler haklıdır!..

Mehmet YEŞİLTEPE

*Ölüm kısıyor
sermayenin çatal dilli ağız
en masam beklentileri
meze edip sofralarına
Umudu çigirirken
alintı hursuzluğu kutlar gibi
dikiyorlar
kan dolu bardakları*

Sistemin kolluk kuvvetleri, tec-
hizatlanmasını sık sık yeni
araçlarla geliştirirken; buna
ideolojik araç ve yöntemler de eşlik
etmektedir. Toplumsal muhalefetin
kitlesel boyutlarda seyrettiği eylem-
lere polis müdahalesi, savaş sah-
nelerini andırır görüntülerin ve so-
nuçların sebebi oluyor. Bu eylem-
lerden sonra başlayan/başlatılan tar-
tışmalar, gerçekliğin etrafını bir toz
bulutu gibi sarmakta ve yer yer
adeta sapla saman karışır hale
gelmektedir. Böyle bir dönemden
başarı ile çıkabilmek ve ihtiyacı
denk düşen politikalar üretebilmek
açısından devrimciler, varolan süre-
ci, arka planı ile beraber doğru de-
ğerlendirmek durumundadır.

1996'nın 1 Mayıs'ından
KESK'in saldırıya uğradığı mitinge,
Taksim'deki 8 Mart eyleminden sı-
radaki bir başka mitinge kadar her
kitlesel eylem tüm oluşum koşulla-
rıyla beraber ayrı ayrı değerlendiril-
meli ve mücadelenin genel toplamı
ile ilişkisi doğru kurulmalıdır.

Kitlesel eylemlerde kayıp ile ka-
zanç arasındaki çizgi sandığı kadar
kalın değildir; sürecin kimyası
doğru tahlil edilemediğinde, sisteme
olan öfkeyi boşaltan ve tepkiyi erte-
leyen bir işlev görme olasılığı var-
dır. Ters durumlarında ise; çeşitli

açılar yapıp bir araya toplanan
etkenler, verimli biçimde
değerlendirilebilirse, sıçramalı ka-
zanım ile sonuçlanması pekala
mümkündür.

Örneğin, KESK'ia 8 yıllık pra-
tikten süzülerek oluşan birikimi, ile-
ri doğru sıçramalar gibi geriye dü-
şüşleri de içermektedir. Hatırlanaca-
ğı gibi Haziran 1995'de Ankara'ya
150.000 kişi toplanmış ve iki gün
süre ile oturma kararı almıştı. An-
cak gerekli kararlılık gösterilemeyip
kitlede bir kırılma havası yaratılın-
ca, bu kırılmanın sonuçları yaygın
biçimde kendini hissettirmişti.

Fakat dünya ölçeğinde, sömürü-
nün "küreselleşen" diline baktığı-
mızda, ufkumuzun KESK'i de aşan
çok daha geniş bir çerçeveyi kapsa-
ması gerektiği anlaşılmaktadır.

Son dönemlerde yoğunlaşan, da-
ha sistemli ve profesyonele sürdü-
rülen saldırıları "global" gelişmeler-
le ilişkilendirdiğimizde ortaya çıkan
tablo, hiçbir şeyin tesadüfe dayalı
olmadığını, "kitlenin içine sızan
provakatörler" tanımlamasının ama-
ca uygun bir yanıltma hamlesinden
ibaret olduğunu tüm çıplaklığı ile
ortaya koymaktadır.

Sermayenin serbest dolaşımı
önündeki hiçbir sınıra tahammü-
lü olmayan uluslararası tekeller;
bütün bir dünyayı, üzerinde ser-
bestçe at koşurabilecekleri bir
çiftlik haline çevirmenin gerekleri
konusunda sınır tanımaz bir sal-
dırganlık içerisindedir. Böyle bir
süreçte, işbirlikçi yerli tekeller, em-
peryalist burjuvazinin programı dı-
şına çıkamazken, global düzeydeki
sömürü çarkının bir aparatı olarak
varlık gösterir. Bu nedenle de dün-
yanın dört bir yanında, benzer sö-

mürünün benzer unsurlarına rastla-
nır. Hak talepleri karşısında gösteri-
len tahammülsüz ve saldırgan tut-
tum, böyle bir zincirin Türkiye hal-
kısı olarak algılanmalıdır. Uygula-
nan şiddet karşısında gösterilen sa-
vunma refleksleri, değişik çap ve
biçimler aldıkça, yeni tartışmalara
da konu olmaktadır. Özellikle '96 1
Mayıs'ı sonrasında gündeme soku-
lan "Vandalizm" tartışmaları ve bu-
nun etrafında dönen yakıştırmalar, 8
Mart'ta Taksim'de yaşanan saldırı
ve karşı-duruş sonrasında da gün-
dem konusu haline getirildi. Bu
öylesine hassas bir konudur ki,
saflar doğru seçilmezse, "kaş
yaparken göz çıkarma" olasılığı bir
fazla yüksektir. Meseleye salt
"kırılan cam miktarı" noktasından
yaklaşmak ve neden-sonuç ilişki-
sinde, sonucu devrimcilere fatura
etmek; kim ne derse desin, kavga
kültürünün ve bilim yoksunluğunun
ifadesidir.

Aslında makine kırıltısından,
devrimci fikirlerin bir bilim halini
aldığı döneme uzanan sürecin üze-
rinden uzun bir zaman geçti. Ve da-
ha sonraki süreçlerde gündeme ge-
len vandalizm yakıştırmaları, genel-
likle, hegemonya araçlarını ellerin-
de bulunduran burjuvazinin prole-
taryaya karşı kullandığı bir demago-
ji aracı olarak varlık gösterdi.

**EZİLENLERİN HAKLI
MÜCADELESİNE
YAPILAN VANDALİZM
YAKIŞTIRMASI, EZİLENLERİN
VANDALİZMİNİ
ÖRTMEYE YARAR**

Farklı kombinasyonların
mümkün olduğu kavga alanlarında,

herkesçe kabul görececek tek ve kesin bir biçim—sürecin doğası gereği—mümkün olamamaktadır. Bu noktada, uygulanan bir yöntemin, uygulanmamış olan fulanca yöntemle sokulacağı kıyaslama—çoğu kez—subjektif öğeleri için içine katan ve pratik yaşama pek de yarar sağlamayan bir sonuç vermektedir. Yaşanan pratiklerde, eleştirel bir yaklaşım taşıyor olsa dahi, yapılacak değerlendirmelerin ezenler cephesine dolaylı da olsa pozitif katkı sağlamayacak türde gündeme getirilmemesine özen gösterilmelidir.

Devlet, bir kurumun ihtiyaç duyduğu bir fiili, diğer kurumlarınca tamamlayabilecek, kapsamlı bir teşkilatlanmadır. Saldırganlığın çıplak olanı gibi, örtülü olanının da pek çok biçimini üretmiştir. Yanıltma, yön verme, karşı propaganda vb. yöntemler bile kurumsal bir faaliyet olarak gerçekleşmektedir.

Elinde güçlü iletişim araçları bulunduran devletin, gündem üzerinde etkili olma ve bu etkili olma oyununda başarılı olduğu itibarını yaratma koşulu her zaman olmuştur. Bunu gerçekleştirirken, esen rüzgardan bile yararlanmaya çalıştığı herkesçe—en azından devrimci demokrat çevrelerce—bilinmektedir. Öyle durumlar olur ki bu, ifrat noktasına varır. Bir işinin asgari yaşam standartlarını koruma çabasından, bir öğrencinin akademik—demokratik talebine; sokaktaki bir insanın sıradan muhalif refleksine kadar her şey bir karşı saldırı bahanesi edilebilir.

Böyle bir tablo karşısında helki de oyuna en az gelmesi gereken çevreler, yer yer hedefini şaşırmakta ve silahını ters tutmaktadır. İşte ezilenler cephesinde sık sık gündeme sokulan vandalizm tartışmaları bu türden bir sonuca hizmet etmektedir.

Kendilerini, çok daha büyük bir guce ve vahşi bir saldırganlığa karşı savunma durumunda olan kesimler için görece önemsiz bazı fiiller sebebi ile “vandalizm” iddiasında bulunmak, rejimin sözcülüğünü yapanlar için bir alışkan-

lıktır. Ancak, kendilerini ezilenler cephesinde görenler, sözkonusu kesimlerle benzer bir dil kullanmak için özel bir gayret sarfetmelidir.

Parçalanmış onlarca bedeni, zafer kazanmış kumandan edasıyla ekranlarda sergileyenler, bir gösteri sonrasında vahşice coplanan halkın ardında bıraktığı bir kaç kırık cam için “vandalizm edebiyatı” yaparken, sınıfsal tercihleri gereği bir duruş sergilerler. Fakat, kavganın, seçilmiş film kareleri gibi, hiç kim-

Eyleminin odağına insanı koyan devrimci etkinlik; insanı insanla, insanı doğayla barıştırmak ve kapanma noktasına gelen, insan ile hayvan arasındaki farka gerçek mesafesini kazandırır. Kuşku yoktur ki, “Komünizmin insanseverliği daha başından gerçektir ve doğrudan doğruya eyleme yönelir” (Marks).

senin eleştiremeyeceği denli “pürüzsüz” görüntüler vermeyi düşünenler varsa; bilmeliler ki, kavganın sahnelerinin, ısmarlama film sahnelerine benzememek için çokça nedeni vardır.

Anımsanacak olursa, 1871’de Versailles Hükümeti Paris Komünü’ne karşı harekete geçtiğinde her türden ölçüsüzlük/şeytanlığı kendinde hak görürken; aynı zamanda, savunma halindeki Parisli’ler için “kundakçılar” diye haykırıyordu. “Savaşın sonraki yığınsal insan kırımına gönül hoşluğuyla bakan tüm dünya burjuvazisi, tuğla ve harcin değerinin bilinmemesi karşısında tiksinti ile irkiliyor!” (Karl Marx, *Fransa’da İç Savaş*, s: 78, abç.)

“Savaşta ateş, herhangi bir başka silah kadar örel bir ılahtır. Düğman tarafından ıggal edilen yapılar, ateşe verilmek için bombalanır. Eğer bu yapıların savunucuları geri çekilmek zorunda kalırlarsa, saldırganların kullanmasını engellemek için bu yapıları kendileri ateşe verir. Yakılmak, dünyanın bütün düzenli ordularının savaş cephesi üzerinde bulunan bütün yapıların her zaman kaçınılmaz bir yazgısı olmuştur. Ama tarihteki tek haklı savaş olan kölelerin baskıcılarına karşı savaşında bu, hiç de böyle değildir! Komün, ateşi sadece bir savunma aracı olarak kullandı; o onu tam da Versaillesli’lerin ilerlerken, en az Komün ateşi kadar yapı yıkan öbüs toplanı kullandıkları biçimde, geri çekilmesini örtmek için kullandı. Hangi yapıların savunma ve hangi yapıların saldırı nedeniyle yıkıldığı bugün bile tartışılıyor. Ve savunma, Versaillesli birlikler tutsakların yığınsal katliamına başlamadan önce ateşe başvurmadı.” (Age, s:78-79)

Ezilenlerin haklı mücadelesine vandalizm yakıştırmaları yapanlara, en uygun cevabı yine Paris’ten vermek istiyorum:

“Eğer Paris işçilerinin yaptıkları vandalizm idi ise bu, Hristiyanların Hristiyan olmayan ilkçağın gerçekten paha biçilmez başyapıları üzerinde yaptıkları gibi zafer vandalizmi değil, umutsuz savunma vandalizmi idi. Ve hatta bu vandalizm, yükselen bir yeni toplum ile yıkılan bir eskisi arasındaki devsel savaşın kaçınılmaz ve görece önemsiz sonucu olarak tarih tarafından da doğrulandı. Ayrıca bu vandalizm, turist Paris’ine ver açmak için tarihsel Paris’i yerle bir eden Haussman vandalizminden çok daha az bir vandalizmdi.” (Age, s:79)

Son olarak da, Engels’in 21 Ekim 1871’de annesine yazdığı mektuptan aktarma yapmak istiyorum. İnaniyorum ki, doğru bir kıyaslama yapabilenler için Engels’in yaptığı vurguları, yakınımızda bir yerlerde sıkça yaşanmakta olan fiillerle ilişkilendirebilmek zor olmayacaktır.

çaktır.

"Sevgili Anne, sana bu kadar zamandır yazmamamın nedeni, siyasal etkinliğime (.....) (Engels, Fransız basınındaki yalan haberlerden söz eder, b.n.) Prusyalılar biçiminde kurşuna dizilen bir avuç rehine konusunda, Prusyalılar gibi ateşe verilen iki üç saray konusunda (çünkü tüm geri kalanı yalandır) çığlıklar atılıyor, ama Versailleslular'ın hile ile silahsızlandırdıktan sonra topıan öldürdükleri 40.000 erkek, kadın ve çocuğa gelince bir kişi bile bundan söz etmiyor."

Gerçekte gerek vandalizm, gerekse benzer ortamların tartışma konularından olan hümanizm, Marksizm'in doğuşu öncesine rastgelen süreçlerde varlık gösteren ve bugüne taşınırken çoğu kez öznel anlamlar yüklenen olgulardır.

MARKSİZMİN DOĞUŞU, HÜMANİZMİ DAHA BİLİNÇLİ VE SİYASAL BİR ETKİNLİĞE TAŞIR

Marks ve Engels, yaptıkları çalışmalarda; insanın sosyal bir özünün olduğunu ve özel mülkiyet rejimi altında yabancılaştığı gerçeğini bir ön kabul, bir hareket noktası olarak almışlardır. Buna göre, bireyin yabancılaşması, insanda sonuç, tek tek örneklerin gelişiminde rastlanılabilecek özgül nedenlerde değil, toplumsal ilişkilerin bütününde incelenmeliydi.

Proletaryayı mülk edinme süreçlerinin dışında tutan kapitalizm, aynı zamanda devrimci fikirlerin bir birim haline gelişinin de zeminini hazırlar. Marksizm'in doğumunu hazırlayan bu süreç, proletaryaya kendi kendini kurtarabilmesinin, daha uyumlu ve bilinçli savaşımın koşullarını sunar. Böylece hümanizm, ortaçağ despotizmine karşı gerçekleşen, ahlaki bir karşıduruştan daha bilinçli ve siyasal bir etkinliğe taşınır.

Marks'ın açıklık getirdiği toplumsal ilişkiler elbette ki, bu tanıma işleminden önce de vardı; ku-

şaktan kuşağa aktarılan toplumsal ilişkiler, belirli bir nesnellik taşır. Devralınan ilişki biçimi, nesnellüğünün yanında o kuşak tarafından değişime de uğratılan bir karşılıklı etkileşime maruz kalır. Toplumsal ilişkilerin içerdiği nesnellik; ne hümanizm ne de bilinçli etkinlik konusunda Marksizm'in yanlış kavranmasına sebep olmamalıdır. Hümanizmin yok edilmesi değil, değiştirilmesi söz konusudur.

Devrimci süreçler; hümanizmi, bir bütün olarak emekçi kitlelerin sosyal, siyasal ve moral istemlerinin ideolojik ifadesi haline getirir; somutlaştırır. Üretim araçları üzerinde toplumsal bir mülkiyeti gerçekleştiren, insan emeğinin özgür, verimli ve uyumlu bir biçimde örgütlendirilmesini sağlayan, bireyin yeteneklerini açığa çıkaran ve gelişimine olanak tanıyan bir hümanizmden daha gerçek ne olabilir ki?

Eyleminin odağına insanı koyan devrimci etkinlik insanı insanla, insanı doğayla bağştırır ve kapanma noktasına gelen, insan ile hayvan arasındaki farka gerçek mesafesini kazandırır. Kuşku yoktur ki, "Komünizmin insanseverliği daha bağından gerçektir ve doğrudan doğruya eyleme yönelir" (Marks). Burada dikkat çekilmesi gereken asıl mesele; zaman ve mekân aşırı, soyut bir ahlakın olamayışı gibi, soyut bir insanlık tanımının da olamayacağıdır.

"Özel mülkiyetin ya da insanın kendine yabancılaşmasının olumlu şekilde aşılması ve dolayısıyla insanı öze insan tarafından ve insan için gerçekten sahip olunması olarak komünizm; (...) tam gelişmiş doğalcılık (naturalizm) olarak hümanizmle eşittir ve tam gelişmiş hümanizm olarak da doğalcılıkla eşittir; insanla doğa ve insanla insan arasındaki çarışmanın gerçek çözümüdür." (Marks, 1844 Felsefe Yazıları, s: 109)

YAŞAMIN CEBİNDEKİ OLUM

Hey Ölüm

Seni anlatabilmek seni
Dersim'e Maraş'a Sivas'a
Seni anlatabilmek seni
Kızılca berele devrimci
Yeni doğmuş çocuğa

Gün olur
Ay olur
Yıl olur

Mektup telefon derken
Zafer ramak kalır
Tomurcuklanan sevgi
Serpilip çiçek açar
Ve gelir ölüm
Döne döne
Bağıra bağıra
Direksiyon başında

Göğsünde
Kamında
Bacığımda

Azgın bir boğa gibi
Sızar içeri
Kurutur sevgiyi

Nefesi
Kamı

Yokeder insan yaşamını
Hey ölüm
Seni anlatabilmek seni

Neden
Ve
Niçin geldiğini

Oğlunun tabutuna sarılmış
Gözü yaşlı analere
Kardeşlere
Sevdalıları

İbrahimler'e
Süleymanlar'a
Kazımlar'a

Seni anlatabilmek seni
Bizlerin kamı üzerinde
Kadeh tokuşturan
Sabancılar'a

Koçlar'a
Eczacılar'a

Ve de
Omuzu kalabalık
Genarellere

Kopanlınca dahından kamızı güller
Bir grup fasistle kesilince yollar
Devrimci kalkınca hain eller
Silah başına koştı kızıl bereliler

Ozgür Canik/ Zeytinburnu-İST

“Kürt sorunu” ve “biz”

Temel DEMİREK-Özgür ORHANGAZI

Türkiye’de demokrasi ve insan hakları, bir bütün olarak “Kürt Sorunu”na endekslenmiştir. Çünkü kim ne derse desin, “Kürt Sorunu” Türkiye’de sorunların anasıdır. Ve de herkes, (şöyle ya da böyle!) ulusal sorunun “larkındadır”!

I-) ULUSAL SORUN

Modern varoluş hikâyesi, milletle ve milliyetçilikle bağlar. Öykünün başlangıcı, kapitalizmin safağına denk düşer. Egemen ilişkiler (ve değerler) ağındaki dünya, kapitalisttir, beyazdır, erkektir. Yani “ezen/ezilen” eksenli “dışlayıcı kimlik”te somutlanmaktadır. Bu değerler silsilesinin ilişkiler ağında kendini üreten insan, egemenliğin “ötekiler” dolayımını kullanır. “Dışlayıcı kimlik”in, “ötekiler” dolayımıyla en net kullandığı alanlardan birisi de kuşkusuz milliyetçiliktir. Kapitalist üretim zemininde yükselen “uygar” milli oluşumların temelinde bile, ulusal sınırlar içindeki insanları bir örnekletirme, etnik temizlik ve “ötekiler”e düşmanlık yatar.¹²

Milliyetçiliğin, ulus olmanın veya ulus oluşturmamanın bilinci olduğu bilinir. Genel bir deyişle, dünya toplumlarının ulus öncesi oluşumlardan, ulus olma aşamasına varma çabasının hem bir ürünü, hem de ideolojik aracı olan milliyetçiliği yeknesak, değişmez, homojen bir ideoloji olarak görmemek gerek. Aksine, ulus oluşumunun evrimi ve yapısal değişikliklerinden etkilenen, devingen bir akımdır. Ezilen ulus milliyetçiliği, iltihak, işgal ya da sömürgecilik karşı başkaldırarak ulus öncesi kurumlardan ulus oluşa yönelişi örgütlediği, ulusu birleştirdiği ölçüde tarihsel olarak çağdaş, ileri ve ilerleticidir.¹³ Çünkü ezilen ulusal kurtuluş mücadelesi doğası gereği, sömürgecilik karşı eşitlik talebi ile sistem karşıtı ko-

numlu bir harekettir. “Ulusal kurtuluş mücadelesi (...) uzun bir tarihe sahiptir. Ne’den ulusal kurtuluş? Açıkta ki bunun yanıtı, modern dünya sisteminin farklı bölgeleri arasındaki eşitsiz ilişkilerden ulusal kurtuluştur.” (G. Arrighi, T. K. Hopkins, I. Wallerstein, *Sistem Karşıtı Hareketler*, Metis Yayınları 1995, s.57)

Bu kapsamda, radikal sosyalistlerin milliyetçiliğe karşı olmaları temel yükümlülükleridir. Ancak, politik işlevselliğiyle ezen ve ezilen ulus milliyetçiliğinin farklı kategorilere tekabül ettiğini bir an dahi unutmadan tabii. Çünkü, “Her ezilen ulusun burjuva milliyetçiliği zulme karşı yönelmiş olan genel bir demokratik içerik taşır ve bizim ulusal ayrıcalıklar sağlama eğiliminden bunu kesin olarak ayırt ederek; (...) kayıtsız şartsız desteklediğimiz işte bu içeriktir.” (V. I. Lenin, *Proleter Devrim ve Dönem Kautsky*, s.126, Bilim ve Sosyalizm Yayınları) Sonra “Ezilen ulusların kurtuluş istemini (...) sorunu sosyalizm kurulumuna dek erteleyerek” değil, (...) net ve kesin formüle edilmiş bir siyasal programla ileri sürmeliyiz.” (V. I. Lenin, *Toplu Yapılar*, C:12, s.147) “Ayrılma özgürlüğünü destekleyenleri ayrılıkçılığı destekliyorlar diye suçlamak, bağanma özgürlüğünü destekleyenleri aile bağlarının parçalanmasını destekliyorlar diye suçlamak kadar aptalca ve ikiyüzlüdür.” (V.I.Lenin, *Toplu Yapılar*, C:20, s.422)

Ulusal hakların kullanımı ve milli kimliğin oluşumu bağlamında “Kürt Sorunu”nu irdelerken, bugünün sorunlarından kadim çağlara uzanan geniş kapsamı yelpazedeki geç kalmış uluslaşma sürecinin özgünlükleri göz ardı edilmemelidir. Geç kalmış uluslaşma açısından, anımsatmadan geçmemek gerek: F. Engels 22-25 Şubat 1882’de Bernstein’a yazdığı mektupta, “Avrupa’da iki ulusun, İrlanda ve Polonya’nın, enternasyonal olmadan önce ulusal olma hakları olduğunu, hatta bu-

num onların görevi olduğunu düşünüyorum. Bunlar iyice ulus oldukça daha çok enternasyonal olabilirler” (F. Engels, *Marksistler ve Ulusal Sorun Antolojisi*’nden naklen, s.107, Maspero Yayınları) der. Bir nokta daha: Modern milliyetçi ideolojilerin oluşumunda da farklı etnik temellerin oynadığı rollerle dikkat edilmelidir. Bu bağlamda, milliyetçi sembolizmin kurduğu zihniyetler dünyasının çözülmesinde vulger mekanizmden kaçınılmalıdır.¹⁴

II-) ORTADOĞU VE “KÜRT SORUNU”

“Kürt Sorunu” sadece Türkiye için değil, aynı zamanda Ortadoğu açısından büyük önem taşıyan devrimci bir dinamik. “YDD”nin “Pax Americana” dayatmacalarıyla, gidersek enternasyonal özellikler kazanan Kürt dinamiği, Ortadoğu’da yaşanan kaos-bunalım-şiddet üçgeninin eksenini oluşturuyor.

Geç kapitalizmin Ortadoğu’daki çürümüş işbirlikçi yapıları, bir kargaşa, bunalım ve şiddet spazmı burgacında debelenirken, Ortadoğu’da bir “Balkanlaşma” kabusu kol geziyor. Ortadoğu halklarının sırtına, Türkiye) toplumundaki gibi az gelişmiş ülke milliyetçiliğinin deli gömleği geçirilirken, kardeş halkların birbirine boğazlanması hedefleniyor. Herşey bunlarla da bitmiyor! Mevcut konjonktür, Ortadoğu’da birleşik bir anti-emperyalist başkaldırı imkânının etkinlik alanını genişletiyor. Verili kaotik tablodan, yönetenlerle yönetilenler arasındaki uçurum derinleşirken, bölgesel başkaldırının nesnel koşulları oluşuyor.

Ortadoğu’da, eşitsiz-birleşik gelişmenin çarkları çok hızlı çalışıyor. Ulus-devlet politikaları tıkanırken, “yeni bir düzenleme”nin paylaşım karpışmaları etki alanını genişletiyor. Kuzey ittifakının, Ortadoğu’ya yönelik politikalarındaki uyumu parçalanıyor. Ortadoğu, Kuzey’in hegemonya krizi-

nin eiki alanları içine giriyor. Gelecek-
sel dengeler çatırıyor, kartlar yeniden
dağıtılıyor.

Ortadoğu'nun "kararsız dengele-
ri"nin bozulduğu konjonktürde, "Kürt
Sorunu", Türkiye'nin temel sorununu
oluşturuyor. T.C'nin, "Kürt Sorunu"
na ilişkin geleneksel politikası(zlığı),
bölge düzleminde, yeni ve çaplı sorun-
ları karşısına alıyor. Bunların toplu-
myışa, tehlikelerini içeren devrimci
imkanlar dizimini oluşturuyor...

III-) BARİŞ VE ÖZGÜRLÜK DİNAMİĞİ

Ortadoğu bütünselliğinde ele alın-
madan anlaşılması mümkün olmayan
ve geleneksel "mutlaklaştırmalar"dan
kaçınılarak ele alınması gereken "Kürt
Sorunu", özünde, sömürgelerin kendi
kaderini tayin hakkı genel çerçevesin-
de ele alınması gereken bir barış ve
özgürlük sorunudur.

"Mutlaklaştırılmış model ve dayar-
macalar"ın ön kabulü ve reddiyeleri
labirentine dalmadan idelenmesi ge-
reken "Kürt Sorunu", resmî bakış açı-
larının "vesayet" ve "ipoteki" altında
kavranamaz... "Kürt Sorunu"na ilişkin
olarak, anlansız bir "vaaz" geçmeyen
"onari-projeler"in labirentlerine dalmadan,
iki kardeş kurtuluş kavgasının
mücadele birliğini oluşturmaya yöne-
lik devrimci taktik, strateji ve çözüm-
lerle hayata geçirileceği unutulmamalıdır.
Ortada iki ulus ve iki kurtuluş
gerçeği vardır. Her iki devrim ve kur-
tuluş mücadelesi, birbirlerinin vaz-
geçmesi mümkün olmayan stratejik
bağlaşıklardır. Aynı örgütlenme, kaçı-
nılmaz bir ortak mücadelenin de karşı-
tı değildir. Aynı örgütlenme gerçeğini
atlamadan, ortak mücadelede ısrar et-
mek, ortak bir devrimci barış hedefin-
de buluşmayı "olmazsa olmaz" kılıyor.
Bu mücadelenin de bölge devrimi ve-
ya Ortadoğu devrimci çemberi hedefi-
ne bağlanması gerekiyor.

Genel çerçeveyi verse de, Ortado-
ğu ve Türkiye'deki tehlikeli tırmanış
içinde "Kürt Sorunu", sadece, "ulusla-
nın kaderlerini tayin hakkı"nı savun-
maya eşitlenemez. Sorunun kazandığı
farklı boyutları görerek, daha kapsamlı
proje ve yönelişlere olan ihtiyacı büyü-
yor. Ortadoğu'da kartlar yeniden dağı-
tılırken, büyük Türk şovenizminin ve
devlet terörünün tırmandırıldığı bir

eşikteyiz. Türk ve Kürt halklarının bir-
birine kırdırılması projeksiyonunu da
içeren bir yerel ve bölgesel düzenleme
ihtiyacı telaffuz edilmeye başlanmıştır
bile. Bu akım göğüslenmelidir...

"Nasıl" mı? Öncelikle ulusal sorun-
daki görevleri, zorunlusu olduğu pra-
tikle tarif edilebilir... Burjuva zorba-
lığına karşı, Kürtlerin kendi kaderleri-
ni tayin hakkını "amansız-fakatsız"ca
savunarak... "Kürt Sorunu", yalnızca
Türkiye devrimi bakımından değil, bir
bölge devrimi tasavvuru için de önem-
li imkandır.

Bu noktada "Kürt Sorunu" karşı-
sındaki reel tehlike, emperyalizmin,
Kürt hareketini sistem içi "çözüm" se-
çeneğine eklemlenme manevrasidir.
Kürtler'in, bu tehlikeyi tek başına ber-
taraf etmesi çok güçtür. Ezen ulus dev-
rimcilerinin, soruna aktif taraf yani
doğrudan muhatap olmaları gerek.
Eğer olmazlarsa, tehlikeler içeren "ucu
açık"lık sürüp gidecek...

IV-) TÜRK(İYE) SOLU...

"Kürt Sorunu"nda Türk(İye) radi-
kal sosyalistleri açısından korkulması
gereken en önemli şeyin, ezen ulus
saffarında yükselen (ve "sosyalist saf-
lar"ı da etkileyen) milliyetçi-şoven
dalganın olduğunu belirtelim. Türkiye'de
"Kürt milliyetçileri"ni eleştirip "enter-
nasyonalist" olduğunu düşünenler, ön-
celikle kendi milliyetçilikleriyle ilgil-
lenmek zorundadırlar. Sorumlu ve so-
runlu oldukları alan büyük ulus şove-
nizmi karakteri taşıyan sömürgeci
Türk milliyetçiliğidir. Türk(İyeli) sos-
yalistlerin içine düştüğü acz, "Kürt
milliyetçi"liğine karşı (büyük Türk
ulusçuluğunu, Kemalizm'i¹⁵ rehabilite
eden) demagojik öfke ve "eleştiri"ye
dönüşmemelidir.¹⁶

Kaldı ki "Kürt Sorunu"nda Dr.
Hikmet Kıvılcımlı'nın, radikal sosya-
listler tarafından anımsanması gereken
önemli görüşleri¹⁷ olduğunun altını çiz-
zip, bugün ise Halil Berktaş ve İlhan
Selçuk'vari görüşlerin hızla yaygınlaş-
tığına dikkat çekelim "Bugün mikro
milliyetçilik yeni kan banyoları yaratı-
yor. Eskinin tasfiye edilmediği olum-
suzlukları hatırlatılıyor." (Halil Berk-
taş, Hürriyet, 4 Nisan 1995, s.6),
"Emperyalizmin kanlı oyuncağı PKK
(...) PKK'nin kanlı terörü, emperyaliz-
min ekmeğine yağ sürüyor. (...) Terör,

Türkiye'de emperyalizme hizmet edi-
yor." (İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 20
Mart 1995, s.2)

Kürtler'in ulusal haklarını kullan-
ması konusunda "Made by Kemalizm"
tutumu, sol safları şekillendirirken
Melih Pekdemir de, "Kürt Sorunu"nda
üçüncü boyut" arayışıyla, "TC'nin
yöneticileri, demokratik çözümün,
PKK engeli ortadan kalkıncaya dek
mümkün olmadığını söylüyorlar. PKK
tarafı ise, katliamlar, yasaklar, korucu-
luk vb. engelleri var olduğu müddetçe
demokratik çözümün elde edilemeye-
ceğini ve yaptıkları her eylemin meşru
olduğunu savunuyorlar. Buradaki
anahtar sözcük 'engeller' sözcüğüdür.
TC'nin ve PKK'nin durduğu yerden
farklı bir yerde durulabilirdi zaman,
çözümün önünde duran 'engeller' de
farklı görülebilir. Üstelik çözüm için
harcanacak çaba, bu engeller ortadan
kalkmadan ve bu engellere rağmen
sürdürülebilir. TC'den ve PKK'den
farklı bir yerde duranlar, sorunu batı
yakasından çözmeye başlama şansına
sahip olanlardır", diyor. (Melih Pek-
demir, Söz, 1 Mart 1995, No:7, s.5)

Ezilen ulusun doğal haklarının
gasp edildiği savaştan bir coğrafyada
üçüncü bir taraf yoktur ve olamaz.
Çünkü ezilen ulusun haklarının gasp
edildiği koşullarda taraflar oluşmuş-
ken, iki kutuptan farklı bir yerde dur-
mak mümkün değildir. "Üçüncü boyut"
işlevsel olmayan, "boş" ama "boş"
bir sözdür. "Ezilen sınıfa ezene, köle-
nin köle sahiplerine, terfilerin toprak
beylerine, ücretli işçilerin burjuvaziye
karşı verdikleri savaşların haklılığını,
ilerici niteliğini ve gerekliliğini kabul
ederiz."¹⁸ Taraf olmamak mümkün de-
ğildir. Taraf olmak destekçilikle sınır-
lanmayıp haksız savaşa karşı mücade-
leyi "olmazsa olmaz" kılar. Bunun için
radikal sosyalist hareket, "sivil toplu-
m"cu "çözümler"in labirentine dalmadan
soruna seyirci olmaktan kurtulup
gerçeğe aktif ve açık taraf olmalıdır.¹⁹

Altı çizilerek işaret edilmelidir ki,
"Kürt Sorunu"nın herkesin gündemini
zorlayıp-belirlemesiyle birlikte,
Türk(İye) solunda çok farklı tavır ve
tepkiler boy veriyor. Örneğin
Türk(İye) solunun resmi bakış açısın-
dan kopamamış kesimlerinde, "Kürt
Sorunu"na karşı içgüdüsel bir tepki
geliyor. Bu kategoridekiler, kendi
beklenti ve niyetleriyle uyumlayan,

yaşamın sert gerçekleri karşısında mazıçılık yapıyorlar. Huzurlarını bozan ve "demokratikliklerini" sigaya çeken gelişmelerden bunalıp, "terör"ü ve "milliyetçilik"i lanetleme kampanyalarının aksesuarı oluyorlar.

"Aksesuarlık", iki arada bir derede kalan ve manevra alanı daralan küçük burjuva aydın sallantısının tipik bir dışavurumudur. Egemen güçlerine karşı mücadeleden kaçan aksesuarlar, durmadan "demokratikleşme"den söz ederler. Kürt hareketini, Türk(îye) toplumunun demokratikleşmesine çomak sokmakla, egemen güçlere gerekçe ve bahaneler vermekle, siyasal atmosferi geğirleştirip tımandırmakla "suçlanırlar".

Oysa, "ateskes" önerileri yarıtsız bırakılan Kürt hareketi, demokratik bir içeriğe sahiptir. Tarihi boyunca T.C'yi en fazla uğraştıran "sivil dinamik"tir. Devletin şoven ve militarist kabuğunda, ciddi gedikler açan bir dinamiktir. Dahası, Türk(îye) toplumunda ve Ortadoğu'da, demokratik hak ve özgürlükler alanında gerçek bir ilerleme, "Kürt Sorunu"ndaki açılımlara bağlanmış gibidir.

Unutulmaması gerek: i-) Kürt hareketi, Türkiye ve bölge devrimini bakımından bir imkandır. ii-) Türk(îye) solu ile Kürt dinamiği arasındaki "kopukluğu", artık telafi edilemez gibi görmek (veya sanmak!), ciddi bir yanılgıdır. Bugünkü eşitsiz gelişme ve ritmi kavramak, Türk(îye) solcuları için barış mücadelesini yükseltmeyi de "olmazsa olmaz" kılan bir eylemlilik zeminini oluşturacaktır. iii-) Kürt hareketi karşısındaki eleştirel tavır, asla erelenemez ve ertelenmemelidir de. Ancak devrimci eleştirinin, "işlemeyen dişleyemez" ekseninde ele alınması kaydıyla... iv-) "Kürt Sorunu", Türk(îye) toplumunun büyük ulus şovenisti çarpıtmalarından arındırılması ve resmi ideolojik hegemonyanın kırılması bakımından temel eksendir. v-) Özetle "Kürt Sorunu", Türk(îye) toplumunda demokrasi ve özgürlük pratiğinin kuvveden fiile çıkartılması için tarihsel bir olanaktır.¹⁰

V-) SOSYALİSTLER VE ULUSAL SORUN

Ulus ve ulusal sorun, genel olarak toplumsal muhalefeti, özel olarak da

sosyalist hareketi hem teorik, hem de pratik olarak uğraştıran sorunlardan biridir. Diğer ideolojilerden farklı tarzda, amacının insanlığın topyekün kurtuluşu olarak belirleyen radikal sosyalist hareket, bu kurtuluş eyleminin öznesi ni dünya işçi ve emekçi sınıflarında bulur. Ulusal, dinsel, ırksal, etnik farklılıklarına rağmen, işçi sınıflarının dünya çapında birlik ve dayanışma halinde davranmaya yetenekli olduğunu varsayar.

Türkiye sosyalist hareketi, dünya çapındaki toptan bir çöküşün ve kendi özgül yenilgisinin ardından yeniden atılım yaparken, karşılaştığı sorunlardan biri ulusal sorun oldu. Bunun böyle olması, geçmişin muhasebesi ve teorik seçimi dolayısıyla değil, de facto ülke gündemini belirleyen ulusal hareket nedeniyle.

Neyse ki, önceki gibi kimin ulus olup olmadığı üzerine kılı kırk yaratan tartışmalar yapılmıyor. Kendisinin bir ulusa ait olduğunu hissedene ve düşünenlerin eylemi, bu soruya soru olmaktan çıkarmıştır. Yaşanan savaş, ezilen ulusun bilinçli destekçisi olsun olmasın, akl başında insanları barış talebine yönlendiriyor. Burada sorun, istenen barışın bir mezarlık barışı olup olmadığıdır ki, Türk(îye) sosyalistlerinin ciddiye alınması gereken kesimleri buna, "adil ve demokratik barış" diyerek yanıt veriyorlar.

Fakat bu adil ve demokratik barışın sağlanması, ancak politik bir mücadelenin sonucu olabilir. Bunun için, ezilen ulus hareketinin sürdürdüğü mücadele, ne kadar çok yönlü olsa da yetmez. İşte bu noktada ortaya şu soru akmaktadır: "Türk(îye) sosyalistleri kendilerini sadece ulusal sorunla ve dolayısıyla dayanışmayla mı sınırlamalıdır; yoksa genel politik mücadelenin bir parçası olarak bu soruna da yanıt vermeye mi çalışmalıdır?" Sorunun böyle ortaya koyması, niyetlerden bağımsız olarak yanlıştır. Birincisi, bu, sosyalist hareket içerisinde, ezilen ulusun hareketiyle dayanışma görevlerini ciddiye alıp titizlik gösterenleri, "gözü ve gönlü aslında ulusal hareketten başka şey görmeyen, yanlışlıkla sosyalist bir partide bulunanlar" olarak değerlendirmek gibi bir haksızlığı yansıtır. İkincisi, genel politik mücadeleyi güya öne koyuyormuş gibi gözükmese ne rağmen, bu ülkede tüm politikanın

baş unsurunu ikinci plana atıyor. Ve en önemlisi de, pratik hayatta karşılığı olmayan bu sahte ikilemi, teorik ve politik bir mesele haline getiren sosyalist kişi ve gruplar arasında gerilimi artırıyor.

Sosyalizm bir ulusun, bir bölgenin veya devletin değil de, dünya çapında emekçilerin sorunuydu, nihai hedefi de tüm insanlığın kurtuluşu ise; yani dünya çapında genel ve temel bir haksızlığa karşı mücadele sosyalistlerin görevi ise, bu haksızlığın parçası olan ulusal baskıya ve sömürgecilığe ikirciksiz karşı durmak da görev olmalıdır.

Kaldı ki, bu genel teorik mülhazaların ötesinde, Türkiye'de "Kürt Sorunu", uzun ve kısa vadeli her politik mücadelenin anahtar sorudur. "Nasıl bir Türkiye istiyoruz?" sorusunun yanıtı, bugün her zamankinden çok daha fazla, "Kürtler ne olacak?" sorusuna verilecek yanıtta yatmaktadır. Kuşkusuz Kürtler'in ne olacağına, Kürtler kendileri, (suni olmayan¹¹) gerçek temsilcileriyle karar verecekler ve ellerinden geldiğince veriyorlar da. Sorun, Türk(îye) sosyalistlerinin Kürtler'le ve onların politik hareketleriyle nasıl bir ilişkiyi tercih edecekleridir. Bu aynı zamanda sosyalistlerin, nasıl bir Türkiye istediklerinin de göstergesi olacaktır.

Kuşkusuz savaş ve körüklenen şovenizm, Türk(îye) sosyalistlerinin görevlerini ağırlaştırmakta ve zorlaştırmaktadır. Ama hiçbir sosyalist de, bu savaşın ve azgınlaşan şovenizmin kaynağının, Kürtlerin ulusal kurtuluş mücadelesi değil, aksine bu mücadeleyi doğuran, 70 küsur yıllık sömürgeci, inkârcı rejim olduğunu unutamaz, unutmamalıdır da! Örneğin, 1961'deki bir konuşmasında Cemal Gürsel, "Doğu Anadolu'da yaşayan, Türkçe'ye benzemeyen bir dil konuştukları için kendilerini Türk'ten ayrı sayan; bilgisizliği-miz yüzünden bizim de öyle saydığımız vatandaşlarımızın su katılmamış Türk olduklarını bir defa daha ispat etmektedir. Dünya'da 'Kürt' diye adlandırılacak müstakil hüviyetli bir ırk yoktu" derken; Kenan Evren de, "Kürtler Orta Asya'dan gelen Türk kavimlerinin bir koludur" (*Gazetepazarı*, 8 Şubat 1998, s.13) diyordu!

Her hareketin eleştirilecek yanları vardır. Hele de Marksist açıdan, yaygın bir ulusal harekette eleştirilecek bir

sürü öçe bulunabilir. Ama aynı ölçütleri kullanmak hakkaniyetini gösterip eleştiridiklerimizin çoğunun, Türk(iye) sosyalistlerinde ayrıyla varit olduğunu görürüz. Üstelik sosyalistler olarak, geçmişte yaşadığımız bir sürü olumsuzluğa rağmen, birlikte ileriye doğru atılım yapmanın yol ve araçlarını bulabilme becerisini gösterebilmişsek, Kürt ulusal kurtuluş hareketiyle de sağlıklı ve kalıcı ilişkiler geliştirebilme becerisini göstermeliyiz. Eğer Türk(iye) sosyalistlerinin eleştiri ve önerilerinin pratik değeri olsun isteniyorsa, bu her şeyden önce söylenenlerin karşılıklı anlaşılacağı bir zeminde gerçekleşebilir.

"Kürt Sorunu" dümdüz işleyen bir süreç yaşamıyor. Hele Ortadoğu gibi denge(sizlik)lerin çok hızla değiştiği bir bölgede bu sorunun yarın nasıl bir sürece girebileceğini şimdiden kestirmek, hemen hemen "imkânsız"dır. Bölgeselleşirken farklı olanak ve olasılıklarla karşı karşıya olan "Kürt Sorunu", doğası gereği karmaşık bir nitelik taşıırken; giderek daha da fazla "Türk(iye) Sorunu" özelliği kazanmaktadır.

VI-) BİR ANIMSATMA

Anımsanır mı bilemiyorum? "Gerçekleri Çarpıtmak Yoluyla Halkı Aldatıp Suçluları Korumayı Görev Haline Getirmek-Bir Gensorü'da Parlamento Gerçeği" adlı yapıt 1993 yılında Yurt Kitap-Yayınevi tarafından basılmıştı. Çalışmada 1991-1992 arasında Kürt illerinde yaşanan katliamların, HEP milletvekilleri tarafından parlamentoya nasıl yansıtıldığı yer alıyordu. Dönemin HEP Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş'ın derlediği yapıt, o günlerde hak ettiği ilgiye mahrum kalmıştı. Kitapta 1991-1992 arasında meydana gelen olayların en önemli 12 tanesinden yola çıkılarak dönemin İçişleri Bakanı İsmet Sezgin hakkında verilen gensorü de yer alıyordu.

Kitabın bugün kazandığı baklı önem, Susurluk çetesi'nin 1993'te görülmeyen gelinmesini yani çetelerin hep var olduğunu sergilemesinden kaynaklanıyor. Özellikle Başbakan Yılmaz'ın Kutlu Savaş'a hazırlattığı Susurluk Raporu 1993 yılı sonrasıyla sınırlanmışken; çetelerin varlığı 1970'lerden beri biliniyor. Savcı Doğan Öz,

Bedrettin Cömert, Bahçelievler'de 7 TIP'linin katli, Abdi İpekçi'nin öldürülmesi, çetenin varlığını 1993'ün çok gerilerine uzandığının kanıtıdır. Özellikle 1968'lerde yükselen sol dalganın kırılması için kurulan demokler aracılığıyla oluşturulan kamplarda eğitilen faşistlerin nasıl bir canavara dönüştüğü "sır" değildir. Tıpkı 1970'li yıllarda Özel Harp Dairesi ya da devrimcilerin kontrgerilla dediği yapılanmalarda devlet görevlileri ile sivil faşistlerin nasıl iç içe geçtiğineyse tarih tanıklıktır.

12 Eylül darbesi sonrası yargılanan devrimcilerin iddianamelerinde bunlar tüm açıklığıyla ortaya konulmuştu. Dönemin Başbakanı ve halen Başbakan Yardımcılığı yapan Bülent Ecevit'in Kars gezisinde, Özel Harp Dairesi Kars Temsilcisi'nin MHP il başkanı olduğunu öğrendiğinde yaşadığı şok çeşitli köşe yazılarına konu bile olmuştu. Ecevit, bugün kırılı ilişkilerin örtülmesi, Kürtler'in ve devrimcilerin katledilmesini çarpıtan, devletin güvenliği gerekçesiyle devlet tarafından işlenen cinayetlerle ilgili bilgilerin yer aldığı 11 sayfanın kamuoyuna açıklanmasını istemeyen ANASOL-D hükümetinin ortağıdır!

12 Eylül Türkiye'sinin 1984 yılında PKK'nın başlattığı silahlı mücadeleyle tanışmasıyla; Kürt illerinde sivil halka yönelik baskılar devreye girdi, "Denizi kurutarak balıkları yok etme" politikasıyla köyler boşaltıldı, siviller katledildi; koruculuk uygulaması gündeme getirildi. Bu dönemden sonra artan cinayetler ve baskılar 1991 yılında parlamentoya getirilen DEP milletvekilleri tarafından sürekli gündemde tutuldu. Örneğin Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş ve 19 arkadaşı tarafından 30 Haziran 1992'de dönemin İçişleri Bakanı İsmet Sezgin hakkında bir gensorü verilir. Gensorunun gerekçesinde 31 Kasım 1991'de işbaşına gelen DYP-SHP hükümetinin çağdaş, demokratik, işkencenin olmadığı, toplumsal adalet, barış, hoşgörü, güvenlik ve refahla birlikte faali meşgul siyasal cinayetlerin faillerinin ortaya çıkartılmasını programına aldığı halde; 1-) Ocak 1992 başında polisçe gözaltına alındıktan sonra kendisinden haber alınmayan HEP Siirt il Başkanı Mehmet Demir'e ilişkin olarak İçişleri Bakanı'nın "Bunlar ya Bekaa'da, ya da İstanbul'da metreslerinin yanında bula-

nıyorlar" açıklaması; 2-) 22 Ocak 1992 tarihinde İsmail Kocakaya ile ilgili olarak verilen soru önergesine 18 Şubat 1992 tarihli yanıtta, "İsmail Hakkı Kocakaya'yı bir hafta boyunca Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nün kendilerine ait olduğunu kabul ettiği 21 EC 589 ve 21 EF 916 plakalı araçlar, içindekileri Kocakaya'nın kardeşi ve oğlu tarafından gözaltına alındıktan hemen sonra emniyet müdürlüğüne şikayetle taraf edilmelerine rağmen, Bakanın bunların hiçbirini yanıtlamadığı; 3-) 1992 yılında Şırnak'ta, Nusaybin'de Cizre'de Yüksekova'da 100'ü aşkın kişinin Newroz gösterilerinde öldürülmesi; 4-) 24 Nisan 1992 günü Mardin ili Savur ilçesinde Taşlık Köyü'nde 9 köylünün öldürülüp PKK militanı ilan edilmesi; 5-) 25 Aralık 1992 günü Kulp'ta cenazelerini almak için bekleyen halka engel olan Albay konusunda gereğinin yapılması için İçişleri Bakanlığı'na yapılan başvuruda, bakanlığın gereken tedbirlerin alındığını söylemesine rağmen 9 köylünün öldürülmesi çok sayıda kişinin yaralanması; 6-) Mardin ili Midyat ilçesi Site köyünde 8, Turhal köyünde 4 kişinin maskeli konucu ve özel timler tarafından minibüsten indirilmek suretiyle silahla taranarak öldürülmesi; 7-) Muş ili Muratgören köyü yakınlarında yapılan bir kontrolde 3 PKK gerillası ile minibüs şoför ve muavininin gözaltına alınmasının ardından, Murat Köprüsü'nde kurşuna dizilmeleri; 8-) İstanbul, Adana ve Ankara'da yapılan ev baskınlarında sağ yakalama yerine öldürme amacının güdülmesi; 9-) 19 Haziran 1992'de Tatvan'da minibüsten indirilen 13 kişinin öldürülmesi ardından olay yerinde bulunan MKE kovanları, askeri birliklerin olay sonrası olay yerini terk etmesinin görgü tanıklarının bulunmasına rağmen katliamların PKK'ye aulması; 10-) Şırnak'ın İdil ilçesi Tepce köyünde korucuların kendi döşedikleri mayına çarpmaları sonucunda 4 korucu ile 4 korucu yakının ölmesinin ardından, burada başlayan yangını söndürmek için giden İdil Belediyesi görevlilerinden Musa Taatik ile Cemal Aslan'ın korucular tarafından öldürülmesi; 11-) Çok sayıda kişinin Hizbullah tarafından öldürülmesine karşın bilinen katillerin yakalanmaması, SHP Nusaybin İlçe Sekreteri'nin öldürülmesinden sonra halkın katili

yakalayıp devlet güçlerine teslim etmesine rağmen bölge baskını tatmin edecek sonucu alınmaması; 12-) Basın özgürlüğünü dilinden düşürmeyen hükümet döneminde katledilen gazeteci Halit Güngen, Cengiz Altun, İzzet Kezer, Mecit Akgün ve Hafız Akdemir'in faillerinin bulunmamasına dikkat çekilen gensoruda; 13-) Dönemin hükümetine yönelik olarak da; "Sayın İçişleri Bakanı İsmet Sezgin döneminde kontrgerilla ve ona bağlı çalışan Hizbullahçılar cinayetleri fütursuzca artmıştır. Basın özgürlüğüne yönelik, basın emekçilerine yönelik gözaltı ve saldırılar günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir" denildi. Gerekçede, Newroz katliamının devlet güçleri tarafından savunulması, gözaltında ölüm ve işkence olaylarının artması, siyasi otoritenin yetkilerini askeri otoriteye terk etmesi gibi durumlara da yer verildi.

Önerge 22 Eylül 1992'de TBMM'de görüşüldü. DEP milletvekilleri adına Sedat Yurtdaş, ANAP grubu adına Kastamonu Milletvekili ve halen İçişleri Bakanlığı görevini yürüten Murat Başeskioglu, SHP adına Çorum milletvekili Cemal Şahin, DYP grubu adına Erzurum Milletvekili İsmail Köse, RP Grubu adına Malatya Milletvekili Oğuzhan Asiltürk, hükümet adına Aydın Milletvekili ve İçişleri Bakanı İsmet Sezgin bir konuşma yaptı. Yurtdaş'ın konuşması dışındaki öteki konuşmalar SHP, DYP, RP, ANAP ve MÇP tarafından desteklendi. Gensorunun gündeme alınıp alınmaması oylanmıştı. Oylamada reddedildi. Ret kararının açıklanmasının ardından DYP, ANAP, SHP ve MÇP sıralarından alkışlar yükseldi. (Meclis tutanaklarında kayıtlıdır!)

Yurtdaş, 24 Eylül 1994 günü düzenlediği basın toplantısında İçişleri Bakanı İsmet Sezgin'in gerçekleri örtmeye çalıştığını kamuoyuna açıklar. Yurtdaş, Sezgin'in sanki parlamentoda hiç oturmadığını, kendini dinlemediğini belirterek, eline verilen metni okuduğunu söyleyip açıklamasını şöyle sonlar: "Kürt realitesini kabul eden hükümetin bu realiteyi bütün olanaklarıyla imha için çaba harcadığı günümüzde tarihin Sayın Bakan ve hükümetine dönük yargısını ortaya koyacağı konuşmada hiç bir şüphem yoktur."

Gensorunun reddi, Yeşil'e yeni ci-

nayetlerin önünü açar. HEP milletvekilleri tarafından verilen gensorunun içeriğinde, Muş'ta sağ yakalanan 5 kişinin öldürülmesi olayının Yeşil tarafından gerçekleştirildiği açığa çıktı. O dönem, HEP milletvekillerinin bu gensorusu, ya da daha sonraki süreçlerde DEP milletvekillerinin, Muş Cumhuriyet Savcısı'nın bunun bir cinayet olduğu yönündeki bilgi ve belgeleri Meclis'e getirmeleri, diğer partiler tarafından çarpıtıldı. O gün bunları görmezden gelen Meclis'in Susurluk Komisyonu tarafından hazırlanan raporunda raflarda bekliyor, beklemeye de devam edecek.

1992'de 19 HEP milletvekilinin DYP-SHP Hükümeti'nin 10 aylık döneminde meydana gelen katliamları, faili meçhul cinayetleri gözler önüne seren bu yaklaşımı dikkate alınmazken, HEP'in kapatılması için dava açılır. HEP milletvekilleri DEP'i kurarak yollarına devam ederler. Fakat o dönem oluşan bu kutsal ittifaktan güç alan çeteler, katliamları sürdürmeye devam ederler. O dönem DEP milletvekillerinin Musa Anter, Vedat Aydın, İbrahim Gündem, Şevki Akıncı'nın öldürülmesi gibi bir çok konuyu Meclis'e getirmelerine rağmen, parlamento görevini yapmaz.

Ve DEP milletvekillerinin 2 Mart darbesiyle parlamentodan atılması sonrası, katliamlar, cinayetler hızla artmaya başlar. Batman, Diyarbakır faili meçhul cinayetler kenti olur. Bir dönem sonra bunlar İstanbul'a sıyrar. İstanbul'da bir dönem devam eden bu cinayetler bir süre sonra, çetelerin iç hesaplaşmasına dönüşür. Ömer Lütfi Topal'ın öldürülmesi, Tarık Ümit'in kaybedilmesi bunlara örnektir.

3 Kasım 1996'da Susurluk kazası patlak verdiğinde, yıllardır devrimcilerin, yurtseverlerin gündeme getirdiği çete bir anda Türkiye'nin gündemine girer. Kürt illerinde meydana gelen cinayetlerin katliamların üstünü parlamentoda örtenler, Susurluk'un açığa çıkarılması için demec üstüne demec vermeye başlarlar. Bunlara o dönem iktidarda olan SHP'nin devamı CHP ile muhalefette olan ANAP da dahildir.

Çetelerin yargılanması Kürt halkına karşı yürütülen kırıltı savaşının son bulmasını isteyen DEP milletvekilleri ağır hapis cezalarına çarptırılırlar. Milletvekillerinin bir kısmı Avrupa'ya

sürgüne, bir kısmı Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'ne kapatılırken; 1991-1995 döneminde iktidarda olan koalisyonun başbakan yardımcılarının ve dönemin SHP genel başkanlığı görevini yürüten Murat Karayalçın, "Çeteden haberim yoktu" (Gazetepazar, 15 Şubat 1998, s.6) diyor. 3 bini aşkın faili meçhul cinayetin işlendiği, DEP milletvekillerinin meclisten "adi suçlular" gibi görüldüğü, aydınların ve milletvekillerinin peş peşe katledildiği, devlet memurlarının uyaştırmaya kaçakçılığı yaptığı, Azerbaycan'da darbe, Gürcistan'da suikast girişimlerinin tezgahlandığı, Özel Harekât timlerinin işbaşında olduğu¹² bir dönemde, devletin en tepe noktasındaki bir "sosyal-demokrat"ın "kendine bilgi verilmediği" iddiası ne kadar inanılabilir?

Kırıltı savaş-Susurluk bağutısını açıkça dilendirenlerin cezalandırılıp, bu dönemin vukuatlarından doğrudan sorumlu olanların, ya "haberimiz yok" dediği, ya da "devlet sırtına sarıldığı" Türkiye'nin Kürt illeri cephesinde 1990'dan bu yana olup bitenlere göz atalım. 7 Haziran 1990: HEP kuruluyor. 17 Ekim 1991: SHP ile HEP'in seçim ittifakı. 4 Nisan 1992: SHP ile HEP ayrılıyor. 3 Temmuz 1992: HEP'e kapatma davası açılıyor. 14 Temmuz 1993: HEP kapatılıyor. 7 Mayıs 1993: DEP kuruluyor. 2 Aralık 1993: DEP'e kapatma davası açılıyor. 2-3 Mart 1994: Altı DEP milletvekilinin (Leyla Zana, Ahmet Türk, Orhan Doğan, Sırt Sakık, Selim Sadak, Mahmut Almak, Sedat Yurtdaş) dokunulmazlıkları kaldırılıyor. 16 Haziran 1994: DEP kapatılıyor. 26 Haziran 1994: HADEP I. Genel Kongresi yapılıyor. 24 Aralık 1995: HADEP seçimlere katılıyor; 1.171.623 (yüzde 4.2) oy alıyor. 23 Haziran 1996: HADEP II. Genel Kongresi yapılıyor. 24 Haziran 1996: HADEP'le "bayrak provokasyonu"; Genel Başkan ve Parti Meclisi üyeleri tutuklanıp, cezaevine gönderiliyor. (Oysa onlar, kездilerinden öncekiler gibi, sadece Kürt illeri geçişinin, barış ve kardeşleşme özleminin sözcükleri olmuşlardı!)

VII-) KÜRT İLLERİNDEN KESİTLER

1991 DİE verilerine göre; 100 hektardan daha büyük toprağa sahip olan

işleme sayısının en yoğun olduğu iller Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Mardin, Muş, Van, Siirt, Urfa, Batman ve Şırnak illeridir. Bitlis ilinde işlenebilir toprak yüzde 36.92'si ailelerin yüzde 3.16'sının elindedir. Diyarbakır'da ise toprağın yüzde 57.71'i ailelerin yüzde 5.98'inin elindedir. Muş'ta ise toprağın yüzde 15.53'ü ailelerin binde 31'inin elindedir. Daha sayamadığımız illerinde içinde bulunduğu bölgelerin genelinde 1000-2459 dekar grubundaki işletmelerin yüzde 68.89'u, 2500-4999 dekar grubundaki işletmelerin yüzde 92.44'ü, 5000 hektar ve fazlası grubundaki işletmelerin ise yüzde 91.84'ü Kürt illerinde bulunmaktadır. Yine Kürt illeri verilerine göre her 100 aileden 45 tanesi 50 dekarın altındayken, 5.5 ailenin ise 500 dekarın üzerindedir. 2.71 ailenin ise 1000 dekarı aşmaktadır. Bu ise Kürt illerinde işlenebilir toprağın yüzde 37.22'sidir. Yani Kürt illerinde temel ekonomik faaliyet toprak işletmeciliği ve hayvancılık iken, en büyük pay toprak ağaları ve büyük toprak sahipleri-nindir. (Emek, 25 Eylül 1997, s.11)

Türkiye'nin 1995 yılında milli gelir ortalaması 2727 (Kürt illerindeki ortalaması 1266) dolar iken, en zengin il olan Kocaeli'de 7349 dolar, Muş'ta 660 dolardı. 24 Kürt ilinde yoksulluk yardımıyla faydalanmak için Türkiye Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na başvuranların sayısı 1.329.848 kişi olup bütçeye konulan para miktarı 325 milyar, kişi başına düşen miktar: 245 bin liradır. Sadece Diyarbakır ilinde vakfa başvuranların sayısı 198.663 kişi olup bunlara 58 milyar civarında para ayrılırken kişi başına 290 bin lira düşmekteydi. Görüldüğü gibi TSYDV'ye başvuran yoksullara verilen para ile ancak 5-6 ekmeğe akmaktadır. Vakfa başvuran yoksulların 5 kişilik aile olarak var-sayarsak, Kürt illerinde 6.5 milyon insanın açlık sınırında yaşamaya mahkum olduğunu kavrayabiliriz. Bir hesaba göre, Kürt illerinde süren savaşta 1990-1996 yılları arasında yapılan askeri harcamaların miktarı 50 milyar doları aşmaktadır. (Ülkede Gündem, 27 Ocak 1998, s.3)

Eski RP'lı Hâşım Hâşimî'nin Başkanlığı'ndaki TBMM Göç Komisyonu'nun verilerine göre, 905'i köy, 2523'ü mezra olmak üzere toplam 3

bin 428 yerleşim birimi boşaltılmasıyla 60 bin haneden 400 bin yurttaş mağ-dur edildi. (Radikal, 16 Ocak 1998, s.5) 15 yılda yaşanan iç göç çerçevesinde 3 milyondan fazla insan evini terk etti. Olağanüstü Hal Bölgesinde 1996'da boşaltılan köy sayısı 517, mezra sayısı ise 1614'e, zorunlu göç eden nüfus ise 251 bin 366'ya ulaştı. (Yeni Yüzyıl, 16 Ocak 1998, s.8) Tunceli (Dersim)'in 440 köyünden 400 ta-nesinin ve 1000'e yakın mezarının boşaltıldığı Türkiye'de, İHD İstanbul Şubesi'nin göç anketine göre: Göç edenlerin yüzde 81'i, 30 yaşın küçük; yüzde 81.8'i erkek; Çocukların yüzde 15.7'si Türkçe bilmiyor; yüzde 55.3'ü çiftçi; yüzde 25.7'sinin toprağı yok; yüzde 55'i son bir yılda göç etti; yüzde 58'i savaştan dolayı göç etti; yüzde 90.9'u öncesinde baskını yaşadı; yüz-de 99.1'i memleketine geri dönmek istiyor.

Eski Devlet Bakanı Algan Hacıoğlu'nun açıklamalarına göre, Doğu ve Güneydoğu'da 967 köy ve 1225 mezra "güvenlik" gerekçesi ile T.C. tarafından boşaltılmıştır. (Cumhuriyet, 9 Temmuz 1995, s.4) Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin "resmi rakam"larına göre de; 1994 yılı sonuna değin bölge-de 753'ü tamamen, 235'i kısmen olmak üzere toplam 988 köy, 1.535'i ta-mamen, 141'i de kısmen olmak üzere toplam 1 676 mezra boşaltıldı. Boşaltı-lan köy ve mezarlardan 50 bin aile, 311 bin 291 insan göç etti. Zorunlu göçün bir parçası olarak oluşturulan

"kamptaki görüntüler savaşta toplama kampları'nı andırıyor." (A. Re-zak Oral, Milliyet, 29 Temmuz 1995, s.18)

Eylül-1994 Ağustos-1995 kesitinde sadece Tunceli'de 138 köyün boşaltıl-dığına dikkat çekilen Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği'nin (TMMOB) araştırmasına göre, 1987-1997 yılları arasında olağanüstü hal 30 kez uzatıldı. 10 yılda "terörle mücadele"ye 20 milyar dolar harcandı. Bölge-de toplam 200 bin asker görev yapıyor. Erler 10 milyon lira, onbaşılar 15 mil-yon lira maaş alıyor. Görev yapan 92 bin korucunun 67 bin 500'ü kadrolu. Van, 8 bin 190 korucuyla en çok; Tun-celi ise, 500 korucuyla en az korucu bulunan il. Bölgedeki tüm askeri bir-likler büyütülürken, Hakkari Dağ Ko-mando Alayı, tugay; Van 21. Jandarma Sınır Alayı, önce tugay sonra tümen oldu. Van Başkale'de yeni Jandarma Tugayı, Batman'da yeni Jandarma Bölge Komutanlığı, Diyarbakır'da ise yeni Asayiş Bölge Komutanlığı ve 8 adet Anıjet üssü kuruldu. (Yeni Yüzyıl, 10 Mart 1998, s.8)

TTB'nin Şubat 1998'de açıklanan bir araştırmasında, Kürt illerinde yıl-lardır süren kırıltı savaş nedeniyle sağ-lık hizmetlerinin ulaştırılamadığı OHAL kapsamındaki 7 bine yakın sağlık evinin yüzde 76'sının hizmet vermediği ve savaş amaçlı kullanıldığını bildirildi. Araştırmada, kırsal böl-gelerde ebelik hizmetleri veren sağlık evlerinin uzman ve tıbbi malzeme ye-

"BÖLGELER" ARASI GELİR UÇURUMU DOĞU-GÜNEYDOĞU'NUN GELİR PAYI

Ülke gelirinden bölge payı (%)	Yıllık ortalama aile geliri (\$)	
Doğu-Güneydoğu	10.2	3.851
Erzurum	0.4	6.067
Malatya	0.4	4.600
Diyarbakır	0.4	3.567
Gaziantep	0.6	3.400

MARMARA-EGE'NİN GELİR PAYI

Ülke gelirinden bölge payı (%)	Yıllık ortalama aile geliri (\$)	
Marmara-Ege	52.5	6.834
İstanbul	27.5	11.367
İzmir	3.8	5.661
Kocaeli	0.5	5.633
Denizli	0.5	5.233

(Gazetepazarı, 11 Ocak 1998, s.19)

tersizliği nedeniyle kapandığı, çoğunun da 1990 sonrasında kapatılarak askeri birliklere tahsis edildiği vurgulan-
dı. TTB Başkanı Füsün Sayek, Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamındaki sağlık evlerinin karakola ya da askeri kışla haline dönüştürüldüğünü ifade etti.

Kürt illerinde 1992-1997 kesitinde 5 doktor ve 20 sağlık personeli faili meçhul cinayetlere kurban giderken, 24 doktor gözaltına alındı, 8 doktor ve 46 sağlık çalışanının sürgün edildiği bölgede, biri doktor 10 sağlık çalışanı toplam 114 ay cezaevinde yattı. 1995-1997 yılları arasında 124 sağlık personeli de adli ve idari soruşturmalara tabi tutuldu. (Ülkede Gündem, 14 Mart 1998, s.12)

Kaba doğum ve ölüm hızı ile bebek ölüm oranları hızı Siirt'te Türkiye ortalamasının iki katı. Örneğin Türkiye'de her 1000 bebekten 44'ü ölüyor; bu rakam Siirt'te 1000'de 90'lara kadar çıkıyor. Kaba ölüm hızı Siirt'te 1000'de 12 iken Türkiye ortalaması 6.5. Türkiye ortalamasında 1 doktora 929 kişi düşerken, bu oran Siirt'te 1 doktora 3.528'e çıkıyor. (Milliyet, 24 Şubat 1998, s.11)

TTB'ye göre, Kürt illerindeki çocukların yüzde 59'unun aşılmasının eksik olduğu, yüzde 10'unun ise hiç aşı olmadığı ortaya çıktı. Bulaşıcı hastalıkların yaygın olarak görüldüğü bölgede, çocukların sadece yüzde 41'inin aşılmasının tam olduğu ortaya çıktı. Türkiye'nin batı bölgelerinde ise çocukların tam aşılanma oranı yüzde 76. Yine araştırmanın sonuçlarına göre, Doğu'da çocuk ölüm oranları binde 70 iken bu oran Batı'da binde 48'e düşüyor. Bu durumda GAP'tan sorumlu Devlet Bakanı Salih Yıldıran da, "Türkiye'de 21.4 milyon insan sağlık güvencesinden yoksundur. Sağlığa Güneydoğu için istenen para 12.3 trilyon lira iken, ayrılan para ise 4.8 trilyondur" (Emek, 15 Mart 1998, s.5) diyor.

"Özgürlüklerimizin geleceği Kürt Sorunu'nun nasıl çözüleceğine bağlıdır. Çünkü Kürt illerindeki düşük yoğunluklu savaşta 1984'ten bu yana 23 bin 190 kişi yaşamını yitirdi. (Cumhuriyet, 16 Ocak 1998, s.11) Güneydoğu'da askerin faturası saate (642 bin dolar veya) 28.2 milyar TL'dir. Yapılan hesaplama göre günde 700 istihdam kapasiteli 10 fabrika yapılacak kapasite savaşta harcanyor. Yani bir diğer deyişle yılda 260 bin vatandaş iş kapasitesi yaratacak toplan 3

600 nitelikli fabrika olacağını sürdürülen savaş yutuyor. Ayrıca bölgede görev yapan 300 bin civarında askere, ayda 7 milyon liradan toplam 2.1 trilyon TL tazminat ödeniyor. Ödenen bu tazminat yılda 25.2 trilyon TL'ye ulaşıyor. Sayıları 61 bini geçen köy korucularına (ortalama) 14 milyon TL'den toplam 854 milyar TL, yılda ise 10.3 trilyon TL harcanyor. Bölgede görev yapan 200 bini aşkın kamu personeline ödenen ek tazminatın yıllık bedeli 13.5 trilyon TL'yi ve güvenlik güçleri ile MİT mensuplarına ödenen tazminatın bedeli ise 12.7 trilyon TL'yi aşıyor. Super Kobra, Skorsky'lerden oluşan toplam 420 helikopterin yıllık uçuş maliyeti 44.3 trilyon, savaş uçaklarının sorti maliyetleri ise 43.2 trilyon TL'ye ulaşıyor. Yıllık yedek parça gideri 70, cephaneye harcaması ise 25 trilyon TL'yi buluyor. Elbette bunların arasında yıkılıp, yakılan ev, tarla, ormanlar ve öldürülen hayvanlar, satın alınan ve yok olan silahlar ve de ekstra büyük harcamalarla, sınır ötesi hareketler ve para ile ölçülmesi mümkün olmayan can kayıpları yer almıyor. (Hasan Uysal, Siyah Beyaz, 11 Temmuz 1995, s.1-2)

Doğu ve Güneydoğu'da yaşanan savastaan ötürü, özel sektörün teşvikli yatırımları 1988'den 1995 yılına Doğu'da 2.7 trilyon TL'den 1.4'e, Güneydoğu'da ise 11.7 trilyon TL'den 1.9'a düşmüştür. (Nevzat Onaran, Evrensel, 12 Haziran 1995, s.6) Ama Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonu için 200 trilyon TL'lik harcama gerçekleştirilince, (Milliyet, 18 Temmuz 1995, s.13) bu alandaki bonkörlik; örneğin Türkiye'nin sosyal güvenliğe sağladığı katkıyla dünyanın en geri ülkesi olmasına¹⁵ ve sağlık hizmetlerinin 7 yılda 11 kat geliştirilmesine yol açmıştır. (Cumhuriyet, 19 Temmuz 1995, s.18)

Özetle, Kürt illerindeki ayrımcılığın ve terörün devreye soktuğu tüm eşitsizliklere karşın¹⁶ "Kürt Sorunu"; aslında bölgesel bir dengesizlik sorunu değil; barış-demokrasi- özgürlük saçıyağında kirliliğe karşı yükselen ulusal sorundur.¹⁷

VIII-) "SONUÇ" YERİNE

"Öldük olandan bir şeyler umarak
Büyük bir boşlukta bozulda büyü
Nasıl hatırlamazsın o türküyü
Aldığımız bir şeydi yaşamak"
(Cahit Sıtkı Tarancı)

Diyanbakır Barosu'nun hazırladığı

14 sayfalık "Güneydoğu Raporu", 2 Mart 1998'de TBMM Başkanı Hikmet Çetin'e verildi.¹⁸ Bölgede yaşanan olaylar nedeniyle 3 bin 211 yerleşim biriminin boşaldığı, 3 bini aşkın faili meçhul cinayetin işlendiği ve 3 milyon insanın da göç etmek zorunda bırakıldığına dikkat çekilip, "Yaşadığımız coğrafya tarih boyunca birçok zulme ve zulme sahne olmuştur. Ancak bugün yaşananlar Moğol istilasından bu yana görülmemiştir" denilerek şu talepler sıralandı: "Şiddet ortamının etkileri aşularak türlerini nakavt etme anlayışına son verilmelidir. Ülkemizin her yanında barış koşulları sağlanmalıdır. Kürt kimliği yasal ve anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır. Olağanüstü Hal uygulamasına derhal son verilmelidir. Geçici köy koruculuğu sistemi ile Pizmanlık Yasası olarak adlandırılan düzenleme derhal kaldırılmalıdır. Boşaltılan köylerden göç ettirilenlerin dönüşü sağlanmalıdır. İşlenen cinayetlerin failleri bulunup yargılanmalıdır. Düşünce ve ifade özgürlüğü önündeki engeller kaldırılmalıdır. Ayrımsız genel af ilan edilmelidir"¹⁹ (Cumhuriyet, 4 Mart 1998, s.4)

"İskender'in Kılıncı"nı bekleyen Türkiye'de; kirliliğe savaş boyutlanıyor. Ekonomik çöküntü içinde yaşamdan koparılıp ölüme aktarılan bütçe payı her yıl artıyor. Daha çok bomba, daha büyük hareketler ve daha büyük yıkım ve zulüm; gündelik yaşamın ayrılmaz parçasına dönüşüyor. Savaş, Türkiye emekçileri açısından bir bumerangı andırıyor. Bu koşullarda inkâr ve imha, T.C'nin "Kürt Sorunu" karşısındaki (kadim) resmi tavrını oluşturuyor. Yani Kenan Evren'in, "Kürt, diye bir kavim yok... Kürt devleti kurulamaz... Kürçe diye bir dil olmadı... Bazı Arap kavimlerinin etkisiyle o yörelerde Türkçe bu lehçeye dönüştü" (Kenan Evren, Hürriyet, 21 Ekim 1988) diye "gerekleştirildiği" çizgiyle "Kürt Sorunu"na "çözüm" aramıyor. Örneğin, "Adı Yasak Ülke"de Jandarma Asayiş Bölge Komutanlığına atanan Altay Tokat'ın, 13 Ağustos 1989'da "benim sistemimle olsa, çok kısa sürede bunları yok edebiliriz. Kendi sistemim uygulandığı takdirde değil insan, ot bile bimez. Biz şimdiye dek en hafif silahlarımızı kullandık. Güneydeki komşumuz, 50 yıl kendilerine karşı savaşan insanların hepsini bir bir hareketle yok etti. Biz istesek onları aynı şekilde yok edebiliriz" (Altay Tokat, Milliyet, 15 Ağustos 1995, s.11) diyen kişi olduğunu

anımsarsak, sorunun hangi boyutlarda ele alındığını kavrayabiliriz...

Savaş partisi, "reformist çözümler"e dahi tahammül edemiyor. Hatta TOBB'nin "Doğu (Ergil) Raporu" bile "vatan haini" ilan ediliyor. Reformlar için mücadele burjuvazinin azınlığı için bir gerçek olsa da, reformizmin çözümleyiciliği iddiası asılsız bir spekülasyondur.⁽¹⁾ Tıpkı "entegrasyon..." söylemleri gibi: "Büyük Türkiye'nin önemini belirten Ertuğrul Özkök diyor ki: "Türkiye, Kürt sorunu parçalanmaya yol açmadan, kılıçlımeden çözmek zorunda. (...) Asimilasyon geri tepti. Parçalanma zararlı. Öyleyse geriye bir yol kalıyor: Entegrasyon... Toplumun temel unsurlarının kültürel özelliklerini koruyarak, bir arada yaşamayı öğrenmesi." (Hürriyet, 12 Ağustos 1995, s.23)

Yeri gelmişken "entegrasyon" söylemlerine anımsatalım. "BM Kalkınma Programı'nın (UNDP) hazırladığı "1995 İnsani Kalkınma Raporu"na göre, Türkiye insani kalkınma alanında 1994 yılında 173 ülke arasında 68'inci sıradadır. "Güneydoğu'da nüfus, ülke oranına göre yüzde 1.5 daha fazla artmasına karşın, eğitim ve sağlık hizmeti olanakları, ülke genelinden son derece düşük. (...) Güneydoğu'da büyük oranlarda göç yaşanıyor. Şanlıurfa'nın yıllık nüfus artış oranı yüzde 7.24 olarak gerçekleşiyor. insani kalkınmada ise bölgenin yüzde 59'u orta, yüzde 41'i düşük düzeyde yer alırken, düşük düzeyin yüzde 70'ini kadınlar oluşturmuyor. (...) Türkiye'deki 73 şehirden 8'i yüksek, 53'ü orta, 12'si de düşük insani kalkınma grubunda bulunurken, Güneydoğu'daki illerin hepsi düşük kalkınma grubunda yer alıyor. (...) Bir yüz altı çocuk ölüm sayısının toplam ölüm oranı, Hakkâri'de yüzde 36.8 iken, bu oran, Ankara'da yüzde 11.5, Muğla'da ise yüzde 6.5 olarak görülüyor." (Cumhuriyet, 7 Ağustos 1995, s.1-17)

Sınıfsal mücadelenin karmaşık bir biçimi olarak (demokratik özlü) "Kürt Sorunu"nun çözüm ihtimali ya ezenlerin ya da ezilenlerin olmak zorundadır. Ezilenlerin de, ezilenlerinde çözümün tarif gerektirmeyecek kadar açıktır. Ezilenlerin çözümü, "Si vis pacem, para bellum! Eğer barış istiyorsan, savaşa hazır ol" gerçeğini unutmadan, barış ve özgürlük saflarında enternasyonalistçe yer almaktır.

Teorik olarak ezilenler için "ara çözüm" olmadığı doğrudur. Tıpkı ezen ulus emekçilerinin, ezilen ulusun eşitliği ve özgürlüğü konusunda, kayıtsız şartsız duyarlı ve enternasyonalist dayanışmacı olmaları gerektiği gibi... Fakat orta yerde, ezilenler açısından eşitsizliğin ve dengesizliğin yarattığı bir kör düğüm vardır. Kör düğümün çözümü, "sakinleşme"yi "olmazsa olmaz" kılmaktadır. "Bu sakinleşmenin aracı ateşkes mi olur, "geçici barış" mı olur, iki taraf arasında görüşmeler mi olur, o ayrı konu"dur. Kaldı ki yükselen büyük ulus şovenizmi ve saldırganlığı; "sakinleşme" ihtiyacını reelleştirilen kirliliğe karşı tepkileri (yavaş yavaş) devindirmektedir.⁽²⁾

Türkiye coğrafyasında "Kürt Sorunu" bağlamı bir sakinleşme gereklidir. Bu sakinleşmenin aracı ateşkes mi olur, "geçici barış" mı olur, iki taraf arasında görüşmeler mi olur, o ayrı konu... "Sakinleşme"yle yönelik çabaların başlıca, hatta tek muhatabı ne başka bir "temsilci" ne de "halk"tır. Muhatabat, doğrudan doğruya mücadele eden aktif harekettir.

"Sakinleşme"nin yolu açılmalıdır. Bunun için içinde geniş güçlerin (aydınlar, savaş karşıtları vb'leri) yer aldığı bir inisiyatif, "sakinleşme" için "arabuluculu" olmalıdır. "Arabuluculuk", sadece T.C' ile sınırlı değildir. Esas olarak "sakinleşme" ihtiyacını, birinci elden Türkiye) toplumuna iletmeştir. "Sakinleşmenin aracı ateşkes mi olur, "geçici barış" mı olur, iki taraf arasında görüşmeler mi olur, o ayrı konu"; bunun biçimi doğrudan "arabuluculuk" görüşmeleri içinde şekillenir. Önceden sınırlanmak doğru değildir. Sorun acıldır. "Yaklaşan Felaket" in eşliğinde ki Türkiye'de, "Kürt Sorunu" ve Barış konusunda geç kalmak veya ertelenmek yani "atalet" ve "rehavet", politik ölüm ya da imhanın şaşmaz güvencesini oluşturacaktır. Cüretkâr olmalı ve ortalamacılıktan "Bu işe bulaşmayalım!" edilgenliğine prim vermemelidir...

Son bir nokta daha: Kirliliğe savaşın ve uyutucu ticaretinin⁽³⁾ Susurlukçu imparatorluğu hepimizi vururken eşkıyanın dünyaya hükümdar olacağını ya da zamanın adlarını, anlayışlarını sonuza dek yaşatacağını sanan zavallılar; yani güçlerini yarattıklarından çok başkalarını ezmekten alan tiranlar; bir

seyyahın çöl ortasında karşılaştığı yıkık dökük heykelin, "Benim adımı Özyemmandas, Kralların Kralı! Eserlerimi seyretleyin siz güçlüler ve haddinizi bilin" diye yazan paramparça kaidesine karşısında Shelley'in, o ibret verici şiirini anımsayın: "Kalmamıştır başka herhangi bir şey! O çürümüş dehqetengiz harabenin etrafında! Kum! Issız ve dümdüz! Göz alabildiğince uzanmaktadır."

DİPNOTLAR

1) "Burada maksat olan ve Meclis-i Milliye teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkes değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir. Fakat hepsinden mürekkep anasır-ı İslamiye'dir, samini bir necmadır (toplulukta b-n)" (Mustafa Kemal, "Türk Milletini Teşkil Eden Müslüman Ögeler Hakkında", 1 Mayıs 1920, Anıtlık'ın Söylü ve Demecleri, I. TTK Basımevi-1961, s.73-74)

2) Bak: B. J. Hobsbawm, 1870'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, Ayrintı Yayınları

3) Farklı bir bakış açısı için bkz: Mithat Baydar, Milliyetçilik, Ağaç Yayınları-1994, Alternatif Üniversitesi

4) Anthony D. Smith, Milli Kimlik, İletişim Yayınları

5) Güney Kırdistan'a yönelik bir müdahale, kimi çevreler de, "Barı'nın alışı olmağı davranış" ya da "Türkiye, kendine göre daha çok boyutlu bir dış politika izliyor" vurgusuyla, "Türkiye kendi işiyle meşgul" (İleri Tiran, Cumhuriyet, 26 Mart 1995, s.6) şeklinde sunulabiliyor.

6) Taner Akçam, "Kürt Sorunu"nda: "Her iki milliyetçiliği de eleştiren yaklaşımın giderek aciliyet kazanmaktadır" görüşünü savunup ekliyor, "Biz Türkler de kendi barbarlığımıza 'ezilen ulus' olmamızın arkasına saklanmıştık. Şimdi aynı film, başka yerlerde tekrar edilmektedir." (Taner Akçam, Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu, s.25-27, İletişim Yayınları-1993)

7) Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Yol 2, "Türkiye'de Ulusal Sorun", Bilişim Yayınları-1992, s.317-479

8) V.I.Lenin, Sosyalizm ve Savaş, s.11, Sol Yayınları, 5. baskı.

9) Ayrıca konuya bağlantılı olarak eklenmeli: Türk(iyel) sosyalist(ler) açısından Kürt Sorunu'na yaklaşımda bir diğer yanlış da; mücadelelerini Kürt mücadelesinin cephe gerisi gibi tanımlanması ve lojistik destekçileri konumlarıyla sınırlamalarıdır.

10) Söz konusu olanak yeterince değerlendirilmediği gibi; sorunda, bir hayli de geç kalmıştır. Örneğin, "Bölgeye gelmekte geçtik, ancak şimdi buna telafi etmek için geldik. Demokratik muhalefete uygulanan baskılar, güç birliğini zorunda kılıyor. Olası bir eksen seçimi için toplumsal muhalefet güçlerini yan yana getirerek geniş bir güç birliğine ulaşmaya çalışıyoruz" (Ülkede Gündem, 14 Mart 1998, s.4) argısıyla Kürt illerini ziyaret eden ÖDP heyet Başkanı Doğan Halis, gözlemlerini şöyle özetliyor: "Yapımız görüşmelerde sivil toplum örgütlerinin üzerindeki baskıların resmî yetkililer tarafından söylediklerinin tam tersine yansımadığını"

serleştiğini gördük. Tabipler Odası ile yapılmış görüşmelerde çalınan kopyalarının olmadığını, Baro ise hukuk yollarının tıkandığını söylediler. Başkaların kollayarak sürdüğünü gözlemledik." (Ülkede Gündem, 11 Mart 1998, s.4)

"Biz bölgedeki mevcut atmosferin değişmesini istiyoruz. İnsan hakları ihlalleri ve hukuk önündeki engellerin ortadan kaldırılmasını istiyoruz. Daha çok aklı yavaşmadan özgürlüğün gerçekleştirilmesi şarttır." (Ülkede Gündem, 12 Mart 1998, s.4)

11) "Sorun PKK sorunu değil. Ortada bir varlık, başlıca legal parçalar var. Türkiye doğrudan kendisi adım atabilir. Türkiye PKK'ya oturmazlar demiyorlar, bu yarı değil. Geçmişte barış süreci denemesini engelleyen sadece Türkiye değildi. Bizim de biliyoruz. Ama kimseyle oturup konuşmam, anlayışını değiştirmeli. Türkiye bu sorunu, PKK'yı maharet olmadan da çözebilir. Bunun yolları var. Genel af, siyasi örgütlenme özgürlüğü, kültürel taleplerin karşılanması gibi taleplerin karşılanması mümkün. Türkiye altına imza attığı uluslararası anlaşmalara dayanarak bunu kimseyle müzakere etmeden, kendi başına, tek taraflı olarak da yapabilir. Runtar yapılsa illegal olan hareketler legale çıkarılır. Ve çatışmanın nedeni ortadan kalkmış olur. Ona rağmen adanmış esklere devam ederse PKK soyutlanır, kaybeder. Devlet isterse mevcut legal parçalarla da oturup görüşür ve bunu halledebilir." (Radikal, 16 Şubat 1998, s.8) diyor **Kemal Burkan**, Türkiye ile bu konuda yapılacak planlanan gizli görüşmelerden de şöyle söz ediyor: "Almanya ve Hollanda'nın ortak görüşüyle Brüksel'de gizli bir toplantı planlanıyordu, bunu şimdi açıklamakta bir sakınca yok, ne var ki gizliliği ayırtmadığı, toplantıya ilişkin bilgiler dışarıya sızdığında içi nebecize kaldı. **Öğüt Politika** diye Avrupa'da yayınlanan bir gazete de haber yayınladı. Aslında hâlâ ben gizlilik konusunda verdiğimi söz bağli kalmak istediğimden bu konuda konuşmak istemiyorum. Şu kadarını söyleyeyim, devletin resmi beyan değil Türkiye'den gelecektir. Ama şimdiye kadar hep aydınlarla, yazarlarla oturup konuşulan şeyler, ilk kez hemen hemen bütün partilerden etkili bazı parlamentoların ısrarıyla görüşülecektir. Geçmişte Dışişleri Bakanlığı da dahil önemli siyasi görüşler istişnilmiş kişiler. Evet gizlilik Türkiye istedi. Organizasyon öyleydi. Türkiye'den bazı devlet adamları ve siyasi parti temsilcileri, ancak gizli yapılsa bu toplantıya katılacaklardı. Gizlilik aydınlar ve dışarıya en ufak bir bilgi sızarsa toplantı iptal edilirdi. Nispetim azdı ve toplantı gerçekleştirildi." (Kemal Burkan, Radikal, 16 Şubat 1998, s.8)

12) Özel Harekât Dairesi Başkanı Vekili Behçet Oktay'ın verilerine göre, 46 merkezde bulunan Özel Harekât ünitelerinin 2 bin 956'sı Olağanüstü Hal Bölgesi'nde, 2 bin 630'u hassas illerde, bin 167'si diğer illerde görev yapıyor. (YeniYüzyıl, 14 Ocak 1998, s.5)

13) Türkiye'de sosyal güvenliği hükümetin katkısı yüzde 0.9 iken, bu oran El Salvador'da yüzde 3.8, Hindistan'da yüzde 7.6, Yunanistan'da yüzde 24.2 ve Danimarka'daysa yüzde 90.3'dür. (Cumhuriyet, 20 Temmuz 1995, s.20)

14) "Doğu hukuka havret" diyen **Nail Güreli** ekliyor: "İnsan hakları ihlalinin en çok Güneydoğu'da yaşandığını belirten avukat Zeki Eken, 'İlerence görünüşü birini savunma, devletleri yarı dışı örgütlerle ilgili olarak görüyor diyor.' (Milliyet, 19 Şubat 1998, s.12)

15) BM, UNICEF, SIPRI, UWF, World-Watch ins., Uluslararası Af Örgütü Raporları'ndan Cem Çoban'ın derlediğine (Radikal, 27 Şubat 1998, s.5) göre, gezegenimizde 5600 yıla toplam 15 bin 500'ün üzerinde bölgesel ya da ulusal savaş yaşanmış, 3.7 milyar insan öldü. Bu gezegen insanı, 5600 yılda sadece 300 yıl barışıyla savaştı. Son 300 yıl sadece 26 gününde dünyanın hiçbir yerinde bölgesel savaş olmadı. 55 milyon insanın öldüğü İkinci Dünya (Paylaşım) Savaşı'ndan bu yana dünyanın çetirli bölgelerinde 150'nin üzerinde savaş çıktı. 4 trilyon dolara mal olan bu savaşlarda 20 milyon üzerinde insan öldü. Birinci Dünya (Paylaşım) Savaşı'nda ölen her 100 kişiden 14'i; İkinci Dünya (Paylaşım) Savaşı'nda ölen her 100 kişiden 70'i; 1990'lardaki savaşlarda ölen her 100 kişiden 90'ı avıldı. Gezegnimizde, 500 bin bilim adamı ölmüş üzere 15 milyon kişi, silah ve silah geliştirme endüstrisinde çalışıyor. Dakikada 1.5 milyon dolar askeri harcama yapılıyor. Kişi başına düşen patlayıcı madde miktarı 1.8 ton. Son on yılda yaşanan savaşlarda, 40 milyon çocuk 543 milyon kişi, yurt içinde ya da dışarıya göç etmek zorunda kaldı. 2 milyon çocuk öldü; 5 milyon çocuk sakat kaldı; 12 milyon çocuk evsiz kaldı; 1 milyon çocuk ailesini yitirdi; 10 milyon çocuk savaşla bağlantılı psikolojik travma geçirdi. Oysa, 1 Kalınkaf silahı ile 300 çocuğu köldükten kurtarırsak, A vitamini alırsak! 10 milyon adet memmiye harcama parayla, 6 ölümlü hastalığa karşı, 7.7 milyon çocuğu komacak aşı alırsak! 3 saatlik bir askeri harcama ile 3.5 milyon çocuğun yaşamını kurtaracak aşılama kampanyası gerçekleştirilebilir! 5 saatlik silahlanma için yapılan harcama ile Afrika'da her yıl 1 milyon çocuğun ölümü engellenebilir! Bir tank için yapılacak harcamayla 30 bin çocuğu okul yaptırabilir! 11 adet radarla yakalanmayan bombardıman uçağıyla, 35 milyon çocuğa 4 yıllık öğrenim olmağı sağlanabilir! 23 adet P-16 uçağına harcanacak para ile, zeka geliştirme yol açan iyot eksikliği gidermek için 1.6 milyon insana 10 yıl yetecek iyot sağlanabilir! Bir bombardıman uçağına bedeli ile 16 ton teşekküllü hastane yapılabilir! 1 nükleer denizaltının bedeliyle; 48 milyon kişi için temiz içme suyu sağlanabilir. 20. yüzyıl sonuna kadar dünyadaki tüm insanlar okur yazar durumuna gelebilir! Tek bir uçak genişleme harcaması para ile 400 bin kişi bütün bir yıl beslenebilir! Bir ülkenin 10 haftalık askeri harcaması karşılığında, dünyadaki açlık sona erebilir! Türkiye gibi 'gelişmekte' olan ülkeler, askeri harcamalarının yüzde 6'sını ayırdığında sağlık, kamu eğitimi ve konut sorunları tamamen çözülebilir!

16) "Kürt sorunu siyasi çözüm istiyoruz" diyen DKP Genel Başkanı Şerafettin Elçi ekliyor: "Türkiye yarımağazı altına almış, soydaşları altına almamış." (Hürriyet, 21/2/1998, s.28)

17) Aynı konuda TMMOB'un düzenlediği "Demokratik Kurultay"nda da "Savaş son verilsin" çağrısıyla, şu talepler ileri sürülüyor: "Zorunlu göç nedeni ile köyünü ve yerleşimini terk eden insanların tüm maddi kayıplarının karşılanması ve geri dönüşlerinin sağlanması, Savaş mağdurlarının mağduriyetlerinin giderilmesi; Türkiye'de hukuki barışın sağlanması için ayrımsız genel affın çıkarılması; Demokrasi'nin yerleşmesi için Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin iç hukuka yerleştirilmesi; Kürt kimliğinin tanınması ve anayasal güvenceye alınması; Savaş ortamında gelişen çe-

telerin ortaya çıkarılarak, faili meçhul cinayetlerin aydınlatılması; Tüm jailerin yargılanması..." (Ülkede Gündem, 21 Aralık 1997, s.4)

18) "İrlanda Sorunu"na ilişkin olarak, Sinn Féin ile görüşmesi konusunda Tony Blair'in dedikleri çok ilginçtir: "Sorunun çözümü için mümkün olduğu kadar geniş bir katılım sağlanacak bir görüşme ve süreç oluşturmaya çalışıyoruz. Sinn Féin ile görüşmek elbetteki güç bir iş. Pek çok kimse temsilcilerinin Downing Street'e gelmelerinden şahutaz oldu. Ama barış ve demokrasi yolunu tutmaları için onlara gerçek bir fırsat vermenin çok önemli olduğuna inanıyorum. Sorunların ancak insanların birbirini öldürmek yerine birbirleriyle konuşmalarıyla halledilebileceğini düşünüyorum." (Milliyet, 30 Aralık 1997, s.20)

19) "Kürt Sorunu"na, YDİH eski Genel Başkan Yardımcısı **Mehmet Emin Sever**'in formülasyonu, "temelde, 'kökensel kimlik' ve 'hak arayışı' sorundur. Özgür ve eşit yurttaş olma" isteğidir bağınında ıslahatıdır. Kaldırı ki Sever'in soruna çözüm olarak sunduğu "ilk yapılacak şeyler: i-) Olağanüstü Hal kaldırılmalıdır. ii-) Korunulmuş kısımlar kaldırılmalıdır. iii-) Tüm ülkede ve bölgede sivil yönetim kurulmalıdır. iv-) Bölgede devlet memuru sivil olmalıdır. v-) Türk-Kürt aydınları konsensüs sağlamalıdır. Uzun erimisi olarak: i-) Kürt halkının varlığını tanımalıdır. ii-) Temel hak ve özgürlükleri sağlamalıdır. iii-) Anayasal güvenceleri sağlamalıdır. iv-) Kürtler, kimliğini ve kültürünü geliştirebilmelidir. v-) Anadilini eğitimi yapabilmelidir. vi-) Kültür-TV kurulumu, kitap-gazete çıkarılması hakkı verilmelidir. vii-) Uluslararası sözleşmeler uyulmalıdır. viii-) Çocuk ve yer isimleri serbest bırakılmalıdır. ix-) Her türlü yasadışı faaliyetler" çerçevesi ise palyatif bir "reform" programıdır. (Siyah Beyaz, 18 Ağustos 1995, s.8)

20) Örneğin Mardin'in Savur ilçesinde varılan Albay Rıdvan Özden'in eşi Tonutis Özden'a, "göstermelik yaşadı öğrenler istemiyorum. Çünkü ben kocamı zehir olarak kabul etmiyorum. Şehir olmak için başka bir ülkenin insanı ile savaşı olmasa gerektiğini düşünüyorum. O ise çirkin politikalarla alet olan bir insan. (...) Bu politika ile ne sığın kurabilir ne de bu sorunu çözümler. Örnekle, öldürmekle Güneydoğu sorunu çözülmez." (Cumhuriyet, 17 Ağustos 1995, s.3) "Kocanın karını devlete helal etmiyorum. İğrenç politikaların kurbanı oldu" (Sabah, 16 Ağustos 1995) demesi bunun anlamlı bir versiyonudur...

21) ABD Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı rapora göre, 1997 yılında 3 bin 634 uyuşturucu bağlantılı tutuklama ve çok sayıda uyuşturucu laboratuvarının ortaya çıkarıldığı Türkiye, Avrupa'ya aktarılan eroinin yüzde 75'ine kaynaklık ediyor. (Ülkede Gündem, 2 Mart 1998, s.2) Sedat Şenkal ve Ersin Bal'ın haberi de, "Adalet Bakanlığı'nın 400 sayfalık raporu, herkesin adalet dağıtımına mandığı bazı hacim ve savaçların uyuşturucu rakamlarını serbest bıraktığını göster ölmeye serdi. (...) 32 taktından 30'u 'Rüçvet var' dediğini" (Sabah, 10 Mart 1998, s.18) ortaya konarken, İstanbul Narkotik Şube Müdürü Feriut Tankuş'un açıklamalarına göre, aynı dozda uyuşturucu kullanımdan ölenlerin sayısı 1990'da 10, 1991'de 7, 1992'de 13, 1993'te 24, 1994'te 19, 1995'te 24, 1996'da 37, 1997'de 19 kişidir. (Cumhuriyet, 8/3/98, s.18)

Osmanlı edebiyatında kadın

Muzaffer ORUÇOĞLU

Osmanlı romanında kadın, ataerkil baskının ve köleliğin tüm biçimlerini yaşayan bir nesne olarak ortaya çıkar. Kıskaç, intikamcı, teslimiyetçi, direnişçi, intihareci, namusçu, fahişe, munis, fedakar, egoist vb. tiplerle romanın dokusunu renklendirir.

Namık Kemal'in *İntibah* romanında Mahpeyker, dikkati çeken, cevval, alim, kuralsızlığı kışkırtan, fettan bir kadındır. Ruhunu kıskaçlık deryasında vaftiz eden bu Çamlıca perisi, Ali Bey'e aşiktir. Bir gün Ali Bey, Mahpeyker'in bir fahişe olduğunu öğrenir ve mülkiyetin ana kalesini yitirmiş olmanın yarattığı korkunç bir hayal kırıklığı ile O'nu terkeder, kendi cariyesi Dilaşub ile evlenir. Mahpeyker ayaklanmış, yıkıcı, intikamcı duygularla, Dilaşub'u Ali Bey'den ayırmanın dedikodusu ağrı örter. Ali Bey, adına namus denilen vajinasını, yani Dilaşub'unu manevi dünyasından siler. Mahpeyker, bir esir alıcısını gizlice ayarlar, Ali Bey'e gönderir. Ve böylece Dilaşub, kocası tarafından köle alıcısına satılmış olur. Mahpeyker'in ayarladığı köle alıcısı, yine Mahpeyker'in kinine ve şahlanmış intikam duygularına uygun olarak, Dilaşub'u iştahlı erkeklerle sunar. Mahpeyker bununla kalmaz, Ali Bey'i öldürmeğe kalkışır ama başaramaz, Ali Bey tarafından öldürülür.

Namık Kemal, *İntibah*'ta erkek-

ten yanadır. Bununla birlikte roman, kadının korkunç ezilmişliğini ve topluma karşı ürpertici kinini, intikam duygularını, çarpılmış kişiliğini açığa vurma açısından başarılıdır.

Nabizade Nazım'ın *Zehra* adlı romanında da *İntibah*'a benzer bir serüven vardır. Zehra, illet derecesinde kıskaç bir tiptir. Zengin bir adam olan babası O'nu, iş yerinde katip olarak çalıştırdığı Suphi ile evlendirmiştir. Gelgelelim ki Suphi, güzel cariyesi Hüsnücemal'e aşık olur ve cariyesiyle evlenirken Zehra'ya boşar. Bu noktadan sonra Zehra tepeden tırnağa öç kesilerek Mahpeyker'lesir. Bir Rum kadınıni ayarlayarak Suphi'nin gönlüne musallat eder. Namık Kemal üslubuyla süren roman, diğer Osmanlı romanları gibi acıklı ölümlerle yükünü ağırlaştırır. Hüsnücemal kahrından intihar eder. Malını hovardaca harcayan, iflas eden ve de Rum kadınına terk edilen Suphi Tulumbacılığa başlar. Rum kadının bir başkasıyla yaşadığını öğrenince her ikisini de öldürür. Öte yandan Suphi'yi hiçbir zaman unutamayan kıskaç Zehra, Suphi'sinin başına gelenleri öğrenince yıkıntı bir ruhla yatağa düşer, çatışan duygular, ateşler içinde ölür. Ortaya, her Osmanlı romanından beklediğimiz bir ölümler silsilesi çıkar.

Her iki roman da şunu der gibidir: Erkek de kıskaç; ama kadın kadar değil, kadının intikamı ve tuzağı korkunçtur, yarattığı felaketin kurbanı oluyor, çırpınıyor; ama tutsaklık cenderesini kıramıyor.

Şemsettin Sami'nin *Taaşuk-ı Tal'at ve Fitnat* adlı romanı, romantik bir aşk serüvenini işliyor. Yazar, görmeden kız almanın feci sonuçlarına dikkati çekiyor. Ters yönden bir Osmanlı Oidipus'unu yaratıyor. Hacı Mustafa, üvey kızı Fitnat'ı, zengin ve yaşlı Ali Bey'le evlendiriyor. Halbuki kız, Tal'at adında bir delikanlıya tutkundur. Kendisini, görmeden evlendiği kocasına teslim etmez. Direnir ve bir bıçakla kendi canına kıyar. Zengin ve yaşlı Ali Bey, ölünün boynundaki muskayı çözer ve küçük yaştan beri görmediği kıızıyla evlendiğini öğrenir. Muska şekline sokulan şey, Ali Bey'in bir zamanlar karısına yazdığı mektuptan başka bir şey değildir. Tabi ölümler silsilesiyle karşılaşır. Ali Bey çıldırdığı için, Tal'at ise üzüntüden ölür. Acı, sürpriz, hayal kırıklığı, melodram...

Yapının dokusu rastlantılara dayanır. Anlatım yalın ve süssüzdür. Tipler canlı, diyaloglar inandırıcıdır. Romantizmin renklerini ruhunda taşıyan roman, önemli sanatsal açmazlarına rağmen etkili olur. Okuyucuları, Osmanlı kadının sorunları konusunda sorumluluklarla donatır, insanı hem kendisine, hem de geleneksel tarzlara karşı kıstırır.

Eski Osmanlı konak yaşamının ya da üst sınıfların kadına yaklaşımını en çarpıcı, en gerçekçi veren yazar, *Sergüzeşt* romanıyla Sami Paşazade Sezai'dir. Kafkasya'da köle tüccarlarının eline düşen Dilber, İstanbul'da bir memura satılır. Memur'un karısı, kendi ezilmişliğinin

damıttığı öfkelerini dokuz yaşındaki Dilber'e kusar. Ve Dilber yeniden bir köle tacirine satılır. Kabuslu günler birbirini izler. Ev işlerini, okumayı ve müziği öğrenen Dilber bu kez kendisini bir Paşa konağında bulur. Sevinir, yaşamının kökten değiştiğini sanır. Paşa konağında kendisine iyi davranılmaktadır. Paşanın ressam oğlu Dilber'e tutulunca durum değişir. Paşa Dilber'i konaktan uzaklaştırmak için O'nu yeniden bir köle tüccarına satar. Pazar yasaları, Dilber'i zengin bir Mısırlı'nın konağına atar. Dilber direnir, hareme girmez. Dilber'e acıyan harem ağası Cevher, O'nu kurtarıp İstanbul'a götürmeye kalkışır. Cevher, firar anında ölür. Tek başına kalan Dilber ise kendisini Nil'e atarak konakları ve köle pazarlarını ölümlüyle altırmayı dener.

Dilber'in serüveni, dinin ve feodal dünyanın insanlık dışı mizacını, mantığını, kadın sorunsalında açığa vurur, sorgular. Görünüşte köle olmayan kadın, köle kadını, maddi ve manevi dünyasını zincire vuran görünmez köleliğinin sağır öfkesiyle ezer. Feodal, ataeril sistemi ezemeyen kadın köle kadını ezerek rahatlamaya çalışır. Sistem, "ya kölelik ya Nil!" diye bağırır. Çıkış yolu bulamayan, direnmek, kurtulmak isteyen onurlu kadın Nil'e sarılır. Kölenin, özgür insana duyduğu aşkın ateşi vardır bu sarılışta. Ölüm cüceleşmiş, heybetini ve anlamını yitirmiştir...

Ahmet Midhat'ın *Felatun Bey ile Rakım Efendi*'sinde erkek daha anlayışlıdır. Felatun Bey kişiliğinde, tiksindirici bir taklit alafangalığına, züppeliğe ve konak serveti rehabetine dikkat çekse de Rakım Efendi tipinde erkeğin yücelişini görüyoruz. Evine cariye olarak aldığı küçük Canan'ı gözbebeği gibi korur, müziğin ve yabancı dilin zenginlikleriyle donatır, eğitir O'nu. Büyüyüp eğitildikçe güzelleşen Canan, Rakım'a tutulur. Emegün sevgiye dönüşmesini sevgiyle karşılayan Rakım, evlilik kapısından mutluluğa adım atar. Ve okuyucusunu beklenen sonla, yani ölümler silsilesiyle karşılaşmaktan kurtarır. Evet, Erkek, kadını abad

edebilir, mutluluk alemine yönelebilir, kadın yeter ki Canan'ın ruhuna, eğilimlerine, ideallerine sahip olsun. Söylenen bu.

Sanayi ve ticaretteki canlanmaya bağlı olarak canlanan, Avrupalı kültüre açılan edebiyat, kadının gizli dünyasını ve sorunlarını gün ışığına çıkardı. Edebiyat, basını da etkiledi. Kadın sorununa ilişkin yazılar yer almaya başladı basında. **Namık Kemal**, *İbret* gazetesinde, "Aile" başlıklı makalesiyle, Osmanlı kadınının aile içindeki durumunu sorguladı. Gerçek "Terakki", gerekse "Vakıf" gazetesi, çıkardıkları kadın ekleriyle, Osmanlı kadınının kapalı yaşamını, köleliğini işlediler; batıdaki kadının cinselsel ve düşünsel yönlerini açıkladılar. Zaten gazete yazarlarının önemli bir bölümü edebiyatçılardan oluşuyordu. "Şair Evlenmesi" adlı piyesiyle, eski tarz evliliği ve katı din dünyasının bakışını hicvederek karanlığa ilk kıvılcıyı düşüren **Şinasi**, "Tercüman-ı Ahval", "Tasvir-i Efkar"ı çıkarıyordu. Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Süavi, Ahmed Midhat gibi edebiyatçılar gazateciydi. Tabi bunlarla birlikte kadın gazete veya dergileri de yayınlanmaya başladı. "Mukadderat için Gazete" ve Abdülhamit'in eşek anıtmaz, çerçi çiğirtmaz karanlık döneminde çıkan, "İnci", "İnsaniyet", "Hanımlara Mahsus Gazete", "Hanımlara Mahsus Mahumat", "Hanımlar" buna örnektir. Bu tip dergiler, Nigar Hanım, Emine Semiye, Fatma Aliye, Makbule Leman, Hamiyet Zehra, Keçecizade İkbâl Hanım gibi üst ve orta sınıflardan kadın yazarların seslerini yükseltmelerinin birer aracı oldular. Bu dergilere, İkinci Meşrutiyet döneminde çıkan, "Kadınlar Dünyası", "Kadınlık", "Osmanlı Kadınlar Alemi", "Kadın Bahçesi", "Kadın Hayatı", "Kadın", "Kadın Kalbi" gibi dergileri de eklersek dönemin kadın sorunları ve kadın düşüncesi manzarasını tamamlamış oluruz. O dönemde tartışılan kadın sorunun temel karakteristik hatları konusunda bir fikir edinmek isteyen, Abdullah Cevdet'e kulak vermeliyiz:

MAVİ ATEŞ

*Sevdanın közündeyim
Bir dağ deryasında
Sabahın bilincinde
Serin mavi
Bir top ateş içinde
Düşmek istersin doruklara
Şahin kanadından
Newroz goncasına
Değdi mi tenin tenime
İnersin 'acında demlenen
Aşkının merkezine'
Her bir yeni gecede
Yıldız olup
Serpilirsın gökyüzüne.*

Müzeyyen Güneş/Avustralya

"Sultanın bir tek karısı olacaktır. Kadınlar, polis karışmaksızın, fanatik ulema serserilerin söz hakkı olmaksızın, canları istediği gibi giyinecek, ulusun velinimetleri olarak değerlendirilecek ve artık korkmayacaklardır. Kadın, erkek-karşılıklı olarak beğenip seçtikleri eşlerle evlenecek... tüm okullar ve kurumlar, kadınlar ve genç kızlara açık olacaktır. Bir Avrupa Yarıttışlar Yasası'nın benimsenmesiyle, evlenmeğe ve boşanmağa ilişkin kuralların tümü değişecek, çok karıllık ve tek varlı boşanma kaldırılacaktır."

Osmanlı kadınının, yakıcı sorunlarının bir bölümü bunlardı. Günümüzün edebiyatı, yaşamın hallettiği bu sorunlardan artık söz etmiyor. Kadın sorununu çok daha değişik boyutlarda, yüz yıl öncesinin perspektifiyle karşılaştırmayacak derecede ileri bir yaklaşımla ele alıyor. Her edebiyat kendi kökü üzerinde yeşerip serpilir, kökün gücünü, yeteneğini ciddiye alır. Osmanlı edebiyatında kadın sorununun ele alınışını küçümseyen, ciddiye almayan bir edebiyatın vicdanından, aynı konudaki gücünden kuşku duyulur. Her doğuşun zaafını, doğuş yasaları ve şartları içinde ele almak gerekiyor.

Devlet bilinci (2)

Bayram KAYA

Devlet mefhumu, günümüzde teorik ve pratik sonuçlarıyla büyük önem kazanıyor: Güçlü "egemen" toplulukların kendi içlerinde süreklilik kazanmış çatışma ve entegrasyonlarının yığınlar üzerindeki dışavurumu, "görünüşte" karşı konulamaz büyük bir güç ve korkunç bir baskı olmaktadır.

Burjuva egemenlik aygıtı salt zor'a dayanan bir şiddet aracı değildir; aynı zamanda, ideolojik kullanma yoluyla da kitleler üzerinde bir baskı aygıtıdır. Ancak, "görünüşte" kavranamaz olan aldatıcı ilişkilere, karşılıklara ve iç içeliklere dikkat edilmelidir. Devletin baskı araçlarıyla, ideolojik, politik, kültürel, etik ve felsefi mekanizmaları hem birbirlerini dışlayan bir çelişkiye, hem de birbirlerinin birliğine dayanmaktadır.¹⁾

Devletin sırrı, önemli ölçüde ideolojidedir, yüzyıllardır süren alışkanlıklar ve önyargılardadır. Bir avuç azınlığın, çoğunluğa, kendi çıkarına uygun amaçları tüm toplumun ortak amaçları olarak kabul ettirmesi, yalınsama ve yabancılaşmanın ideolojik olarak iktidar aracı içinde cisimleşmesiyle mümkündür. Kabul etmek gerekir ki, sorun, azınlığın üreten ve yaratan çoğunluğu, ideoloji ve baskı kullanarak, kendi çıkarları adına davranmaktan alıkoymasındır. Oysa, devleti bir egemenlik aygıtı ve egemen sınıfın sınıf çıkarılarını düşüncede cisimleşmiş tarihi olarak kavramak sorunun tersinde durur. Güçlü kapitalist toplumların sunduğu görüntü düzeneği, gerçekliğin örtülü tablosudur. Gerçeklik, onun üzerini örten "mor şallar" altında, sanal ve sanal olmayan bir tablonun varlığındadır. Gerçekliğin ortaya çıkarılması, aldatıcı ilişkilerden ve sahte özgürlükten kurtulup, toplumun kendi çıkarları adına davranmasının önündeki "zorunlu en-

gellerin" yıkılmasıyla olasıdır.

Egemen sınıfların kültürel ve felsefi bilinci bütün devirlerde egemen düşüncedir: Egemen maddi güç, egemen ruhsal ve düşünsel şekillenmedir. "*Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır*"²⁾ Egemen düşünceler, fikirler biçiminde kavranan, maddi egemen ilişkilerdir. Bir başka deyişle, egemen maddi ilişkilerin düşünsel ifadesidir ama düşüncede cisimleşmiş bir ifadesidir. Devlet iktidarı aygıtı, son tahlilde, temel ekonomik ilişkilerde birlikte siyasi, ideolojik, psikolojik, kültürel, sosyal, etik... tüm toplumsal yansımalarıyla bir bütündür. Nasıl bir tek "meta" hem kullanım değeri (somut emek), hem de değişim değeri (soyut emek) bir çelişkili bileşimi ve karşıt birliğine dayanıyorsa, egemen ideoloji de, ekonomik ilişkilerin basit bir yansıması değil dışlanmalar, karşılıklar ve iç içeliklerin ilişkisidir. Bütünün soyut ve somutun birliği olduğu gerçeği de ancak böyle anlam kazanır.

Egemen ideolojinin kitlelerin ananelerine tümüyle yabancı, davranış, duygu, tutku ve bilinç kalıplarını, yığınlara dayatması ve özgür davranışlarının önüne "zorunlu engel" olarak çıkarması da ancak bu çelişki ve dışlanmaların karmaşık etkileşimleri sonucu kavranabilir. Yoksa, kitlelerin, egemen ideolojiye kendiliğinden, doğal bir yasa inmiş gibi uyması ve sadakat göstermesi (aynı zamanda yadırgaması) başka türlü kavranılamaz. Kaldı ki apolitik ortamlarda egemen ideoloji, tüm tepkiyi kurarak, düzenle çok sıkı "gönüllü kulluk ve sadakat" ilişkileri kurmakta, ruh-

sal-kültürel şekillenmeler yaratabilmektedir. Böylece, zor aygıtı yanında, önyargılar, alışkanlıklar, kültürel gelenek ve etik değerlerle de devletin yaşam içinde içselleşmesi gündemleşmektedir. Devlet bu konuda çok geniş kadro ile özel-ideolojik kurumlara sahiptir.

Maddi ve ideolojik üstyapının en önemli yanı, duygular, tutkular ve düşler alemine ilişkin manevi değerlerin yaşamda sürmesini ve maddileşmelerini sağlamasıdır: Maddi dünya da "zor" yoluyla ortaya çıkan bir alışkanlık veya bastırma, düşler, hayaller ve tutkular dünyasında bir yüceltme ve aşağılama olarak yansır. Yani, dünyevi sınıfsal baskı aracı devlet hayali alemde bir yüceltme, dünyevi bir bastırılma ise hayali bir özgürleşmedir. Bu biçimlerin birbirini dışlamaları ve aynı zamanda iç içelikleri önemlidir. İşbölümü ve sınıfların ortaya çıkışıyla varlaşan devletin maddi dünyada yok ettiği özgürlükler, manevi dünyada, dinlerin sisleri arasında avuntu "kavram"larda ifadesini bulur: Şeytanla korkutulan insanlık, huri'lerle avutulur. Baskı altında kendine yabancılaşan insan kendini hayal alanında yeniden bulmaya çalışır. Gerçek mutluluk ve özgürlük göğün bulutsu katlarında aranmaya başlanır. Kuşkusuz, hayal alanında özgürlükçü özelemlerde şekillenecektir. Böylece maddi dünyadaki çelişkiler düşünsel alanda çatışma olarak ideolojiler mücadelesine dönüşür. Emperyalizm çağında burjuva ideolojisi, politika ve kültürüyle, enformasyon ve psikolojik savaş tekniklerinin gelişmesiyle sağlam dayanaklara sahip olmuştur. Özgürlükçü özelemler ve devrimci tercihler baskı ve istismar politikalarıyla içi boşaltılarak düzene entegre edilmeye çalışılırken, burjuva ideolojisi eskiden bir yılda gerçekleştiremediği spekülasyon ve istismarı bugün bir

saatte gerçekleştirebilmektedir. Burjuvazi, iktidar politikası ve kültürel-ideolojik alemi arasında, eskiden, yıllarca kuramadığı ve oturtamadığı ilişkiyi, medya gücüyle bugünden yarına değiştirebilmekte ve bu sayede tüm devlet politikası ile tüm ideolojik üst yapı kurumsallaşmaları iç içe stratejik dönemsel "konsept"ler üzerine yapılandırılmaktadır. Baskı aygıtlarının "modernizasyonu"da bu bağlamda kavranmalıdır.

Hegel, modern burjuva adına devletin "akıl gerçekliği" olduğunu ileri sürmüştü. Felsefi idealizmin doruğu Hegel "akıl" ile "gerçekliği" özden görüyordu: Akıl dışsallaşmış görünümü "gerçek"ti: Bu dünya, kendi kendine meydana gelen, gözle görülen görünümün üstünde düşünülen kavramların ürünüydü. Hegel "akıl" ile "gerçeklik" arasındaki ilişkiyi hiç çözümlemedi. İkisi arasındaki oransal ilişki çok küçüktü ama Hegel'in felsefi dizgesini sarsacak kadar büyüktü. Böylece, dünyanın, gözle görülenleenden yola çıkılarak ulaşılan kavramların düşünülmesinden meydana gelen bir ürün olduğunu, aldatıcı tarzda tersten ele aldı. Gerçekte, dünya, dışın beyin bir ürünüydü ama ne Hegelsel, ne de Berkeleysel bir üründü: Gözle görülenleenden zihinde düşünülmüş bir toplamıydı. İşte, devletin toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alması ve güttide topluma yabancılaşan bir "güç" olması böylece bir felsefi öngörüyle anlaşılabilir. Gerçek ile gerçeğin düşüncece yansıması özdeş şeyler değildir. Arada oransal, yaklaşık bir ilişki vardır. Emek, dışsallaşması değer biçiminde kendini göremez ve yabancılaşma yaşar. Üretim ilişkilerindeki aldatıcı "değer ilişkileri", yargılardaki ve kavramlardaki değerlere "oransal" yansır. Gerçek, emeğin fiyatında yansıdığı kadarından daha çok yansır düşüncece. Emek gücünün yarattığı mal pazara girdiğinde mistik bir hal alır ve ekonomik ilişkilerle toplumsal ilişkileri kurar. Bu ilişkiler toplumsal bilince yansır: Sosyo-ekonomik temel ile ideolojik üstyapı arasındaki etkileşim düz ve mekanik bir ilişkiye indir-

genemez. İdeolojinin ekonomi ile ilişkisi, maddenin bilim ile ilişkisi daha çok dolayım, yaklaşık, göreceli ve oransaldır.

Devlet, "akıl imgesi ve gerçekliği" değildir, insanlığın belli bir gelişim durağıdır: Toplumun sınıflara bölünmesinin zorunlu sonucu olarak uzlaşmaz sınıf karşıtlarının çatışmasını görünüşte hafifletici ama gerçekte sınıf çatışmasını hakim sınıf lehine bastıran bir "güç" gereksinmesidir.

Devlet, sınıf karşıtlarının frenleme gereksinmesinden doğduğuna, ama aynı zamanda bu sınıfların çatışması ortasında doğduğuna göre, kural olarak en güçlü sınıfın, iktisadi bakımdan egemen olan ve bunun sayesinde, siyasal bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni amaçlar kazanan sınıfın devletidir.²

Devlet üzerine en anlamlı tanımlamaların birisinde Lenin: "Eğer, devlet sınıflar arasındaki çelişkilerin uzlaşmaz olduğu gerçeğinden doğuyorsa, eğer toplumun üzerinde ve 'ona gitgide yabancılaşan' bir iktidar ise, açık-ur ki, yalnızca zora dayanan bir devrim olmaksızın değil, ayrıca egemen sınıf tarafından yaratılmış bulunan ve içinde 'yabancı' niteliğin maddeleştiği devlet iktidarı aygıtı da ortadan kaldırılmaksızın, ezilen sınıfın kurtuluşu olanaksızdır"³ diyordu.

Lenin, devletin ne olduğunu açık ve net biçimde ortaya koyuyor: 1- Devlet sınıf karşıtlarının uzlaşma organı değil, sınıflar arasındaki çelişkilerin uzlaşmaz sonucudur; 2- Topluma gittikçe yabancılaşan ve "yabancı" niteliğin cisimleştiği iktidar aygıtıdır; 3- Sınıf egemenliği aygıtı olarak devlet ortadan kaldırılmaksızın insanlığın kurtuluşu olanaksızdır. Burada konunun açısından önemli olan, egemen sınıf tarafından yaratılmış bulunan ve içinde "yabancı" niteliğin cisimleştiği devlet aygıtıdır.

Kapitalist üretim ilişkileri içinde değer, metallerde içkin emeğe bir zorunluluk sonucu verilmiş dışsal bir biçimdir; en genel anlamıyla emek gücünün dışsallaşması ifadesini bir değer ölçüsü olan para'da bulur. Değişim değerinde, görünüşte, görünemez ve kavranamaz olan (soyut) emeği,

gözle görümlenebilenden hareketle ulaşılan kavramların düşünülmesiyle zihinde meydana çıkardığımız ve maddeleştirdiğimiz gibi, yabancılaşma da devlet iktidarı içinde maddeleşmiştir. Metalar aleminde insan elinin yarattığı ürünlerin gizemi dolayım olarak anal ilişkileri ve yabancılaşmayı doğuruyor. Tıpkı dinlerin sislerle kaplı karanlık dehlizlerinde insan beyninin yarattığı ruhani varlıkların, insandan bağımsız canlı varlıklar olarak görünmesi gibi. Gerçekte, dinler alemi, üreticilerin emeğinin toplumsal niteliğinin kendini gösterdiği karşılıklı ilişkilerin, ürünler arasında toplumsal ilişki biçimini aldığı gizemli sürecin bir yansımasıdır. Bu süreçte kendi emeğine yabancılaşan üretici, bu "gizemli" ve "yabancı" niteliğin maddi ve ideolojik tüm kurumlarda cisimleşmesiyle görünüşte kavranamaz olan sanal ilişkiler alemini gerçek ve meşru ilişkiler olarak algılar.

Devlet tartışmaları açısından en önemli ve en somut sorun tartışmayı üzerinde yaşanan zemin ve zamana çekmeyi olanaklı kılacak teorik bir çatinin olmazsa olmazı koşuldur. Çünkü, devlet bilinci, devletin ideolojik, politik ve askeri alandaki özellikleriyle sınırlanamaz, daha kapsamlı ve tarih bilinciyle iç içe bütünsel bakış açıları gerekmektedir. Söz konusu olan Türk Devleti ve onun geleneği ise bu daha da önemli olmaktadır. Öyle ki, devlet, bizihi muhaliflerini kullanarak kendini yaşatacak ve sürekliliğini sağlayacak temel gelenekler ve politikalar oluşturmuştur: İslamcılar ve ırkçılar komünizm tehlikesine karşı, devletin kolu olarak, sol'a karşı kullanması; aynı şekilde, sol'u İslamcılarının engelleyicisi olarak laikliğin korunması adı altında devletin vuruca gücü olarak ileri sürmesi yüksek derecede bir devlet geleneğinin ürünüdür.⁴ Yine, yurtsever hareketine karşı sol'u ve sağ'ı bir blok olarak birleştirme hayalinde aynı "yüksek egemenlik bilinci" ve geleneğinin bir sonucudur. O ünlü devşirmecilik ve muhalifini kullanma siyasetinden başka bir şey değildir bu durum. Devletin önemli işlerde eski solcuları kullan-

ması, holdinglerde cezaevi görmüş eski solculara iş verilmesi de aynı politikanın bir sonucudur.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'nın devamlılığı üzerine şekillenmiş, ancak, Osmanlı'nın Selçuklu kültürüne takındığı tavrı Osmanlı kültürüne karşı aynen tekrarlamıştır. Selçuklu, Sır-ı derya Oğuzları'nın zenginlerin mal ve mülklerini talan etme geleneğinin ürünü büyük başkaldırısı sonucu tarihten silindiğinde, onun "uç" beyliği Osmanlılar, iç çatışmalar sonucu Bizans'tan kopmuş Rum beylerine önemli mevki vererek yanına çekmiş ve önemli bir güç haline gelmişti. İlk işi Selçuklu kültürünü inkar etmek oldu ve Selçuklu beylerini, bir bir ortadan kaldırdı. Selçuklular'ın devlet olarak ortadan kalkmasıyla özgürleşen Anadolu'da gelişen Türkmen kültürü ve maddeci fikir hayatı da bu saldırdan payını fazlasıyla aldı. Ve, Osmanlı İmparatorluğu yüzölçümünde kendine başkaldıran ulusların kanlı "sınıf savaşı" sonucunda dağıldığında, sürdürücüsü TC devleti, ilk olarak, Osmanlı kültürünü ve dilini inkar etti. Ama, onun egemenlik bilincini ve devlet geleneğini aynen yaşatmakta ısrarlı oldu. Osmanlı, devlet için bir teba yaratmıştı. TC de zor'la bir ulus yarattı. Her ikisi de ideolojiyi çok iyi kullandı. Ancak, devlet için iyi bir "harç" işlevi gören İslam ve Türkçülük ideolojileri, zor'a dayalı aygıtların bir bir yok olması ya da zayıflamasıyla işlevlerini yitirme eğilimine girdi.

Türkiye devleti, tüm istikrarsızlığıyla, hakim sınıfların ortak işlerini yöneten "bir komiteden başka bir şey değildir." Ortak çıkar, ortak iradenin kaynağı olmakla birlikte, ortak irade egemen topluluklardan birisinin iradesine indirgenemez. Böyle olduğunda devlet örgütlenmesinde kriz başlar. Devlet, zaman zaman, pratik "yazar" için hakim sınıfların bazı topluluklarının çıkarını dikkate almayabilir. Bu durum bir tasfiye ile neticelenmezse uzun süreli olamaz. Çünkü, burjuva devlet ilkesi, bireysel irade ve topluluklarla değil, hakim sınıfın ortak işleri yararına temellendirilmiştir. Türkiye gibi devlet işletmelerinin ağırlıkta olduğu, küçük burjuva ilişkilerin ve bürokrasisinin güçlü olduğu

ülkelerde bu durum daha da karmaşıktır. Burjuvazinin güçsüz olduğu ülkelerde onun ilişkilerini büyük oranda bürokrasi yansıtır ve üst rütbeli generaller ile devlet görevlilerinin ölenemez belirleyiciliği başlar. Bunları "derin devlet" niteliğiyle değil, "maddi" üstyapı üzerine örtü çekilmiş görünüşte" kavranamaz olan da bu üstyapı ilişkileridir. Burada tekrar ve tekrar "derinlik" keşfetmek, devletin algılanan "ışının" göz sinirlerine yansıyan özel etkilenmesinde medyatik bir çarpıtmadır. Böylece, en temelde, insanın kendi emeğine yabancılaşmasının yansıması devlet mefhumu, sanki, devlet içinde "gizli" bir üst rütbelinin akıl'ın gerçekleşmesi imiş de, bu değiştiğinde kötülükler bitecekmiş gibi dağıtılmakta, gerçekler bir kez daha iyi niyet görüntüleriyle manipüle edilmektedir. Oysa devlet politikası" ekonomik ilişkilere bağli olarak şekillenen ezilen ve ezen sınıflar ile, ezen sınıfların kendi iç çatışmalarının sonucunda belirlenir.

Osmanlı'da çöküş ve çözülüş her yönü ile açığa çıktığında; Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük (ünli üç tarz-ı siyasel) gibi çöküş süreci ürünü akımlar peydah olmuştu. Anadolu'da on binlerce can'a mal olmuş 93 Harbi (1878 Rus savaşı) "İslamcılık" akımını canlandırmış, Abdülhamit İslam'ı öne çıkarmıştı. Akım, çöküşe çare olamamış, ancak, sonradan, M. Akif Ersoy gibi: *Değil mi bir anasın sen, değil mi. Almanın' o halde fikir ile vicdana sahip insansın/Bilir misin ki senin şarka meyleden nazarın/Birinci def a doğan fecridir zavallıların*, diye dizeler yazan öz gücüne güveni zayıflamış unsurlar yaratmıştı. "Yeni Osmanlıcılar"dan N. Kemal: *Dönmez vatan evladı azm-i civan merdandan/Sürgün ile idam ile türlü türlü zulm ile*, diyordu, ama, Osmanlı'nın muhalifini bile kullanma politikasının sonucu, Abdülhamit ile önemli bir makam uğruna uzlaşıyor. "Hürriyet" kavgasında ne kadar tutarsız olduğunu gösteriyordu. "Türkçülük" akımının kadrolarını oluşturan İttihat Ve Terakkiçiler, kurulduğu 1889 Mayıs'ından 1908'e geldiklerinde: *Kalın ey ehli vatan, biz de şadan olalım*", demiş, halk ayağa kalktığında İttihatçılar oturup halkı ayakta bırak-

mışlardı. Aynı şekilde Kemalistler de Ankara'da halkın alıntı ziyafet sofralarının mezeleri arasından Anadolu'ya bakıyor: *"Her şey ne çabuk değişti"* diyorlardı. Ama o gün bu gündür, Anadolu'nun herhangi bir yerinden Ankara'nın nasıl görüldüğünün yazılması bile ucube soruşturmalara ve zulme uğramaktadır.

Onları korumak için gerekliliklere göre hareket etmek yüzyılların içinden sıynılıp gelen bir egemenlik bilincidir. Hiçbir devlet geleneği yönetsel eylemlerinde zulüm, ihanet ve bilinge yanılsamasını dışlamaz, tersine her türlü araca başvurulmasını mübah görür. Kitlelerin egemen politik erk'e boyun eğip saygı göstermesi için, kirli yöntemler ve kanlı eylemler hep göz boyayıcı yalancı erdem süslemeleri ile birlikte uygulamaya sunulur. Halkın devlete yandaşlığının devamı böyle sağlanır. Bunun için yaratılan özel kurumlar halkın başkaldırısını önlemek için toplumu atomlarına kadar bölüp analiz ederler ve toplumu yeniden (ideolojik-kültürel) biçimlendirirler. Ancak, halkı fırsatçı ve aptal sanıp her türlü yönetsel kirli eylemi mübah görenlerin yapıldığını tarih göstermektedir. Çünkü, insanlık tarihi, zulme karşı başkaldırıları tarihidir aynı zamanda.

SÜRECEK

DİPNOTLAR

1) Demirel: *"Hükümet siyasi bir müessesedir, ama Milli Güvenlik Kurulu devletir"* (Hürriyet, 28-12-1996) derken ifade ettiğimize dışlama ve iç içeliği ifade etmektedir. 2) Marx/Engels, Alman ideolojisi, S.29 3) F. Engels, Adlenm, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol yay. 8. Baskı, S. 205 4) V. I. Lenin, Devlet ve İhtilal, Önsöz. 5) MİT'ci Cihat Akyol, Silahlı Kuvvetler Dergisi'nde (1971) Konfederasyon yöntemi üzerine şöyle yazıyordu: Mukavemetin en verimli tıbbımu zulümdür: *"Halkı mukavemetçilerden ayırmak için tanki ayaklanma kuvvetleri tarafından yapılmış gibi, macadele kuvvetlerince zulme kadar varan halkın mukavemeti örnekleri ile sahne operasyonlarına bağlanması tavsiye edilir."* Bütün dünyada tecrübe edilen bu yöntem devletin önemli egemenlik anlayışlarından birisidir. 6) Politikaya Giriş adlı eserinde Maurice Duvarger, "Politika, ulusal toplulukta örgütlenmiş iktidar demek olan devlet bilimidir" diyordu. Weber'den sonra, sosyoloji de devlet ve sınıflar ilişkisini en fazla balımlaştıran sosyolog Duvarger, Marksist terminolojiyi kullanmaktan vazgeçmeksinin burjuvaziye istikrarlı olmanın "akıcı" yollarına geliştirdi. Oysa politika sınıflar arası "güç" durumuna göre şekillenir ve ekonomik temelle ideolojik-kültürel biçimler arasında daha dolaysız bir ilişki olur.

İnsan... Bir zincirden başka bir zincire...

Cengiz GÜNDOĞDU

İNSAN OLMAYI HAKEDEBİLMEK

Günlerdir Rousseau'yu düşünüyorum. Şunun için. İnsanı anlatan... insanla uğraşan birçok eser okudum. Ama Rousseau kadar insanı seven... insanı düşünen... insan acısıyla yoğrulmuş bir yazar görmedim diyebilirim. Size Rousseau'yu anlatabilmek için *İnsanlar Arasında ki Eşitsizliğin Kaynağı* adlı eseri yeniden okudum. Rasih Nuri İleri'nin pek güzel çevirdiği eser, beni derinden etkiledi. Bir ara, bu güzel eserden bir iki kelimeyle söz edip geçmeyi düşündüm. Uzun uzun anlattıysam eserin güzelliğini bozarım diye korktum. Yine de bu eseri size anlatmak istiyorum. Siz, benim anlatmamla yetinmeyin, bu eseri hemen okuyun. Kitabın başında Marks'ın bir cümlesi var. Marks şöyle diyor: "Rousseau, iktidarla, görünüşte bile uzlaşmaya benzeyen her türlü anlaymayı red etmiştir."

Rousseau'ya gelmeden önce yine antikçağa gitmek gerekiyor. Sık sık yapıyorum bunu. Yapıyorum. Çünkü okurun bir düşüncesi... bir düşünürü, bütünsellikte görmesini istiyorum. Geleceği kurma mücadelesinde bütünselliğin gerekliliğini düşünüyorum.

Bruno Apitz, *Kurtlar Arasında Çıplak* adlı romanının bir yerinde şöyle der: "Bir insan, bu sıfatı taşımayı hakeden biri, tüm eylemlerinde daima, yüce bir amaç gözetir."¹

Açık... net söylüyor Apitz. İnsan

olmayı hak edebilmek için, bütün eylemlerimizde... daima... yüce bir amaç gözetmeliyiz. Bu, ancak bütünsel bir bilinç durumuyla mümkündür. İnsani kültürü bütünselliğiyle kavrayan bilincin edimi tırl olmaz. Tırl eylemlerin öznesine hakın, orda parçalı bilinç görürsünüz. Bu özne tekil yaşayan bir öznedir. Bu öznedir, insani kültürü kavrayan bütünsel bilinç oluşmamıştır. O bilinç, dünya ilişkisizdir, yarı boyutu yoktur.

Türkiye bugün, her alanda bu tür öznenin egemenliğine girmiştir. Türkiye insanı bu egemenliği yerlebir etmek zorundadır. Bunun olabilmesi için bilinci bütünsel kavrayış aşamasına getirmek gerekir. Sözgelimi, Rousseau... Goethe, bu düşünür için: "Rousseau'ya yeni bir dünya başlar" der.

Doğrudur bu. Ama bu doğruyu kavrayabilmek için, bu yeninin hangi eski dünyalardan nasıl doğduğunu kavramak gerekir. Burda kulcal ilişkiler bile hesaba katılmalı. Bütünsel bilinç ancak böyle oluşur.

Rousseau için yeniden eskiye dönmek gerekiyor. Antikçağda Aristoteles, evreni... bütün varolanları ereksel neden ilkesiyle açıkladı. Sözgelimi, elma, elma tözünün gerçekleşmiş biçimidir. Bu tözün ereği elma olmaktadır.

Aristoteles varolan nasıl varoldu diye düşünmüyordu. Nasıl elma oldu... nasıl taş düştü demiyordu. Niye elma oldu... niçin taş düştü diyordu.

Olguları betimleyen bu ilkeyle bilincin doğayı çözümlemesi mümkün değildi. Aristoteles, olgusal bilinciyle, eninde sonunda çağına göre ileri bir açıklama yapmıştı. Bu konuda Henri Denis şöyle der: "İsa'dan önce IV. yüzyıldan çağımızın XVI. yüzyılına

uzanan iki bin yıl boyunca Batı'da bütün yapılabilen, Platon'un ve Aristoteles'in sosyal analizlerinden bu analizlere örnek ve kaynak olmuş dünyanın kesinlikle göçüp gitmiş bulunduğu hesaba katmaksızın yararlanmaya çalışılmak olmuştur."²

Tabi burda ne Platon'u, ne Aristoteles'i suçlanamak gerekir. Bir suçlu varsa o da bağınaz kafalardır. İşin en gülünc yanı bu bağınaz kafalardan hiçbiri, ne Platonu, ne Aristoteles'i anlamamıştır. Ama insana "Aristo dedi ki" diye kelepçeyi geçirmişlerdir. Bu kelepçenin kırılma mücadelesini daha önce anlatmıştım. Şimdi kelepçenin kırılma mücadelesinin bir başka yanına bakmak gerekiyor.

Aristoteles'in ereksel neden ilkesinin kırılışı için şöyle der Gottingham: "Descartes'in bilimsel açıklamaya yaklaşımının kapsamlı bir vasfı mekanist modellerin kullanımıdır. 'Mekanist' görüş, Descartes'in aslı başlatıcıları arasında bulunduğu XVII. yüzyıl bilimsel devrimine damga vuran şeylerden birisidir."³

Bu sorunu, Afşar Timaçın'ın yardımıyla biraz daha açmak gerekiyor. Timaçın, Descartes'in yeni madde anlayışını şöyle açıklar: "Onda ne Dünya'nın ne Ateş'in ne Hava'nın ne de tahta gibi, maden gibi herhangi bir şeyin biçimi vardır, o ne sıcak ne soğuktur, kuru ya da nemli, hafif ya da ağır değildir. Tadı, kokusu rengi ya da buna benzer bir niteliği yoktur."⁴

Oysa Aristoteles'e göre madde tözün değişimlerini sağlar. Madde her niteliği alabilir. Ama ancak biçim'le. Madde edilgindir. Etkin olan biçimdir.

Aristoteles'le ilk madde belirsizdir. Oysa Descartes'te madde, uzayda

yer kaplayan katı bir cisimdir: "Bu madde anlayışına göre, bir cisim uzaman sınırlanmış bir parçasından başka bir şey değildir. Buna göre cisimler biçimleriyle ve konumlarıyla ayrılırlar. Devrim de bu konumla açıklanır. İki cisimden biri aynı konumda kalırken, ikincisi konumunu değiştiriyorsa bu cisim hem kendi yerini hem başka bir cismin yerini kaplayamacağı gibi başka bir cismin yerini de kaplayamaz. Buradan Descartes'in mekanikçi görüşüne geçebiliriz. Descartes kendini önceki felsefelerden ayıran özgün bir maddecilik anlayışı geliştiren bu maddedeki oluşumları da tam anlamında mekanikçi bir açıklamaya tuttu. O zamana kadar insanın bir takım kullanım alanlarında sınırlanan mekanik bundan böyle bütün evrene, o aşsız bucaksız, o sınırsız ormana yayılır ve ortamda bütün oluşumları belirler. Bu maddeci mekanikçi görüş, maddeci ve diyalektik dünya görüşüne bir geçiş alanı hazırlar."⁹¹

Burada Afsar Timuçin'in maddeci mekanikçi görüşle, diyalektik maddeci görüş arasında kurduğu ilişkiye dikkat edin. Bu ilişki, bilincin bütünselliğini sağlayan uğrak noktaları. Bu uğrak noktalarından geçmeden, bilinci bütünselliğe kavuşturmadan bırakın Marksizm'i, herhangi bir olguyu kavramak bile mümkün değil.

Ben bunu söyledikte çok kişinin kızdığını biliyorum. "Okuduk, anladık işte... Bize ne Descartes'ten, bize ne Aristoteles'ten" diyor.

Ben de ısrarla... İnalla, "Hayır anlamadınız" diyorum. "Anlamadığınız için, Marks diye bir peygamber yaratınız, ama Marks'ın gerisine düşünüz" diyorum.

Benim için söylediklerinize hiç kızmıyorum. Çünkü sizin heyecanınızı çabucak anlayıp, güzel bir dünyayı çabucak kurma ülkünüzü seviyorum.

Buna hiç itirazım yok.

Ben, size bunu, parçalanmış... bütünselliğini yitirmiş birinçle yapamayacağınızı söylüyorum.

Şunu söylüyorum. Bilinciniz... bir başka deyişle aramız, amacınıza uygun değil.

Aristoteles'e geldikte...

Aristoteles'e göre hareket için... değişim için dört neden gereklidir. Descartes'e geldikte... Descartes, ha-

reket... değişim için tek bir nedeni, etkin nedeni yeterli bulur.

Aristoteles, mekanikçi bütünüyle yadsıyordu. Varolanlar ereksel nedene göre açıklanabilir. Oysa XVI. yüzyılda, "Descartes'in aslı başlatıcıları arasında bulunduğu XVI. yüzyılda" mekanist görüşle açıklanmaya çalışıldı varolanlar.

Bakın, n'oluyor şimdi. François Quesnay (1694-1774) Dekartçı mekanik görüşü ekonomiye uygulamaya kalkıyor. "Quesnay hem hekimdir hem de Dekartçı. Ve ekonomik hayatın ıpkı, bir makina gibi ya da; ki bu tamamıyla aynı şeydir onun gözünde, ıpkı canlı bir organizma gibi işlediğini ispatlamak istemektedir. Daha başlangıçta makinanın kendiliğinden işleyişine duyduğu saygı ve bu işleyişe müdahaleye yanaşmaması, böylece açıklanabilir.... En sonunda da Fizyokratik sistemin bütün öğeleri, Quesnay'nın ünlü öğrencileri tarafından ululandıkça ululanan bir doğal toplum düzeni içinde ertyecektir."⁹²

Bu görüşe göre: "bütün toplumların temel ve kurucu yasalarını içeren genel ve özli bir doğal düzen vardır."⁹³ Mülkiyet, bu doğal düzenin sonucudur. Mülkiyetin temeli doğadadır. Bunu eleştirmeye hiç gerek yoktur.

Rousseau, işte buna... mülkiyet doğal hakur görüşüne karşı çıktı. Peki ama, nasıl. Bu nasıla yanıt verebilmek için iki düşünürü görmek gerekiyor. Bu düşünürlerden biri Montaigne (1533-1592). Montaigne bir denemesinde şöyle der: "Dünya durmayan bir salıncaktır. Orada her şey, toprak, Kafkas'ın Kayalıkları, Mısır'ın çamurları, hem çevresiyle birlikte, hem de kendi kendine sallanır. Durmanın kendisi bile daha ağır bir salıncıdan başka bir şey değildir.... Duruşu değil, geçişi anlatıyorum. Fakat yaşta yaşa, yahut halkın dediği gibi 'yedi yıldan yedi yıla' geçişi değil, günden güne, dakikodan dakikaya geçişi.... Ruhum sürekli bir arayış ve oluş içinde."⁹⁴

Montaigne, hem kendine, hem dünyaya bir oluş diye bakıyor. Duran değil, oluşu anlatıyor. Rousseau, işte bu oluşu görüyor. Mülkiyetin doğuşunu, diyalektik yöntemle anlatıyor.

Rousseau, hiç kuşku yok Montaigne'nin şu söylediklerini de biliyordu:

"Olgun bir okuyucu, çok kez başkasının yazdıklarında yazarın düşünmediği güzellikler bulur, okuduklarına daha zengin anlamlar ve renkler kazandırır."⁹⁵

İkinci düşünür Pierre Bayle (1647-1706). Berke Vardar, Bayle için: "Aydınlanma Çağı'nı büyük ölçüde etkilemiş, özgür düşünceye güçlü silahlar hazırlamıştır.... Birçok yönden Montaigne'i anımsatır. Antiklopediciler'e izleyecekleri yolu gösteren, sözlükte bir maddeden bir başka maddeye gönderme yaparak, önce belirsizleşmiş gibi sunulan bir savı sonradan çürütme yöntemini öğretti odur"⁹⁶ diyor.

Şimdi burda duralım. Filozoflar... düşünürler, Heraklitos'un oluş düşüncesini yüzyıllarca iteklediler. Bilinç oluşu değil, duran aradı hep Oluş... çelişki çok tehlikeliydi. Montaigne işte bu tehlikeli duruma aşırı Dürmaya bile sallantı demesi, ruh için sürekli oluş demesi, öznenin nesneyi kavrayışında önemli bir sıçrama.

Bayle geldikte... Bayle tek bir doğruya takılan... takıldığı doğru dışında ne varsa dışlayan, bu yüzden kendini sınırlayan öznenin sınırlarını kırdı.

Rousseau'ya yol açıldı.

NASIL BU KADAR ALIKSINIZ

Rousseau, vahşi insanın... doğal insanın esenlikli olduğunu savundu. Montaigne de sık sık bu soruna değinir. İnsan Tabiatı Üstüne denemesinde şöyle der, "İnsan tabiatının yeterliliği yüzünden hiçbir şeyi duru ve yalın halinde tutamıyoruz. Kullandığımız her şeyin özü bozulmuştur, maddelerin bile. Altın'ı işimize yarar hale getirmek için başka bir madde ile karıştırıp duruyoruz."⁹⁷

Montaigne, gelip, şimdiyi görse, kimbilir neler söyler. Besinleri bozduk. Suyu bozduk, havayı bozduk.

Yamyamlar Üstüne Denemesi'nde bakın yamyamları nasıl savunur: "Aklın kavallarına uyarak barbar diyebiliriz yamyamlara, ama bize benzemiyor diye barbar diyemeyiz onlara. Çünkü barbarlıktan yana onları her bakımdan aşmaktayız.... Henüz doğal isteklerini doyurmakta yetindik-

leri matlu bir dönemde yaşıyorlar. Bunun ötesinde her şey gereksiz onlar için. Herkes kendi yaşında olanlara kardeş, kendinden genç olanlara evlat diyor ve bütün yaşlılar herkesin babası sayılıyor. Yaşlılar bütün varlıklarını hiç bilmeyen herkese birden miras bırakıyorlar. Doğanın bütün yaratıklarına verdiği her şey böylece herkesin oluyor."¹²

Montaigne'nin anlattığına göre: Üç yamyam gelmiş Fransa'nın Rouen kentine. Kral Charles de ordaysmış. Gördükleriyle ilgili ne düşündükleri sorulduktan üç şey söylemiş yamyamlar. Montaigne üçüncüsünü unutmuş. Şaşırdıkları şeyler şunlarmış: "En başta zaatları şey, sakallı, güçlü kuvvetli, silahlı bir sürü adamın, çocuk yaşındaki bir krala bekçilik, uşaklık ettikleri, niçin bunlardan birinin kral seçilmediği olmuş. İkincisi, kendi dillerinde bir tek hedenin eli kolu, parçaları, birbirinin yarısı olarak anlatılan insanlardan kimilerinin neden bolluk, rahatlık içinde keyif sürüp de birçoklarının dilenciler gibi yaşadıkları olmuş. Nasıl oluyor da demişler bu yoksul yarımalar böylesi bir haksızlığa katlanıyor. Öteki yarımaların boğazlarına sarılmıyor, evlerini ateşe vermiyor."

Montaigne'nin üçüncü... unuttuğu şey, belki de şuydu: "Ey insanlar, siz, nasıl bu kadar alıksınız, sizleri, bu duruma kimler, nasıl getirdi."

Rousseau bütünsel kavrayış bilincine, işte böylesi zengin insanı birikimi edindiği için ulaştı. Bu bütünsel bilinciyle baktığı Fransa o tarihte şu durumdaydı: "4000 Fransa ailesi, 'Kral soylu' nun yükümleri'nin bir gereği olmak üzere, ödenek ve ücret adı altında 61 milyon Frank almaktadır. Devlet gelirlerinin % 12'sidir bu. Bütün psikoposluklar ve Katolik manastırlarının çoğu, soylu ailelerin büyük erkek çocuklarının elindedir ve böylece bunlar, kilise gelirlerinin (240 milyon Frank) büyük bir kısmını almaktadırlar. Ayrıca soylular sınıfı, köylüler tarafından ödenen Feodal haklar adı altında yaklaşık 100 milyonluk bir gelire daha sahiptir. Bu arada nüfus hızla çoğaldığından, halkın yoksulluğu gittikçe artmaktadır. Bir kilo ekmeğin fiyatı 14 meteliğe yükseldiği halde emekçilerin ücreti, kentte 30, kırdaki 10

meteliğe azalmaktadır."¹³

Tarih, 1755'dir. Rousseau, eserine "İnsandan söz etmem gerekiyor" diye başlar.

İNSANIN DÜŞÜNÜRÜ

İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı adlı eserde bir insan, insandan söz eder. Bu eserde, insanın bilgi birikimi, heyecanı, sömürden nefreti her sayfada net bir şekilde duyumsanır.

Bir insan... Rousseau, ayağa kalkmış... diklenmiş insanın sözcüsüdür. Bir insan, bu eserde, insana ilk kez nasıl sömürüldüğünü... bilincinin nasıl dümura uğratıldığını anlatır.

"İnsan türünde iki tür eşitsizlik görüyorum" der Rousseau. Biri fizik eşitsizliktir. Bu, önemli değildir. Önemli olan ikincisi. Rousseau ikinci eşitsizliği şöyle anlatır: "Öteki bir çeşit uzlaşmaya dayandığı ve insanların onaması ile kurulmuş ya da hiç değilse onlarca kabul edilmiş olduğu için buna manevi veya politik eşitsizlik denir. Bu ikincisi, kimilerinin başkalarının zararına yararlandığı, örneğin onlardan daha zengin, daha itibarlı olmak ya da onlara boyun eğdirmiş olmak gibi ayrıcalıklardan ibarettir."

Rousseau, işte bu eşitsizliğin kaynağını arar eserinde. Eşitsizliğin kaynağı mülkiyettir: "Bir çeşit toprak parçasının etrafını çile çevirip, 'Burası bana aittir' diyebilen, buna inancak kadar saf insanlar bulabilen ilk insan, uygar toplumun ilk kurucusu oldu."

Böylece Rousseau, mülkiyet değaldır görüşünü sert vuruşla yerlebilir eder. Mülkiyet doğal değildir... doğalin bozmasıdır.

Biri çıkıp da bu çiti devirseydi, insanı, "nice suçlardan, nice savaşlardan, nice yoksulluklardan nice korkunç olaylardan" kurtaracaktı.

Peki, ama nasıl oldu da biri çıkıp: "Hadi oradan, sen de kimisin, burası niçin senin oluyormuş" diyemedi.

Diyemezdi.

İnsanın niye böyle diyemeyeceğini, Rousseau, eserinde diyalektik yöntemle açıklar.

Diyalektik dendiğinde, Bütünlük, Oluş, Çelişme, Niteliksel yasaları gözönünde tutmamız gerekir. Diyalek-

tik, bu yasalarla, dünden bugüne geleceksak, dün Var Olan'ın, nasıl yokoldüğünü, bu süreçte nasıl o gün Yok Varlık'ı bugün oluştuğunu göstermeli. Sözelimi, köleci dönemde, köleci dünyaya Var Varlık dersem, Feodal dünya Yok Varlık. Bu Yok Varlık, Var Varlık'tan nasıl çıkıyor.

Bugünden geleceğe gideceksak... Bugün kapitalist dünya Var Varlık... Bu Var Varlık'tan bugün Yok Varlık nasıl çıkacak, bu Yok Varlık ne olacak, diyalektik düşünce işte bunu göstermeli.

CAN SIKICI BİR DURUM

Şimdi Emre Kongar'a dönmek istiyorum. Emre Kongar Var Varlık'tan, nasıl Yok Varlık'ın çıkacağını... dahası bu süreçte girildiğini söylüyor yazısında.¹⁴ Bakın ne diyor: "Hele hele XXI. Yüzyılda emek-sermaye çelişkisinin herdeyde ortadan kalkmakta olduğu ve yerini küreselleşme çizgisinde 'gelişmiş-gelişmemiş ülke' çelişkisine bırakma sürecine girdiği düşünülürse, bu tıfakın önemi daha rını anlaşılır."

Önemli ittifak neymiş, onu daha sonra söyleyeceğim. Önce Emre Kongar'ın Var Varlık'tan Yok Varlık'ı nasıl çıkardığını görelim. Bugünkü dünyaya... bugünkü Var Varlık, "emek-sermaye çelişkisi", işte bu Var Varlık'tan "gelişmiş ülke-gelişmemiş ülke çelişkisi"ne dayanan yeni bir Yok Varlık doğuyor... dahası doğdu bile.

Ama bu, çelişkilerden söz etse bile, diyalektik değil, keyfi yöntem. Emek-sermaye çelişkili bir Var-Varlık'tan, nasıl oluyor da "gelişmiş ülke-gelişmemiş ülke" diye yeni bir dünya doğar.

Var Varlık'taki hangi öğeler, "gelişmiş ülke, gelişmemiş ülke" dünyasını doğuruyor.

Marks, Hegel'i satır satır eleştirdiği eserinde şöyle der: "Bu biçimde hiçbir yeni içerik elde edilemiyor, değişen yalnızca eski içeriğin biçimi oluyor."¹⁵

Emre Kongar'ın yeni dünyasında hem emek, hem sermaye yok oluyor. Emekğin yerini az gelişmiş ülkeler, sermayenin yerini gelişmiş ülkeler alıyor. Peki hem çok gelişmişlerdeki, hem az gelişmişlerdeki sermayeyle emek nereye gidiyor.

Peki, Emre Kongar emekle sermaye ilişkisinin kalktığını neye dayanarak söylüyor. Bakın, neye dayanıyor: "DİSK, TÜRK-İŞ, TİSK, TOBB ve TESK tarafından kurulmuş olan sivil güç birliği, XXI. yüzyıla doğru oluşturulmuş bulunan en anlamlı ve önemli ittifakın çekirdeğini oluşturmaktadır... Şu sıralarda kimsenin pek farkında olmadığı, olsa bile üzerinde durmadığı bu oluşum 'sermaye ve işçi sınıflarının' ulus devlet konusundaki ortak tarihsel devrimciliklerine uygun bir role Türkiye'de de sayınmış olmalarıyla ilgilidir"

Diyalektik, ilişki kurma sanatıdır. Diyalektiğin başarısı da bundadır. Şimdi ilişkiyi kuralım. Emek-sermaye ilişkisini DİSK, TÜRK-İŞ, TİSK, TOBB ve TESK mi yarattı da, şimdi bu ilişkiyi kaldırıyoruz diyorlar. Böyle olsaydı Emre Kongar'ın çözümlemesi doğru olurdu.

Sermaye-emek ilişkisi öznel ya da nesnel zihnin ürünü değil. Hegel, ilişkiyi yola çıkın, sonra bu ilişkiyi zihinde kaldırmak istedi. Kaldırmak istediği ilişkinin altında kaldı.

Hegel'in, ilişkiyi kaldırdığı Prusya devleti nerde şimdi.

Emre Kongar'ın oluşum dediği durumda, ilişki doğru kurulursa şu görülür. Bugün ittifak yapan kuruluşlar, emek-sermaye ilişkisinin yaratıcıları değil, görünümü. Bu kuruluşların hiçbirisi ilişkiyi kaldıramaz ama, ilişki bu kuruluşları kaldırır. İşin en tuhaf yanı, emek-sermaye ilişkisi kalkmışsa bu, kuruluşlar niye duruyor... nasıl duruyor. Emre Kongar: "Unutanlar için anımsatalım" diyor, anımsatıyor: "Sermaye sınıfı, dinsel-geleneksel imparatorlukların yıkılmasında, tarihte en devrimci rolü oynamış sınıftır."

Ber de unutanları anımsatayım. Sermaye sınıfının devrimciliği, sermaye sınıfında için değildir. İçin olmadığı için hem İngiltere'de, hem Almanya'da soylularla, dini gericilerle pekala ittifaklara girmiştir emekçileri boğmak için. Sözgelimi hem kralığa, hem Lordlar Kamarasına dokunmamıştır. İngiltere'de, Paris Komünü'nü Fransız-Alman sermayesi kanla bastırmıştır. Alman sermayesi Hitler'i ortaya çıkarmıştır. İspanya'da, Portekiz'de, Şili'de, Afrika'da, Türkiye'de

nice cinayetlerin, nice savaşların, nice suçların, nice yoksullukların, baş sorumlusu... dahası tek sorumlusu sermaye sınıfıdır.

Peki bu kuruluşlar için itfaka gidiyor. Emekçinin artıdeğerine el koyma mücadelesi var iki alanda. Birinci alan, ulusal sınırlar. 1980'lere kadar pazarlanıyorsa... yani sanayiyle yetenler, İslami öğelerle artıdeğere el koyma mücadelesine girişti TÜSİAD'ın karşısına MÜSİAD çıktı. Şimdi bunun kavgası veriliyor. Bu kavganın İslami sermaye cephesini Türkçaya Ataöv, yine Cumhuriyet'te Emre Kongar'ın yazısının çıktığı gün şöyle anlatıyor: "Taraftarları özellikle atımlı dönemlerde, inanç ve ahlak gibi değerlerden hareket ettiklerine ilişkin bir imaj vermek isterler. Oysa kitle haberleşme araçlarına sızan haberler bir yana, psikoloji biliminin de yardımıyla 'maneviyat'ın dışındaki bazı maddesel kazançların varlığına ilişkin kanıt da var."

Akla ilk gelenler hesabı verilemeyen bağışlardan büyük şirketlerin getirdiği dev parasal kazançlardır." (İslamcılık ve Bazı Kazançlar)

"Dev parasal kazançlar" dev artı-değer sömürsüdür. TÜSİAD'cılar dev artı-değer sömürsünü İslamcıyı diye ortaya çıkaranlara bırakmaz.

Peki, bu kavgada işçi kuruluşların yeri olabilir mi, olabilir. Çünkü İslami sermayenin sendika sorunu yok. İslami sermaye: "Hepimiz Müslümanız" diye çözümlüyor işçiyle çıkan sorunları.

Artı-değer mücadelesinin ikinci alanına geldikte... Uluslararası sermaye "ulusal sermayeyi" aradan çıkarıp, işçinin artı-değerine doğrudan doğruya el koymak istiyor.

Emre Kongar, iki alanda da "ulusal sermayeyi" koruyor. Ulusal sınırlarda sermayeye devrimcilik yüklüyor, uluslararası alanda "ulus-devlet" ögesini pekiştiriyor.

Bütün bunlar olagelirken Orhan Bigit, bakın, neler yazıyor: "BAB, Avrupa Birliği'nin askeri örgütünü simgeliyor. Tek Avrupa devleti gerçekleştirdiğinde birliğe girmiş olan ülkelerin silahlı güçleri bu birliğin başkomutanlığı altında toplanacak."⁽¹⁷⁾

Türkiye'de BAB'da. Sınırlar kalkıyor... ordular, tek or-

duda birleşme toplantıları yapıyor. Emre Kongar neler yazıyor.

Herkes bilsin. Ulus-devlet son yüzyılına giriyor. XXI. yüzyılın sonunda hiç kimsenin mülleti kalmayacak. Ulusal, dini öğelerden kurtulan proletarya, evrensel düzlemde sermaye sınıfıyla hesaplaşacak.

Bu hesaplaşmanın sonunda, tarihin gördüğü en acımasız sınıf, burjuva, estetiğiyle, felsefesiyle, etiğiyle yerlebir edilecek. İnsan özgür... eşitlikçi bir dünya kuracak.

OLUŞUN DİYALEKTİĞİ

Rousseau, tekil insandan yola çıkar. Bu çıkış, kitabı konan dipnotta eleştiriliyor. Şöyle: "Rousseau belirlemesi'nin toprakta özel mülkiyet ortaya çıkmadan mümkün olmadığı fikrini anlatıyor. Zamanın burjuva düşüncesinin çerçevesi içinde kapalı kalan Rousseau, uygarlık öncesi doğa durumunda sadece birbirinden ayrı bireyler olduğunu düşünüyor ve bu yüzden tarihte özel mülkiyetten çok önce gelen ortaklaşa mülkiyet şeklini anlamıyor."

Burada, Rousseau'nun tam anlaşılmadığını düşünüyorum. Rousseau'nun tekil insandan yola çıkışı soyutlama diye değerlendirmek gerekir. Rousseau'nun yola çıktığı teklin öbür tekillerden aynı yoktu.

Ortaklaşa mülkiyete geldikte... Alaeddin Şenel, bu konuda şöyle diyor: "Ortak paylaşma ilkel topluluklarda mülkiyetin bulunmadığı anlamına gelir. Gerçekten de üretimin bilinmediği, insanların geçimleri ve yaşamları için ancak gerekli en azı elde edebildikleri ve bunların bir ortak paylaşma ile elde ettikleri bir ekonomide mülkiyetin nesnel ve öznel koşulları yoktur. (...) Neolitikte durum değişir. Uzun zamanda tüketilecek meyvelerden uzun süre yararlanılacak emek ürünleri mülkiyetin nesnel koşullarını yaratmış olur. Üretilen şey bireysel emekle üretilmişse bireysel mülkiyetin, aile emeğiyle üretilmişse aile mülkiyetinin, ortak emekle üretilmişse ortak mülkiyetin koşulları var demektir. Bu nedenle neolitik toplumda, mülkiyet bu üç biçimiyle de gelişmeye başlamıştır."⁽¹⁸⁾

Mülkiyet biçimi, mülkiyetsizlik...

ortak mülkiyet, özel mülkiyet diye düzgün bir sırada gitmiyor. Mülkiyet-sizliğin içinden üç mülkiyet biçimi çıkıyor.

Ama Rousseau'nun üstünde durduğu, acolitik dönemin özel mülkiyeti değil. Rousseau'nun üstünde durduğu özel mülkiyetin oluşumunu, Şenel şöyle anlatıyor: "Göçebe çoban topluluklar yerleşik çiftçi toplulukları üzerinde çöreklenip, toplumu küçük sülama tarımından büyük sülama tarımına geçirince, hem fetihle elde edilen hem de büyük sülama tarımıyla kazanan topraklar önce egemen halkın (sınıfın) ortak mülkiyetine (ve din adamlarının yönetiminde) geçecek, sonra da askerlerin ve tacirlerin eline geçerek özel mülk edinilecektir."¹⁸

Rousseau, kanımca bu özel mülkiyetin üstünde duruyor. Tabii eksikliği, yanlışlığı var Rousseau'nun ama o günün bilgilerini de düşünmek gerekir. Burda önemli olan şu, Rousseau, dönemin bilgisıyla sınırlamaz kendini. Cesaretle bir soyutlamaya girer, insanı, doğadan, eyleminden kopamaz. "İnsan kendi işlerinin yapılmasına, özgür bir unsur sıfatıyla kişi olarak katılır" der. Doğa, insan, eylem bütünlüğü içinde görünür insan.

İnsan, eylemiyle bir Var Varlık. Ortak mülkiyet yok, özel mülkiyet yok, toplum yok, devlet yok, yasa yok, Hepsisi Yok Varlık.

Rousseau'nun diyalektik yöntemi burada işlemeye başlar. Bütün o Yok Varlıklar, doğal değildir, kendiliğinden çıkmaz. Bütün Yok Varlıklar için insan eyleminden çıkarlar.

Şimdi burda şunu bir kez daha söylemek gerekiyor. Olgusal bilincin varolanı şuradan burdan devşirdiği verilerle, ilişkilerden koparır, öyle inceler. Burda varolanın nasıl varolduğu değil, ne olduğu açıklanır. Tabii buna Rousseau'da da rastlanır, nasıl değil, ne olduğunu anlatan bölümler de vardır. Ama Rousseau, temelde olgusal bilinci kırmış bir düşündürdür.

İşte varolanın... Var Varlık'ın, Yok Varlıkları oluşturma sürecine bir örnek: "Bir ilk ilerlemeler, insanı sonunda daha hızlı ilerlemeler yapabilecek duruma ulaştırırdı. İnsan aklı daha çok aydınlandıkça, hünerler ve sanayi daha yetkinleşti. Hemen ardından ilk rastlamış ağaç altında uyur-

mak ya da mağaralara çekilmeyi bırakarak, taşları yapılmış serit ve kesici bir çeşit balta bulunda, odun kesmek, toprağı kazmak, ağaç dallarından kulübelere yapmak düşünüldü; bu kulübelere, sonunda, balçık ve çamurla sıvandı. Bu ailelerin kurulumunu, birbiri-nden ayırılmasını meydana getiren, bir çeşit mülkiyeti benimseten ilk devrim dönemi oldu, işte bu mülkiyetin ortaya çıkması ile hemen, birçok kavgalar ve çatışmalar doğdu."

Görüyorsunuz, Rousseau, diyalektik yöntemle, nasıl anlatıyor oluşu.

NİTELİKSEL DURUM

Rousseau, eşitsizliğin özel mülkiyetle başladığını söyler. Hani, biri: "Bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip, 'bu bana aittir'" demişti ya da biri çıkıp da: "Bu sınır kazıklarını söküp atacak ya da hendeki dolduracak sonra da hemcinslerine, 'bu sahtekara kulak vermektan sakınınız. Meyvele- rin herkese ait olduğunu, toprağı ise kimsenin olmadığını unutsanız, mahvolursunuz'" diye haykırıyaydı, insan türünü nice suçlardan, nice sa- vaşlardan, nice cinayetlerden, nice yoksulluklardan ve nice korkunç olaylardan esirgemiş olurdu."

Az önce, biri çıkıp bunu yapamaz- dı... diyemezdemiştim. Bilemiyo- rum, belki dedi; ama ya oracıkta yok edildi ya da hiç kimse dinlemedi onu. Çünkü oluş... yüzyıllar süren, birbiri içine giren... birbirini etkileyen nice- likler sonunda yeni bir nitelik kazan- mıştı. Rousseau, bunu şöyle anlatır: "Fakat, öyle görünüyor ki, o zaman işler, o güne kadar oldukları gibi sür- rilip gidemeyecekleri noktaya artık gelmişlerdi. Çünkü; ancak birbiri ar- dından meydana gelebilen daha önce- ki birçok fikre dayanan bu mülkiyet fikri, insan aklında birdenbire teşek- kul etmedi. Doğa halinin bu en son si- nırına varmadan önce hayli ilerleme- ler kaydetmek, birçok hünerler ve bi- lgiler elde etmek, bunları bir çağdan ötekine aktarmak, çoğaltmak gerek- mişti."

Rousseau'da diyalektik düşünce sanki bir su... pırl pırl akıp gidiyor.

Kitapta Rousseau'nun diyalektiği için düşünülen dip notlarından ikisini buraya almak istiyorum: "Rousseau,

sosyal baskıyı açıklayan sebeplerin, son tahlilde, ekonomik sebepler oldu- ğunu açıkça görür. Siyasi kaba kuvvet ilk sebep değildir." (Dipnot. 93) "Di- yalektik düşüncenin gürlüğü, cümle- nin hareketliliği, antitezlerin parlaklı- ğı bu parçayı gerçekten ünlü kılma- tır." (Dipnot. 94)

Şimdi Rousseau'nun bu iki notu içeren cümlesini okuyalım: "Fakat bir insanın yardımına gereği olduğu an- dan beri, bir kişinin iki kişiye yetecek kadar yaşama araç ve gereçlerine sa- hip olmasının yararlı, karlı olduğu fark edildiği andan beri (93) eşitlik kayboldu, mülkiyet ise karıştı, çalışma zorunlu oldu, geniş ormanlar insan teriyle sulanması gereken, köleliğin ve sefaletin derhal filiz verip ekinlerle birlikte armığı hoş ve zülec kırlar ha- line geldi. (94)"

HALK NASIL KANDIRILDI

Rousseau, mülkiyetin emekten doğduğunu söyler. Ama büyük mülki- yet zor alımdır. Peki ama zor alımı karşısında halk neden susuyor. Çünkü zenginler: "insan aklına o güne kadar girmiş olan tasarıların üzerinde en fazla düşünülmüş olan buldular."

İktidarı buldular... devlen.

"Zenginlere saldıran güçleri, zen- ginler yararına" kullandılar.

Rousseau, bunun nasıl yapıldığını şöyle açıklar: "Onlara şöyle dediler: 'Zayıfları baskıya karşı güven altına almak, muhterisleri durdurmak, her- kese kendine ait olanın tasarrufunu sağlamak için birleşelim, herkesin uy- mak zorunda olacağı, hiç kimsenin di- şında kalamayacağı, zengine ve fakire karşılıklı ödevler yükleyerek servetin ciltelerini tamir edip giderecek olan adalet ve barış kurallarını kuralım. Kısacası, kendi güçlerimizi kendimize karşı çevirmek yerine, bu güçleri bizi bilgece yapılmış kanunlara göre yö- neten, birliğin bütün üyelerini koru- yan, savunan, ortak düşmanları defe- den, bizi sonsuz bir anlayışta içinde bulunduran üstün bir iktidar halinde birleşelim, toplayalım.'"

Halk alandı. Halk kandırıldı. Bundan ötürü yoksullar, "özgürlükle- rinin güven altına aldıklarına inana- rak, zincirlerine koştular."

Peki, bu zincir nasıl kırılacak? İnsanı çökenen... insanı soyusuzlaştıran bu yapılanmadan nasıl çıkılacak. Rousseau'nun diyalektiği burda durur. İnsanlar kandırılmıştır. Toplum yeniden düzenlenmeli... hiçbir reforma başvurmadan kökten yeni bir sözleşmeyle yeni bir toplum kurulmalıdır.

1783'de halk, zincirlerini kırmak, yeni bir toplum kurmak için diklendi. Aylarca eşitlik... özgürlük... adalet diye inledi sokaklar. Aaa, o da ne... insan bu kez, eskisinden daha ince... ama daha bertaklanmış zincirlerle kuşatıldı.

Rousseau, döneminde birçok insanı etkiledi. Voltaire şöyle dedi: "Bizi yenden hayvan yapmayı istemek için bunca zeka güdüyse kadar hiç kullanılmıyomuştu, eserimizi okuyup bitirince insanın içinden dört ayak üzerine yürüme isteği geliyor." Buna karşın Fransız devrimcileri Rousseau için bilgelerin bilgisi dediler. "En temiz devrimciler olarak saygı gösterdiğimiz Mavatlar, Robespieretler, Saint-Justeler Rousseau'nun eserleriyle beslenmişlerdir." İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin temel noktaları Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* adlı eserinden alınmıştır. Ancak Rousseau özel mülkiyet sorununu aşamadı.

Özel mülkiyetin nasıl doğduğunu... özel mülkiyetle eşitsizliğin başladığını gösterdi. Ama burdan nasıl bir topluma gideceğini gösteremedi... Rousseau için özel mülkiyet bir sorundu. Bu sorunun... özel mülkiyeti devlet eliyle sınırlandırmakla çözebileceğini, devleti, evrensel iyiliğin kaynağı durumuna getirebileceğini düşündü.

Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* birçok yönden eleştirilmiştir. **Henri Denis**, bu eleştirileri şöyle toplarlar. "Rousseau... doğal hürriyetin, toplum hali içinde varlığını sürdüremeyeceği düşüncesinde. Dolayısıyla da bu doğal hürriyetin yerine, eşdeğeri olan yurttaşlık hürriyetini koyuyor; çünkü diyor: yasa adına hareket eden bir otoriteye boyun eğmek hiçbir şekilde bir belirli bireyin egemenliği altına girmek demek değildir, buyuran insanda yasanın temsilcisi görülür; çünkü bu durumda, bireyin kendi değil... Düşünürümüzün altında bütün insanların kurtuluşu için çalışmak is-

temiş olduğundan şüphe edilemez. Ama bir o kadar da şüphe edilemeyecek bir başka nokta da *Toplum Sözleşmesi*'nde gördüğümüz şekliyle bütün 'doğal hürriyetler'i terk anlayışının, alabildiğine tehlikeli bir anlayış haline gelebileceği"^{19,20}

"Bütün insanların kurtuluşu için" çalıştığından şüphe edilmeyen Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*'yle bir toplum düşledi. Ama bu toplum, Var Olan'dan çıkmıyordu. Rousseau'nun zihninden çıkıyordu.

Rousseau, bütün hayatı boyunca, insanın kurtuluşu için mücadele etmiş insansever bir düşünürdür.

Rousseau, eksikliğiyle... yanlışlığıyla, insan için mücadele edenlerin... insanın yazandır.

"İnsanların en küçük eylemlerinden ötürü izlendiği, yazarları içeriye atmanın gündelik olaylardan sayıldığı bir ortamda, sansür kurulunun tüm yazıları basılmadan gözden geçirdiği, kitapların yakıldığı, basımevi sorumlularının sansürden geçmemiş kitapları basmak suçundan kâğıt mahkûm edildiği bir ortamda Rousseau, çağının neyi öngördüğünü açıklıkla gördü ve gösterdi, böylece 1789 ruhunun oluşumuna büyük katkıda bulundu. O, bugün pekçok kişinin gözünde çağdaş demokrasinin inancının ilk peygamberidir. Birçok kişi de onu bir şarlatan, abartılmış bir değer sayar. Bunlar elbetteki vururken öldüren görüşlerdir. Rousseau'nun her dönemde özellikle tutucuları ürküttüğü doğrudur. Özellikle XIX. yüzyılın Baudelaire gibi az çok tutucuları Voltaire'le birlikte Rousseau'yu yerin dibine batırmışlardır. Ne olursa olsun, özgürlükten ve demokrasiden yana olanlar Rousseau'nun adını yürekten anacaklardır."²¹

Ama şu soru, n'apalım da insanın, insanı sömürmediği bir toplum kurulum sorusu, Rousseau'yla insanın gün-demine net bir şekilde girdi. Özel mülkiyet doğal değildi. Özel mülkiyet, eşitsizliğin, bütün cinayetlerin, bütün savaşların nedeniydi.

İnsanlar, Rousseau'ya kadar özel mülkiyetle şu ya da bu yerlerle bir örtü bulmuşlardı. Rousseau bu örtüleri kaldırdı attı. Doğruyu gösterdi. Özel mülkiyetli bir toplumda insanı, insan olarak özgür varoluşu... insanın esenliği hiçbir biçimde mümkün değildi.

Peki, bu iş nasıl çözümlenecekti. İnsanı kavgasız... gürlütsüz başlatmıştı hayata... sonra insan edimiyle özel mülkiyet... özel mülkiyetle birlikte, haksızlık, hırsızlık, ahlaksızlık, savaş, cinayet başlamıştı. Hiçbir yasa, hiçbir kural, din, özel mülkiyetin çıkardığı sorunlarla başedememiştir.

İnsan nereye gidiyordu... nereye gitmeliydi... nereye gidecekti. N'apmalıydı da insanın insan olarak özgürleştiği... esenlikli bir toplum kurulmalıydı.

Rousseau'nun net bir şekilde ortaya koyduğu bu sorun, düşünürlerin elinde döne dolaşa Marks'la Engels'in önüne geldi.

Bu sorunu çözebilecek somut güç, maden ocaklarında... fabrikalarda... ne olduğunu anlayamadığı bir dünyada yaşıyordu.

Düşünceyle madde binlerce yıl iki ayrı kategori diye alınmıştı. Felsefe hep bu sorunla uğraşmış... madde hep aşağılara... düşünceden çok ötelere itilmişti.

Marks'la Engels tam burdan başladılar işe... düşünceyle maddeyi birleştirdiler. Dünya birden aydınlandı.

Maddeyle düşüncenin birleşmesinden çıkan alevlerdi dünyayı aydınlatan.

Ama biz Rousseau'yu unutamayız. Çünkü Rousseau aydınlıkta gülmüşüyoruz.

KAYNAKLAR

- 1) J. J. Rousseau, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, Çev. R. N. İleri, Say Yayınları, İstanbul, 1995 (Notlanmamış alıntılar bu eserden alınmıştır.)
- 2) Bruno Apiz, Karl'ın Arasında Çıplak, Çev. Olcay Gerdenmez, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1998.
- 3) Henri Denis, Ekonomik Doktrinler Tarihi, Çev. Atilla Tokatlı, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1973.
- 4) John Cottingham, Descartes Süzülüşü, Türkçesi: B. Özkaya, N. Hacıoğlu, A. Çiğil, A. Kovancıkaya, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.
- 5) Afar Tımoçin, Düşünce Tarihi, İncirli Yayınları, İstanbul, 1997.
- 6) Afar Tımoçin Ağı.
- 7) Henri Denis Ağı.
- 8) Henri Denis Ağı.
- 9) Montaigne, Denemeler, Türkçesi Subhan'ın Eryubölü, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977.
- 10) Montaigne Ağı.
- 11) Berke Vardar, Aydınlanma Çağı Fransız Yazarı, Kültür Yayınları, Ankara, 1985.
- 12) Montaigne Ağı.
- 13) Montaigne Ağı.
- 14) Henri Denis Ağı.
- 15) Emre Kongar, Toplumsal Süreçler ve Sonuçları, Cumhuriyet Gazetesi, 6. 4. 1998 İstanbul.
- 16) Karl Marks, Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi, Çev. Kanan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1997.
- 17) Orhan Birtü, Karadayı Atına da, Cumhuriyet, 7. 4. 1998 İstanbul.
- 18) Alasdair Macneil, İkiel Toplulukların Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşüncelerin Etkileşimi, Ankara, Üniv. S. B. F. Yayınları, Ankara, 1982.
- 19) A. Şenel, Ağı.
- 20) Henri Denis, Ağı.
- 21) A. Tımoçin, Ağı.

"Düşünce Tarihi"

Yılmaz ELMAS

Afşar Timuçin çok üretken bir yazar, romancı ve felsefe alanında kendisinden söz ettiren düşünürümüz. Felsefeye her zaman ilgi duymuşumdur ama bana felsefeyi, sosyolojiyi sevdiren Afşar Timuçin olmuştur.

Bugüne değin altı şiir, bir öykü, üç roman ve *Düşünce Tarihi* ile birlikte on tane inceleme ve araştırma kitabı yayımlanmıştır. Dergi ve gazetelerde yazdığı yazılardan da söz etmek yerinde olacaktır.

Beni en çok roman ve öyküleri etkilemiştir. Akıcı ve sürükleyici anlatımıyla olayların akışına kendini kaptıran okuyucu Afşar Timuçin'in anlatıklarını yaşamaya başlar. Ayrıca "*Felsefe Bir Sevindir*" yaptımı okumanızı da öneririm. Araştırma ve inceleme yazılarında bilimsel terim ve kavramları herkesin anlayacağı, kavrayacağı bir anlatımla dile getirmek büyük bir ustalık istemektedir. Dilinizi bu denli güzel ve ustalıkla kullanan Afşar Timuçin'in daha nice güzel yapıtlar üreteceği manındayım. Kalıplaşmış düşüncelere karşı çıkmayı kendine ilke edinen Afşar Timuçin yapıtlarında insan ufkunu açmayı, yeni olgular karşısında düşünmeyi ve yeni düşüncelere açılmaları getirerek tavır koymayı ele almaktadır.

Sekiz yüz sayfalık *Düşünce Tarihi*'ni okudunuzda bunu gözleyeceksiniz. *Düşünce Tarihi*'ni hazırlarken 315 kaynaktan yararlanmış.

Cengiz Gündoğdu yapının önsözünde şöyle diyor: "Son bulgulara göre... bu bulgular değişebilir. Bugün adına insan dediğimiz homosapiens 200 bin yıl önce Afrika'dan yola çıkıyor. Ama bu 200 bin yılın 30 milyon yıl öncesi var. İnsanın kökeni sınırsız varlık 30 milyon yıl önce görünüyor dünyada. Bu varlık 25 milyon yıl yanı emekliye rek yaşıyor. Nice düşüp kalkmasından sonra, işte bu varlık bir gün iki ayağı-

nın üstünde duruyor. Birinci mücadele kazanılmıştır. Dik duruş bu varlık için bir devrim. İki eli özgürleşiyor. Özgürleşen elin katkısıyla dil hücreleri harekete geçiyor. Özgürleşen eliyle eyleme giriyor. Her eylemde bilinci ışıdıkta kendini diğer nesnelerden ayırıyor. Mağara duvarlarına resim yapıyor. Yağmurun ne zaman yağdığını düşünüyor. Bütün bunlara bir anlam vermek istiyor. Kavramlarla dilendirsem estetiksel, bilimsel felsefi kalkışmalara giriyor. İkinci mücadele kazanılmıştır. Doğayla mücadeleye girilen bu varlık, ayakta kalabilmek için topla yaşamak zorunda. Artı ürüne el koyuş daha büyüyor, toplum sınırlara bölünüyor. Kölelik kurumuyla sınıfsal bölünme kesinleşiyor.

Engels söylüyor. Kölecilik dönemi-ne göre ileri... üstelik bugünkü uygarlığın temeli. Uygarlık kurularak... bilim, felsefe, sanat gelişecek. Bu böyle olacak diye kölelerin, 'Uygarlık kurılacakmış. Eh, n'apalım bizi sömürsünler, biz çalışalım, onlar felsefe yapsın, bilim yapsın, sanat yapsın' diye boyun eğmeleri beklenemez.

Boyun eğmiyorlar. O dönem köle ayaklanmalarıyla sarsılıyor. Üçüncü mücadele... özgür... sınıfsız... insanların, kardeşçe yaşadığı barışçı insanı dünya özlemi için son büyük kalkışma 1917 Sovyet Devrimi. Olmadı. Bugün hiçbir umutsuzluğa kapılmadan yenden kolları sıvamak zorundayız. Aslında insanı bir dünyanın maddi temelleri hazır. Teknoloji üretime girdi. Bilim için, felsefe için, sanat için bir sınıfın artı-değere el koymasının tarihi haklı-

ğı yok.

Psikolog, bu işin psikolojisini, felsefeci bu işin felsefesini yapıyor. Şair, bu işin şiirini, romancı bu işin romanını yazıyor. Ekonomist ekonomik yanını, hukukçu hukuk yanını tanımlıyor. Tarihçi pekiştiriyor.

İnsan kendiliğinden 50-60 yılda, kendi bilincini edinemez. Kültürleşmez. İnsanileşemez. 'Cehalet, egemen sınıfların silahıdır' demiş Marks. Doğru. Egemen sınıfların... kendi bilincimizi edinebilmek... insanı, kültürel bir insan olabilmek için, insanın bu yolda verdiği mücadeleyi dört bir yandan bellemek... bu süreci kavramak gerekir.

Afşar Timuçin, *Düşünce Tarihi* adlı eserinde, insanın kültürleşme, insanileşme mücadelesini anlatıyor. Kimi, ne kadar borcumuz var bunu eleştirel bir bilinçle indeliyor... diyor.

Sen bu eserle yalnız bilgi almaya-caksın. Sen bu eserle, insan süreçleri eleştirel bir bilinçle kavrayacaksın, egemen sınıfın kavramlarından kopacak-sın, kendi bilincini edineceksin. Kendini dönüştürecek-sin..."

Afşar Tınuç'un, yapının başlanğıcında *Düşünce Tarihi*'ne nasıl baktığını, düşünceyi oluşturan temel olguları sağlıklı bir yöntemle önümüze seriyor. Her düşünce çabasının, gerçekliğin bilgisini bağördüğünü vurguluyor. "Gerçeklik bizim için nesnelliktir ya da gerçeklik bize kendisini nesnede açıyor. Gerçeklik öznelliğimiz karşısında nesnelleşir ya da nesne değerini kazanır. Amaç öznenin koşullarına göre gerçekliği özneye görür kılmaktır. Amaç tüm nesnel varlığın doğru olarak anlaşılmasıdır" diyor.

Düşünce dünyasının tehlikelerle dolu olduğunu, "gerçek olanla gerçek olmayanın bir birine karıştırılma tehlikesine dikkatimizi çekiyor. Gerçekliğin kaba görüntüsü bizi her zaman aldatır, yanıltır. Bakış açımız ne olursa olsun gerçekliğin bir bakışta kavranamayacak kadar karmaşık olduğunu belirtiyor.

Bir nesne birçok yönden ya da her yönünden görülebildiğinde gerçek nesne olarak görülebilir. Gerçek nesneyi, her yönünden bakmayı başardığımızda kavrayabiliriz.

Aristoteles'in gördüğü ve kavradığı gerçeklik insan bireyinin zorunlu toplumsallığıdır. İnsanın doğada kendini ancak toplum koşullarında yaşayabilecek bir varlık olarak kavraması yüzyıllarını almıştı. "*İnsan en yetkin toplumsallığın yaratıcısıdır*" diyen Afşar Tınuç'un, konulara sağlıklı bir bakış açısıyla yaklaşıyor. Düşünce yöntemine,

doğruya ve gerçekliğe yanlışsız girilmesini sağlıyor.

Düşünce, yalnızca düşünce yapılarında kendini göstermez. Sanat yapılarında da yansır. "*Felsefe uygarlığın özüdür, her felsefe bir uygarlığın giderek tüm uygarlığın elamanını içerir*" diyerek felsefeye nasıl yaklaşmamız, bakmamız gerektiği üzerinde düşündürüyor.

Descartes'in "*Derin düşünceler filozofların yazılarında çok şairlerin yazılarında bulunur*" saptaması ilginç. Felsefi düşünce her şeyden önce ussal düşüncedir. Oysa sanatsal düşünce bol bol sezgi içerir. Sanatsal düşüncede sezgi egemendir. Gerçek olan gerçekten varolandır diyebiliriz özetle.

"Düşünmek insanın en eski alışkanlıklarındandır. İnsan, insan olmaya başlarken düşünmeye başlamıştır. Düşünmek insan için zorunludur. Düşünce insanın temel özelliğidir. Düşünmekten korkmak insanın kendisinden korkması demektir.

Düşüncede ve sanatta gerçekçilik sorunu, tarihsellik sorununa bağlı olduğu kadar çağdaşlık sorununa da bağlıdır. Her insan şu ya da bu ölçüde çağdaştır. Dünyaya bağlandığı, dünyaya bir insan olarak yerleştiği ölçüde çağdaştır. Çağdaş olan her şey insanla ilgili olmakla tarihin ürünüdür. Bir düşünce ve uygarlığı önce kendi tarihiyle kavrayabiliriz ancak. Çağdaşlık bilincinin temel dayanağı olarak tarih bilimi, bir belge bilimidir. Tarihçinin bir dün-

ya görüşü olması, onun önyargılı olmasını gerektirmez. Tarihçe olasılıklar yoktur. Yaşam olasılıklarını tüketikçe tarih olur. Tarih bilinci bir gerçeklik bilincidir. Tarihçinin bir işi de sanatta, sanatçıyla ilgilenmesidir. Sanatla ilgili her şey yaşananın kendisiyle ilgilidir. Sanatçı her şeyden önce sanatı, sanatçının ne olup olmadığını düşünen ve tartışan insandır. Sanatçı bir uygarlık açınılayıcısıdır.

Kültür, bir uygarlıkta kurumları, yapıları, görüşleri kapsayan üst yapı alanıdır. Felsefe, bilim, sanat ve siyaset hep birlikte ve birbirleriyle ilişkiler içinde kültür alanını oluşturur. Kültürün gerçek öğeleri felsefe, bilim ve sanattır, siyaset daha çok onların yaşamsal bir sonucu olarak görünür. Gerçekte uygarlık bir bütündür. Bir uygarlığın bedeni diyebileceğimiz alt yapısıyla, kafası diyebileceğimiz üst yapısı sürekli etkileşim içindedir. İnsan yaşadığı dünyayı geliştirir, dönüştürerek geliştirir. İnsan nasıl dünyayı geliştirirse, dünya da insanı geliştirir. Ne bilimsiz siyaset, ne felsefesiz sanat düşünülebilir. Basit imgeden yetkin fikre doğru gelişen düşünce serüveni insan yaşamının temelini oluşturup kurar" diye vurguluyor giriş yazısında Afşar Tınuç'un.

"*Düşünce Tarihi*"ni severek okuyacaksınız. Başladığımızda bitirmeden bırakamayacaksınız bu yapıtı.

(*) *Düşünce Tarihi*, Afşar Tınuç'un, *İnsancıl Yayınları* 1997

Mayaların Dönüşü, Anahtar Kitaplar Yayınevi, T. Demirel, Ö. Orhangazi, Sibel Özbudun, H. Cleaver, G. Gossen.

Yeni Edebiyat (1940-1941), Sosyalist Gerçekçilik, Suphi Nün İleri, Scala Yayıncılık.

Yolculuk (Roman), Nejat Elibol, Scala Yayıncılık.

AFŞAR TIMUÇİN İLE KOMÜNİST PARTİSİ MANİFESTOSU'NUN
150. YILI VESİLESİYLE

“Marks, yaşamı kurmak, yeniden yaratmak fikrini işlemiştir”

Söyleşiyi Yapan: Veli AYDIN

- Marksizm ve Komünist Partisi Manifestosu ile ilgili sorularımıza geçmeden önce, sizce genel olarak felsefenin işlevi nedir, onun içeriği ve önemi sadece ideolojik işleviyle mi sınırlıdır?

- Felsefe kavramsal düzeyde yaşamı açıklayan bir düşünce etkinliğidir. Böyle olmakla insana insanı gösteren, bir başka deyişle insanı kendisi üzerine bilinçlendiren bir kültür alanıdır. İnsanı nerede tanıyabiliriz? Sokakta tanıyabilir miyiz? Çıplak gözle gördüğümüz somut insan bize “insan”la ilgili çok şey öğretmez. Önemli olan insanın en genel bilgisine yönelmektir. Bu bilgiyi parçalı ve deneysel-kuramsal düzeyde bilimde bulabiliriz, duygudüşünce düzeyinde ve bütünsel çerçevede sanatta bulabiliriz, bir de kavramsal düzeyde felsefede bulabiliriz. Görülür ki, insanı her üç alanda aynı ayrı gözlemleyelim. Ancak ilimlerin çeşitliliği, sanatsal etkinliğin yaygınlığı ve felsefenin çok yönlülüğü bugün bize bütünsel bilgiyi olanaksız kılıyor. Zaten amaç dünyanın bilgisini almak değil, bilimden, sanattan, felsefeden giderek sağlıklı bir bilinç oluşturmaktır. Tek bir alanda kalmadan, insanın en genel bilgisine en temel sorunlar çerçevesinde ulaşmak bir zorunluluktur bugün. Bunun için tek bir alanda derinleşmek, ancak öbür alanlarla da belli bir ölçüde ilişkide olmak gerekiyor. Bu ne demektir? Bilimsel kavrayışın ve sanatsal sezginin dışında, filo-

zoflukların hiçbir anlamı olmaz demektir. Felsefi bir derinliğe ulaşmamış ve sanatsal bir bakış açısına yerleşmemiş bir bilimselliğin hiç bir anlamı yoktur demektir. Felsefede kendini aramayan, bilimde insanı doğrulamaya önemsemeyen bir sanat çabasının boş bir çaba olduğunu söylemektir. İdeolojilere gelince, onlar felsefeden türemiş ya da felsefi bakış açısına dayanan yorumlardır, uygulamaya yönelik yorumlardır. İdeolojiden felsefeye değil, felsefeden ideolojiye gidilir, felsefe ideolojiye indirgenemez. Felsefemiz çıksa ya da yoksa ideolojiniz bir hiç olacaktır. Çünkü felsefeden gelmeyen ideoloji yoktan türetilmiş demektir, bir düşünürü demektir.

- Marksizm'i doğuran (tarihsel ve pratik koşullardan ziyade) kuramsal öngöçüller nelerdi, yani Marksizm öncesi kuramsal bilgi düzeyi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

- Marks'ın da pek güzel belirttiği gibi filozoflar yerden mantarlar gibi bitmezler, onlar çağlarının bilinçleridir. Her bilinç tarihseldir, tarihin içine onun özel bir yorumu olarak yerleşir, onu açıklamaya yönelirken onunla açıklığa kavuşur. Marks neresinden bakarsanız bakın bir XIX. yüzyıl filozofudur ve çağının yetkin bir bilincidir. Her yetkin bilinç bir ya da birkaç kaynaktan değil pek çok kaynaktan beslenir, beslenmiştir. Daha XVI. yüzyılda Jean-Jacques Rousseau dünyanın sanıldığı gibi sonsuz bir

mutluluğa doğru koşar adım gitmekte olmadığını görmüştü. Bilimlere ve sanatlara karşı çıkar görünürken gerçekte onların kullanıma biçimlerine karışıyordu. Öbür aydınlanmacılar bu tehlikeyi görmemişlerdi. Oysa, Locke daha XVII. yüzyılda çağdaş koşullarda mutluluğa giden yolla mutsuzluğa giden yolu pek güzel belirtmişti. XVIII. yüzyılda insan kendini tüketir duruma geldi. Marks için çıkış noktası olarak Hegel gösterilir. Doğrudur, Marks'ın bilgi kuramında Hegel metafiziği yazık ki büyük bir yer tutar. O da Marks felsefesinin en zayıf yönünü oluşturur. Marks felsefesini besleyen asıl kaynaklar Rousseau kaynağıdır, Saint-Simon kaynağıdır, daha başka kaynaklardır. Marks, bütün bu felsefelerden giderek XIX. yüzyılın genel yaşam

koşullarını eleştiren ve buna göre geleceği tasarlayan bir felsefe kurdu. Onun felsefesi hiçbir şey için Milat değildir, felsefenin çok önemli bir gelişim noktasıdır. Marks felsefesine başvurmadan Yeniçağ'ın yaşam koşullarını kavrayamazsınız. Bu yüzden kendini bilen ve kendini kandırmayan her kişi Marks'ın felsefesinden giderek çağdaş insanı kavramak isteyecektir. Ama yaşamın tüm açıklamasını onda bulacağını sanan kişi, hele onunla aramızda bir yüzyıllık bir geçmiş bulunduğunu düşünürsek, bir başka biçimde kendini kandırmanın yolunu bulmuş demektir.

- Marks ve Engels'e kadar felsefenin insanlığın düşünsel gelişim tarihinde tuttuğu konum ne idi?

- Felsefe her zaman yaşamı açıklar ve yaşamı açıklayarak insanı değiştirir ya da kolaylaştırır. Eski felsefelerin yaşamı dönüştürmediği pek doğru değildir. Neden dersenez, yaşamı yönlendirilmiş her fikir onunla bir hesaplaşmadır. Marks'ın yaşamı dönüştürmek için felsefeye başvurmak kaygısı XVIII. yüzyılda karşımıza çıkıyor, özellikle aydınlanma filozoflarıyla çıkıyor. Galileo Galilei yaşamı değiştirmeye bilmeden katılmıştı, o yalnızca dünyanın döndüğünü söylüyordu, kimseyi tedirgin etmek amacıyla değildi. Oysa bir Jean-Jacques Rousseau yaşamın üzerine bile bile gidiyordu, düşüncesini bir kavgacı olarak yetiştiriyordu. Marks da öyle yaptı ve artık öyle yapılması gerektiğini bize duyurdu. Eskiden beri felsefe yaşamı belirlemiştir, ama bundan böyle daha etkin bir biçimde, hatta siyasal ölçülerde belirleyecektir.

- Bilimsel sosyalizmin doğum belgesi olan Komünist Partisi Manifestosu'nun 150. yılı. Marks ve Engels'in birlikte kaleme aldıkları Manifesto'nun kültüre, özellikle siyasal kültüre olan etkisini tarihin sonraki süreçleri seyrinde ele alabilir miyiz?

- Marks yeni yaşam koşullarının yeni bir çağı başlatacak koşulları yaratacağını düşünüyordu. Ona göre bir sayfa kapanıyor ve bir sayfa açılıyor gibiydi. Burjuva sınıfının bir bölümü burjuva toplumunu güçlendirmek için toplumsal olumsuzluklara çare arıyor, ancak bu çare bulunamayacak diye düşünüyordu. Bu arada yeni düzenin ya-

şam koşullarını tanımlamaya çalışıyordu. Onun çok doğru olarak gördüğü şey insanlığın her adımda biraz daha ortaklaşan bir dünyaya doğru yol aldığı gerçeğiydi. Bu yüzden toplumcu öngörüler karşılığı olmayan düşünceler olamazdı. Ancak, Marks burjuva sınıfının yüzyıllar boyu çarpışa çarpışa elde ettiği hakları kolayca işçi sınıfına bırakmayacağını düşünemedi. Burjuvazi yaşamı onarak kendini sağlama alma yolunu tuttu. Bir yaşam düzeninden yeni bir yaşam düzenine geçişin yoğun bir bilinç sorunu ortaya koyduğunu unutmamak gerekiyor.

- Marksist felsefenin toplumsal bilincin öbür biçimleriyle (gündelik ve tarihsel deneyimlerle) ilişkisi, diğer ilişkiler üzerindeki etkisi sizce nasıl olmuştur?

- Marks felsefesinin olumlu ve olumsuz etkilerinden sözdebiliriz. Olumlu etkilerinin başında insanı tarihsel bir varlık olarak tanımlayıp tarih bilincini insan olmanın temel koşulu olarak koymuş olmasıdır. Ayrıca insana daha onurlu ve daha mutlu bir geleceğin olası olduğunu duyurmuştur. Öte yandan insana paylaşmanın güzelliğini ve yüceliğini sezdirmiştir ya da hatta benimsemiştir. Yaşamı kurmak, yaşamı oluşturmak, yaşamı yeniden yaratmak fikrini işlemiştir. Öte yandan, yazık ki, özellikle yetkin bir bilince ulaşmamış olan kimselere yaşamın kolayca değiştirilebileceği duygusunu yanlış olarak vermiştir. Bu da onun başlıca olumsuz yanındır. Birileri Marks felsefesi adına hemen devrim koşulları oluşturmaya çalışmışlardır, bu acelecilikle Marks felsefesiyle gelişmişler, kendileri ve toplumları için mutsuzluklar üretmişlerdir. Kimileri garip bir çocuklukla Marks felsefesini tüm düşünce tarihinden ayırarak doğmalastırmış, onu bozmuş ve kendinden çıkarmıştır.

- Türkiye'de felsefeye olan ilginin azaldığı, Türkiye insanıyla felsefenin arasının açıldığı bir ortamda "Düşünce Tarihi" adlı kitabınız İnsan-çıl Yayınları'na yeniden basıldı. Bu konuda ve kitabınız hakkında ne söylemek istersiniz?

- Türkiye'de insanları felsefeden koparmak istediler. Ancak karmaşıklıkla-şan yaşam koşulları felsefi düşüncenin

yaşamdaki yerini almasını gerekli kılıyordu. Bugün özellikle genç insanlar felsefesiz bir dünya düşünemeyecek kadar felsefeye yakın duyuyorlar kendilerini. Bir çok kentimizde hatta kasabamızda aydın toplulukları felsefe toplantıları düzenliyorlar. Özellikle felsefe dergisi çıkaran liseli gençleri yürekten kulluyorum. Bilmiyorum liselerin dergi çıkarma çabası İstanbul'da mı sınırlı? Bir çok liseden felsefe dergileri aldım. Hepsisi de ciddi bir aydın çabasının ürünüydü. Türkiye değişiyor, bu değişimin felsefesiz gerçekleşmesi olası değil. Dünyada bütün hızlı ve köklü gelişimler felsefenin yol göstericiliğinde olmuştur. Descartes, Leibniz, Spinoza olmasaydı XVII. yüzyıl kendi bilincine sağlıklı bir biçimde varıp kendini XVIII. yüzyıla bağlayabilir miydi? Felsefe bir işe daha yarayacak: pek çok konuda karşımıza bir hayalet gibi çıkan aşâğılık duygusunu ortadan kaldıracak, insanımızın kendine güvenmesini sağlayacak, bu yıkıcı duygunun getirdiği sertlikleri ve pısrıklıkları giderecek. Yeter ki başta gençlerimiz olmak üzere bütün insanlarımız başka toplumların insanları kadar yetkiyle düşünebileceklerine inansınlar. Benim Düşünce Tarihi adlı çalışmam denizde bir damladır. Basit bir katkıdır yalnızca. Felsefe adamlarımızın kolları sıvamasa, yeni çalışmalar ortaya koymasına gerekiyor. Yakında bu alanda çok verimli çalışmalar yapılacağına inanıyorum.

- Uzun Yürüyüş, siyasetle kültürü buluşturmaya önem veren, bu nokta üzerinde hassasiyetle duran bir dergi. Ustalık, bilinçli, devrimci bir siyasetin, devrimci kültürle beslenmiş bilinçlerle oluşturulacağına inanıyor, toplumsal düzlemde çalışmalarında böyle bir hat oluşturmaya çalışıyor. Bu noktada ve genel olarak Uzun Yürüyüş hakkında söylemek istedikleriniz var mı ya da derginiz aracılığıyla iletmek istediğiniz bir mesajınız var mı?

- Doğru bilinç oluşturmada dergilerin büyük bir önemi var. Derginizi ilgiyle izliyorum. İşimiz çok güç. Hem sağ geriliklerle hem sol bağnazlıklarla savaşıyoruz. Bu savaşı ne yapıp yapıp kazanmamız gerekiyor. Doğrunun yaşamı geçirilmesi savaşı bu. Hepimize kolay gelsin.

Ölümsüzlerin anısına

Oturan ADAM

KAZIM ÇELİK

(Piro-Ali Enver)

1956-20 Mayıs 1987

Mayıs ayı gelince Dersim'de, mantarlar göğeri yağmurda açılan çemsiye gibi. Kınkor kokusu sarar dağları, puzeh bir başka açar o dağlarda, belut bir başka. Yılan rezene otuna sürer gözlerini, kurbağa çimene.

Ovalar gökkuşağı gibi olur Dersim'de, binlerce çiçek hepsi de rengarenk; her yan bir bahçedir Dersim'de, Mayıs gelince.

Bir oksijen bombardımanı gelir ardından, adeta çarpılırsınız. Köy evinin kapısını açtığınızda, sanki düşman gibi saldırır içeriye envai çeşit koku, sigara bir tat vermez, bayılırsınız.

Kuzular meler otlaklarda oğlaklar tepinir, kuşların civil çığlıkları sarar her bir yanı. Kırangıçlar orkestra şefidir. Baritoncumuz kargalar. Şu cırcır böceği var ya, kendimi ünlü bir "tenör" sanıyor. Derede kubarar o yeşil kurbağa başgitarda, Moza'lar hep kemanist, vokalistlerimiz sinekçil kuşları...

Bu cümleşe katılmayan tek bir kişi var, aha orada, şu şakak armadunun dalına konmuş olan "pepu" kuşu. Tam beşyüz yıldır ağlıyor ölen kardeşinin ardından, ağzında hep aynı ağıt: "Kam kist? Ez Kist! Kam berd? Ez berd!" (Kim öldürdü? Ben öldürdüm! Kim götürdü? Ben götürdüm!) diye. Yusufçuk kuşları ile aynı soydanlar ve en duygusalıdır kuşların içinde. Dersimliler'in yanında aynı bir hatırı vardır bunların. Vurmak "Hırap" (günahıtır bunları, el kalkmaz özeleştirisini yüzyıllardır cümle aleme duyurmaya çalışan bu bedbaht kuşu.

O başladı mı ağıtına, susar göğün

kuşları, ırmak durdurur akışını, hercai menekşe boyun eğer, bir saygı duruşudur bu, ta ki pepu kuşunun ağıtı bitti...

Tanrıların cennetinden güzel olur Dersim, Mayıs gelince. Hatta ki pepu kuşu öttü...

Bu yırttığım, çöpe attığım kaşınca sayfa, belki bunu da yırtacağım, fırlatıp atacağım az sonra. Karşımda duruyor bana verdiğin fotoğrafın. "Ölürsem, benim içinde bir şeyler yazarsın" demiştin gülerek, ben de gülmüş ve senin hakkında neler yazacağımı gırgırı bel bir şekilde anlatmıştım. Tükürük sıçrata sıçrata gülmüştün yine; kaç kez söyledim sana "gülme" sen güldün mü bizim gülme zevkimizi öldürüyorsun, çünkü iki gözüm sen gülmesini bilmiyorsun.

"Evlendiğin doğru mu" diyorum "he..." diyor "evlendim de yirmi kez bile yan yana kalamadık". Gülüyorum, bir şey olmaz peaugenler yılda bir sefer çifileşir senin durumun onlardan iyiymiş diyorum. Gülüyor, yine öyle gülmesini bilmeden. Aynılıyor. sıradan bir aynılık bu, az sonra ya da bir kaç gün sonra görüşmek duygusu ile, görüşeceğiz ve anılarımızı anlatacağız birbirimize, fıkralar süsleyecek sohbetlerimizi. Bazen kederleneceğiz, neşeleneceğiz bazende...

ANI

Partinin ilk kez girdiği bir alandı burda, yeni yeni örgütleniyoruz ve hiçbir siyasi grubun bizi adam yerine koyduğu yok. Yahu biz "Halkın Gücü"yüz diyoruz "O da ne ki" diyorlar. Biz de illegalite gereği parti ismini söylemiyoruz. Ama faaliyetlerimiz ta-

mamen legale yönelik. Demek demek dolaşp siyasi propaganda yapıyoruz. Bizlere hep "kişi" olarak söz hakkı veriyorlar ve örgüt olarak bile muhatap almıyorlar. İşte bu girdiğimiz demekte başımız beladaydı. Adamlara "oportünist" dedik diye kıyamet koptu, fırsat doğdu. Sağdan soldan köfürler gelmeye, yaka-paça çekmeye başladılar. Dur diyen olmadı ve başımıza elliye yakın adam toplandı, biz ise iki kişiyiz. "Yahu kardeşim oportünizm siyasal bir kavramdır, biz küfür etmedik" dediyekte para etmedi. Yanımdaki arkadaş döndüyorum: "Karve durum kötü ya özeleştiriy yapıp bunlara geçeceğiz ya da iyi bir dayak yiyeceğiz, ne diyor-sun" diye soruyorum. Aldığım cevap yoldaştan şu: "Sen bana yer aç ben iyi tekme atarım" diyor. Ve kavgaya başlıyor, aslında ne kavgası resmen bizi dövüyorlar. Fazla değil beş dakika sonra bizi kapının önüne hurda-haş bir şekilde bırakıyorlar. Yoldaşla birbirimize hakıyoruz, biz de ne ağız kalmış ne burun ne de göz, kan içindeyiz. Kızıyorum yoldaşa "bir yumruk atma-

sını bile beceremiyorsun, ne biçim adamın sen" diye. O da bana kızıyor. "Ben sana yer aç tekme atayım dedim sen yer açmadın" diyor kızgın kızgın.

Bu sefer köpürüyorum "sen ne konuştuğunun farkında mısın, ben elli tane adamı kenara çekeceğim de, sana yer açacağım da, sen de tekme atacaksın, sen herhalde Zaloğlu Rüstem ile beni karıştırdın" diyorum. Bakıyorum yüzüne, gülmekten kınılıyor, ellerini birbirine vuruyor, kahkahalar atarken, tükürük püskürte püskürte sağa sola gülüyor. Ben de başlıyorum gülmeye, kırılıyoruz gülmekten, birbirimize gülüyoruz. Yoldan geçenler, tuhaf tuhaf bize bakıyor. Şu tükürük sıçratarak gülen adam var ya. İşte o "Koca Piro" yani Kazım Çelik, iri gövdesi deprem gibi sallanıyor. Ve biz ilk siyasal dayanışmamızı böyle yapıyoruz. Yıl 1977.

KENDİ ANLATIYOR

Yanılmıyorsam yıl 1981 idi. Matlaya kırsalında bir yolda çatışmada yaralanmış ve ele geçmiş, yarası ağır olduğu içinde hastahanece bir odaya kapatılmışlardı. Bizim Koca Piro'nun humanisliği yine ağır basmıştı, "illa yoldaşı göreceğim" diye tutardı, eleştirilere aldırmadı ve gitti. Tabi tutuklandı, bundan sonrasını onun anlatımıyla dinleyelim:

"İşkence faslından sonra beni çınlıçıplak yapıp kollarımdan tavana astılar, benden başka bir yığın insan asılıydı kollarından tavana; fakat benim gövdem ağır mı ağır, sanki kolların kopuyor, ha dayan ha dayan. Baktım askıda olanlar bağıyor, inliyor, ama kimsenin (yani polislin) umurunda bile değil, kapıda tık yok. Bir kaç saat sonra ben de bağımaya karar verdim ve ben de bağurdım. Birkaç dakika geçmemişti ki, gültüyle işkencehanenin kapısı açıldı iki işkenceci şaşkın şaşkın odaya daldı, gözleriyle sağı solu taradılar. 'Kimdi lan o garip sesleri çıkaran' diye sordular, ben de şaşırmıştım. 'Ben bağurdum' dedim. Polisler başladılar bana vurmaya 'ulan' dediler 'bağıyorsan adam gibi bağır, ne öyle dağdan dağa adam çağırıyormuşsun gibi sesler çıkarıyorsun', biz yerlere yıkılıyorduk gülmekten. İlk işkence sınavıydı Koca Piro'nun, başarı ile

çıkmıştı bu zorlu sınavdan. Üzerinde yakalanan kimlik sahteydi; ama o direttiği sonuna kadar, işkenceciler bir şey tutturamayınca serbest bırakmak zorunda kalmışlardı onu. Dağlar da parti konferansı (2. Konferans) yapıyordu o sıra ve delege idi Koca Piro. Konferans, Koca Piro'nun tutukluluk halini göz önüne alacak "MK" yedek üyeliği ile onurlandıracaktı Koca Piro'yu. Düşman, bilmeden en azılı düşmanın buraklıyordu elinden. Dağlara yönelecekti daha sonra Koca Piro, dağlara...

Onu ilk kez 1975 yılında, Derim'in bir dağ köyünde görmüştüm. Selam verecek vakti yoktu okumaktan, ha bile okuyordu. 1976 yılının ortalarında bizim bulduğumuz bölgeye geldi. Çukurova'ya. Uzun yıllar sürececek bir birlikteliğimizin başlayacaktı. Biz "Koordinasyon Komitesi" saflarında kalmıştık o yıllar. Ekonomik yapı tartışmalarının yoğun olduğu yıllardı. İlk sonduğu soru şu olmuştur: "Türkiye'nin Bismark'a ya da Stolipin'i kim? M. Kemal mi? demişti. İkinci sorusu geldi ardından "Tefeci tüccar sermayesi tarihsel olarak kapitalist sermayeden önce gelen ve gelişim aşamasında kapitalist sermayeye analık eden bir seyriz izlemiştir, serbest rekabeti yaşamış olan ve burjuva demokratik devrimini yapmış ülkelerde. Peki, yani sömürge ülkelerde tefeci-tüccar sermayesi aynı rolü oynayabilir mi, bu mümkün mü?" Ne gerek var sorulan çoğaltmaya, sözü şöyle bağlamıştı: "Silahlı mücadeleden firar etmek için ülkemizi renkten renge boyamayın" diyor ve Parti programını nasıl darbeye bir tarzla tasfiyeye yönlendireceğini, Kaypakaya'nın hiçbir görüşüyle ortak bir yanlarının olmadığını "Proleter Birlik'ten (KK'nın illegal yayın organıydı bu) verdiği alıntılarla belgeliyordu. Gerçekten, günümüzde bile "Silahlı mücadeleden" firar etmenin yolu adeta "ülkeyi kapitalist" ilan etmekten geçer olmuştur ülkemizde. Sanki ülke kapitalist olarak ilan edilince, rejim değişecek, demokrasi gelecek ve bizim oportünistler ve de revizyonistler üşüş üşüş kazasız belasız "legalizme" çulu serip "işçi sınıfını"

örgütleyecekler (!) Bizim oportünistlerimizin, otuz yılda üç askeri darbe ve sivil sıkı yönetime rağmen bu "tatlı su hayalleri" hiç bitmedi. Huylandır, ayağa göre ayakkabı arayacaklarına, ayakkabıya göre ayak ararlar kahve kahve dolaşarak. Yeri gelmişken, "Uzun Yürüyüş"ün, başında soruşturma memuru varmış gibi yazan ve legalleşme özlemiyle için için yanan bir yazarı buyurmuş ki: "Türkiye'ye, yarı-feodal diyene katırlar bile gülüyor-muş". Hz. Süleyman gibi hayvanlarla konuşmayı bile beceren bu zalı muhterem, eğer zahmet edip te insanlarla (bir gecede kendine "ayan" olan bu düşünceyi) konuşmayı ve onların bu konuda neler düşündüğünü öğrenseydi, katırların değil amma yedi göbeğin kendisine nasıl güldüğünü pekala görebilirdi diye düşünüyoruz.

Koca Piro'ya dönersek eğer, bizleri çekip almıştı "KK" (Koordinasyon Komitesi)'nin elinden...

Bu adam köyünde "çobanlık" yaptığını ve Mao'nun "Teori ve Pratik" adlı yapıtını, davar güderken okuduğunu anlatacaktı bize. Sonra maden ocaklarında geçen işçilik anılarını. Çok yoksul bir aileden geliyordu Koca Piro, liseyi hem çalışıp hem okumuştur. Usta bir "örgütçüydü", dinlemesini bilirdi, bıkıncadan saatlerce dinleyebilirdi sizi. Her lafa cevap yetiştirmeye gibi çocuksu, acemi taşkınlıkları yoktu. Son sözü kendine bırakma gibi diktatörece eğilimleri de yoktu. Konuşmaya başladı mı, yalın ve herkesin anlayabileceği bir dille konuşur, popülist veya entel kavramlara itibar etmezdi. Bir girdiği evde her zaman aranan beklenen biri olur çıkardı. Her masrafı not eder, masrafları da kaçınırdı. Cemil Oka yoldaş kendini feda ettiğinde, bir gün yoldaşlar Cemil'in elbiselerini bölgeye getirmişlerdi ve Cemil yoldaşın ceketi bir tek Koca Piro'ya uyuyordu. Kendine hazine bağışlanmış gibi aldı bu ceketi, yıllarca çıkarmadı üstünden. Yan yan basardı ayaklarını: "Yahu Piro, bacakların bile birbirine muhalefet, nasıl tutturuyorsun düz yolu?" derdim. "Kafa sağlam... Kafa sağlam oldu mu eğriyi-büyüğü aynı hedefe yönelmek mümkün" derdi.

Takırdım: "Ama gövde böyle yamuk yamuk olursa sağlam kafayı da hasta eder, senin bacaklarda sağ ve sol sapma var, inşallah kafana vurmaz" derdim. Katıla katıla gülerdi. O, bir arkadaş, bir dost, bir yoldaşı! O... en kargın zamanında dahi bir gardaşı... O... bir derttaşı... sırdaşı.

O... ülkenin ve partinin üzerinde karabutlar dolarken, kavgaya kaçaklığının düşün teorileri kutsandığı, ihanetin devrim adına ödüllendirildiği bir zamanda, dağ başlarının doruğunu tutmuş eğilmez bir başı O...!

ONUN İÇİN NE DEDİLER

Çok şey söylendi, onun ölümünün ardından. DABK'çılara göre "Orta yolcu"du" o. Konferansçılara göre "solcu", Olağanüstü 2. MK patentliydi bu son eleştiri. Diyeceksiniz ki niye? Şundan: Partideki örgütsel ve siyasal bunalım, partiyi bölünme noktasına getirmiş, bir türlü yapılamayan Konferans, ha bire erteleniyor malum kişilerce, bu yetmiyormuş gibi "Olağanüstü MK" partinin en temel görüşlerini "demokrasi" adına dinamitliyor. "Bu "demokrasi", parti çizgisine saldırı özgürlüğüydü- ve yurtdışından bir adım ileri gitmeye ödü kopan bu gürh, tavırları ile partiyi bölgesel bir döneme sokmuştu bile. İşte, böyleleri bunalımların bilinçlice yaratıldığı bir ortamda, Koca Piro, parti bölünmesinin duygusuyla, bir yurtdışına, bir Batı'ya, bir Doğu'ya koşurup duruyordu. Aca, Koca Piro'da "Konferans"ı örgütlemeye peşinde koşmasaydı, kim yapacaktı bu işi? Cinler ve perler mi?!

Böylesi bir inanç, böylesi görkemli bir uğraş içinde hayatını feda eden Koca Piro'ya şapka çıkarıp saygı duymak greekirken, ona "solcu"(!) etiketi vurmak; "otur sende Avrupa'da şu olağanüstü bayların yanında, senin neyine gerek Parti?" demek, değil midir???

Yaşamdan ders çıkaramayan insana kitaplar bir şey veremez! Dahası, böylesi bir yaklaşım, değerlendirme: "Tashyeciliği, kaçaklığı kutsar! Erdemi, özveriyi horlar, küçük düşürür. Militanın azmini törpüler, partinin ve kadronun savaşçı ruhuna darbe vurur!" Kadrolar, savaşı yükseltmek, kavgayı ustalaştırmak ve büyütmeyle yükümlüdürler. Bu ise ancak kavganın, savaşın içinde yetişmek ve pışmakla olur. Kadrolar ne fildişi kulesinde yetişir ne de Büro'larda. Ayrıca, sahibini olmak için okuyanlar, bürokratlar ve entellektüeller olmuştur her zaman, komünistler değil.

Koca Piro, yaşamı ve mücadelesi ile halka ve davaya bağlılığın güzel bir örneği; "militan kadro" anlayışının bir meşalesidir o!

Onun arkasından "en fazla" (!) gözyaşı döken "Olağanüstü 2. MK" oldu, ama timsahça idi bu yaşlar. Şöyle dediler ardından: "5. Toplantı'nın mimarı odur." Bu kendilerini "adamdan saymadıklarından" değildi, ne de bir "özeleştirisi" idi bu, aksine "günah topunu" Koca Piro'ya doğru iterek duyguları sömürerek "kendilerini kutsamak" için söylenmiş bir sözdu bu. Tarih acımasızdır, her sahte pehlivana minder sermez.

Koca Piro, şehit olmasından beş ay önce (yanılmıyorsa böyleydi?) Baha Erdoğan ve bir grup yoldaşı birlikte videoya çekilmiş, tartışma kasetinde (DABK bu kaseli ayrılık döneminde bütün kitleye gösterdi, oradan biliyoruz bunu) 5. Toplantı'daki revizyonist görüşleri reddediyordu. Dahası, 1986 yılında kaleme aldığı ve kendi imzasına da taşıyan "KOK" yazısında "Olağanüstü MK"yı açık açık suçluyor, birçok yoldaşın ölümlerinden yine "Olağanüstü MK"yı sorumlu tutuyordu...

Bir genel sekreter düşünün ki çağrı yapmasına rağmen "MK" bu çağrıya uymasın! Bir parti genel sekreteri düşünün ki, "MK, Avrupalarla oblomov gibi otursun, kaşına kaşına tatlı düşler kursun"; ama sekreter tek başına, hem konferans için, hem parti için didinip dursun ve düşmanın saldırılarına karşı koysun! Ve Olağanüstü MK utanmadan bu insana sahip çıksın! "Utanc devrimci bir duygudur" der K. Marks!

Peki biz ne yaptık allahaşkına!? Ödüllendirmedi mi bunları, baş köşelere getirip koymadık mı bunları? Hem de yalvar yakar... Demek "olmaz gereken yerde değiliz?" Peki bu değer yargılarıyla, bu politika ile, böylesi "kadrolarla" iyi bir yöne gitmek mümkün mü??? Aksine, olmanız gerektiği yerdeyiz, rüzgar ekük, tufan bileceğiz; fırtına aramızdan geliyor...

Tarih bilmeyen, ondan dersler çıkaramayan bir insan için bir tekrardır.

Tarih, bir öykü gibi anlatılıp yalnız duyguları tazelemek olunca, insanı yiyip bitiren kötü bir efkardır. Tarih, yaşadıklarıyla değil, "ahıtlarla" açıklanmaya çalışıldığında insana "yaşadığı günü" değerlendirme fırsatı vermeyen güzel bir yalandır...

Çukurova'ya yağmur yağıyor yoldaş, Dersim'e kar...

Mersin limanı bomboş, kancalarını beline takmış hammallar.

Bakkal Ali yine dudağında unutmuş yanar sigarasını, uyuyor.

Kornalara basıyor kamyon şoförleri, kızgın, huzursuz.

Giritli Moris, balık kızartıyor tahta kulubesinin önünde "Ella bre" diyor "ne isterseniz bende o var"...

Adana'ya yağmur yağıyor yoldaş! Kuru köprü sırılsıklam, Yavuzlar'da yağmur gibi kurşun var.

Kahrolası sokaklar, köprü başları tutulmuş, siren sesleri, bekçi dudukları, ruhsatsız havlıyor bütün mahallelerin köpekleri...

"Gel öpüşelim, belki görüşemeyiz bir daha, al ceketimi üstüne at, üstüne yoldaş..."

Dersim'e usul usul kar yağıyor. Öfkeli akıyor Munzur, biraz da kargın. Soluk yüzler, tanıdık tanımadık münlemiş gözler, ağzılarda ağıt olmuş artık yoldaş o ihtilalci türküler. Akıntıya kapılmış bir ağaç, Peri Çayı'nda, sağa sola çarpa çarpa ilerliyor ve bızımkıler, yine öyle mağrur, yine öyle kühan, yine öyle boyun bükmez dağlara doğru yitirler...

Mayıs gelince bir başka olur Dersim yoldaş! Çıkarır beyaz gelinliğini üzerinden, zıfak gecesindeki bir gelin gibi soyunur o dağlar, ovalar... Binbir türlü çiçek açar o ökede, bin bir türlü kuş çığım çığım çığırır. Cem'e durur "Kırklar", mercanlar haykır...

Muhammedin cennetinden güzel olur Dersim, Mayıs gelince! Kınılmış sana şu Mayıs'ın ortasında, Küstüm çiçekleri gibi dokunmuşlar yarama, eğilmişim. Yoldaş! Herkes bir başka anar, bir başka yanar sana, kimse bilmez, anlamaz, biz sadece bir önderi değil, bir dostu da yitirmişiz...

Mayıs gelince bir başka olur Dersim, hatta ki pepu kuşu ötü. Pepu kuşları ötiliyor...

İbrahim'i okumak

Talip ÇAKMAK

I Çin'deki büyük Proleter Kültür Devrimi'nin, komünist partisi içindeki kapitalist yolculara karşı indirdiği darbe, kapitalist-emperyalist sistemde de güçlü sarsıntılar yaratmıştı. Emperyalist sistemdeki sarsıntılar, doğru çizgiye sahip güçlü Maoist partilerin olmamasından dolayı, sistemden önemli kopuşlar sağlanamamış; bilakis sistem bu durumdan kendini yeniden üretme olanaklarını yakalamıştır. Bu olumsuz duruma rağmen, sistemde meydana gelen sarsıntılar birçok ülkede Maoist partilerin doğmasına yol açmıştı. Bu ülkelerden biri de, ABD emperyalizminin yarı-yeni sömürgeci Türkiye idi.

Türkiye'de 1968'lerde başlayan güçlü anti-emperyalist öğrenci hareketleri de Çin'deki Büyük Proleter Kültür Devrimi'nden ciddi oranda etkilenmişti. Bu anti-emperyalist öğrenci gençlik hareketleri, daha sonra gelişen kendiliğinden gelme işçi ve köylü hareketleri ile birleşmişti. Bu hareketler içerisinde yetişen Maoist kadrolar, önceleri, adında "ihtilalci" kelimesi olmasına rağmen esas olarak reformist-revizyonist bir çizgi izleyen TİHKP (Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi) içinde yer almışlar, daha sonra ise 1972 Nisan'ında TKP(M-L)'yi kurmuşlardır.

TKP(M-L)'nin kurucusu ve önderi İbrahim Kaypakkaya 1973'ün 18 Mayıs'ında işkenceye katledildi. Bu yıl onun ölümünün 25. yıldönü-

müdür. İbrahim Kaypakkaya'yı ölümünün 25. yıldönümünde anmak amacıyla onun Marksizm-Leninizm-Maoizm'i (MLM) kavrayışını ve komünizme bağlılığını, yazılarını inceleyerek ortaya koymak gerekiyor.

Kaypakkaya'nın yazılarını incelemeye geçmeden, onun bu yazıları nasıl bir mantık ile kaleme aldığını, okul arkadaşı ve yoldaşı Ali Taşyapan şöyle ifade etmektedir. "İbrahim güçlü bir fen yeteneğine sahipti, bu bilimden esinlenmiş sistemsel bir mantık silsilesiyle, yoğun ilgi duyduğu toplum bilimlerinin derinliklerine inebildi; bu bilimden algıladıklarını, sahip olduğu edebi yeteneğinin zengin anlatım formuyla dış dünyaya aktardı." (Kaypakkaya'yla Birlikte, Belge Yayınları)

1968'lerde başlayan kitle hareketleri 1970 yılına gelindiğinde doruğa ulaşmıştı. İbrahim, bu kitle hareketlerini incelediği "İşçi-Köylü Hareketleri ve Proleter Devrimci Politika" başlıklı yazısında, hareketi şöyle değerlendirmektedir. "Görüldüğü gibi işçilerimizin mücadelesi henüz iktisadi ve demokratik haklar içindir. Hedef: yasalara ve anayasaya girmiş hakları çiğnetmemek, bu hakları söke söke almaktır. Bu mücadele işçinin sadece kendi çabısıyla ulaşabileceği mücadeledir. En nihayet, sendikalar içinde birleşme, işverenlere karşı mücadele etme ve hükümeti gerekli işçi kanunlarını kabul etmeye zorlama..." mücadelesidir. Bu hedefler uğruna mücadele sonuçları doğuran sebeplere karşı mücadele değil, sadece sonuçlara

karşı mücadele'dir. 'Sadece geçici çareler uygulayan; fakat hastalığı iyi edemeyen' mücadeledir. Ne zaman ki işçi sınıfı hareketi, işbirlikçi iktidarın devrilmesi görevinin, birinci görev olarak kabul edecektir ve bunu gerçekleştirmeye yönelecektir, o zaman işçi sınıfının mücadelesi 'geçici çareler yerine, hastalığı iyi etmeye yönelmiş' bilinçli sınıfsal mücadeleye düzeyine yükselecektir." Görüldüğü gibi İbrahim bu değerlendirmesinde Lenin'in "Ne Yapmalı" eserinde ortaya koyduğu, işçi sınıfının kendiliğinden ve kendisi için hareketleri, sınıfsal bilinç ve sosyalist bilinç arasındaki farkları çok iyi kavramış ve Türkiye'deki işçi-köylü hareketlerinin anteliğini proleter sınıf bakış açısıyla ortaya koymuştur. İşçi sınıfının kendiliğinden hareketinde embriyon halinde olan sosyalizm bilincini geliştirmek ve hareketi sosyalizm ve devrim mücadelesine yönlendirmek için: "Proletaryanın 'hegemonyası'nın gerçekleşmesini isteyen her proleter devrimci, ülke çapında sınıfsal gerçeklerin açıklanmasını örgünlendirmek" gereğinden söz eder. Kitlelerin öncüsü olmanın kriterini ise, şöyle ifade etmektedir. "Eğer 'öncü' olmak istiyorsak, bütün muhalefet katlarının eylemine kılavuzluk etmeli ve doğru teorimizle ve doğru pratiklerimizle önderliğe layık olduğumuzu onlara ıspat etmeliyiz."

1970 yılının Mayıs ayında yazdığı, Proleter Devrimci Aydınlık dergisinde yayımlanan "İşçi-Köylü Hareketleri ve Proleter Devrimci Poli-

İlke" başlıklı makale, İbrahim Kaypakkaya'nın işçi sınıfının bilimini önemli oranda bilince çıkardığı bir belgedir. Bu belgede ortaya konan sınıf bakış açısı, onun daha sonraki programatik görüşlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu makaleyi kaleme aldığı günlerde -20 Mayıs 1970- Başkan Mao'nun dünya halklarına bir mesajı yayımlanmıştı. İbrahim bu mesajı doğru kavradı ve Mao'nun eserlerini daha fazla okumaya ve daha titiz incelemeye başladı. Nihayetinde, yukarıda adı geçen makale yayımlandıktan 1 ay sonra patlak veren, Türkiye işçi sınıfı mücadelesi tarihinde çok önemli bir yere sahip olan 15-16 Haziran büyük işçi direnişini değerlendirmesinde, önemli oranda Maoist görüşler hakimdir. İbrahim bu değerlendirmesinde kabaca şu sonuçlara varır: "*parlamentarist, pasifist, oportünist görüşler ağır bir darbe almıştır*", "*devrimin güdöte dayanacağı ortaya çıkmıştır*", "*Burjuva devlet teorileri iflas etmiştir*", "*Halkın kurtuluşunu hakim sınıfların ordusundan beklemenin hayal olduğu ortaya çıkmıştır*", "*Ordunun sınıf düşmanı yüzü kitleler tarafından kendi deneyleri ile görülmüştür*", "*Gerçek kahramanın kitleler olduğu bir kere daha ispat edilmiştir*", "*kalelerden kopuk devrimin yapılamayacağı açığa çıkmıştır*", "*Devrimin kısa sürede bastırılması, devrimin ilk başlarda şehirlerde başarıya ulaşamayacağı, şehirlerde zaman zaman ortaya çıkacak işçi ayaklanmalarının kırık bölgele çekilmediği takdirde bastırılmaya mahkum olduğu görülmüştür*", "*devrim sonrası iktidaretin koşulları, devrimci bir partinin illegal olarak faaliyet göstermesi gereğini ortaya koymuştur*", "*15-16 Haziran direnişi, ülkede devrimin objektif şartlarının ne kadar olgunlaştığının somut bir delili oldu*".

İbrahim'in 1971 Mart ayında yaptığı bu değerlendirmeyi de içeren "*Arkadaşlar*" başlıklı, örgüt içi yazısı içinde bulunduğu revizyonist-reformist çizgiye yönelik eleştiri aynı zamanda, daha önce kendisinin de

savunduğu hatalı düşüncelerin özelleştirilmesini de kapsamaktadır. Bu yazı onun tamamen MLM'ye yöneldiğinin bir belgesidir. Askeri faşist darbeden sonra kırsal alanda faaliyete başlayan İbrahim, faaliyet gösterdiği alanlardaki toplumsal ilişkileri, Lenin'in "*Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*" ve Mao'nun "*Hunan Köylü Raporu*" çalışmalarından esinlenerek tahlil etmiştir. "*Çorum İlinde Sınıfların Tahlili*" ve "*Kürecik Bölge Raporu*" başlıklı bu çalışmaları onun MLM bilimini ne kadar net bir şekilde kavradığının açık bir göstergesidir. O, sözü edilen çalışmaları, emperyalizm ve onun yerli uzantısı komprador kapitalizmin feodalizm ile nasıl iç içe geçip kırık bölgeleri bile emperyalist dünya pazarına bağladığını, bu gelişmenin ne kadar ağır ve sancılı olduğunu göstermektedir.

İbrahim Kaypakkaya'nın bütünlüklü görüşleri "*TİİKP Program Taslağının Eleştirisi*"nde ortaya konmaktadır. Bu eleştiri'de sınıf mücadelesi, proletarya diktatörlüğü, demokratik halk diktatörlüğü, devrimin yolu sorunu, halk savaşı halkın birleşik cephesi, sınıflar ve sınıfların mevzilenmesi, çelişkiler sorunu, ulusların kendi kaderini tayin hakkı, Kurtuluşunun ayrılma hakkı, devletin niteliği, Kemalizm, sosyalizm ve komünizm gibi sorunlar esas itibarı ile MLM bilimi ışığında ele alınmış ve ortaya bir komünist parti programı sayılabilecek sistematik görüşler çıkmıştır. Marks'ın, "*Gotha ve Erfurt Programının Eleştirisi*" adlı eseri ve Lenin'in, RSDİP'in adının SBKP olarak değiştirilmesinin nedenlerini ortaya koyan makalesi ve 3. Enternasyonal'e katılacak partilerde aranan kастaların ifadesi olan 21 ilke'nin önemli oranda etkileri görülmektedir bu görüşlerde. Ayrıca İbrahim'in "*Türkiye'de Milli Mesele*", "*Başkan Mao'nun Kızıl siyasi öğretisini Doğru Kavrıyalım*", "*Şafak Revizyonizminin Kemalist Hareket, Kemalist İktidar Dönemi, İkinci Dünya Savaşı Yılları, Savaş Sonrası ve 27 Mayıs Hakkındaki*

Tezleri", "*Şafak Revizyonizmi ile Aramızdaki Ayrılıkların Kökeni Ve Gelişmesi*" başlıklı 5 temel belge ve 11 ilke, belirli eksiklikler taşıyada, esas itibarı ile MLM bakış açısının ifadeleridir.

İbrahim, yoksul köylü sınıfsal temelden gelme, aydın bir gençti, o bir aydın olarak, bir yandan içinde bulunduğu toplumun ilişki ve çelişkilerini incelerken diğer yandan da dünya komünist hareketindeki gelişmeleri yakından takip ediyordu. O, hem teorisyen hem de militan bir pratikçiydi. Henüz 24 yaşında iken faşist cellatlar tarafından katledildi. Onun düşünceleri, hâlâ Türkiye ve Karduklu Maoistlere ışık tutmaya devam ediyor.

II

Türkiye ve Karduk'un Maoistleri, Maoist hareketin içinde bulunduğu krizi aşmak ve sistemin krizinin devrime dönüşmesine yardımcı olmak amacıyla, İbrahim ve Mao'yu iyi okumaları, onlardaki bilimsel yöntemi kavrayarak toplumdaki ilişki ve çelişkileri tahlil etmeleri gerekir. Maoist hareketdeki sorunun bir tarafı dogmatizm olduğu gibi, diğer tarafı da liberalizmdir. Değerli araştırmacı Ethem Direnhan, "*İbrahim Kaypakkaya, Fırtınalı Yıllarda 'Bilinmeyen' Yazılar*" adlı kitabına ozan Garip Şahin'in şu: "*Dağ dumandır / Kör karanlık / Geç zamandır / Vartınik'de kış yamandır. / Kırmızı gül buz içinde*" dörtlüğü aldıktan sonra "*Buzu eritip, güllü içinden çıkarmanın zamanı gelmiştir*" demektedir. Bu cümlede içerik olarak çok şey gizlidir. İtiraf etmeliyiz ki, biz, İbrahim savunucuları onun düşüncelerindeki bilimsel yöntemi kavramak yerine, bu düşünceleri bir dogma olarak algıladık ve onu dondurduk. Şimdi, buzu kırmadan -buzu kır-dığımız durumda güllü de kırmış oluruz- "eritip güllü içinden çıkarmanın zamanı gelmiştir" geçiyor bile! Buzu eritip güllü çıkaralım ki, gül güneşe, suya kavuşup, güzel kokularını çevreye yaysın. Buzu eritmek için MLM biliminin ışığı ve sınıf mücadelesinin sıcaklığını kullanmalıyız.

Buza eritip, gülü içinden çıkarma çabasında olan, Türkiye ve Karduk'un Maoist Birlikçilerinin tartışma süreçlerine katkıda bulunmak amacıyla İbrahim'i yeniden okudum. Okuma uğraşımı, hiç bir zaman satırları ezberleme, ya da düşünceleme kanıt bulma olarak algılamadım. Marksist klasikleri olduğu gibi İbrahim'i de bilimsel kuşkuyla okudum. İbrahim'in seçme yazılarını ilk okuduğum 1979 yılında, onun yazılarında alıntı yaptığı kitapları almak için asgari ücretimin yarısını kitapçılara yatırmış, sayfa sayfa, satır satır karşılaştırma yapmışım. Ancak, hiçbir zaman bilimsel kuşkuçuluğu, hiç bir şeye inanmama olarak algılamadım.

"Gelenek ve Gelecek" (Kolektif, Özel Sayı: 1) başlıklı araştırmamdan ve İbrahim'i okurken yaptığım çikarsamalardan ortaya çıkan düşüncelerimi -ayrıntıları sözü edilen yazıda ortaya koyacağım- kaba hatları ile belirtmek istiyorum. Gelenek'in temel aldığı düşünceler, *"İbrahim'in kafasında billurlanmış, öbürleri tarafından onaylanmıştır."* (Ali Taşyapan, *Kaypakaya ile birlikte*).

Bu düşünceler: belirli subjektif ve dogmatik yönler taşıyorsa, geleneği oluşturan kadroların gelişim süreçleri, içinde bulundukları hareketin durumu, dünya komünist hareketindeki gelişmeler ve daha başka bazı nedenler gözönünde bulundurulduğunda, esas olarak MLM düşüncelerdir.

MLM kadroların TLKP'den kopuşları, bazılarının dediği gibi zamansız ve erken değil, geç olmuştur. 15-16 Haziran büyük işçi direnişi sonucu yapılan değerlendirme doğrultusunda revizyonist-reformist cepheden kopulması gerekirdi. Ancak, daha sonra İbrahim'in ortaya koyduğu gerekçeler anlaşılabilir şeylerdir.

Kopuşun başlangıcı sayılan DABK Şubat Kararları'nda belirtilen: *"Şimdi işçi sınıfımız ve yoksul köylülerimizin büyük çoğunluğu, kuruluşlarının ancak silahlı mücadeleyle olacağını kavramış durum-*

dadır" tespiti, subjektif bir değerlendirme değildir.

Milli meselede esas itibarı ile Lenin ve Stalin'in görüşlerine bağlı kalmıştır. (Bu konuda Onuçoğlu'nun değerlendirmesine katılıyorum.) Karduk ayrıntılı olarak incelenmemiştir. Geleneğin o günkü durumu dikkate alındığında bunun büyük bir hata olarak görülmemesi gerekir. Ancak, Karduk'un dört parçaya bölünmesinin tarihi haksızlık olarak değerlendirilmesinin ardından gelen: *"yukarıda işaret ettiğimiz tarihi haksızlık, artık günün meselesi olmaniteliliğini çoktan yitirmiştir"* şeklindeki belirleme hem yanlış, hem de Kürt ulusuna karşı bir haksızlıktır. Kaldı ki, bugün Karduk'daki, sözlü edilen "tarihi haksızlık" a karşı verilen özgürlük mücadelesinin "sosyal gelişmeyi ve sınıf mücadelesini" ne oranda hızlandırdığı ortadadır.

Sosyo-ekonomik yapı konusunda: *"Çorum İlindeki Sınıfların Tahlili"* ve *"Kürecik Bölge Raporu"*nda ortaya konulan veriler ışığında yapılan tespitlerde, emperyalizmin uzantısı olan komprador kapitalizmin kırsal alanlara da girdiği belirtilirken, seçme yazılardaki formülasyonlarda komprador kapitalizmin hakimiyeti yerine, feodalizmin tasfiye edilmiş olmasından yola çıkılarak, *"Yarı-sömürge, yarı-feodal"* yapının hakim olduğu tespiti ve *"feodalizm ile geniş halk yığınları arasındaki çelişme boş çelişmedir"* tespiti yanlış tespitlerdir.

Birinci yenilgi, örgütsel yenilgidir. Bu yenilgide subjektif etkenlerin rolü olduğu gibi, yenilginin esas nedeni objektif koşullardır.

Yenilgi sonrası süreçte, somut koşulları somut tahlili yapıp, ideolojik ve örgütsel birlik sağlanıp parti ve ordu inşasına yönelmesi gerekirdi. Bunun yerine İbrahim'in görüşlerinin doğru olup olmadığı tartışılmıştır. Kadroların bir kısmı sağ çizgi izlemeye başlamış bir kısım ise sol sekte bir çizgiye yönelmiştir. Sol sekte çizgi sistematik düşüncelerden kaynaklı bir çizgi olmayıp, Marksizmi kavramadaki ye-

tersizlikten kaynaklanmaktaydı. 1976 kopuşu erken bir kopuş olmuştur. Bölgesel dönemde ordu inşasına yönelik faaliyetler olumlu olmakla birlikte, ordu inşasının temelini kıral olmasa gereği yeteri kadar kavranmamıştır.

1978 Konferansı ideolojik ve örgütsel birlik, parti ve ordu inşası açısından olumlu bir adım olmuştur. Ancak, *"gerilla savaşına hazırlık aşaması, barışçı geçiş"* şeklinde ifade edilen çizgi sağ bir çizgiydi. Nihayetinde bu çizginin sonucu olarak, şehirlerde gelişen anti-faşist mücadelede, önderlik küçük burjuva devrimci örgütlere kaptırılmıştır. Bu dönemde, işçi sınıfı içerisinde sınıf en-dikacılığı hareketinin yaratma, sınıf içerisinde kök salma, gerçek anlamda sınıf partisi olma koşulları ortaya çıkmıştı. Şehirlerdeki anti-faşist kitle mücadelesinde önderlik ele geçirilebilir, bu mücadele içerisinde yetişen savaşçılardan kırdaki hakim olan sağ oportünist çizgi sahipleri dünya komünist hareketinde -Çin'deki geriye dönüşten sonra- ortaya çıkan, başını Enver Hoca ve AEP'in çektiği inkarcı oportünist çizginin etkisinde kalarak Mao yoldaşın usta olup olmadığı tartışmasını açmış ve parti kadrolarının ideolojik açıdan zayıflamasına yol açmıştır. Bu durumun sonucu 12 Eylül sürecinde, -birkaç istisna dışında- işkencede olumsuz tavır takınmışlardır. Bu süreçte, FU'ler içinde bulundukları koşulların da etkisi ile ideolojik önderliklerini yeterince yerine getirememişlerdir. Ancak, onların müdahalesi ile parti içerisindeki az sayıda kadro MLM'ye bağlı kalarak, partiyi II. Konferansa götürmüşler ve inkarcı çizginin etkisindeki sağ oportünistleri yenilgiye uğratmışlardır. Ve bu önemli bir olumluluktur. Ancak geç kalmış bir olumluluk. 12 Eylül öncesi ortaya çıkan GKK ayrılığı, partinin konferansını geciktirmiştir. Bu ayrılık konferansı 12 Eylül sonrasına sarkmasını gerektiriyor. 12 Eylül öncesi konferans yapıp, 12 Eylül koşullarına göre hazırlıklar yapılmalıydı.

12 Eylül askeri faşist cuntası olduğunda, Merkez Komitesinin içine girdiği kararsız tutum afedilmez bir hatadır. 12 Eylül geldiğinde yapılması gerekenler yapılmamıştır. Daha önceden sağlıklı kır çalışmasının yapılmamış olmasından dolayı, faaliyet içerisindeki kadroları kırlara çekmemek yine affedilmemesi gereken büyük bir hatadır. Örgütsel faaliyetin olduğu tüm alanlardaki silahlı militanlar hiç olmazsa bulundukları alanların kırlarına çekilebilirdi. Geri çekilme kaçat şeklinde değil, cuntaya yönelik eylemler yapılarak olmalıydı. 12 Eylül koşullarında, II. Konferans sonucu alınan "saldırı" karar, sağ çizgiye karşı sol bir tepkinin ürünüdür. Nihayetinde bu karar kağıt üzerinde kalmıştır. Tüm olumsuzluklara rağmen, örgütsel faaliyetin sürekliliğinin sağlanmaya çalışılması, zayıfta olsa direnişi devam ettirmesi olumlu yönlerdir.

II. Merkez Komitesi: tüm kan kaybına rağmen devam eden örgütlülüğü, tam da kitle hareketlerinde kıpırdanmaların başladığı süreçte, 1984'ten itibaren tasfiyeye yönelmesi kadroları yurt dışına çekmesi affedilmez tarihi bir hatadır. Bu süreçlerde cezaevinden çıkan FÖ'ler kadrolarından beklenen tarihsel görevleri yerine getirememiştir. Birisi proletaryaya ihanet etmiş burjuvazinin yanında yer almış, bir diğeri, II. Merkez Komitesinin sağ oportünist çizgisine kapılmış, bir diğeri ise orta yolcu politikaları yüzünden parti tabanına ve kadrolara güven verememiş dolayısıyla kendisinden beklenen misyonu yerine getirememiştir. Her şeye rağmen bu ikisi, şu anki durumlarını düzelttikleri takdirde, samimi bir özleştirme ile inşa sürecindeki Maoist hareketin bileşenleri içerisinde yer alabilirler.

III. Konferans ve sonrasındaki gelişmeler: DABK'nın çıkışı yanlış. Konferansın yapılması olumluydu. Sahiplenilmeli. Ancak, konferans sonrası DABK'a karşı izlenen politikada yanlışlıklar vardı. İlk başlardaki politika daha sonra, değişmiş, "yoldaş", "12 Eylül artığı" olmuştu.

DABK sol sektör bir çizgi izledi. Çıkışındaki yanlışlık daha sonraki ideolojik ve örgütsel çizgilerdeki askeri faaliyetleri, kitle çalışmaları tüm eksikliklerine ve yanlışlarına rağmen olumlu ve sahiplenilmesi gereken faaliyetlerdir. Konferansı kanadın Köylü Halk Meclisleri, iktidar perspektifi doğrultusunda önemli bir adımdı.

92 birliği, parti güçlerinin birleştirilmesi, kaynaştırılması yönünde atılmış önemli bir adımdı. Ancak birliğin gerçekleştirme şekli ve daha önceki örgütsel şekillenişlerin önemli oranda korunması olumsuzluktu. Bu olumsuzluk, daha sonraki olumsuzlukların temelini oluşturdu. 94 Nisan'ında yaşanan, örgüt hukukunun çiğnenmesi olayıdır. Evet darbe yapılmıştır. Ancak darbeye zemin hazırlamak ve darbeyi içinden yıkmak için çaba sarf edilmemesi bir başka yanlış oluşturmıştır. "Tüm suçlular yargılsın" çağrısı ile olağanüstü konferansa gidilmesi gerekirdi. Bu aşamadan sonra parti güçleri oportünist kliklerin yönetiminde tasfiye'ye uğramıştır. 94 sonrası süreç hiçbir açıdan sahiplenilecek bir süreç değildir. Faşist diktatörlüğün 20 yıl uğraşıp tasfiye edemediği parti, bu süreçten itibaren oportünist klikler tarafından her açıdan tahrifta uğratılmıştır. Tüm olumsuzluklarına rağmen Türkiye ve 'Kardük'ta belirli bir prestije sahip olan parti, sözü edilen kliklerin olumsuzlukları yüzünden bu prestijini yitirmiştir.

Bugün sorun, gerek yukarıda sözünü ettiğim kliklerin saflarında olan, gerekse hareketten şu veya bu nedenle kopmuş, sistemin çarklarına kendini tamamen kaptırmamış, Türkiye'deki sosyal kurtuluş mücadelesinde, Kardük'daki ulusal özgürlük mücadelesinde yer almak isteyen gelenek güçleri, Türkiye'li ve Kardük'lu Maoistlerin sosyal ve ulusal kurtuluş mücadelesi içerisinde inşa etmeye çalıştıkları örgütlülüklere güç vermeleri ve adım adım tüm Maoist güçleri Türkiye'nin ve Kardük'un Maoist partilerinde birleştirme sorunudur.

...DE

Semile
Yürekle sevgiyi paylaştığını
Sözüklerdeki gizemle
O günleri düğünler
En güzel yıllarını
Yüreğimizin sıcaklığıyla yayıyorduk
Bu şehrin sokaklarına
Evet
Yaşama anlam veren
Biri yaşama bağlayan
Umudun be
de bu şehirde
Uzun bir zaman dilimi
Semile
Sadıca göz göze bakarak
Oysa yüreğimi yüreğinde
Uğuş bacakları
Bir marşlıkta
Bırakmadan boşlukta
...de
Oysa bir yürekte
Sözleşmişken semile
Bu şehrin sokaklarında
Martılar gibi
Dün seni gördüm
Nasıl ki
Denizin manisinden
Bir bakış ürker
Martidan
Sen de ürkmüşün
Kendinden ve yarımdan
Bu şehrin masifliğinde
Evet
Yanlışlıktan
Ürkmüşün sen
Gece karanlığının
İssiz sokaklarında
Ayık seslerinle
Görünmez olan gölgeyle
Yitirmişsin gözlerindeki
Umudun ışığını
Anızın
Evet ...de
Sessiz düşlerdeki gibi
Gök yüzünde kara boşluğa
Saldın kendini
Yaşam sessizliği içinde
Girgide uzaklaşıyordun
Gece karanlığında
Yolumu yitirmiş
Bir marş gibi
Delaziyorsun başboş
Çıplak yüreğinle
Umudu yitirmişgesine
Oysa gökyüzünden
Deniz masifliğinde
Kaç kara bulut var ki
Parçalamalısın
Kuzgunun uğultusuyla
Doğmuşsun
Umudun içindeki bulutları
Yıkmalısın o sessiz
Yanlışlığı senemleştiğini
Yüreğimin sıcaklığıyla
Yaşama olan aşkla
Yanıp kavulmuş
Bu şehrin tüm ortasında

Onur Kara/Gebze

Yaşadığımız bunalım ve kurmak istediğimiz yeni yaşam

Hasan CEM

Bunalım konsepti, pozitif bilimlerden ziyade toplumsal bilimlerin ilgi alanındadır. Bu kavram herhangi bir alandaki devinimle, o devinime yön veren kaide, kural ve yasaların çatışmasından doğan nispi devinimsizliği ifade etmektedir.

Çağımızın en karakteristik özelliklerinden biri bunalımlarla yüklü olmasıdır. Çağımızın neden adeta bunalımlarla özdeş hale geldiği sorusunun yanıtı çok açıktır. Keza, dünya çapında egemenliğini tesis etmiş olan anamalcılık, hepimizin malumu olduğu üzere temelde yapısı gereği zorunda bunalımlar dizgesidir.

Bugün emperyalist-kapitalist dünya, direk kendi yarattığı olan toplumsal bunalımlarla cebelleşmektedir. Bu cebelleşmede burjuvazi, elbette toplumsal bunalımları tümüyle ortadan kaldırmak gibi bir amaçla hareket etmiyor/edemez de. Çünkü böyle bir amaç kendi varoluşu ile çelişik haldedir. Bunalım burjuva sınıfı yaratımı da olsa belli bir noktada kontrol altında tutulamadığı nispete bir sınıf olarak varlığını tehdit eder duruma gelmektedir ki, bu gerçeklik burjuva sınıfının bunalımlar karşısındaki ilgisizliğini engellemektedir. Burjuva iktidarlarının temel hedefi, toplumsal bunalımları "makul" seviyede tutmak ve böylelikle de kendi bekasının yolunu sürekli açık hale getirmektir.

Anamaleri sistemin, toplumsal bunalımlara yaklaşım hususunda gösterdiği ciddiyet ve bunalımları hangi yöntemlerle "makul" seviyede tuttukları konusunda devrimciler arasında kayda değer görüş farklılıkları olmadığından; konumuzun esasını da burjuvazinin mevcut bunalımlara yaklaşım biçimi oluşturmamışından hemen esas konumuza gireceğim. Yazımın başlığından da anlaşılacağı üzere irdelemeye çalıştığım konu kendi bunalımlarımıza yaklaşım tarzımızdır.

Tarihin öznesi olma iddiasını taşıyan biz devrimciler, herhangi bir konsepti ya da fenomeni resmederken sözkonusu fenomeni ve onunla ilintili tüm fenomenleri bütünlüklü ele alıp irdeleme ve kendi rolümüzü açığa çıkarmada ne yazık ki gerekli yetenek ve basirete sahip değiliz. Oysa tarihin öznesi olmak, öncelikle bu basirete ve yeteneğe sahip olmaktan geçer. Bu husustaki yeteneksizliğimizi, yaşadığımız bunalım çağında kendi bunalımlarımızı çözümlemeye ve üstesinden gelme çabamızda pekala görebiliriz.

Toplumların tarihine baktığımızda, her devrim arifesinin aynı zamanda ciddi bir bunalım anı olduğu gerçeğini görürüz. Demek ki, bunalım görece bir devinimsizliği ifade etse bile, aynı zamanda toplumlar için ileri sıçramanın geriye doğru atılmış adımlarını da ifade etmektedir. Bunalım konsepti, herşeyden önce belli bir üretim biçiminin zorunluluk du-

rumunu ifade eder. Bu nedenle bile olsa, bunalım konseptini "iyi" ya da "kötü" olarak belirlemek doğru bir yaklaşım değildir. "İyi" ya da "kötü" olanı belirleyen, bizlerin bu zorunlu durum içinde vaziyet alış tarzımızdır. Keza, yaşanan bunalımları zamanında, doğru çözümleyip uygun hareket tarzı geliştirebilirsek, gerek toplumsal bunalımları gerekse de kendi özgün bunalımlarımızı aşip mevcut durumumuzla eskisinden çok iyi bir durumu yakalayabiliriz.

Ülkemiz devrimci hareketinin yönlendiricilerinin, egemen sınıflara ilişkin, enflasyona varabilecek oranda bunalım teorileri üretmede gösterdiği yeteneği, kendi bunalımları hususunda göstermemesi bile başlı başına ciddi bir bunalım durumunu ifade etmektedir. Diyebiliriz ki, devrimci hareket kendi bunalımlarını görememe bunalımı yaşamaktadır ki, bu durum her geçen gün ezilenler nezdinde ciddi bir güvensizliğin ve umutsuzluğun nedeni olmaktadır.

Konuyu anlaşılır kılmak için fazla uzağa gitmelere de gerek olmadığı kanısındayım. Kendimizin ve aynı gelenekten geldiğimiz devrimci yapıların bunalımlarımıza yaklaşım tarzımızın ne olduğunu irdeleyelim. Toplumsal bunalımlara yaklaşımdaki ciddiyetimizin ölçütü, kendi bunalımlarımıza yaklaşım tarzımızdır.

Gelecek tarihimiz aynı zamanda bunalımlar tarihidir. Önüne devrim gibi çok ciddi ve zorlu bir görev koymuş bir partinin bunalımlar yaşama-

sında şaşırılacak bir durum yoktur. Sorgulanması gereken yaşanan bunalımların ne ölçüde sıçrama tahtası haline dönüştürülebildiği sorunudur. Şu teslim edilmeli ki, geleceğimiz, genel olarak bunalımların birer sıçrama tahtasına dönüştürülemediği.

Yaşadığımız bunalımların nasıl bunalımlar olduğu, nereden kaynaklandığı ve nasıl aşılacağı sorularının yanıtından öte, çoğu defa öncelikle bir bunalım yaşadığımız kabul edilmemiştir. Bilmeliyiz ki, herhangi bir gerçeklik surf yadsındığından dolayı hiç bir zaman yok olmaz. Ama gerçekliği yadsınmak, gerçekliğe ilişkin politikalarından yoksunluğa doğurur. Bugün bile somut olaylara ilişkin somut politikalarımız yaşamın orta yerinde kendini hissettiremiyorsa, bu, hali hazırda yaşanan bunalımları eksik kabulümüzden kaynaklanmaktadır.

Geleneğimizin, bunalımlarına karşı kayıtsızlığına yüzlerce örnek vermek pekala mümkün. Öyle bir parti düşünün ki, önce alt-üst oluşlar yaşasın, her bunalımda karpuz gibi ikiye -bazen üçe- bölünmüş olsun, ama her seferinde taraflar gerçek durumu karartıp kendi lehlerine hayali durumlar yaratsınlar ve sonra dönüp kendi senaryolarına kendileri bile inanmış olsunlar. İşte böyle bir partinin kendi bunalımlarını görmesi ve bunalımdan kurtulmak için etkili politikalar üretmesi mümkün müdür?

Yaşadığımız her bunalım ve akabindeki bölünme sonrası, tarafların ayrı ayrı çıkardığı yayınlarda adeta bunalımlarımızı gizlemeye yönelik bir amaç güdülmüşçesine, "partimiz dindik ayakta", "arındık", "tasfiyecileri tasfiye ettik" vb ucuz cümlelerle sözümona durumumuza kurtarmaya çalıştık. Bu politikalar bunalımdan çıkışı değil, başka bir bunalım olan politik-örgütsel-ideolojik marjinalliğin besleyici unsurları haline getirdi bizleri.

Herşeyin temeli dürüstlükse; ama bizler dürüst davranmıyorsak ve halk kitlelerinin gördüklerini bile onlara yanlış anlatıyorsak, örgütümüzün amaca uygun araç olduğunu savlayabilir miyiz? Halka, "bölünmedik" diyoruz ama, halk bölünmüş

güçleri görüyor.

Doğaldır ki, böyle bir manzara içinde, "kendi sorunlarımızın üstesinden gelemeyenler, bizim sorunlarımızın çözümünde nasıl yanıt olabilir?" sorusunu kendisine sorarak bizlere karşı ciddi bir güven yitimine uğramıştır ülkemiz halkları.

"Partimize gönül verenlere, işçilere, köylülere, devrimci kamuoyuna! Partimiz, yaşadığı bir dizi sorunun aşamadığından, parti birliğimiz yara almış, güçlerimiz bölünmüştür. Biz x saflarında kalan parti güçleri olarak bu bölünmeyi devrim açısından bir kayıp olarak değerlendirmeye

**Şunun altı çizilmeli ki
"gelenek" ile
Kaypak kayacılık asla
özdeş fenomenler
değildirler.
Kaypak kayacılık,
dönemi itibarı ile en ileri
devrimci duruş; gelenek
ise, Kaypak kayacı duruşu
devam ettirme
samimiyeti ile yola
çıkılmış ancak gelişen
hayata karşın
Kaypak kayacılığı
aşmayı becerememiş
bu yönü ile hayata yanıt
olamamış ve kendi
kaosunda boğulup
kalmış bir kültür,
bir çalışma tarzıdır.**

ruz ve sorunların devrimci temelde çözümü, parti güçlerinin yeniden birliği için çalışacağımızı ve partiyi yeniden inşa edeceğimize inanıyoruz."

Halk kitlelerinin, bölünme sonrası bizlerden beklediği yukarıdaki tarzda kaleme alınmış bir bildiriydi belki. Oysa biz, her defasında bölünmelerimiz karşısında ciddiyetten uzak tavırlar içinde olduk. Yukarıdaki tarzla yazılmış bir bildirinin halkta

yaratacağı olumlu havanın ve güvenin devrim için taşıdığı anlamı hiç bir zaman kavrayamadık.

1994 bunalımında, "iradeyi biz temsil ediyoruz, parti bizi" diyen her iki yan ile, 1995 bunalımında bir tarafı "Konferans Kaçkını Suçlular Gurubu" olarak niteleyip, bunalımı önemsizleştirenlerin buluştukları yan, yaşanan bunalımları ve yıkılan partiyi görmemek, daha doğrusu kendi yıkımlarını gizlemektir.

Gelinen noktada ayrı örgütler olarak şekillenen gelenek güçleri, hali hazırdaki nesnel konumlanışlarını yayın organlarında utangaç bir şekilde de olsa yansıtmaya başlamaları bir olumsuzluktur. Nihayet, "yeniden inşa" konseptini kullanmaya başladılar. Hemen şunu ifade edelim ki, ancak dağılan-yıkılan ya da dejenerasyona uğrayan bir örgüt ya da parti aksiyonları yeniden inşa konseptini gündemlerine alır. Aksi halde, birileri sorar: "Nereden çıktı bu yeniden inşa?" Oyle ya, yıkılmayan-zafardan zafere koşan bir parti için gücüne güç katacak devrime koşma dururken, her şey çok sağlamken yeniden inşa anlamı olmaz mı?

Gelelim bu fırtına içinde kendi konumlanış tarzımıza. Geleneğin dışımızda kalan her iki yapısı için "yeniden inşa" kavramını kullanmaları kendi nesnel konumlanışları gereği ne kadar isabetli ise, bizim böyle bir kavramı kullanmamız yine nesnel konumlanışımız gereği o derece isabetsizdir.

Bir yapı olarak ortaya çıkış gerçekçilerimiz hatırlandığında, partileşme sürecimizi "yeniden inşa" kavramı içinde değerlendirmek ancak kendi tutarsızlığımızı gösterir. Herşeyden önce, bizim gelenek değerlendirmemiz, dışımızdaki iki yapının bakışı ile hiçbir paralellik arzetmemektedir. Keza onlar, geleneğin yaşadığı kaosu, politik ve ideolojik çizgiden bağımsız olarak, gelenek kadrolarının yetmezliği ile açıklayıp, üzerinde bulundukları siyasi ve ideolojik zeminle hiçbir sorunlarının olmadığından hareketle "yeniden inşa" konseptine başvurumaktadırlar. Oysa bizler, geleneğin kaosunda, yet-

mezliği sadece kadro sorunu olarak görmeyip; bir bütün olarak örgütsel-siyasal ve ideolojik zeminden mevcut kaostun beslendiğini savlıyoruz. Bu durumda da bizler için, "yeniden inşa" değil, "yeni inşa" bir zorunluluk olarak kendisini dayatmaktadır. Tabi ki, tutarlı olmak açısından bu böyledir.

"İnşa", "yeniden inşa" ve "yeni inşa" kavramlarının anlattığı gerçeği bilincimize çıkarırsak, bu husustaki kaosuza son verebiliriz.

Bilindiği üzere; İnşa: Aynı parçaları belirli bir kural, kaide ve yasalar dahilinde toplayıp bir amaca hizmet eden araç ya da sistem oluşturma faaliyetidir. **Yeniden İnşa:** Tamamlanmış fakat bir süre sonra çeşitli nedenlerle yıkılmış, dağılmış parçalarına ayrılmış ve bundan dolayı da amacına hizmet etme yeteneğini kaybetmiş bir sistemi eski parçalarını onararak aynı temel üzerinde yeniden oluşturma faaliyetidir. **Yeni İnşa:** Eski sistemle sadece bir amaç ortaklığı olan fakat yepyeni bir temel üzerinde yeni parçaları yeni kural kaide ve yasalar dahilinde bir araya getirip eski sistemin başaramadığı amacı gerçekleştirmek üzere, yeni sistemi inşa etme faaliyetidir.

Kavramların içeriğini bu şekilde doldurduğumuzda öndümüzdeki faaliyetin "yeni inşa" olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Ancak bu sorun kavramlara farklı yaklaşımımızdan ziyade, geleneğimizin yaşadığı bunalımlara farklı yaklaşımımızdan kaynaklanmaktadır.

Kimileri geleneğin, geleneksel politikalarında ısrarı şart koşabilir. Ve "yeniden inşa" perspektifinin temel alınmasını isteyebilir. Bu noktalarda kimi kez hâlâ eski hastalıklarımızın devam ettiği görülüyor. Kolektif içinde tek tek bireylerin görüşlerine ambargo koymak gibi bir anlayışımız yok. Ancak bireylerin kendine özgü fikirlerini kolektifin iradesinin görüşleri gibi ifadelendirmek de hoşgörülle karşılanamaz. İşte iflas eden bu tarzı aşmak için yeni inşaya ihtiyaç var.

Çok doğaldır ki yeni inşamız da birtakım bunalımlarla birlikte büyüyecektir. Tümünü bunalımdan arın-

mış bir ortamı düşlemek ütöpik dünyamızın boyutlarını gösterir. Yaşamı ellerimize alabildiğimiz oranda kendi bunalımlarımızda üstesinden gelürüz. Bunalımlarımızı kontrolümüzde tutma yeteneğine sahip olduğumuz oranda yaşamı ellerimizle yödürabiliriz.

Bugün yeni inşamızın aksiyonelerinin en büyük bunalımı, geleneğin gölgesinden hâlâ kurtulamamış olmalarıdır. Kuşkusuz kendi doğrularımızla varolmayı başarmak, tamamen yeni politikalarımıza güvenmek bugünden yarına başarılabilecek işler değildir. Bu bir pratik süreç sorunudur. Bugünkü sorunumuz bu pratik süreci başlatmak için gerekli istence sahip olup olmama sorunudur.

Yeni inşamızın önemli koşullarından birisi "geleneğin gerçek temsilcisi bizi" şeklindeki iddiadan sıyrılıp "değişimin gerçek sahipleri olarak doğru politikaları yaratmak, halklaştırmak için vazgeçilenecek değerimizi yoktur" diyebilme cesareti-ne sahip olmaktır.

Bir araç, işlevini yitirdiği an araç olmaktan çıkar. Ortaya çıkan boşluğu doldurmak için, yeni bir araç yaratma yeteneğine sahip olamayanların araç olma işlevini yitirmiş olan eski araçta satılmaktan başka da çareleri kalmaz. Keza, üretici olmayı başaramayanların yaptıkları en güzel şeyin mirasyedcilik olduğunu herkes bilir.

Bugün "ille de gelenek" diyenlerin geleneğin ne anladıkları da açık değildir. Geleneğin kasit programatik görüşler mi, MLM mi, halk savaşı stratejisi mi? Yoksa geleneğin kasit Kaypakkaya'dan bugüne değin "Moistler'in" teorik ve pratik çabaları mı?

Şunun altı çizilmeli ki "geleneğin" ile Kaypakkayacılık asla özdeş fenomenler değildirler. Kaypakkayacılık, dönemi itibarı ile en ileri devrimci duruş; gelenek ise, Kaypakkayacı duruşu devam ettirme samimiyeti ile yola çıkmış ancak gelişen hayata karşın Kaypakkayacılığı aşmayı becerememiş bu yönü ile hayata yanıt alamamış ve kendi kaosunda boğulup kalmış bir kültür, bir çalışma tar-

zıdır. İşte tüm mesele bu çalışma tarzı ile bu kültürle devam mı edeceğiz, yoksa Kaypakkaya tarzını mı yaratacağız? Kaypakkaya'nın çalışma tarzı bugün bize Kaypakkaya'nın programatik görüşlerini aşmamızı salık veriyor; onu yinelenmeyi değil, Yaşam yinelenmeye tahammül göstermiyor çünkü...

Gelenekçi değil, Kaypakkayacı bir ruhla çalışma; Maoist bir tarzla hareket etme... İşte yeni inşamızın iki güçlü silahı. Evet yeni inşamızın kendisi değil, silahlarımızdır bunlar. Unutulmamalı ki, hangi silah olursa olsun doğru zamanlarda doğru hedeflere yöneltilmediği anda silahlar bizim için taşınak zorunda kaldığımız yük haline gelirler. Bugün geleneğimizi için Kaypakkayacılık ve Maoizm adeta bir yük haline gelmiştir. Geleneğimiz içinde Kaypakkayacılık, dinamizmin yenilenmenin, gelişmenin adı olamamış adeta tutuculuğun, dogmatizmin, sekteleşmenin sebebi olagelmıştır. Bunun nedeni Kaypakkaya'nın görüşlerinde değil geleneğin kültürü içinde aranmalıdır.

Toparlayacak olursak:

Mao Zedung der ki, "Düşmanın gerçekliğini ve kendi gerçekliğini hesaba katarak savaşan hiçbir güç savaşı kaybetmez". Bizler mevcut sistemi yıkıp yerine yeni bir yaşam kurmak arzusundaysak, bu bunalım çağında yalnızca düşmanın bunalımını bilmek yetmiyor aynı zamanda kendi bunalımlarımızı da görmek onu çözümlemek zorundayız. Bunalımlarını çözümleme yeteneğine sahip olduğumuz bir toplumda nasıl bir hareket tarzı benimsememiz gerektiği kolaylıkla ortaya çıkar.

Pratik süreci içinde bir örgüt sürekli katettiği yolu gözden geçirmeli, doğrularını bu minvalde ölçmeli bunalımlarını bu minvalde görmelidir. Dokunulmaz kılacağımız tek bir şeyimiz vardır: yaşamı ellerimizle biçimlendirme amacımızdır. Araçlar amacımızı yok etme aracına dönüşmüşlerse varın o araçlar yok olsun; yeter ki beynimizin bir köşesinde amacımızı korumasını bilelim, o kordundukça kendisini gerçekleştirecek aracı mutlaka yaratacaktır.

Tartışma süreci mi, tartış-ma! süreci mi?

Halil GÜREL

Derdini nasıl anlatacağını bilemeyen insanların sıkıntısı içindeyim. Kaygılandırıcı, moral bozan gelişmeler karşısında; etken olabilme olanaklarının sınırlılığı sıkıntımı arttıran en önemli özellik. Gelişmelerin yanlış temelde olduğunu görmek; ancak bu yanlışlığı bütünü kapsayan, alternatifini oluşturan bir tanımla sunamamak da cabası. Aslında alternatif sunamamak değil de yıllardır alışagelmüş alternatiflerin bir hayli uzağında bir alternatifte sahip olmaktan kaynaklı bir sıkıntı bu. Çünkü böylesi bir alternatifle diyalog kurma gereği dahi hissedilmiyor verili koşullarda. Bu nedenle daha çok düşünmeye sevk edeceği inatıyla soru ağırlıklı bir tarzla derdimi anlatmaya çalışacağım.

Öncelikle yakın geçmişe dönmek ve Devrimci Özgürleşmecilerin kökenine bakmak gerekiyor. Öyle ya; Devrimci Özgürleşmeciler yoktan var olmadılar, bir evveliyatları vardı. Peki bu evveliyat neden yetmez hale geldi? İdeolojik nedenler mi? Yoksa, örgütsel veya siyasal nedenler mi? İster siyasal olsun, isterse de örgütsel olsun bu nedenlerin ideolojiden bağımsız olamayacağı sarının düşünülmez. Bana göre dolayısıyla ideolojiden kaynaklı bu ortaya çıkış nedeni; başkalarına göre yalnızca siyasal veya örgütsel nedenlerden de olsa siyasete ve/veya örgüt anlayışına temel oluşturan ideolojiyi sorgulamak zorundaydık. Bu zorunluluğa da duyduk ve kendimize geçmiş muhabesinden örgüt sorununa, Uluslararası Komünist Hareket (UKH)'in ta-

rihinin sorgulanmasından ülkenin toplumun durumunu analize ve böylelikle hangi anlayışları benimseyerek, hangi yolları izleyerek toplumsal devrime yürüyebileceğimize dair bir süreç belirledik. Bu süreç aynı zamanda kendimizi toplumsal bir özne olarak inşa etmeyle birlikte yürüyecek ve teorik görevler, toplumsal pratik görevlerle birlikte gerçekleştirilmeye çalışılacaktı.

TEORİ-PRATİK UYUMU GEREKMEZ Mİ? YA DA GEÇMİŞLE GELECEK KURULABİLİR Mİ?

Sanırım ilk ve en temel hatayı burada yaptık. Teori ile pratiğin, teorik görevlerle pratik görevlerin birbirine uyumlu ve birbirine hizmet edecek temelde olması gereğini göremedik. UKH'nın tarihi ve sosyalizmin sorunları gibi, ülkemizin sosyo-ekonomik yapısı ve devrim programı gibi araştırma ve tartışma konuları belirlerken bir yandan da toplumsal pratik alanda geçmiş siyasal önergelerimizi aynen uygulama yönelimine girdik. Yani beynimizden, neyi, nasıl, ve ne şekilde? yapacağının yol ve yöntemlerini düşünmesini, araştırmasını, tartışmasını beklerken, aynı beyne, neyin, nasıl, ve ne şekilde? yapacağının kesin olarak belli olduğu bir anlayışı hayata geçirmesini istedik. Peki bu mümkün olabilir mi? Bir insan düşünün ki kafası hem birbir soruyla dolu olsun, hem de aynı sorunların cevaplarının tam olarak verildiği bir pratik gerçekleylelsin. Doğal olarak sağlıklı bir insanın ger-

çekleştiremeyeceği bu bölünük durumu biz bir toplumsal grubun önüne koyduk. Şimdi dönüp kendimize soralım: Doğru mu yaptık?

Bize pratik olarak ne yapmamız gerektiğini söyleyen bir teorik çerçeveye sahiptiyseniz; neden teorik sorunların varlığı ve teorik insanın gerekliliği belirlemesini yaptık? Yok pratiğimize yön verecek teorik çerçeveyi yeniden oluşturmak gerekiyordysa; o zaman toplumsal pratik hattımızı neden kesin sınırları çizilmiş, 25 yıl boyunca pratiğe geçirilmeye çalışılmış ve bence başarısızlığa uğramış bir anlayışa temellendirdik? Belirtmeye çalıştığım öncelikle teorik yönelimle pratik yönelimin birbirleriyle uyumsuzluğu; ardından da ne yalnızca teorik görevlere dayanan ve tartışmayı her şey gören anlayışın, ne de teorik bir sorunun olmadığı ve verili teoriyle pratiğin gerçekleştirilmesi gerektiği anlayışının doğru olmadığı. Özcesi teorik çerçevenin yeniden oluşturulması gerektiği koşullarda farklı bir pratiğin, teorik çerçevenin belli olduğu koşullarda ise daha farklı bir pratiğin gerçekleştirilmesi gereğine işaret etmek. Oysa biz bölünmüşlüğü; yani hem teori oluşturmaya hem de farklı koşullarda oluşmuş bir teoriyi yaşama geçirmeyi seçtik. Ve bence ilk yanlış burada yaptık.

Daha önce "...yıkımının önemli nedenlerinden olan siyasal belirlemelerle insana yönelmek anlamsızdır." (U. Y. S: 11, sf: 20) denilse de, "devrimin geçeceği güzergahların dağılma yaşanması da tartışma konusu değildi". (U. Y. S: 17, Kolektif S:1, sf: 5) cevabıyla karşılaştık. Ve görebildiğimiz kadarıyla bu yanlış anla-

yiş devrimci özgürleşmecilerin varlık nedenlerini ortadan kaldırmasına, önelerine koydukları teorik çalışmalarla çelişkili olmasına rağmen bugün egemen kılınmaya çalışılmaktadır. Yaklaşık bir-birbuçuk yıl önce bu çelişkili durum en azından bugün sahip olduğu denli önemli değildi. Ayırışmanın yeni olması; ayırışmanın, ayırışılan ortamın -tam da ayırışmayı gerektiren- yapısı gereği ideolojik-siyasi örgütsel ve pratik bir netlik temelinde gerçekleşmemiş olması, farklı eğilimleri aynı anda içeren bir birliktelik oluşu; kendimize, siyasete, ideolojiye, bilgiye bir bütün olarak hayata yabancılaşmışlık bu çelişkili durumu yanlış olmasına rağmen doğallaştırıyor, hem de önemini görüp üzerinde yeterince durmamızı engelliyordu. Esasta yetmezliğimiz, tali olarak da hayatın bu çelişkili durumunu törpüleyeceği inancı döne döne vurgulanması gereken bu noktanın hafifsenmesine neden oluyordu.

Oysa devrimlerin süreklileştirilemediği koşullarda katılaşması gerçeği gibi, yeniden üretimin zorluğu yanında varolanın benimsenmesi kolaylığı giderek tüm konulara damgasını vurur hale geliyor. Ve böylece bir gidişata "dur" demek için "farkımız ne?" veya "ne olacak?" sorusunu döne döne sormak gerekiyor. Çünkü kesin "doğrular"a sahiplik oramımız giderek yükseliyor ve sorgulayıcılık, aydınlanmacılık, eleştirilik, yenilenmecilik gibi çabaların üzerinden silindir gibi geçiyor.

Teorik çalışmalarımızın "ciddi yoğunlaşmayı gerektirdiği"ni doğru olarak belirlememize rağmen, teori-pratik uyumu konusunda gerekli yoğunlaşmayı gerçekleştiremediğimizi belirttikten sonra uyumsuz bir diğer noktanın da teorik çalışmaların sıralaması konusu olduğunu ifade etmek gerekiyor. "Teori-pratik uyumunun sağlanmadığı bir koşulda teorik çalışmaların sıralamasının ne önemi var? sorusu haklı olarak sorulabilecek olsa da umudu tez elden kaybetmemek ve belli bir dönemece kadar mücadele gereğini unutmamak gerekiyor.

Üç ayrı evreye bölünen teorik çalışmalar konularının sıralanması-evreleştirilmesinde uyumsuzluk vardır.

Teorik çalışma konusunda yönelime sahip olunmasının sevinci ve esas olarak da yetmezliğimizin daha önce görmemize engel olduğu bu nokta hangi çalışmanın daha önce yapılması ve bir temel oluşturması gerektiği konusundadır.

Hatırlanacağı üzere üç evreye ayrılan çalışma konuları; birinci evrede: Gelenek tarihi ve örgüt sorunu, ulusal sorun ve askeri sorunlar; ikinci evrede: emperyalist dünya sisteminin son şekillenışı, ülkemizde sosyo-ekonomik yapı ve devrim programı; üçüncü evrede ise: uluslararası komünist hareketin (UKH) tarihi, sosyalizmin sorunları ve program taslaklarının sonuçlandırılmasının hedeflendiği üzerinde ortaklaşmış ve kamuoyuna da duyurulmuştu.

Her ne kadar Umut Şengül arkadaş gibi "sorunun bu yanı oldukça nettir. Ve nasit ki bugünün meselesi Marksizm'i tartışmaya sunma meselesi değilse, devrimin geçeceği güzergahların dağlara yastanması da tartışma konusu değildir." (Age, sf: 5) diyerek tartışma gereğinin bütününi boşa çıkaran ve anlaşıldığı kadarıyla tartışmaktan hoşnut olmayan arkadaşlar sözkonusu olsa da tartışma sıralamasındaki yanlışlığı vurgulamak ve sözkonusu anlayışa yönelik eleştiriyi kısaca ifade etmek gerekiyor.

MARKSİZM'İ TARTIŞMAKTAN KORKMAYI BURJUVAZİYE BIRAKALIM

Öncelikle UKH'nın tarihini ve sosyalizmin sorunlarını tartışmanın özünde Marksizm'in bütünselliğini tartışmak olduğu kanısındayım. Geçmişten kopuk bir güncel tartışmasının yürütülebileceğini iddia etmenin en başta diyalektiği reddetmek ve Marksizm platformunun dışına düşmek olacağının bilinmesi gerekmez mi? Bu bütünselliğin tartışılmasından "Marksizm doğru mu? yanlış mı?" gibi bir sonuca varılacağı ve U. Şengül arkadaş'ın deyişiyle "giderek onu (Marksizmi) redde varma"

ile sonuçlanacağını düşünmek hayli ilginç ama aynı zamanda kendine güvensizlikten özlü bir ruh halini de yansıtmıyor mu? Bu anlayış bir yobazın, bilimsel bilgiyle haşır-neşir olmaya başlayan bir insana "fazla okuyup-araştırma yoksa din yolundan çıkarsın" demesinden ne farkı vardır acaba? Marksizm'in bütünselliğini inceleyip tartışan bir kişinin sonuçta Marksizm'i redde varması acaba Marksizm'in gerçeğini inceleme araştırma gereği duymadan Marksizm'i dinselleştirerek könikörüne uygulamasından (?) daha mı kötüdür? Bugüne kadar da görüldüğü üzere hangisi daha zararlı oldu; Marksizm maskeli uygulamalar mı? açık Marksizm karşıtı uygulamalar mı?

Anlayışın en vahim boyutu; nedense "Marksizmi tartışma" denince giderek onu (Marksizmi) redde varma'yı anlamasıdır. Oysa en başta Marksizm olmak üzere hayatı dönüştürme yeteneğine sahip olmuş tüm teoriler; ancak derinlemesine tartışılarak gelişmiştir. Bizim bu derinliğe ne denli sahip olduğumuz -aslında olamadığımız- belli. Öte yandan Marksizm'in bizim koruyucu (?) muhafızlığımıza hiç mi hiç ihtiyacı olmadığı da bir başka gerçek. Marksist bir platformda yer alan insanların Marksizm'i tartışmaktan anlamaları gereken Marksist yöntemi derinlemesine kavramak ve tarihi gelişimi içerisinde sınıf mücadelesinin ortaya çıkardığı gerçeklikleri yorumlayarak yeni üretimlerde bulunmak olmalı sanırım. Dinlerin tarihi gelişim içerisinde binlerce, onbinlerce farklı yorumla yaşam sürmeye çalıştığı bir dünya gerçekliğinde yaşıyoruz. Üstelik Marksizm'in dinler gibi yazılı tek bir kaynağı da yok. Onun temeli olan sınıf mücadelesi eksenindeki toplum mühendisliği, canlı bir varlık olan topluma dayandığı için her aşamada yeniden tartışmayı yeniden teori üretmeyi ve bu teoriyi sınamayı toplumsal pratiğe sürmeyi gerektiriyor.

Marksist teorinin temel yanlarını bulduğu ve bunların evrensel olduğu da elbette doğrudur. Ama bu evrensel temelleri derinlemesine

kavramak ve özgüle uygulamak amacıyla tartışma yasaklanabilir mi? Değişen dünya ve sınıf mücadelesi gerçekliği ışığında Lenin'in, Mao'nun Marksizm'e yeni katkılar yapmaları yani Marksizm'i bulundukları tarihi-toplumsal koşullarda yeniden üretmeleri ne anlama geliyor? Marksizm'i tartışmayı yasaklamak bir Lenin veya Mao başlı bir uygulayıcıdan öteye gidebilir miydi?

Marksizm'i tartışmaktan, onun reddiyle varılmasını anlayan bir anlayış için daha çok şey söylenebilir. Ama bu durum aynı zamanda bir durum tesbiti için de son derece önemli bir portre sunmaktadır. Bu portre Marksizm'i tartışmanın Marksist bir platformda ne olduğu konusunu aşamamış ve Marksizm tartışılabilir mi yoksa tartışılmaz mı? gibi son derece geri bir düzeyin ifadesidir. Bütün kutsallıkları yerlebir eden Marksizm yeniden savaşım verdiği dünyaya gömülmeye çalışıyor. Oysa ne o dünya kabul eder Marksizm'i ne de Marksizm o dünyayı.

Bu çabaya karşı çıkan kesimin düzeyi de ne yazık ki çok farklı değil ve olamayacaktır da. Marksizm'i derinlikli kavramak için tartışılabilir olduğunu anlatma sorumluluğunun bulunduğu bir toplumsal organizma da karşıtlar arasında çok önemli bir düzey farkı da olamaz. Ama bazen tarihi-toplumsal koşulların yalnızca soru sormayı dahi tek devrimci biçim kılabilirdiği bir dünyanın insanlarıyız. Ve payımıza da: Marksizm tartışılabilir mi tartışılmaz mı? tartışmasının yürütmek düşüyor. Yazık; ama gerçek...

UNUTMAYALIM: İDEOLOJİ HER ŞEYİN BAŞINDA GELİR/ VEYA ÖNCE İDEOLOJİ

Önümüze koyduğumuz tartışma konularının sıralanması veya evreleştirilmesinde düşülen yanlışlığı ifade etmek arayışı için öncelikle "Marksizm tartışılabilir mi?" sorusuna yanıt aradık. Bu yanıt her ne kadar UKH'nin tarihi, sosyalizmin sorunları gibi konu başlıklarının hayli gerisinde

olsa da bu konuları gerçek anlamda tartışabilmek için zorunlu bir çabadır. Çünkü "Marksizm tartışılmaz" anlayışı bir şekilde Marksizm'i tartışıp oluşturduğu kendi düşüncesini Marksist anlayış olarak bizlere sunacaktır. Bu anlayışın doğal olarak, UKH'nin tarihi versiyonu da, sosyalizmin sorunları versiyonu da muhakkak ki bulunacaktır. Marksizm'in tartışılmadığı bir ortamda bu konuları da tartışmak söz konusu olmayacaktır, doğallığıyla.

UKH'nin tarihi ve sosyalizmin sorunlarını araştırıp tartışmadan; yani bizi birarada tutması gereken en genel ortak paydayı belirlemeden özgül konulara yönelmek ne kadar anlamlı? Örneğin bir gelenek tarihi ve örgüt sorunu, bir ulusal sorun hangi evrensel bakış açısıyla incelenecektir? Oysa öncelikle; genel olan, evrensel olan üzerinde bir ortak payda yakalanarak özgül olana, yerel olana yönelinirse bütünlüklü bir sonuç ortaya çıkar.

Oysa ki bu konular tartışma konularının en başına, ilk evreye alınması gereken konulardır. UKH'nin tarihi ve sosyalizmin sorunları tartışması özünde Marksizm'i öğrenme, kavrama ve yorumlama çalışmasıdır. "Marks'tan Mao'ya diye özellediğimiz; ama ayrıntıdan yoksun ve muğlak ideolojik hattımızı ancak böylesi bir aratışma ve tartışmayı öncelikle gerçekleştirerek netleştirebiliriz. O çokça övündüğümüz; ama birbirinden çok farklı şeylerin anlaşıldığı Maoçuluk'unuzun ne olup olmadığının ortaya çıkarılacağı böylesi bir araştırma ve tartışma süreci her şeyin başında gelmelidir.

Daha önce "toplumsal projemizi oluşturmada yöntemimiz olan ideoloji sorunlarıyla başa çıkmayı en önemli gündemimiz olarak belirlemek gerekiyor" denmesinin üzerinden geçen zamana rağmen, ikincil sorunlar hâlâ gündemimizi belirlemeye devam ediyor. UKH'nin tarihi ve sosyalizmin sorunlarını araştırıp tartışmadan; yani bizi birarada tutması gereken en genel ortak paydayı belirlemeden özgül konulara yönelmek ne kadar anlamlı? Örneğin bir gelenek tarihi ve örgüt sorunu, bir ulusal sorun hangi evrensel bakış açısıyla incelenecektir? Oysa öncelikle; genel olan, evrensel olan üzerinde bir ortak payda yakalanarak özgül olana, yerel olana yönelinirse bütünlüklü bir sonuç ortaya çıkar. Aksi halde ortaya çıkacak durum eklektizmden öteye gidemeyecektir. Bugün gerçekleştirilmesi hedeflenen gelenek tarihi ve örgüt sorunu, ulusal sorun, askeri sorunlar gibi tartışma konularına hangi bakış açısının yön vereceği belirlenmeden nasıl bilimsel bir sonuç alınabileceği cevap bekleyen sorudur. Hele "askeri sorunlar" gibi ikinci evrede tartışılıp üçüncü evrede sonuçlandırılacak devrim programı konusunun içerisinde ele alınması gereken bir konuyu en başa koymak tartışma sürecinin "Tartış-ma! süreci" olarak anlaşıldığını gösteriyor. Ama bu durum yeni ve gerçekten devrimci bir örgütlenmenin ideoloji sorunları başta olmak üzere bir bütün siyaset yapış tarzının derinlikli araştırmaya ve incelemeye dayalı bir tartışma süreciyle yeniden yapılandırılmasının olmazsa olmaz olduğu gerçeğini de unutulmamalıdır.

(Tartışma sürecinin; gerek anlayış gerekse de evreleştirme açısından ciddi açmazları bulunmasını yanı sıra bu sorunları vareden bilinç şekillenmesi en temeldeki sorunumuzdur. Önümüzdeki yazılarda bu sorunla birlikte tartışma sürecinin toplumsal pratiğe nasıl bağlanması gerektiği, siyaset yapış tarzı, örgütlenme, vb. konuları ele alarak "tartış-ma!" istemlerine rağmen tartışmaya devam edeceğiz.)

Adam gibi adamlar

Mustafa ÖZ

*Ben de dolaştım İstanbul'un
Bizans sokaklarını,
hem de meyhanelerini
senin dudak izlerini değil,
tarihin ayak izlerini ve gizlerini
aradım...*

İçi, içine sığmıyordu. İçinde sanki koca bir yanardağ fukur fukur kaynıyordu. Bu zifiri karanlığın içinde düşünceleri, oradan oraya kayıyor, bir noktada durakta durmuyordu. Beyninin içinde şahlanmış deli at olmuş düşüncelerini dizginlemiyordu...

Gözleri, Batı'nın ufuklarında geziniyor, kulakları yeryüzünü dinliyordu... Ayaklarında çarık, elinde asa, İspanya'nın devrim dağlarına tımandı. Denizle dağların birleştiği yerde sulara gömüldü. Deniz dibinde kalanları arşınladı, yine dik kayalıklara tımandı. Geriye döndü, Paris komünarlarının kanlarının kuruttuğu otsuz tepeyi baştan aşağı yürüdü. O anda Madrid, Paris, Roma üçgeni oluşturdu, onun kordinatlarında umutla gezinmeye başladı...

Sanat tarihi Roma, gözlerinin önündeydi şimdi. Roma'nın beyinsel deliliğinin coştuğu, aşk kokan sokaklarında küllenmiş tarihin kivilcimlerini aradı günlerce.

Sonunda Michelangelo'ı buldu. Onun mermer ellerini tuttu içten, satırlar bırakmadı o Yaratan elleri... Ellerin sıcaklığıyla beyinsel dalgalarının büyüünde Donatello'yu, Sigaretti'yi, Raphael'i buldu. Tüm dünya insanların bu dehalara yığıldığı say-

gı yumağının altında ezildi gitti...

Bir ara Sanmto dağlarından inerek Floransa'nın gül açan-saçan cadelerinde yürüdü, yoruldu. Gözlerini açtı, o görkemli mimarının arasında başı dönerken, Rönesans'ın öncülerinden Botticelli'yi ve onun ilk bahar'ını, üç güzellerini (Afrodit, Hera, Artemis) elleriyle yokladı... Adem ile Havva'nın Cennet'ten kovuluşunu düşünürken "yasakları" çiğnemenin talihini duydu içinde. Ve Masaccio'yu yürekten kutladı... gezmisti, görmüştü, dolaşmıştı ve işin en zor yerine gelmişti. Dünyayı aydınlatan kişilerin neden Floransa'dan çıktığını/yetiştirdiğini bir türlü çözümleyemedi... Bu başı bulutsuz kentte düşüncelerinin yorganında tam yedi gün yedi gece, yemedi, içmedi, uyumadı, dondu kaldı...

Tekrar sanat tarihi Roma'nın kadin kokan sokaklarına döndü. Dolaşa dolaşa dünyaya "aydınlık" saçan beyinlerin çarşısına geldi. Kutsal duvarın dibinde diz çöküp, mezarlarda yanan mum ışıklarının büyüünde uyustu kaldı... Başını geriye çevirince Galile'yi gördü, heybetinden korktu, oradan kaçmaya başladı. Öte yana gitti, burada da Macyevelli'nin kurnazlığından ürktü. Gözlerini dolaştırdı, bir çürük balkona baktı. Bu balkon, Mussolini'nin halklara kan aktırdığı balkondur. O kanların kokusu burnuna girince birden bayıldı. Vivaldi'nin, Verdi'nin sesleri yetiştirdi. Gözlerini kapadı, Leorda'nun renk bahçelerinde, Romain Rolant'yu, Homeres'u, Shakespeare'i, Dante'yi, Puşkin'i, Göthe'yi, Aragon'i, Borca'yi, Neruda'yi, am-

msadı; gözleri açıldı. Şimdi Roma daha güzeldi gözlerinin içinde... "Doğa bu Roma'yı nasıl da güzel oluşturmuş" dedi içinden. Diyalektik dünyanın kapılarını açanları, insanın evrimselliğinin ilk basamaklarını kuranların böylesine büyük dehalanın oluşturduğunu düşünmeye başlayınca, gözbebeklerinin yerinden oynadığını hissetti...

Ne yapacağını, nereye gideceğini düşünürken Musa'nın mağrur bakışı çıktı karşısına. Evet Musa yükseğe bir yere oturmuş, sakallarını göbeğine doğru sallamış, hiç bir oluşa aldırış etmeden tüm insanlara tepeden bakıyordu. Bu büyük yapıta "mağrur"luğu veren Michelangelo, yaptığının karşısına geçip, "konuş" diye çekici koluna neden vurmuştu? Peki, Musa'nın bu mağrurluğu nereden geliyordu?... Herhalde Musa Amon'la Aton'u birleştirerek kendi öğretisini kurmuştu. İki zat görüşü, Elehom'la Yehova'yı birleştirmek istemişti. Musa, zıtlıkları bir noktada tutmak istemiş ama tutabilmiş midir?... Musa birliği savunmuş. Onun iki tanrısından birisi olan Elehom, tüm insanlara iyilikler yapandır. İkincisi Yehova, haksızlık yapanlardan öç alınmasını, kendi ulusundan başka ulusların yok edilmesini simgeliyordu. İşte Musa'nın heybeti, gururu buralardan geliyordu... Michelangelo, çekiciyle kendi kolunu kurmuştu ama Musa'yı da oldukça konuşturmuştu...

Hele Davut'un duruşu daha bambaşkaydı. Gerçekten de Davut, bir erkek güzeli, gençliğin, diriliğin, enerjinin simgesiydi...

O yerlerdeki beyinsel kırmızmaları gözlerken San Pietro kilisesinin gizemli mezarlığına yollandı. Dante ile Shakespeare'in karşidan karşıya el sıkıştıklarını gördü. Onların mekanında gökyüzüne parlayıp giden ışıkları izledi. Sonra kilisenin kalın duvarlarına bakındı. Kayalıklar Bakiresi Meryem'i gördü. Bunların resimlerini çekmek için kilisenin papazına bir şişe şarap sundu elleriyle..

Micelanjelo'nun "insanlık hali" görüntülerine bakarken başı döndü, durduğu yere yıkıldı. Yerde de O'nun yaptıklarını gördü. Duvarlar, tavanlar, zeminler oradaki görüntüler, figürler, yılanlar, asma yaprakları, köpekler, aslanlar neden birbirlerine zıt gibi görünmekteydiler?.. Demek ki bunları yapan ellerin gücü, beyinsel kavramların ötesinden geliyor, tarihselin temelinden dünyayı-doğayı-insanı değiştiren ve değiştirecek olan vurguları gösteriyordu...

İnsan beyni, yeryüzüne öyle yapılar koymuş ki bunların bütününde doğa-insan diyalektiği yürümüş, yine "insan"ı öne çıkarmıştır. Bu kavramların sonucunda insanın bilinçliliği, bilgililiği oluşmuş ve bunlar tekrar edimleşerek yeni enejiler, yeni tomurcuklar oluşturarak yine kendini yaratmaktadır...

Kilise'den ayrılırken içinden; İsa, Meryem ve öteki Roma-Yunan bilgeleri, ustaları ve deha'ların "insanlık" için var olduklarını, hatta bazı dehaların ateşlerde cayır cayır yandıklarını da anımsadı, tekrar kendi kendine, "demek ki insandan insana ışığın taşınması çok çok güç" dedi, kendine küstü, dudakları kapandı...

Roma'yı kucaklayan ve yeryüzünü aydınlatan dünya bilgeleri elele tutuşmuşlar, insanlığın evrensel, sınırsal, kültürel, estetiksel temellerini atarlarken, diyalektiğin özünü de "oluşum"ların yasası saymışlardı... Öyle ya, doğa ve insan, birbirlerinin hem parçası hem de oluşturuşudur. Öyleyse insan ne denli doğasallığın üstüne çıkarsa o denli evrenselleşecek ve yeryüzü de o denli güzelleşecektir... Böylece de güzel dün-

ya, güzel insan gittikçe derinleşecek ve derin dünya, derin insan, anlamının zirvesine çıkacaktır...

İnsanın, insanlaşma amaçlarının önünde iki yol bulunmaktadır. Birisi, derinliğe giden dik, kayalık, ormanlık dağ yolu; ikincisi de, engelsiz, dikensiz düz ova yoludur. Dağ yollarında yürümek çok güçtür. Ancak bu yolda yürümek kişiye geniş umutlarla birlikte enerji ve dinamizm verir. Umutla enerjiyse, geleceğin edimleriyle doludur. Enerji-edim diyalektiği, kişinin genişleyip açılmasını sağlar. Düz yolun yolcularıysa, edimsizliğin uyusukluğunda çürür giderler... Bu aralıkta, eylemle eylemsizliğin diyalektiğini gören Nietzsche, "Kolay yaşamak istiyor musun? Sürüde kal ve sürü sevgisi uğruna kendini unut" demmiştir.

Eylemsel diyalektik ve bunun sentezleri, insanın beyinsel derinliklerine inmektedir. Beyinsel oluşum ve birikim, ancak çeşitli nesnelerin be-yine yansımalarıyla olanaklıdır. Doğa-beyin diyalektiğinin birikimleriyle insan düşüncesi katmerleşerek derinlikleri oluşturur. Derinliği kazanan insan, tekrar alanlara çıkar, yeni yaratımlarını sergiler. İşte bu derin insanlar, sanatçılardır. Bu bağlamda Batı sanatçıları, alanlardaki gösterdikleriyle derinliklerini göstermişlerdir... Yine Nietzsche, "Derin insanlar, derin kuyular gibidirler" demiş.

Derin insan, derin uykuların suları gibi ıslı ıslı parlar durur. Böylesine duru sulardan bir yudum içmek almak ya da içebilmek, her insanın beyinsel gücüne bağlıdır. Beyinlilerle beyinsizler, duyanlarla duyarsızlar, alanlarla alamayanlar işte bu noktada birbirlerinden ayrılırlar. Sanatı yaratmak ve sanattan anlamak, anlayabilmek de bu düzlemde kesişmektedir...

Romalı, İspanyol, Fransız, Yunanlı vb. derin sanatçılar, sanatsal yapılarını insanlığın "anıtı" olarak ortaya dikmişlerdir. Böylesine sanat-lardan ders alanlar olduğu gibi, bizim gibi hayranlar da ateş böcekleri gibi beyinsel gücün çevresinde dö-

ner dururlar...

Sanatı anlamak, onu "sevmek"le başlar. Sevmek, beyinsel olduğu gibi, "anlamak" da beyinseldir. Bu kavramların ikisi de, kişi beyninin zenginliğine bağlıdır. Doğadaki nesnelerin karmaşıklığı, onların beyin süzgecinden geçip, yeni bilgi ve kavramlar oluşturmaları, onları tekrar doğaya çıkarması, her kişi için "aynı" değildir. "Sevmek" de öyledir, kişiye göre değişir...

Sevgi'nin kökeni, "yaratmada"dır. Beyin tomurcuklarından bir çiçeğin açması, dışarıya koku salması, "sevgi"yi de beraberinde getirir. Demek oluyor ki, sevgi, "yaratım"la iç içe gezmektedir...

Öyleyse bir ülkede, bir mekanda ne denli insan yaratımı varsa, o kadar da "sevgi" vardır... Yaratım, edim, uygarlık, kültüsellik ve bunların yaygınlığı, o ülkedeki sevgilerin de bolluğu olmaktadır. İşte tam bu noktada da, "insanlık" başlamaktadır...

Romalı, Yunanlı, İspanyol vb. sanat yapımcıları, yapılarıyla "insanlık sevgisini" de ortalığa sermişlerdir. Bu ülkelerden yükselen sanat-sevgi bulutları, birbiri içine girerek, harmanlanarak evrensellığe doğru uzayıp gitmektedirler...

Botticelliler, Mikelanjlar, Leonardo da Vinciler, Rodinler, Van Goghlar, Daliler, Picassolar, Balzalar, Dantele, Shakespereler, Bachlar, Çaykovskiler, Verdiler ve daha binlercesi, insanlık sevgisinin köklerini dikmişler ve insanlığın sevgi ışığında mutlanacağını belirtmişlerdir...

Bu evrensel insan, Atina'nın fel-sefesini, Roma'nın-İspanya'nın düşün sanatını alarak yine İstanbul'un Bizans sokaklarına döndü. Oradan oraya koştu, tarihin köşetaşlarını aradı. Tarih seli'nin nasıl uygarlıklar yarattığını düşündü. Öyleydi, tarih, derinlemesine coşkuyla akan bir "sel"di. Bu sel, bazı yerlerde kum, çakıl, çamur, bazı yerlerde de büyük taşlar bırakmıştı. İşte bu taşlar, bugünkü insanın aynası olmaktadır... dedi ve gözlerini kapattı...

BİR "ELEŞTİRİ" VESİLESİYLE

Anlamayanlara

Umut ŞENGÜL

Tarihe, insana ve dünya ezilenlerinin değerlerine karşı doğru bir duruş göstermenin göstergelerinden en belirginini, kendi dışındaki olgulara yaklaşımına ortaya çıkar. Kendi yuvasını kaf dağına kazınların, koca bir sis perdesiyle örtüşündükleri görüş açılarıyla; yapıların devrimciliğini, kimi aydın ve bilinç emekçilerinin faaliyetlerini "sorgu"lamaya çalışmaları oldukça garip bir durumdur.

Eleştirmenin ciddiyeti ve ele alınan konuların önemi, bir cevap yazmamızı gerektiren nitelik ve seviyede olmadığı halde; özellikle de bizimle dayanışma içinde olan değerli dostlarımızın, biz vesile edilerek yerilmesini ve alabildiğine "ciddiyetsiz" tarzda yaklaşımlarla rencide edilmesini kabul edemedik.

Öncelikle şunu belirtelim ki, eleştiriyi kaleme alan *"Yeni Dünya İçin Çağrı"* dergisi yazarı, bugünü 1980'lerdeki biçimlerle algılamaya çalışmaktadırlar. Ve şunuda söylememiz gerekir ki, bugün çeşitli sosyalist dergilerde -ya da sizin abes deyimimizle "kendisini öyle sanan" dergilerde- ve yine sosyalist erimli kültür-sanat kuruluşlarında çalışmak başlı başına bir önemli duruşu koşullamaktadır. Bunu yapan/başaran dostlarımızın, yazar ve aydınlarımızın önünü açmayı, çalışmalarına omuz vermeyi görev sayıyoruz. Ve bizim yaklaşımımız, bu dostlarımızın tamamen bizim söylemlerimizle ayrışmasını, bire bir bizimle aynı düşünmesini şart koşturmuyor; aksine, dostlarımızın farklılıklarıyla birlikte

yanımızda olmalarından, karşılıklı dayanışma içinde olmaktan yana. Bu bizim tarzımız ve bunun sağlıklı bir devrimci tutum olduğuna inanıyoruz.

"Faydacılık geçmişte olduğu gibi günümüzde de bazı devrimci çevreler (ve bazı kendini öyle görenler) (abç) tarafından insan kazanmanın ucuz ve hızlı yollarından birisi olarak görülmüş, yaygın olarak da kullanılmıştır, kullanılıyor." (Y.D.J. Çağrı Nisan 98, S. 19)

"Ucuz ve hızlı" yoldan "insan kazanmak" tabiri, arkadaşların, maddi alım-satım ilişkilerinde şekillenen kendi tarzlarını ele veriyor. Evet "ucuz ve hızlı" yoldan "insan kazanmak" istenir, ama unuttuğunuz bir şey var ki, eleştirdiğiniz ve "faydacılık" olarak tanımladığınız ilişki ve yaklaşımların öncesinde ne mantığınızın delizlerinde gizli olan "maddi ilişkiler yer alıyor, ne de bu iş öyle "ucuz (ve de) hızlı" oluyor. Ve yine şunu da hatırlatalım ki, sosyalist çevrelerle dayanışma içinde olanların çoğu, önemli özveriler, çok ciddi maddi sorunlar içinde ve hiç bir maddi karşılık beklemeden dayanışma göstermektedirler.

BEKSAV'ın üçüncü yıl şöleninde, *"Kültür ve sanata katkılarından dolayı"* plaket verdiği kişiler arasında sizin yazarlığından şüpheyle söz ettiğimiz Cengiz Gündoğdu da vardı. Biz de bu tercihi ve onursal anlamı olan plaketi sevinçle karşıladık ve anlamlı bulduk. Seviniyoruz, hem Gündoğdu adına, hem de BEKSAV çalışanı dostlar adınaydı. Sizler bunu "faydacılık" olarak tanımlayabilirsiniz, tabi bu düşünce size ait olur; ama biz buna, gerekli ve zorunlu bir

faaliyetin olgun ve mütevazı bir mecraya doğru yükselmesi olarak görüyoruz. Ve bu türden bilinç emekçisi dostlarımız çoğalacak. Ve siz yine "... her düğünde oynayan, herkesin faydalanabileceği yazarlar(m)... " (Age) diyerek saldıracaksınız. Yadırgamıyoruz; çünkü bu, mevcut devrimci hareketin öteden beri çocukluk hastalığıdır ve sizin de genel yaklaşımınızda hiç yabancı değil. Yazımıza konu ettiğimiz dostumuz, BEKSAV, YÇKM, Özgür Üniversite, Tohum Kültür Merkezi vb. kültür-sanat merkezlerinde, (kimisinde düzenli kimisinde aralıklı olarak üzere) bir çok kurumda ortak çalışmalarında bulunmakta, dergimizde de yazmaktadır. Bunların hemen hepsi de, halkların özgürlük ve kurtuluş mücadelesinin bir halayını teşkil eden kurumlardır. Yani en büyük düğünün küçük şöenleri. Sağolsun bu halaylarda raks edenler, demekten başka bir şey kalmıyor bize.

"...Büyük yenilik arayışları içinde bulunan 'Uzun Yürüyüş' dergisi de fırsatı hiç kaçırmı, bu derginin Felsefe başlıklı sayfalarını dolduran da yine Cengiz Gündoğdu'dan başkası (aşağısı) değildir." (abç) (Age)

"Uzun Yürüyüş"ün yenilikçi olduğu doğrudur ve kendisini sürekli üretme çabasını asla bırakmayacaktır. Alıntının devamında, "Marksizm eskidi yaşıyor yenilik arayışları" mantığına sahip olan bu dergi de... diyerek, böyle bir anlayışı hasmına yükledikten sonra, karşısına geçip ona saldırmak, pek akıllı insanların işi değil. İşin doğrusu eleştirideki düzeyimizin bu denli basit olacağını tahmin etmiyorduk. Bu konuda ya-

nılgılar içinde olduğumuzu anladık. Sağolun.

Neyi arayıp, neyi savunduğumuzu, neyi nasıl uygulamaya çalıştığımızı anlayamadıysanız, biraz daha çaba sarf edin, anlarsınız. Bu zor bir iş değil.

"Fırsatı kaçırmama" işine gelince. Niye kaçırılmalı ki, her olguyu öğrenmenin deliğinden geçirmeye kalkan bir tekdüzellik içinde değiliz. Ve gerçekten fırsatları değerlendiren doğru bir yönelim içinde olduğumuzu tanıladığımız için sağolun. Cengiz Gündoğdu hoca, taa başından beri dergimizde yazıyor ve siz ancak 23. sayısında ve üstelik yine hasmunuza yüklediğiniz şeylerle... "kavramları objektif maddi gerçeğin türevleri olarak değil, bilakis gerçekten bağımsız kendinden şeyler olarak görüyor." (ay) diyerek "Marksizm düşmanı idealist görüşler"i keşfediyorsunuz. Üstelik alttaki sütunlarda da

"...ekonomi biçimlerinin tahlilinde, ne mikroskoptan yararlanabilir ne de kimyasal ayıracılardan. Her ikisinin de yerini soyutlama gücü almaktadır" şeklindeki Marks'ın sözlerini de aktararak yapıyorsunuz.

"...bu derginin Felsefe başlıklı sayfalarını dolduran da yine Cengiz Gündoğdu'dan başkası (aşağısı) değildir" dedi. "(aşağısı)" deyimimin hangi amaç ve anlam yüklenerek söylendiği ve bu vesileyle parantez içine alındığını sanırsız ki herkes oldukça iyi anlamakta.

Gerçekte kişilere saldırıyı içermeyen, bilimsel bir teorik tartışma mecrasında polemik yürütülüyor olsaydı, biz de bundan haz duyar, doğru veya yanlış polemğin bir katkısı ve anlamı olurdu. Fakat açıktır ki, arkadaşların amacı bunu yerine getirmekten ziyade, saldırmaktır. Ve bunu da belirgin bir çığlıkla yapmışlardır. Ama şunu unutmayın ki, bu türden mesuetsiz ve biçimsiz yönelimler sadece karşıdakilerini yüceltmeye yarayacaktır.

Ayrıca "derginin Felsefe" sayfalarını dolduran'ın Cengiz Gündoğdu olmasından hiçbir biçimde yanlış görmüyoruz. Eğer varsa bu yaklaşım

ve tezlerin ya da kimi açılımların karşıt açılım ve tezleri onlara da yer vermek, hatta bütünlüğü itibarıyla katılmadığımız ve kimi geliştirici yanları olan yazı ve makalelere de yer verdiğimiz bilmiyor. Her cümlede Marksizm-Leninizm'e vurgu yapılarak ne tür kaba idealizmin, feodal ve burjuva siyasal biçimlerinin savunulduğunu çok gördük. hâlâ da görüyoruz. Bu nedenle başta kendimiz olmak üzere, tüm okurlarımızın ve halkımızın karşıtlıkları bir sentez yapabilecek bilinç edinimlerinde öğrenmesi temel amacımız. Ve bu konuda kimseyle "sıdk yarıştıma" niyetinde değiliz. Yeri geldiğinde kendi yazarlarımız -yani kendimizle- ve yazar dostlarımızla da polemik yapmayı ve böylece daha sağlıklı bir gelişmenin yolunu açmayı düşünüyoruz. Bunu önemli oranda uygulamaya çalıştığımız da görülmektedir.

Cengiz Gündoğdu hocanın, düşüncelerinin tamamen kendi özgün bilinç şekillenmesi olduğu ve bütün bir yaklaşımını önemsemekle birlikte, her bir vechyesine bire bir katıldığımızın da söylemeyeceği durumda, yazar dostumuzun düşünceleri kendi kişisel benliğinde somutlandığı ve bizim böyle bir bütünlüğü dost edindiğimiz ve özellikle de Gündoğdu'nun kültürel-sanatsal çalışmaları da yoğun çalışan ve bu yöndeki katkılarını saygıyla karşıladığımızı, kimi farklı düşünceleriyle kendi yayımlarımızda yer vermekten de çekinmediğimiz -çekinmeyeceğimizi bir kere daha belirtmek isteriz ki, tüm dostlarımız tarzımızı kavramış olsun.

Bir dostum, "Cengiz Gündoğdu, Aristoteles'e övgü yağdırınca kıyamet gibi tepki çıkıyor. Marks'ın ağzıyla Aristoteles'e övgü yağdırdığı zaman çıt çıkmıyor" demişti. Bu tam da, bizim devrimci camiamızın teorik şekillenişini ifade ediyor. Biz bunun kırılmasından ve bilinçli bir sahiplenmenin, teorik tartışmaların deviniminde doğru şekillenmelerin ortaya çıkmasından yanayız. Ve yönelimimiz devam edecektir.

BARBARA'NIN ANISINA

Şafak sökümlüyle birlikte
Kümelenlik engin kayalıklara
Yol uzun, Yolcu yorgundu.
Yoldaş acısı hükümlüydü,
yüreklere
Güneş atımlı birliğe
Yeniden başladı kavga...
Rastgele tanyorda dağları
uçaklar, panzerler.
Çınlatıyordu kulakları
patlatırcasına.
Munzur'da isyan vardı
Gun 23 Ocak idi.
Munzur'un zirvesinde
ölüm adı adım
Altı karanfil kopmuştu dalından
Ve hep birlikte yemin etmiştik,
yemin!
Parçayı butüne tabi kılmaya...

Efrain Ozdemir/ Ceyhan-Adana

Dostlar,

Uzun Yürüyüş'ün okur mektubu sayfalarında çeşitli cezaevlerinden dergi talep eden arkadaşların istek mektupları zaman zaman yer alıyor.

Ayrıca *Uzun Yürüyüş* bir kaç defa sayfalarında cezaevlerinden abone bedeli talep etmediğini yazdı ve devrimci anlayışı gereği cezaevindeki tutsaklarla dayanışma gereği bunun benimsendiği vurgulandı. Ben de bir *Uzun Yürüyüş* okuru olarak cezaevlerindeki bu arkadaşlara gönderilen dergilerin giderine ortak olmak istedim. Ve 100 DM'yi Ankara Ulucanlar Cezaevi'nden dergi talep eden (*Uzun Yürüyüş* 25. sayıda okur mektupları arasında bu arkadaşların dergi istemleri yer almıştı) arkadaşların ödentsine karşılık olarak dergiye gönderiyorum. Ve tüm *Uzun Yürüyüş* okurlarının olanakları ölçüsünde bu gibi noktalarda duyarlı, hassas ve paylaşımcı olması gerektiğini düşünüyorum. Sevgilerimle.

Almanya'dan bir
Uzun Yürüyüş okuru

Hazırlayan: Celal TOKAÇ

★ Aralık 1995'ten bu yana cezaevinde 5'i tutuklu bulunan Manisa 12 genç daha önce görülen davalarda yasa dışı örgüt üyeliği iddiasıyla yargılanmışlardı. Yapılan itirazların ardından yargıtay tarafından "eksik soruşturma" nedeniyle kararın bozulmasıyla tekrar görülen dava sonuçlandı. Buna göre gençlerin örgüte yardım ve yataklık fiilinden yargılanabilecekleri, tutuklu olarak çıkarılan 5 kişinin delillerin toplanması ve tutukluluk süreleri gözönünde bulundurulması tahliye edildi. (25 Mart)

★ Kamu emekçileri tarafından bir ay boyuncu "sahte sendika yasa tasarısının geri çekilmesi" isteğiyle yapılan protestoları dikkate almayan hükümet yetkilileri tasarıyı onayladı. Buna göre kamu sendikaları sadece dernek düzeyinde faaliyetde bulunabilecek. KESK bu tasarının TBMM'den geçirilmesi üzerine acil eylem çağrısında bulundu. İki gün sonra M. Yılmaz'ın Deniz Baykal ile görüşmesinin ardından tasarı mediste askıya alındı. (26 Mart-28 Mart)

★ Buca Cezaevi'nde "Kızıldeve Şehitleri"nin anma törenini bahane eden cezaevi idaresi, devrimci tutuklulara saldırarak 10 tutukluyu zorla başka cezaevlerine sevketti. Sevkler ve saldırılara birçok cezaevlerindeki fiili direnişlerle karşı konuldu. Bazı cezaevlerindeki tutuklular da toplam 55 personeli rehin alarak eyleme destek oldular. Eylem, devrimci tutukluların gösterdiği kararlılık üzerine; isteğe bağlı olarak cezaları onaylanan tutukluların ailelerinin ya da dava arkadaşlarının bulunduğu cezaevlerine sevkedilmeleri anlaşmasıyla sona erdi. (31 Mart-1 Nisan)

★ PKK Genel Başkan'ı Abdullah Öcalan Med TV'ye yaptığı açıklamada, generallere bazı konulara açıklık getiren mektup gönderdiğini söyledi. Bu mektubun: "Birincisi: Türkiye'nin parçalanmasına ilişkin bir şey yoktur. Daha zengin bir birliktelik, eşitlik ve özgürlük temelinde bir Türkiye birlikteliğini uygun buluyoruz. İkincisi: Halkların kimliğini kabul eden bir Anayasal sürecin başlatılması. Üçüncüsü: Ateşkes taraflara nakuldür. Bundan bir zarar çıkmaz, herkes kazanabilir." (4 Nisan)

★ HADEP Avcılar İlçe Örgütü'nün düzenlediği şölene polis saldırdı. (5 Nisan)

★ Bölgede 12 Süryani koyu yakılarak boşaltılırken binlerce yıllık kiliseler de yağmalanarak talan edildi. Süryani halk: "Süryanilerin dilinin, kültürünün, kimliğinin yok edilmek istendiğini" belirtti. (6 Nisan)

★ İrlanda ve İngiltere, K. İrlanda'nın statüsünün masaya yatırıldığı barış görüşmelerini sonuçlandırdı. Anlaşmanın gerçekleştirilmesi için iki yıl içinde tarafların silahlarını bırakmaları gerekiyor. (10 Nisan)

★ Avrupa'daki Kürt kurum ve kuruluşları, Türk turizmini boykot çağrısı yaptılar. Ulusal gazetelerde de yayınlanan PKK gerillalarının Antalya yöresinde etkinlikleri ve bunu takiben askerlerinde bu bölgede seferber olması, bu durumun can güvenliğini etkileyeceği gösterilerek boykot çağrısı yapıldı. (12 Nisan)

★ Daha önce 7 HADEP PM üyesinin tutuklanmasıyla ardından, Abdullah Varlı tutuklandı bunu takip eden günlerde ise yine HADEP PM üyesi olan Kemal Okutan'ın da gözaltına alınarak tutuklanmasıyla bugüne kadar HADEP PM üyesi olarak tutuklanınların sayısı 9'a

çıktı. (13 Nisan)

★ İnönü üniversitesi öğrencisi Ümit Cihan Tarho'nun öldürülmesinden sorumlu 2 faşist daha 15 Nisan günü görülen duruşmada serbest bırakıldı. (15 Nisan)

★ Emek gazetesi son günlerde ceza yağmuruna uğruyor. 17 gün önce 7 günlük kapatma cezası alan ve ardından 14 Nisan günü de açılan davanın sonuçlanması üzerine 1 aylık kapatma cezası daha verildi. 16 Nisan'da da açılan dava sonucunda 7 gün daha kapatılma cezasına çarptırıldı. Bu durumda Emek Gazetesi yargıtayın onay vermesi durumunda toplam 44 gün kapanacak. (16 Nisan)

★ İstanbul'da, Yerel İşçi Platformları tarafından düzenlenen pikniğe gitmek isteyen 120 kişi dövülerek gözaltına alındı. (19 Nisan)

★ Şemdin Sakık ve kardeşi Güney Kürdistan'da KDP'nin denetimindeki bölgedeyken TC silahlı kuvvetleri tarafından yapılan operasyonla(?) Türkiye'ye getirildi. (19 Nisan)

★ Muş E Tipi Cezaevi'nde 2 Mart'tan bu yana açlık grevinde bulunan PKK davası tutukluları, eylemin 49. gününde yapılan görüşmeler sonucu taleplerinin büyük bölümünün kabul edilmesi üzerine eylemlerine son verdi. (20 Nisan)

★ Peru yönetimi, Peru Komünist Partisi (Kamuyunda Maoçu gerilla hareketi Aydınlik Yol diye biliniyor) Acil Merkez Komitesi'nin iki numaralı adamı olduğunu iddia ettiği "Yoldaş Luis" kod adlı Pedro Domingo Quinteros Ayllon'un, yakalandığı bildirildi. (21 Nisan)

★ Diyarbakır'da 24 Ocak, 4 Mart ve 6 Mart tarihlerinde iş bırakma eylemine katılan 3 bin 390 kamu emekçisi hakkında soruşturma açıldı.

V. İ. LENİN

12 Ciltte Seçme Eserler

- SEÇME ESERLER CİLT 1
1. Rus Devrimi'nin Ön Kaynakları
1894-1900 1.500.000
- SEÇME ESERLER CİLT 2
Bölgesel Parti İçin Mücadele
1900-1904 1.500.000
- SEÇME ESERLER CİLT 3
1905-1907 Devrimi 2.000.000
- SEÇME ESERLER CİLT 4
Geriçeki ve Yarıdevrimci Yöneliş
Yılan 1908-1914 1.000.000
- SEÇME ESERLER CİLT 5
Emperyalizm ve Emperyalist
Dünya Savaşı 1914-1917 1.000.000
- SEÇME ESERLER CİLT 6
Devrim Yılı 1917 2.400.000
- SEÇME ESERLER CİLT 7
Devlet Örgütü ve Partinin
Görevleri 1.000.000
- SEÇME ESERLER CİLT 8
Savaş Krizinin 1918-1920
SEÇME ESERLER CİLT 9
Yeni Ekonomik Politika ve
Sosyalist İnşa 2.400.000
- SEÇME ESERLER CİLT 10
Kommünizmin Emperyalizme
Karşıt Emperyalizmi 1.400.000
- SEÇME ESERLER CİLT 11
Markslizmin Teorik Temelleri 1.500.000
- SEÇME ESERLER CİLT 12
Tarihi Sorunu Teorisi 1.500.000

inter
yayınlari

J. V. STALİN

Eserler (16 Cilt)

- ESERLER C. 1 1921-1927 1.200.000
- ESERLER C. 2 1927-1933 1.200.000
- ESERLER C. 3 1933-1937 1.200.000
- ESERLER C. 4 1937-1940 1.300.000
- ESERLER C. 5 1940-1943 1.200.000
- ESERLER C. 6 1943-1945 1.200.000
- ESERLER C. 7 1945-1946 1.200.000
- ESERLER C. 8
Osaka-Kırım 1945 1.200.000
- ESERLER C. 9
Aralık 1946-Temmuz 1947 1.200.000
- ESERLER C. 10
Ağustos-Aralık 1947 1.200.000
- ESERLER C. 11
1948 - Mart 1949 1.200.000
- ESERLER C. 12
Nisan 1949 - Haziran 1950 1.200.000
- ESERLER C. 13
Temmuz 1950-Ocak 1954 1.200.000
- ESERLER C. 14
Şubat 1954-Mayıs 1955 1.200.000
- ESERLER C. 15
[SEKİYE] TARİHİ 1955 1.300.000
- ESERLER C. 16
Mayıs 1955-Aralık 1957 1.300.000

- LENİNİZMİN TENELLERİ 750.000
- LENİNİZMİN SÖZÜMLERİ 2.400.000
- ANARŞİZM İTİF SÖYÜZLÜK NİTİ 500.000
- MARKSİZM ULUSAL SÖYÜZ 1.200.000
- DİYALEKTİK VE TARİHİ 300.000
- MATERYALİZM 550.000
- SEKİYE/DEKİ SAĞ-SAPMA ÜZERİNE CİLT 1
1921-Kasım 1926 1.200.000
- MUHALEFET ÜZERİNE CİLT 2
Kasım 1926-1927 1.200.000

- MATERYALİZM VE
AMPERİYALİZM 1.900.000
- KIR YOKSULLARININ 900.000
- NE YAPMALI? 850.000
- BİR ADAM İLERİ Kİ ADIM GERİ 1.000.000
- İKTİDAR 750.000
- EMPERİYALİZM 600.000
- DEVLET VE DEVRİM 700.000
- PROLETAR DEVRİMİ VE
DÖNER KAUTSKY 900.000
- "HALUK DOSTLAR! KİMLEDİRİZ?"
Ve Sosyalizminin Karşı 300.000
- "SOL RADİKALİZM"
KOMÜNİZME YÖNELİM 800.000
- NEAN İTİDARİ VE
EKİM DEVRİMİ 900.000
- İŞÜ KÖYÜ İTİDARİ 850.000

KURULUŞUMUZUN 10. YILI DOLAYISIYLA 30 HAZİRAN 1998 TARİHİNE KADAR %50 İNDİRİM!

SSCB'nin Yabancı İşçiler Yayınları Kooperatifinin LENİNİZM DİZİSİ

- LENİNİZM NEDİR? 1. Defter 450.000
- PROLETAR DEVRİMİN TEORİSİ
2. Defter 600.000
- PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ
3. Defter 350.000
- SOSYALİST İNŞANIN ZAFERİ
ULURMA MÜCADELESİ 4. Defter 650.000
- TARIM VE KÖYÜLÜ SORUNU 5. Defter 750.000
- ULUSAL SORUN VE
SÖYÜZ SORUNU 6. Defter 850.000
- PROLETAR DEVRİMİN
STRATEJİSİ VE TAKTİKİ 7. Defter 550.000

- PARTİ KONGRE RAPORLARI
• RAPOR (XII) ve XII. PARTİ
KONGRE RAPORLARI 550.000
- SİYASİ XIV ve XV. PARTİ
KONGRE RAPORLARI 750.000
- SİYASİ XVI, XVII ve XVIII.
PARTİ KONGRE RAPORLARI 500.000
- XIX ve XX. PARTİ KONGRE
RAPORLARI 950.000
- KOMÜNİST GENÇLİK
ENTERNASYONALİZMİN TARİHİ C. I 900.000
- A. Kurella
• KOMÜNİST GENÇLİK
ENTERNASYONALİZMİN TARİHİ C. II 950.000
- E. Yaroslavski
• KOMÜNİST ENTERNASYONALİZM
KACIRO SÖYÜZÜ ÜZERİNE 650.000
- Lenin-Stalin
• DİYALEKTİK ÜZERİNE 600.000
- PARTİ ÖRGÜTÜSÜ ÜZERİNE
Bölgesel Partinin Temel Görevleri ve
İki Ayarın İrfa Örgütü 1.400.000
- SSCB Ent. Bürosu-Stalin
• TARİHİ GEREKİMLERİ 900.000
- G. Dimitroff
• FAŞİZM VE İŞÇİ SİYASİ 950.000

A. S. Losovsky SENDİKALAR SENDİKALAR ÜZERİNE I

- Muhabere Olarak Göz 750.000
- SENDİKALAR ÜZERİNE II
Mark ve Sendikalar 900.000
- SENDİKALAR ÜZERİNE II
Devrimci Sendika Hareketleri
Öğütücü Görevleri 750.000

August Babel

- KADIN VE SOSYALİZM 1.800.000
- MELS-Komintern ve C. Zetkin
• KADIN SÖYÜZÜ ÜZERİNE 1.300.000
- Clara Zetkin
• KADIN SÖYÜZÜ ÜZERİNE
SEÇME YAZILAR 1.600.000
- Nadejda Krupskaya
• LENİNİN ANLARI 1.700.000
- İSTE LENİN
• Aleksandra Kolontai
• SÖYÜZ HAYAT YAŞADIM
(Chaplografi) 1.700.000

- August Babel
• KADIN VE SOSYALİZM 1.800.000
- MELS-Komintern ve C. Zetkin
• KADIN SÖYÜZÜ ÜZERİNE 1.300.000
- Clara Zetkin
• KADIN SÖYÜZÜ ÜZERİNE
SEÇME YAZILAR 1.600.000
- Nadejda Krupskaya
• LENİNİN ANLARI 1.700.000
- İSTE LENİN
• Aleksandra Kolontai
• SÖYÜZ HAYAT YAŞADIM
(Chaplografi) 1.700.000

- A. Soboul
• FRANSSIZ DEVRİMİNİN KISA TARİHİ 800.000
- I. Renanap
• ANTI-DEVRİMİZM VE YAHUDİ SORUNU 550.000
- Otto Heller
• YAHUDİLİĞİN ÇÖKÜŞÜ 1.100.000
- Agnes Smedley
• TOPRAĞIN KIZI (Roman) 1.500.000
- ÇİN HALKINI SAVAŞI 1.600.000
- Nikolai Ostrovski
• SELAM YAŞAM ATESİ 800.000
- S. Metelislavski
• DEVRİM ZILLARI - 1805 - (Tarihi Roman) 1.400.000
- H. Kell
• ÖVE KASIN? ÖVE MİHİR? 950.000
- P. Wahnöb
• ÖZGÜRLÜK (Roman) 950.000
- R. Berlioz
• İRECHTİN LAI TULUL (Çeviri) 1.000.000
- Güney Dal
• KELLARI YOLLANMIŞ MAYMUN
(Fotografi) 900.000

İstedğiniz kitapların toplam tutarının yarısını (%50'sini)
Postaçek: Ali Yavuz Çengelçioğlu 566467 ya da
Türkiye İş Bankası Çengelçioğlu Şubesi - İnter Yayınları 430384 No'lu hesaba
yatırıp sipariş listenizi adresimize göndermeniz yeterlidir.

İnter Yayınları
Ankara Caddesi No: 31/51
Çengelçioğlu-İSTANBUL
Tel: (0212) 519 16 16

Dağıtım: İstanbul : Beige Kitap Kütüphanesi - BİRLEŞİM - ÇIKAR - PAPİRÜS -
PIA - SAY - SOSYAL
ANKARA : PIA - SUBAT AJANSI
İZMİR : DEVRİM KİTAPÇISI - PIA

SSCB Ekonomi Enstitüsü
Bilimler Akademisi
• POLİTİK EKONOMİ DERS NOTLARI C. 1... 1.500.000
• POLİTİK EKONOMİ DERS NOTLARI C. 2... 1.350.000

Çin Komünist Partisi Kaynakları
• POLİTİK (1920) (Devrimci Yorum) 2.300.000
• PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ ÜZERİNE
TARİHSEL DENEYİMLERİ 550.000

GÜNEŞİ İÇENLERİN TÜRKÜSÜ

...
Sen de çıkar
göğsünün kafesinden yüreğini;
şu güneşten
düşen
ateşe fırlat;
yüreğini yüreklerimizin yanına at!

Akın var
güneşe akın!
Güneşi zaptedeceğiz
güneşin zaptı yakın!

NAZİM HİKMET

